

1115 42nd 1115

1115 42nd 1115

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૯૭૦૦ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ માટે દારૂની માંગણી

વિષય ૬- ૩

મોઠે ઘેરની માણેક.

રથનાર—જરખાતુ મેહરવાનજ કોઠાવાલા

તે

“શાહ અકબરનો જમાનો,” “સુરજ મહાલની શેઠાણી,”

“બાગે દિલખુશ,” “આગલા જમાનાનો ફિલસુફ,”

“બાગે ઇંદનની રાણી,” “નામાકિત નારીઆ,”

“જ્ઞાનની સરસાઈ,” “શ્રી ભતિનો ખર્ચ,”

વગેરેની કર્તા

જાપાની પ્રગટ કરાવનાર—

બાઈઆઈ લીમજી પાલખકોટ

તે “હિન્દી ગ્રાફીક”ના માલેક અને અધિપતી

(આ પુસ્તકને લગતો સર્વે હક લેખકને સ્વાધીન છે)

કિં ૩૫૦૫૫ ૨.

સુ બાઈ

આ વાતની ચોપડી મીસીસ જરખાતુ મેહરવાનજ કોઠાવાળાએ ગોધરાણી

લખી છે અને મીસ બાઈઆઈ લીમ પાલખકોટે ખીલીટ મેનસન આટરોફ

મધેણી પ્રગટ કરી છે અને મીં માનેકજી નવરોજી

મીન્ટે બહે જમશેદ મેસ બેલા હાઈસ મે મલોર

સીટ કોટ, સુ બાઈ મધે બાઈ છે

બહેર ખબર

મીસીસ કોઠાવાલાનાં પુસ્તકો.

ઘણીજ થાડી, માત્ર ગણતરીની નકલો બાકી છે, જેથી દરેકની કૌમત ખેવડી કીધી છે જેઓને મગાવવાની ખાહેશ હોય તેઓએ નીચલે સરનામેથી વી પી. પી થી મગાવી લેવાની મહેરબાની કરવી

“આગલા જમાનાનો ફિલસુફ” અસલ કિમત રા. હાલમા રૂ ૫
સુરજ મહાલની શેકાણી અસલ કૌમત ૧-૮ અસલ લીધેલા
(મોરોકકો બાઉન્ડ તથા ગોલ્ડ એલ્ડસ રૂ ૧૦) કાપડના
પુટાની એકપણ કોપી બાકી નથી.

“ બાગે દિલખુશ ” અસલ કીમત રૂ દોઢ હાલમા રૂ ૩.

“ ખિરશીદ અથવા જ્ઞાનની સરસાઈ ” હાલમા રૂ ૨

“ શાહુ અકબરનો જમાનો ” હાલમા રૂ ૨

“ સ્ત્રી જાતિનો ધર્મ ” હાલમા રૂ ૨

“ મોટે ઘરની માણેક ” હાલમા રૂ ૨

બીજા કોઈપણ પુસ્તકો મલી શકશે નહીં ઉપલી બધી ચોપડીઓનો સામટો જથ્થો મગાવનારને રૂપીયા છવીસને બદલે ફક્ત રૂપીયા વીસ ચાર્જ કરવામા આવશે વી પી જુદુ

બરબાનુ મેહરવાનજી કોઠાવાલા

ગોધરા.

પ્રસ્તાવના

મારા ભલા વાચનાર આ માટે છપાઈ બહાર પડેલું નવમું પુસ્તક છે. મારા આગળ દરેક પુસ્તકોની મારા પાસે કાંઈ એકાદ બે ડબ્બા નકલો પણ નથી જે બતાવે છે કે જુનરાતી સાહિત્ય વાચક વર્ગ તરફથી મારી અદના કલમને કેટલું સારું ઉત્તેજન મળીયું છે, અને આ તકે તે માટે હું મારા ભલા વાચકોનો આભાર માનું છું.

આ વાતા, પારસી સંસારનું એક જીવંત જાગતું સ્વરૂપ છે. પોતાની નાદાન બેઠીઓને અણુઘટતા ભાડમાં ઉધારવી, ખાનદાનની ટેહકરાઈનો ગર્વ રાખવા શીખવવી, પઈસાની જુભારીથી બીજને પોતાથી ઉતરતા ગણી હીણવા અને બહારની ચાઈ ચાઈ ઉપર લોભાઈ પોતાની ભવિષ્યની પણ બાંધવા માત્ર કેહવાતા ઉચ ખાનદાનના વીટી ઉપરના નગ જેવા કપુતના ઝલકાટ ઉપર ખેચાઈ, સાધારણ કુટુંબના ખરેખરા કોમ દિપક સંપુતને તેના ખાનદાનની સાદાઈને ખાતર તુચ્છકારી પોતાનો સંસાર ધુળ મેળવવા દેવો એ આજકાલ પારસીઓમાં ધણે ભાગે સાધારણ થઈ પડીયું છે. તે માટે માટે ભાગે તેવી કમઅકલ માતાઓ જવાબદાર છે, પરંતુ તેનો અજમ પોતાના ફરજદો માટે કેવો બુરો આવે છે તે જો તેવી માતાઓ આ ચાનકરૂપી વાતા ઉપરથી જાણવા પામે તો તેણીઓ બેશક આ વાર્તામાં દેખાવ દેતી મનીજેડ જાગીરદાર જેવી કેળવણી પોતાની બેઠીઓને આપવાને કમ ઉઠાવે કે જેથી તેણીઓની બેઠીઓ માઠી થઈ પોતાની દુસ્સદેશ માતાઓ ઉપર આશીરવાદ ઉતારે.

એક દાણી અને સદગુણી બેઠી, માતૃપિતાની કુવા
 મેળવી આ જગામા સુખી થઈ શકે છે, પરંતુ પોતાના
 મુરબીઓ તરફથી સદગુણી શીક્ષણ મેળવી સંસ્કારમા સુખી
 થનાર ફરજદાર જે આશીરવાદો પોતાના માતૃપિતા ઉપર
 ઉતારે છે તેથી તેઓ સ્વર્ગનું સુખ હાસલ કરવા પામે છે

મારા ભલા મિત્ર, મીસ બાઈઆઈ પાલમકોટ તે
 “હિન્દી ગ્રામીક”ના બાનુ માલેક અને અધીપતી બેન
 પોતાને ખરચે આ મારૂ પુસ્તક પરવરતાવીશું અને આ
 એવણનો ચોપડી પરવરતાવવાનો પરીશ્રમ પહેલોજ છે, પણ
 તે છેલ્લો તો નથીજ થવાનો એમ માનવાને-મારી અઠના
 કલ્પને વખાણનારા મારા કાબેલ વાચક વર્ગને ઓળખતી
 હોવાથી-મને દરેક કારણ રહે છે

નરબાનુ મેહરવાનજી કોઠાવાલા.

તે માતાઓને

કે

જેઓ પોતાની બેઠીઓને

“મેરે ઘેરની માણેક”

માફક કેળવણી આપી, પાછળથી

જ્યારે ઘણું મોડું થઈ જાય છે,

ત્યારે પોતાની ભૂલ

ભુલે છે.

કર્તા.

આ પુસ્તકને લગતા સર્વ હક લેખકને આધીન છે

મોટે ઘરની માણેક.

પ્રકરણ ૧ છુ.

બાપ બેટી.

મધરાત્રિનો વખત હતો, દિવસભર કામ કરનાર ઉદયોગી જીવડાઓનો તે નિરાતે આરામ લેવાનો વખત હતો, પરંતુ પઈસાની ચેહેલ મેહેલમા ઉધરનાર શોખીન માતબરો, પઈસાનો ધુવો કરનારી મોજશોખમા મશગુલ હતા.

પેડર રોડ ઉપરના હીરામાણેક પેલેસમા દેખાતી ભણ-કદાર રોશની અને બહાર ઉભેલી લપકાદાર જોડીઓની ગાડીઓની અલગાર, માહે થતી ધામધુમની ગવાહી પુરતી હતી વાજના મીઠા સરોદ બહાર રસ્તા ઉપર ઉડી આવી ત્યાંથી પસાર થતા, કોઈ એકલા અટુલા મજુરને કુદરતના કાયદા ઉપર ક્રૂડવાને કારણ આપતા શામાટે કુદરતની નિર્માણ આવી બેઈનસાફી હતી? કોઈ ઠેકાણે આવી હદ બહારની જાહોજલાલી અને મોટાઈનો રગ મચી રહેતો, જ્યારે તેવા બિચારા મુકલેસોને સારા દિવસની તન તોડ મેહેનત છતાં પેટે પાંધર અન્ન પણ મળતું નહતું પણ તે સ નાનવીના આગલા કર્તવ્યના પરિણામ હતા તે સમજવું તેવાઓને મુશ્કેલ હતું.

પરંતુ હીરામાણેક પેલેસની અદર કાંઈ મધેજ ખુશખબતોનો કોર દેખાતો નહતો દિવાનખાનામા અમીરી મોટાઈનો દબદબો નજરે આવતો, પણ તેજ વેળા માળ

ઉપરના એક મુખદાયક ઓરડામાં, ધીમી ખત્તીના ઝખ ઉખસ નીચે, દુખ અને અકસોસીના હાયસોસારા નીકળતા સભળાતા હતા મખમલી પડદાએ સાથના મોઘા ફરનીચરથી સણગરાયલા તે ઓરડામાં નરમ બિછાના ઉપર લેટેલા તે પેલેસના માલેક, શેઠ હીરાજી હીરામાણિક નાતવાનીથી ઠાસતા હતા તેમના નોકરો “શેઠ”ને ઉઘમાં પડેલા ધારી તુરત-નાજ ઓરડા બહાર ગયા હતા, પણ પોતાના ઘણિયાતા મકાનમાં આ રગરગ ઉડાવવા માટે પોતાની થેલીનું મોઢા ખુલ્લું કરનાર આ શેઠિયો, કુદરતની બક્ષેસ—શાત નિદ્રાથી બાકાત હોય એમ જણાતું, કારણ તે ઝુકતી આખા ને નિસોસ બદનવાળા વૃદ્ધ શખસનું મગજ ઘણું સાચેત હતું આવી નાતવાનીમાં પણ તે સુધ શકતો નહી તેજ બતાવતું કે તે બહારથી મુખી દેખાતા શેઠિયાના મગજ ઉપર કાઈ દુખનો ઝાંઝો હતો આજ ત્રણ માસ થયા તે આ પ્રમાણે બિમારીને બિછાને પડ્યો હતો, પડેલા તેણે સાજા થવાની વકી રાખી હતી પણ આ ચાહુ નાતવાનીથી તે હવે ખાત્રીભર હતો કે આ દુનીયાનો તે દુક વખત માટે પરાણો હતો.

દરવાજો ધીમિથી ખુલ્લો અને એક ઓગાણીસ વરસની ખુખમુરત નાર નરમ પગલે સાવચેતીથી ચાલતી અદર આવી તેણીએ સફેદ કસબી સાડી પેહેરી હતી અને અરધ ઉંઘાડા બરફ જેવા હાથો અને ગુલછડી જેવી રૂપાળી ગરદન ઉપર પેહેરેલા મોતીના મુદર દાગીનાથી તેણી ઘણી શોભી રહી હતી પતલી, નાનુક પણ સીધા બદનની આ મનોહર મુદરીને પોતાના કિમતી લખાસમાં તે બિમારના ઝાખા અએવાનમાં મધગત્રીએ ઉભેલી જેવી એ ઘણું અજબ જેવું લાગતું હતું તેણી સેહેનખી ગડબડ થયા વગર ત્યાની જેક ખુરસી ઉપર અઢેત્રાઈને બેઠી, તે વખતે તેણીના તોર

આ દુખાદખાભયો મકાનની એક લાડકવાઈ પુત્રી જેવો ગઠ જણાઈ આવતો. ખાનદાનની મોટાઈ, અને કુસ્તની આલા બક્ષેસ, તે, ખુશ્ચરતી, એ બને તે નાર ધરાવતી હોવાથી મગરૂરીનો તુમાખ તેણીના ચેહેરા ઉપર ખુશ્ચા જણાતો. તે રાતા હોઈનો મરડાટ અને કાળી ચમકતી આંખોનો તુચ્છાર નહાનાને થથરાવનારો ને મોટા ને માથ પાલા તેણીથી દુર રાખતો હતો, તે છતા હમણા આ હીરામાણિક શેઠને એકરીપુ બેટી માણિકની આંખોના હેતનો ઉભરો ઉભાનો હતો.

હીરાજી શેઠે ધીરેથી પોતાની મુક્તી આંખો ખોલી

“કાણુ, બેટા માણિક, તુ છે કે?” તેવણે નખળા પડેલા અવાજે પુછ્યું

“હા, પપા કીયર, મે તમને કીસટર્બ તો નથી કીયાની?”

“તુ અહી શુ કરેછ, મારી દીકરી?”

“હુ હમણાજ ઉપર આવી, તમને જોવા, મણુ કયાક મુઘી તમને જોયાતા નહી તે મારો જીવ નહી માનયો તેથી જરા તમને જોવા આવીછ, તમે પાછા પોહરી જવો, પપા”

“આજની તમારી પારટી કેવી રીતે ચાલેછ ? પરોણાઓ વીખરાયા કે?”

“બણી સારી રીતે નહી, હજુર કોઈ ગીયુ નથી, હજુર તો બે વાગાછ”

“ટીક, તમે લોકોને ગમે તેમ મજાડ કરો, જા માણિક, તુ નીચે દિવાનખાનામાજ જા મમા તારી વાટ જોતા હોશી”

“તેની કાઈબી ફીકર રાખતા ના, બાવા, શેહેરાબાનુનુ દયાન રોકવાને બીજા ઘણા કારણો છે, એટલે તેવાણે તો મારે માટે વિચાર કરવાનો વખતબી મળશે નહિ”

આ અડધુ કડવાસથી બોલાયલું હતું એમ પેલે બિનાર શખસ વટીક સમજી શક્યો

“ત્યારે તુને શુ મજાહ પુરતી નથી મલી, માણિક ?”

તે જવાન નારની આખોમા આસુ ધાર્ધ આવ્યા તેણી પોતાના પિતાના બિછાના ઉપર બેસી જઈ તે કુબજો પડેલા હાથ ઢંકાવી જુસ્સાથી બોલી—

“ઓ પપા, મને કેવી રીતે મજાહ મલે ? જ્યારે તમે આટલા બેહાલ જેવા બિછાને પડ્યાછ ત્યારે મારા દિલને કોઈબી રીતની મોજ કેમ મળી શકે ? અરે, આવી તમારી સીકનેસમા ઘેરમા આ પ્રમાણે રગરાગ કરાવવો એ શરમ ભર્યું, નામોશીભર્યું છે ” અને ડચકાથી તેની છાતી ચુગ-બાવા ભાગી

“નહિ નહિ, મારી દીકરી, એમ ના બોલ ” હીરાજી નરા કીકકું હસતા બોલ્યા, “મારી આવી લાખી બિમારીનેજ પકડી બેસીએ ને સોસાયટી તરફની આપણી ફરજ ભુલી જઈએ એ જાહેરમા ગોળુ લાગે અને તેથીજ મારી શેહેરાએ આય પારટી આપી અને તેમા મારી પુરેપુરી બહાલી હતી. જોની, એ બિચારી જવાન જીવ, શુ અત્યાચારથી મારી ઉઠવેકમાજ વખત કહાડે ! વળી આવતે અઠવાડયે મારી તબિયત ખાતર આપણે વેસાવા આપણા “માણિકબાગ” મા હુબાફેર માટે જઈશુ, તેટલા એક પારટી તો આપવી જરૂરની હતી આજે કેટલા મેહેમાનો આવ્યા છે ?” હીરાજીએ વાત ફેરવવાની મકસદે કહ્યું

“આસરે બસો,” માણિકે જવાબમા આખ નુછતા કહ્યું

“તેમા શેઠ ખાનદાનનો લવજીબો છે કે ?” બાપે પુછ્યું

“હા ”

કોઈબી ચતુર આદમી ઉપલા નામથી માણિકના ચેહેરા ઉપર થએલા ફેરફારથી તે જવાન બાતુનો ભરમ પામી જવા વગર રહે નહિ પણ જે દુખનો ઝઠકો બુઝરગ હીરાજીના ચેહેરા ઉપરથી એક ક્ષણવાર દેખાવ દર્શ અલોપ થઈ ગયો તે જાણી આવવો મુશ્કેલ હતો.

“અને તારો દોસ્ત, કેપટન મીનોચેહેર ફીરોઝના । તે જવાનથી આવયોછ કે ?”

“મારો દોસ્ત ? કાણની મગદુર છે કે તેને મારા દોસ્ત દાખલ ઓળખાવે ?” માણિકે તુમાખીથી જવાબ કર્યો.

“હુ તો એમ ધારતો તો કે તે તુને ગમેછ”

“તમને શેહેરાબાતુએ ખોટું સમજાવેલું લાગેછ- પપા, તે પારકા જવાનને ફરીથી મારો દોસ્ત કહેતા ના”

“પણ મેં સાબજ્યુછ કે તે તારો મોટો વખાણનાર છે”

“હોસે, તેમા મને શુ ? એમ તો આપણો રસતર્થ બબરચીબી મારી તારીફ કરેછ હીરા ડોસા મને કહેતાતા કે રસતર્થ કહેછ કે હુ તદન મારા બેહેસતન માથે નેવી છેઉ અને મારા માથે નેવા ખુબસુરત તો બીજા કોઈબી નહી હોસે જેમ બુઢા રસતર્થ પોતાની અકકલ પ્રમાણે મારી તારીફ કરે તેની હુ ગણુના નહિ કર, તેજ પ્રમાણે એ પારકા માટીડાની સીફારસનીબી મને ખરવાડુ નથી” તે ઉછાછલી સુદરી બોલી

“બસ કર માણિક, તારે મોહોડેથી એટલા હેકરાઇના બોલો મને સાબળવા નથી ગમતા કેપટન મીનોચેહેર એક સારા ખાનદાનનો કમાઈ પુત છે અને તુ જો એને પસંદ કરે તો આજે હું એને મારો જમાઇ બનાવુ”

“પપા ?” માણિકે અજાણીની એક ચીસ મુકી “એ તમે કું બોલોછ ? કેપટન મીનોચેહેર ? એક સુરતના અધ

ધારડાનો દુકતો જે વીચયત જઈને ડાકટર થઈ આવ્યોછ તેથી શુ એનું અધ્યારડુ ખાનદાન સુધરી ગીયુ ? બાવા, ખચીત તને આય તાપની ગુમમા મકવા કરોછ એક દાહરૂસ જોગટાનો દીકરો, તે તાલેવત શેઠ હીરાછ હીરામાણિકનો જમાઈ પપા, તમારી દીકરીને પોતાના ખાનદાનની મોટાઈ ખરાખર જાળવતા આવડેછ એવા હલકા વિચારથીબી હુ મારા ઉચ કુળને એમ લાગવા દેનાર નથી ”

“ માણિક, આય કેપટનના બાપ પાસે મબલક પધસો છે અને એ કઈ જવા તેવા ખાનદાનનો નથી, વળી તુ જાણતી નહિ હોશે, માણિક કે રોત દાખલ તુ મારી પાસથી કાઢબી મેળવનાર નથી અને ત્યારે પધસા વગર તુ કોઈ બીજા મુખઈના મોટા ખાનદાનમા કેમ પરણી શકશે ? ”

માણિકે સામે મુકેલી કાયની કબાટમા પોતાનો ચેહેરો જોયો તેણીના વિચાર પ્રમાણે આવી ખુબસુરતીની પુતલી માટે તો ભલા ધનેતરોબી પગે પડતા આવે

“ હુ જાણુ છ માણિક, તુ શુ વિચાર કરે છે તે ખુબ-સુરતી ઉપર સારે ઘેર પરણવાના દહાડા હવે ગયા અગાઉના વખતમા મોટા મોટા શેઠિયાઓ પાણી ભરતી કે રોટલી થાપતી ગરીબે હાવ, પણ સોહામણી નુ દરીઓને પરણી લાવી પોતાની લખોની દોલતની રાણી કરતા, પણ હવેના વખતમા તેવુ નથી હવે તો ભલો લખેસરીબી સામી રીતનો અભખરો રાખવાનો. મારી દીકરી, તુ તારા બાપની બધી દોલત જાણતી નથી હુ, તુ ધારેછ તેમાનો દસમેા હિસ્સો બી દોલત ધરાવતો નથી આ ‘હીરામાણિક પેલેસ’ અને વેસાવાનો “માણિક બાગ” એ બધુ તો તારા એકપુરા ભાઈ હીરાને મળશે ગરીબ બિચારો બાબો, હમણા ફક્ત બે વરસનો છે, પણ એ બાવીસ વરસનો થશે ત્યા સુધીબી

મારૂં કરજ ક્ષીટાડી શકાશે નહિ હવે તારી સાવકી માય શેહેરા જે રીતમા પર્થસા લાવીછ તે તો ઈન્સાફને ખાતર મેં તેનાજ નામપર કરી આપયા છે એટલે ફક્ત તું મારી માણિક એક પર્થબી તારા બાપ પાસથી એળવી શકનાર નથી ”

“ એ બધુ હું આજે નવુજ સાલલુછ—પણ પપા, ગમે દુનિયા ઉઘી વરી જાય પણ હું ઉતરતા ખાનદાનમા મારી સગાઈ કરનાર નથી ”

“ એવી તુમાખીના બોલો લુલી જ માણિક, તારી બેહેસ્તન માયલાનેબી ખાનદાનગીજ ફુકરાજી ભારી હતી એ અમીમાનીએ કોઈને સુખી કીધા નથી તુને તારી સાવકી માય સાથે તો બનતું નથી, ત્યારે તમે બે જણ કેમ સાથે રહી શકશો ? ”

“ તેની ચિંતા ના કરો પપા, તમારા શેહેરાબાનુ સાથે હું જીવ ઉપર જામરી કરીનેબી સાથે આપણા પેલે-સમા રહેવસ, પણ મીસ હીરામાણિકનું મારૂં મોટાઈ ભરયુ નામ, હું એક અધ્યારડાના નામમા ફેરવવાને કબુલ થવશ નહિ ”

“ પણ તુ એ જવાનને પસંદ કરવા શીખશે તો—”

“ તેમ કહી બનનાર નથી અને તેવી વકી રાખવી એ ફોકટના કાફ છે ”

હીરાજી શેઠ પોતાની આ તીખા સ્વભાવની મગરૂર બેટી સાથની તકરારથી આજેજ થઈ ગયા

“ જો માણિક, તુ નીચે જ તારી આટલી લાબી ઝર-હાનરીથી પરોણાએ વિચારમા પડશે, અને હુંબી એકલો પડશ તો સુઈ જવશ ”

માણિકે પોતાના પપાનો તકિયો સરખો ગાઠવ્યો અને તેવાણે રગ બરાબર ઓઢાડી દરવાજા તરફ ચલાવ્યું.

“મારી દીકરી” હીરાજીએ તેને પાછી બોલાવી ! “ને કદાચ હું વહેલો મરી જાઉં અને તું એકલી પડે તો આજની મારી વાત ઉપર ફરીથી વિચાર કરજે”

હવે તે છોકરી ખરા દીલથી ગભરાઈ

“આ પપા, તમે એમ શા ઉપરથી બોલો છો ? શું તમારી તબીયત કાંઈ વધારે નરમ લાગે છે ?”

“નહિ દીકરા, પણ મોહોત કાંઈ કહીને આવે છે ?”

“આ તમે એમ ના બોલો, ના બોલો પપા, તમારા વગર માફ બીજું કોણ છે ?” માણેક, જોણીના જનમથીજ તેની મા મરણ પામી હતી અને જોણીએ આજ સુધી મોહોત જેવું ડરામણું કશું અનુભવ્યું નહતું, તેણી કમકમીને બોલી “આપણે આવતે અઠવાડિયે તો વેસાવા જઈશું અને ત્યાં જતાજ તમે સાજા થઈ જશો એમ ડાકટર પીરોજશાહ કહે છે”

“જેમ બોદાની મરણ હશે તેમ થશે” અને પોતાની બેઠાને ભેટી તે બાપે તેણીને નીચે જવાની રજા આપી

— ૦ —

પ્રકરણ ૨ જી

હીરા માણેક પેલેસના થરોણાઓ.

પોતાના બિમાર બાપના બિછાના આગળથી બહાર નીકળી, માણેક, સગે મરમરના કંઠેરાવાલા પોહોળા દાદાર ઉપરથી એક હવાઈ પંખેરાની અદાએ સપસપ હુંકે ઉતરી આવી ત્યારે તુરતનીજ તેના બાપ સાથે થએલી વાતોના વિચારના તેણીના મુમાખી ભરયા ભવા ઉપર વિક્કારનો ચિદ્વેલો અદથો હતો,

“કેપટન મીનોચેહેર ફીરોઝના । પણ આખર કરે તે કોણ । એક અધ્યારડાનોજ દીકરો કની? મારા ભોળા પપાના મનમાં એ વિચાર ઉત્પન્ન કરનાર મારી સાવકી માએજ છે, એમા તે કંઈ શક નહિ હું તમને સારા રીતે એળખુ છું, શેહેરાબાનુ હીરા માણેક । મારે માટે, એક ગામડયા શોધી કહારી મને તમારી નજરેથી દુર કરવાની મતલબના ઉડાણમાં શુ ભરમ સમાએલો છે તે હું ખરાબર સમજુ છું વાતા તે ખાસ્સી । તુ તારા પછસા અને સેજસાજ ખુબસુરતીથી મારા ભોલા પપાને આજી નાખી અમારા અમારી ખાનદાનની સગાઈમાં ધુસી જવા પામી, તેના બદલામાં તુ મને મારા ઉચ્ચ ખાનદાનમાંથી નીચે ગમડાવા આવીછ? તે જો તેવું કાઈ ધારી રાખ્યું હોસે તે તારી જાટી ભુલ છે” અને પોતાના રાતા હોથોને કફડાટમાં મરડી તે ત્યાના આલીશાન દીવાન માનામાં મગરોરીથી ડોક ઉઠાવી દા મલ થઈ

તે ભપકાદાર અએવાનની મોટાઈ ચીતારવી તે સોના ઉપર ઢોળ ચઢાવ્યા બરાબર છે ખરાબર વચોવચમાં એક મખમલી દીવાન બાપર એક જવાન માનુ હુસ્તે મુખડે બેઠી હતી આ હીરામાણેક પેલેસની શેઠાણી અને આજની પાર-ટીની યજમાન બાનુ હતી શેહેરબાનુ આશરે અઠાવીસની ઉંમરની, ઉચી, લગાર ભરેલી, ખુબસુરત, ઘટમદાર ચેહેરાની ને કાગી ઝમકતી આખો ઘરાવનાર હતી ખુબસુરત તે તે હતીજ, તે નો પહેલીજ નજરે કહેવાઈ શકાય, પણ અચ્છા ટેસ્ટનો કોઈખી આસામી મા બેટીની સુદરતાનુ જુદુન તોલ કરી લે માણેકમાં, મોટાઈના તોર સાથ ખાનદાની દેમાગી છતા, એક જાતનો અજબ સામાનુ દિલ હરી લે એવો મિઠાસ હતો, જ્યારે શેહેરાબાનુ, લોકોનુ ધ્યાન ખેંચવા માટે તાણી તોડીને મીઠા હસતો ચેહેરો રાખવાનુ ડોળ ધાલતી

પણ તેની કાળી આંખોના ઉડાણમાં એરી કીનાં ખાર ખવા-
સનું ઝનુન છુપું રહી શકતું નહીં. પોતાની આસપાસ જમા
થતા જવાન્યાઓની ચાપલુસી અને સીકારસ સાબળામાં તે
ઘણી મોજ લેતી, પણ તેજ વખતે પોતાની સાવકી બેટીની
તારીફ થતી તેણી સાખી શકતી નહિ. તેણીના પરોણાઓમાં
જે હમેશા “પેલેસ”માં પહેલા અને મુખ્ય આવકાર પામતો
તે શેઠ ખાનદાનનો લવજ હતો. હમણાખી શેઠાણીની પાસેની
નીચી ખુરસી ઉપર તે બેઠો હતો અને તેની વાતમાં ઘરડા
હીરાણની જવાન ઘણીઆણી ઘણા રસ લેતા જણાતી.

આ લવજ, આ વીસમી સદીના એક ખરેખરો અપ-
હ-ડેટ જવાનયો હતો. તેનો ફેશનેબલ પેહેન્વેષ, સોહામણ
ભારી મુઠનો ફાકડો ચહેરો અને કોયલા જેવી કાળી ને તિક્ષણ
આંખો સાથેના દેખાવ જવાન ખાનુઓમાં ઘણું ધ્યાન ખેંચતો.
તેણે કાંઈ યુનીવર્સિટીની ડીગ્રી તો મેળવી નહતી, પરંતુ બે
ત્રણવાર વીલાયત જઈ આવેલો હોવાથી ફકકડ ઈંગ્લેન્ડ ફેક્ટી
જાણતો, અને બાપદાદાના કહેવાતા પઈસાથી મોજ મારતા
આ કુળજાન જવાન્યાને ધંધાધાયાની ભલ ફીકર હતી.

જ્યારે માણિક દિવાનખાનામાં દાખલ થઈ ત્યારે લવજ
અને શહેરા કાંઈ હસી હસીને વાત કરતા હતા, જે જોતાજ
માગેકનો ચહેરો ઝરદ મારી ગયો અને ગલરાટમાં તેણી
એક કદાવર બાવાના જવાનયાને અથડી પડી આ અહુસ્થે તુરન
માણિકને એક ખુરસી આપી અને કશું મુજ ન પડવાથી તે
જવાન નારે “થેંકયુ” બોલી તે બેઠક કબુલ રાખી સાવચેત
થતા તેણીએ જોયું કે જે શખસ માટે તેણીએ આટલા ઘિકકા
રથી હમણાજ પોતાના પપા સાથે વાત કરી હતી, તેજ કેપ
ટન મીનોચેહેર, તેણીને બેઠક આપી પાછળથી તેની ખુરસી
પકડી ઉભો હતો.

અને હવે મારા વાચકો સનમુખ હું આ ડાક્ટર કેપટનના દેખાવનું કાંઈક વરણન આપીશ આજીવી તે મારી સામે ઉભા હોય તેમ હું તેને મારી બન્ને આખામાથી જોઈ શકું છું

મીનાગેરે ફીરોઝના આશરે ત્રીશની ઉમરનો, છ ફીટ ઉંચો ને કદાવર બાધાનો જવાન હતો બાપેદાદે અથૌરનાન હોવાથી આ જવાન, ગોલામી, તનદરોસ્ત, દુધ જેવા સફેદ દાતો અને તપકીરયા રંગની ચાલાક ચશમોવાલો હતો. લખપતી માખાપનો તે એક પુરો બેટો હતો, પરંતુ બાપની કમાઈ ઉપર અયાસી જીદગી ગાળવાના નામનોજ તેને વિકકાર હોવાથી અને બચપણથી ડાક્ટરના ધધા તરફ વલણ હોવાથી તે આઈ એમ એસ ની પરિક્ષા મળે વીલાયત ગયો ત્યાંથી તે એક વરસ થયુંજ પરિક્ષામાં પાસ થઈ કેપટનની પદ્ધિએ રગુની રેજીમેન્ટમાં ડાક્ટર દાખલ જોડાયો હતો. હલ તે વરસ દીવસની રજા ઉપર હતો અને શેરેરામાનુના કુટુંબ સાથે અસલની ઓળખ હોવાથી તે તેણીના મેહેમાન દાખલ અવારનવાર “ચેલેસ”માં આવતો તે સુદ્યો પ્રમાણીક ખાદેસ દીલનો અને સામા આદમાનુ ખાસ કરીને બાનુઓ તરફનું માન અને મમતા જીતી લે એવો નેકમખત જણાતો જ્યારે હીરાજ શેઠે પોતાની બેઠી સાથે એ જવાન મબધી તકરાર ફીટી ત્યારે તેવણુ એમ કહેવામાં ખરા હતા કે એ કેપટન એક ખરેખરો ગ્રહસ્થ હતો અને તે તો આ વારતા આગળ વાચતા જણાશે

પ્રકરણ ૩ જી.

૨ંગમા ભંગ.

કેપટન મીનોચેહેરે મુકેલી ખુરસી ઉપર માણેક ઉતાવળમાં બેઠી ખરી, પણ તે જવાન ડાકટરને તે ખુરસીની પીઠે અઢેલાઈને ઉભેલા જાણી માણેકની છાતી ખફગી અને ધીકકા રથી ઉથલાવા લાગી આ શખસ પોતાનું હૃલકું ખાનદાન છુલી જઈ તેણીના જેવી તોખમી બાનુને વખાણવા જેટલો એમદબ થાય, એ સરકસી નહી ના શુ ? અને જ્યારે તેને પોતાની બેઠકની વગોલગ ઉભેલા તેણીએ જોયો ત્યારે આ તુમાખી છોડીના નેણ ફરી ગયા.

એક સંગેમરમરના કોરી કાઢેલા પુતળા જેવી, મુદર પણ ઠડી અને સખત લાગણીવાળી ત છોડી તરફ દીલની અજબ લાગણીઓથી દીકતો કેપટન મીનોચેહેર ખુરસીની પાછળ ઉભો રહી એકજ વીગાર કરતો કે તેનો સ્વપ્નનો જો છેવટે નાસીપાસીમાં જ નાખુદ થવાનો હોય નો તેવા ન ખમાય એવા સશયમાં રહેવા કરતા તો વહેલોજ ખુલાસો થઈ ગએલો સારો. જોડોને તેઓ તરફ દીકતા જોઈ અતે કાર્ષભી બોલવું જોઈએ એવી મકસદ જવાન કેપટને પોતાનું મરદાનગીભય બદન વાકું કરતા ધીમે સ્વરે કહ્યું

“આવતી કાલે તમે બેડમેન થીએટરમાં “મૅરી—વીડો” જોવા આવનાર છેઓ, માસ હીંગ માણેક ?”

“કોણ જાણે, પપાની તબીયત ઉપર હમણા તો અમારા મુવમેન્ટસનો બધો આધાર છે”

“હીરાજી શેઠ હાલમાં જરા સારા હોશ ?”

“હા ! ઠીક છે”

“હવે અહીંની સીઝન પુરી થવા આવીછ—આય વખતે ગરમીની મોસમમા તમે કહા જશો? કોઈ વખતે તમે ગુજરાત તરફ આવ્યા છો?”

માણિકે મગરૂરીથી ડોક ઉઠાવી “એ શુ કહેવા માગતો હોશો?” તે મનસે બબડી, પછી તેણીએ મોટેથી કહ્યું “નહિ, અને મને ત્યાં આવવા કદી ગમશેબી નહિ તમારા ગુજરાત તરફ એવી ભયંકર ગરમી હોયછ કે તેવા બકરામા તો હુ દહાડામા દશવાર ફેટ થઈ જઈ”

“પણ અમારા દરિયાઈ મથકો ઘણા ખુશનુમા હોયછ, જાહમોરડી અને હુમસનુ પાણી એટલુ નિરોગી ને હજમિયત છે કે તમારા મહાબળેશ્વર માથેરાનના ઝાના પાણીનેખી બાળુ બેસાડે હુમસ તો અમારા ક્ષીરોઝપુર ગામથી થોડાક માઈલને છેટેજ છે”

“હોશો, મને તો એવા માછીમાર ગામડાઓની ઘણીજ સુગ છે હુ મુબઈમા ઉધરીછ—તે કદીખી બીજા જગલી ગામડાઓની લાઈફ પસંદ કરશ નહિ”

ગરીબ મીનુએ એક મોટો પાણુ છુપો નિસાસો નાખ્યો માણિકને લાગ્યું કે તેણી લગાર બેઅદબ થઈ હતી એટલે જરા સાદ નરમ કરતા તેણી બોલી “તમે ત્યાંના રહેવાસી છેઓ એટલે તમને ત્યાં ગમતુ હોશે, પણ મારૂ ખુલ્લા બોલોમા બોલેકુ માફ કરજો, કેપટન માનોચેહેર, પણ મને તો કદીખી એ વાણીયાઓથી વસાયનુ ગુજરાત ગમવાનુ નથી ઓ માય, કેટલી ગરમી પડેછ, અહિં! ચાલો બા, હુ તો જરા બહાર વરડા ઉપર જઈછ” અને તેણી એક-કમ ઉઠીને ત્યાંથી ચાલી ગઈ

કેપટન બાપડો ફળેત જ્યેા ત્યાંજ ઉભો રહી ગયો ખાનદાની ટેહકરાછ આ જીવવાન નારમા કેટલી બધી ભરાઈ

હતી તેનો કાંઈક ખિયાલ હવે તેને આવવા માડ્યો. પણ તેને લાગ્યું કે હજીમી તે તેણીને વિચાર ફેરવી શકશે

ચેલી તરફ માણેક બહાર વરડા ઉપર કાયની બારી ખોલી તેના સળિયાઓને ધોતાતું માથું અઢેલી વિચારમાં ચુપ ઊભી રહી તેણીને લાગ્યું કે આજે વગર સખમે તેણીએ એક અહુસ્થને અપમાન કીધું હતું પણ તેમ કરવા માટે તેણીએ પાતાની મગફરીને દોશ દેવા માગ્યું નહિ એમા તે માણેકે ધોતાની સાવકી માનોજ કમુર બોધે શેર-ખાનુના ઉત્તેજનથી આ અધ્યારડાનો છોકરો આવી બેઅદબ આશામાં આવ્યો હતો, એવું તેણીનું અનુમાન હતું

આ વખતે તેણીની પાછળ કોઈના પગલા પડ્યા “કેમ એમણા ઊભાછ.” પાછળથી શેઠ ખાનદાનના લવચ્છને અવાજ આવ્યો “મીસ હીરામાણેક કાંઈ ઘણા ખુશ ખિયાલમાં હોવા બોઈયે કે તવી વખતે એમણું ધોતાના દોસ્ત આસનાગે-ને વટીક છોડીને અહિં એકલું ઊભું રહેવાને પસંદ કરેછ ?”

“હા, હું વિચાર કરતી હતી કે દુનીયામાં દોરુનો ખરે-ખરા મીત્રાની ગરજ સારું એના હોય છે કે ? મને ફકર છે કે હું મારી આસપાસ તે ખરા ખેરખાહુ જેવા તે કોઈ બોઈ શકતી નથી” માણેકે ફફડાટથી કહ્યું

ચાદનીના ઉમ્મસમાં ઉભેલી આ રૂપાળી નારના મરડાટ ભર્યા રાતા લખોમાથી બહાર પડેલા ગુસ્સાભેર બોલોથી શેઠ ખાનદાનનો લવચ્છ લજવાઈ ગયો આજ દીને તે માણેકથી જે રીતે દુર રહ્યો હતો તેના ચટકાથી આ જવાન છોડી ફફડેલી હતી તે તેણીની પાસ ગયો અને નરમીથી માણેકનો હાથ ધોતાના હાથમાં લેતા તે બોલ્યો

“મીસ હીરામાણિક-માણિક, તુ શુ જોઈ શક્તી નથી કે હુ તારો ખરેખરો મીત્ર છુ ? તુ જો મને બહાલી આપે તો સદાનો તારો ખરખાડ થયા હુ કેટલો ધતેજ્જર છુ તે શુ તું માનશે નહી ?” તેણે નરમ મીઠા અવાજે કહ્યું

જવાન માણિકે અને પોતાનો મુખી સ્વપ્ના ખરો પડેલો માન્યો આ સાબળી ખુશાલીના આનુ તેણીના ગાલ ઉપર સરી પડયા

“જોત્ર માણિક, હુ તુને પસંદ છુ ? તુ મારી થશે ?” લવજીએ તેણીની સુપકીટીથી હીમ્મત પકડી ચલાવ્યું

“હા લવજી, ખચીત, ખચીત હુ તારીજ છેલ્લે તારા સીવાય બીજા કોઈનો ને કદીબા વિચાર કીધો નથી ”

‘મારી પોતાની માણિક ?’—પણ આ વખતે દિવાન-ખાનામા કાઈ ગડબડ થતી સંભળાઈ

“ઓ ખાદા ! શુ થયું હોશે ! ઓ લવજી, આય ડાક્ટર પીરોજશાહ કાય આવ્યાછ ? એવણ મમાને ઉપર લઈ જાયછ ? ઓ કાઈબી ખુફે બનયુછ ખર ? મને જવા દેવો-જવા દેવો ” અને તેણી તુરતજ ડાક્ટર તરફ ધસી

એક પલકારામા તે મોજાલા મડળમા આગરૂપે વાત ફેલાઈ રહી કે માળ ઉપર બિમાર પડેલા હીરાજી શેઠનું અચબુચ હારટ બેસી ગયું હતું તેવણના ઓરડા તરફથી ગુગળાતા દમનો અવાજ આવયાથી તેમના નાકરે શેઠાણીને ખબર આપી ડાઁ પીરોજશાહને બોલાવી મગાવયા અને તવણે આવતા સાથે તુરતજ જાહેર કર્યું કે એ ચિતુ હારટ બેસી જવાથી તે માતમર શેડિયો ગુજર પામ્યો હતો

૧૬૨જી ૪ થુ.

મનીજેહ કામા.

સુરતથી કેટલાએક માઈલ ઉપર આવેલા ફીરોઝપુરના રાજ્યામણા ગામડા તરફ હવે આપણે નજર ફેરવીશું.

કેપટન મીનાચેહેરના પિતા મનજીભાઈ ફીરોઝનાએ, ધરમપુરના ઠાકોર માનસીડને ત્યાં લાંબો વખત દિવાનગીરી કીધી હતી, અને પાતાની બાહ્યશી તેમજ ચોખી દયાનત-દારીથી ઠાકોરનો ઘણો વિશ્વાસ અને માન પામ્યા હતા. મનજીભાઈ કાઠિ ઘણા પઢેલા નહતા, પણ દુરઅંદેશી અને ઈર્ષ્ય રામનીતીની કુનેહની તેમનામાં ઘણી સારી આવડ હતી. ઠાકોર માનસીડને વૃદ્ધાવસ્થા તરફ ઢળી ચુક્યા હતા અને લકવાથી સદાના ખાટલે અડેલા જેવા હોવાથી, એક રીતે જોતા તો, મનજીભાઈ દિવાન આખા ગામના રાજા જેવા હતા. બાહ્યશ દિવાનથી જેમ રાજા અમલમાં સારા ફેરફાર થવા પામે છે, તેમ આખા ગામની વ્યવસ્થા કુનેહખાજ હાથમાં જવાથી ગામડાનું શેહેર બનવા પામે છે, અને મનજીભાઈએ તેમજ કીધું પડેલા તો તેવજી નદી ઉપર મોટા ખરચે પુલ બંધાવ્યા, અને વેપાર માટે તાપી માતાનું બારું ખુલ્લું કરાવ્યું, નિશાળો રુથપાવી, દવાશાળા ઉપડાવી, ગામના બાહ્યશ જવાનોને રામને ખરચે ચડતા અલ્યાસ માટે વિલાત મોકલ્યા, અને સ્વદેશી માલ બનાવવા કાર ખાનાઓ ઉભા કરાવ્યા અલબત્ત બધા ખરચ માનસીડજીની તીજેરીમાંથી થતો હતો. પરંતુ પાંચ વરસમાં ઠાકોર સાહેબે જોયું કે જેટલો ખરચ થયો હતો તેથી પાંચગણે વધુ નફો હવે થવા લાગ્યો હતો. મનજીભાઈની આ ઈમાનદારી અને બીજવતા ભુલ્લી જાય એવા ઠાકોર નહતા, અને બ્યારે તેમને

ગાદી વારસા કુવર ઉમરમા આવયો અને માનસીહ એ પોતાની હાથપાતીમા તેને પોતાની ગાદી આપી, ત્યારે વીદાય થતા દિવાનને સુરતથી ખાર માઈલે આવેકુ એક ફળદ્રુપ ગામ બક્ષીસ અપાયુ મનજીભાઈએ પોતાના બાપના નામ ઉપરથી “ફીરોજપુર” નામ આપી પોતાની જગીરી પુષ્કળ વધારી મુકી, અને આપણી આ વારતાની શરૂઆત થઈ છે તે વેળા આપણે મનજીભાઈને તેમના નાણાના કુટુંબ સહીત, તરો તાજગીભર્યા ફીરોજપુર ગામના માલેક દાખલ, તેમના ફીરોજખાગ નામના મોટા મકાનમા રહેલા જોઈએ છીએ

મનજીભાઈની સાથે તેમના ધણીઆણી હીરાભાય અને એક પુરા બેટા મીનુમા તેવણુ કુટુંબ આવી રહ્યુ હતુ, પરંતુ હીરાભાયના એક બેહુન વીધવા થવા પછીથી પોતાનુ ઘર બેહુનનેજ ત્યા માડીને રહ્યા હતા

મનજીભાઈએ તેવણુને સારો આવકાર આપ્યો હતો અને ઘરમા તેવણુ આવા માસીને નામે ઓળખાતા આ ચાર ઉપરાત એક પાચમુ પણ તે પ્રમા વસ્તુ હતુ અને તે મનજીભાઈના મરહુમ બેહુનની દીકરી મનીજેહ કામા હતી જ્યારે મની ત્રણ વરવની હતી ત્યારથીજ મનજી મામાને ત્યા તેવણુની દીકરી જવી રહીને ઉધરી હતી અને આજ તેણી વીસ વરસની તદરોસ્ત જવાન બાનુ થવા પામી હતી

મોટે પ્રમાણે માણેક કરતા એક વરવ મોટી આ મની, તુમાખી માણેકથી ઉલટીજ કીસમની છોડી હતી બચપણથી ગામકાની તદરોસ્ત હવામા ઉધરેલી હોવાથી તેણી ગાલાખી ગાલની, સદાની હસતી રમતી દોડધામી, ભાળા ભલા ખવાસની હતી તેની માજરી આખોમા મશકરી અને રમુજનો પડછાયે સદા જોવામા આવતો, તુમાખી અને મગરૂરી જેવુ તો તેણીનામા કશુજ હવુજ નહી, તેણી જેમ કોઈને પોતાથી ઉતરતા ગણતી

નહી તેમ કોઈને યોતાથી ચઢતા માનવાનેથી સાફ ના પાડતી પરહેઝગાર અચપણથી મનજી મામાના હાથ હેઠળની તરખીયત પામવાથી તેણી ઘણી ધરમી આચારવીચારની હતી વળી હીરા-માએ તેણીને રાધણીની ને ઘરની સરવે તાલીમમા પુરવીણ કીધી, હતી, એટલે છ ઇત્રેજી ચોપડી લણેલી અને બીજા ઘરગણુ હુન્નરો સાથ તેના મામા મામોના વીચાર પ્રમાણે સ પુરણુ કેળવાયેલી હતી

“મની કહા ગઈ, મની?” આપા માસીને આવાજ આવ્યો

“આવા માસી હુ અહીંયા છેઉ” અને બીજાજ પળે જમરૂખીના ઝાડ ઉપર ચઢી ઉભેલી તે જવાન છોડીએ નીચે ભુસકો માર્યો “કેમ માસીજી, શી ખબર?”

“જો મની તુ એમ કુદકા મારવાનુ હવે છોરી દે હવે જીભરઈ તુ દાહરેવારેની થઈ ને, છે તે—છે તે કે—એસ અહિ, મારે કાઈ તુને કહેવુંછ”

આવા માસી બિચારા વાજ્યા હતા એટલે તેમને મની ઉપર પુશકળ ખ્યાર હતો અને તે જવાન છોડીખી તેમને “માસીજી”ને મીઠે નામેજ બોલાવતી

“કાઈ ગભીર ગુફતેગુ છે કે?” મની ઘાસ ઉપર બેસી જતા બોલી “માસી માય તમાર કોહુ તો કાઈ તેવીજ ગવાહી આપેછ શુ છે? કુવામા કુતરી તો નથી પરીની?”

“મની, આજે આપણા મીનુનુ એના બાવા ઉપર કાગળ આયુછ કે—”

“કે—?”

“એ યોતાના ચોડકે રાસદારોને લઈને ‘ફીરોઝબાગ’મા આવેછ, તુ જાણેછ ફીકરી કે એ નવ મહીને ઘેર આવશે ને તેથી એના માયબાવાના હુઈયા હરખઈ ગીયાછ—”

“ઓ! મીનુભાઈ આવેછ તેથી હુ કેટલી ખુશી છુ.”

મની તાળી પાડતા બોલી “હવે એમ દરિયામાં માછલી પકડવા નઈશું—”

“પણ તું મારી વાત સાંભરતે, કે એમન વચે પરીયા કરવાની? હું તો તારી આગર એમ વાત કરવા આવીય કે હવે ખીનુને પરનાનવાનો એના બાવાનો વિચાર છે” માસી બોલ્યા

“ખરેખર? અને તમે શું વરઘવરાને સારીયા પાપડની વરઘી મને પુછના આયાછ? હા, જો, એક ટોપલો જામાસપજી જાગીરદારને ત્યાં મોકલવો પડશે, એક ટોપલો નાહુનીબાઈ—”

“મની—ખીનુને કોણ સાથ અદરાવાનો છે તે તું જાણેય કે?” એકાએક માસીએ હવે પુછ્યું

“નહી માસી, તે હું કેમ જાણું?”

“તારી સાથે”

“મારી સાથે!” અને કુદકો મારી મની ઉભી થઈ “માસી માય એ વાતની મને મરકેરી ગમતી નથી—”

“મરકેરી સાની? મનજી મામાની ને તારા મામાની બનેની ઘણી ખુશી છે કે ખીનુ સાથે તારૂં ગાઠવી આ ફીરોઝપુર ગામડું તમે બનેના નામ ઉપરજ કરી આપે, ખીનુ કોઈ મુબઈવારી ફલકમુરને ઉચકી લાવે તે કાઈ આય ગામડામાં રહે નહી, અને આય એટલી તારા મામાની દેખ-રેખથી ખીલી નીકલેલા ગામને વખાતુ નાખવામાં આવે તો એની ઉપજ બધી ઘટી જાય, અને તેથી મનજીભાઈની ઘણીજ ખુશી છે કે તું ને વહુ કરવી બોલની, તું ને ફીરોઝપુર ગમેય કેની?”

“ફીરોઝપુર કોણને નહિ ગમે?” મની ગભીર થતા બોલી “આ માછલોના વિસ્તારવાળું ગામ મને મારા બાપીકા

મકાન જેવું ંડાલુ છે. અહિના દોઢસો ઘેર મારી આગ-
ળીની ગણત્રી ઉપર છે મારા પદરમા વરસને દહાડે છોક-
રીઓની નિશાળનો પાયો નખાયોતા, તે દિવસથી આજ મુઘી
મે લગભગ દરરોજ એક ફેરો ત્યાં ખાધોય બિચારા કોલિ-
યાઓના ઘેરથી આપણા “ખાગ મુઘી આજ્ઞા વચ્ચે વગ-
સાદને દહાડે પાણીના તળાવ જેવા ખાબોચિયા થતા હતા
તે ઉપર પુલ ના મારી ખાએશથી મામાજીએ બધાંઓ
અહીંના એકેએક ઝાડ મને નહાલા છે, એા માસી, મને
ફીરોઝપુર ઘણુ ખ્યાર છે. ખણુ—”

“પણુ શુ ? તુ બોલતા અચકેછ કેમ, દીકરા ?”

“માસીનાય, મીતુને મે બચપણથી મારા બાઈ જેવો
ગણુયોછ, એટલે તેથી વધારે વીચાર હુ તેના માટે કરી
શકિત નથી

“મની તાર ફુસમનતુ મગજ ખસી તો નથી ગયુ ? આવો
મર, બોલતી આવરાઉ, નરો નરો જાણુ જ ગલા જેવો અને
તે સાથે વરી આવ પાદશાહી જગીરી, ને માય પેટ જેવા
સાસુ સસરા—”

“તે બધુ ખર, પણુ મને સાચુ કહે માસીમાય,
મીતુએ તો કઈ એવુ લખ્યુ નથી કેની ?—

“ નહી—”

“ત્યારે બસ, કસી ફકર કરવાની નથી મારી ખાત્રી
છે કે મીતુ મારીજ માફક ના કહેશે અમે બને જણુ
બચપણથી બાઈ બહેન જેવા સાથે ઉધરયાછ અને અમારો
ખ્યાર પણુ તેવોજ ચોખોને મજબુત છે, એટલે એ વાત

હી બનનાર નથી તમે હાલમા કાઈ મામાને કહેતા ના.
અપત આવવે સઉ થઈ રહેશે”

— 0 —

પ્રકરણ ૫ મુ.

“ફીરોઝ-બાગ” માં તેના વાગ્સની પધરામણી.

આપણે ગયા પ્રકરણમા વાચ્યુ તેમ મનજીભાઈની બેનની દીકરી મળી, ગામડામા ઉધરેલી હોવાથી રીતભાતે સાદીમાદી અને ટીપટાપી ફેશીનથી નિરાળી હતી તેણી કાઈ ગામડિયાણુ જેવી અભાણુ તો હતીજ નહિ, તેમ મુબઈ શહેરની નાકુતભરી બાનુઓની નાઓ અદા, કે મરદો સાથ વાત કરતી વેળાનુ ચિખાવલાપણુ, મરોડદાર લઢણે ચાલવુ, બાલબોલ ઇંગ્રેજી ફેકવુ, તાણી તોડીને ધીમા સાહદે હસવુ, અને ડાલર ઝુલરની ફેશનમા સગરાઈને ફરવુ એ બધાથી તે બાકાત હતી જો કે મનીનો જાતી ખવાસ ઘણા તિખ્ખો હતો, પણ સારી સમજથી તે પોતાના સ્વભાવને કાબુમાં રાખી શક્તી માયાની કે ગુસ્સાની કાંઈ પણ લાગણીની અસર ખુલ્લી કહી આપનારી તો તેણીની ચુગલીજાર આખો અને ગાલ હતા સુધરેલામા ખપતી બાનુઓ ઉપર કોઇબી વાતની અસર એકદમ થઇ શકત નથી, અને તેવીઓના નકરણ હાથમા અસર થતી હોય તો ચેહેરાના આયનામાં જણાય કે? મની એવી તિક્ષણુ ને તિવ્ર લાગણીની છોડી હતી કે તેણીની માજરી આંખોને ભરેલા ગાંભો ઉપર થતા ફેરફારથી સામુ આદમી તેણીની લાગણીઓ સમજી જઇ શકે પોતાના પિતાઈ ભાઈ માનુ માટેના ધરનાઓના વિચાર તેણીએ હસી કાઢ્યા ખરા, પણ હવે તેણીને લાગ્યુ કે

આગળની માફક તે મીનોચેહર સાથે એખલાસથી ભેળાઈ શકશે નહિ

જ્યારે કેપ્ટન મીનોચેહર પોતાના દેસ્તોની સાથે પોતાના બાપિકા મકાનમા પધાર્યા, ત્યારે તેના બુઝર્ગ માતપિતાએ ઘણા હર્ષભર આવકાર આપ્યો. મની જરા અલગજ રહી, પણ વેલાત રહી આવેલા આપણા જવાન મીનોચેહર શેઠ, આજકાલ ફેશનેબલ મુબઈની ફાકફી બાનુઓમા ઘણા ભેળાતા હતા, એટલે નવ માસને લાખે છેડે પોતાનો પિત્રણને જોતા તેણીનામા તેને ઘણા સુધારાની જરૂર દેખાઈ તે જવાનની નજર આગળ માત્ર હીરામાણિકની નાણિકની ફિક્કી પણ ફેશનેબલ બુબસુરતી દેખાયા કરતી અને તે કાચલી નાણુકે બાનુ તરફ ખેચાયલા જવાનને, તેનાથી ઉત્તર જ દેખાવની મની, ગામડિયણુ જેવી લાગે તેમા નવાઈ નથી

“માયજી, તમે આપણી મનીને નવા ડ્રેસ ક્યારે અપાવશે?” એક દાહડે અચીતા મીનુએ માના ઓરડામા જઈ કહ્યું

“નવા ડ્રેસ? કાય લીકરા મીનુ, આય એના આગમો જે જાકીટ છે તે તો નવુજ હમણાની ફાસીન પરમાને સીવેલું છે ગયેજ મહીને મુરતના ખુશાલ ફરજીએ સીવીયું ને એ મુલા ખુસાલના તો ભાવબી ઘણા મોઘા જો, ખાસ્સો દોહર રૂપચો તો સીવાઈ લીધી!”

ગરીબ બીચારા હીરામાય, બચપણથી ગામડામા ઉધરેલા ને ગલેફ જેવા કંટ વગરના બદનો પેહરીને વખત કાઢેલા, તેવણને મનસે દોઢ રૂપીઆનો સીલાઈનું બદન તો ઘણું ફેશનેબલ હતું.

“તે તો હોશે, પણ હું તો એમ કહું છું માયજી, કે જવાન છોકરીઓ જે રીતના બદન પેહેરેછ, તેવા મની નથી પેહેરતી, એટલે એમ કે-સીલ ન લેસ ને અલર ને મુખખા

જેવું તો કંઈ નથી દેખાતું, ને એ બિચારા સાદી માદી દેખાયછ, ને વરી એની ઢપછપળી તદન સાદી રહી ગઈછ. ફ્રેશીન પ્રમાણે તો એને ઘણા ધીમા સાદે હસવું જોઈયે ને એટલું ઉતાવળે ચાલવુંખી નહિ જોઈએ—”

“હવે તુખી શું જો મીનું અમથા ડોરા બારેછ, એના હસવાપર ને બોલવાપર તે કેવા ધ્યાન આપવાના, એખી કાંઈ સીખવેલું સીખાયછ—”

“હા માયછ, મુબઈના સુધરેલા બાનુઓમા તો ખાસ ચાવવા ને હસવા બોલવાની ઢમછમના શિક્ષણ લેવાયછ ખચિત બિચારી મનીને જરા ‘પોલીસ’ કરવાની જરૂર છે, એને એક છ મહીના મુબઈ રાખી હોય તો વાણુ સાડ વરી તેમ થાય તો એને સાડ ઘેરખી મલે”

“આપરી મની કોઈખી દહારે બહાર વર સોધવા જસે નહિ” મીનુના માય બોલયા

“નહિ જતો, એને શોધવા જવું તો પડશેજ નહિ એનો મીઠો દેખાવ ને જતા ચખરાકી એજ એની સારી સરટીફિકેટ છે પણ વાણી ભાળી ને ભરભરી છે ને હજુર તદન સાદાઈમા રહી છે તે એના ભલાને ખાતર મને પસંદ નથી” એટલું બોલી મીનું ત્યાંથી ઉઠી ગયો

આ જવાનને પોતાની પિત્રણ વાણી વાહલી હતી ખચ-પણથી સાથે ઊધરેલા બને જણુ એકમેકને ખરા ભાઈબેનના ચીવટ વહાલથી ચાહતા હતા મીનુએ કદીખી મનીમા કશી ખામી જોઈ કે જાણી ન હતી તેણીનું ભરભર બોલવું અને ખરખર હસવું તે હંમેશા પસંદ કરતો હતો, તેણીના ગોલાખી તનદરોસ્ત ગાલ, ચુગલીખાર આખા ને મેહેનતુ ઉદ્યોગી રીતભાતથી મજબૂત બનેલા હાથોનો તે હંમેશા

વખાણનાર હતો, પણ જ્યારથી તે નાનુક ખુબસુરત માણિકની મોહીનીમા ખેંચાયો હતો, ત્યારથી તેને મનીની આ બધી ખુબીઓમા ખામી જણાવા લાગી, તેણે હમણા જોયું કે મની પોતાની હાથેની માનિતી જગયે બેઠી હતી, એટલે તે પણ તુરત બાગમા ઉતર્યો

મનીએ એક મોટા વિશાળ ગુલમોહરના ઝાટ નીચે બેઠી બેઠી વાચતી હતી ત્યાં મીનુ જઈને ઘાસ ઉપર અલેટાઈ પડ્યો મનીએ ઝટ ચોપડી બધ કીધી અને આ એક બિરાદર નેટલા વહાલા પીતાઈ સાથે ખુશ વાતમાં શેકાવાની તજવીજ કીધી, પણ તેજ પળે નેણીએ જોયું કે આગલ વરતણ ઉપરથી આવે માસી ચિમાઈને તે લોકને જોતા હતા મનીના ચહેરા ઉપર ઝટ રતાસ ધાઈ આવ્યો ઘરના લોકો આ બે જવાન જીવડાઓની હાલચાલ ઉપર બારિક નજર રાખતા હતા તે જાણી નેણી ગણી દુખી થઈ શું મનજીભાઈ મામા જેવાજ મીનુનાબી વિચારો હતા ? હવેની વાતચીતમા જે તે જણાઈ આવવાની વકી હતી

“ કેમ મની, શું વાચેછ દીકરા ? તું તો બસ વાચતા ને લખતા જરા થાકતો કે કટાળતો નથી હમણાં શું વાચવા માડયુછ ”

“ શાહનામેહ ” તું ઇંગલીશ ટ્રાન્સલેશન વાચુછ, પણ મીનુ, મારી વાત બાળુ મુકો, મને તમારે માટેજ બધું સાબળયુછ, મોલો, તમારા ફેશનેબલ મુબઈની કાઢજ હકીકત મને ટહેવા જેવી નથી ? હ ? મને તો તમારાના કાઈ જુદોજ ફેરફાર થએલો લાગેછ ’

“ ઓ મની, હવે તો તારી માજરી આખોથી મને બીહને ચાલવું પડશે મને નહિ બબર કે તું લોકોના

મનને દિલ વાચી શકેછ, પણ હા, હું તારી આગળ તેજ એક વાત જે મારા દિલમા ઘણી રમી રહીછ તે કહેવા આચોછ. હું જોણુ ?”

“ જોલો મીનુ, મને સાબળવા ઘણુ ગમશે અહિ ફીરોઝ ખાનના નવા વહુ માથે ક્યારે આવેછ ? કાંઈ તેવીજ વાત છે કેની વાડ ?”

“ હા, મની હા મારા દીલની રાણી થઈ બેઠેલી ખાનુ એક ઘણાજ કુળવાન ખાનદાનની બેટી છે, અરે તેને હું ક્યારે મારા ફીરોઝખુરની રાણી કરી શકશ ? મની, મારી માણિકની ખુબસુરતીને હું તુને શુ ખિયાલ આપુ ? એની નાજુક ખુબસુરતીને મુકાબલે તો આ સામી ચલછરીખી પુરેપુરી આવી શકે નહિ. એની કાળી ચળકતી આખ તો રોજ મારા સ્વપનામાખી આવેછ જો કે મને તારા જેવી બનુ આખ ાણી ગમેછ પણ મની, તુ મારી માણિકની આખ જોશે તો ખચિત શુક સેતારા સાથેજ સરખાવવા નીકળશે ”

“ મને કાળી આખ ઘણી ગમેછ, ખરી ખુબસુરતી તો તેજ આખમા છે, પણ વાડ મીનુ, તારી પાસ એની સખી છે કે ?”

“ નહિ દીકરા, અફરોસની વાત તો એ છે કે હું ભેસ આવવા આગમજ ખુટો ડાટવા નીકળયોછ હમણા સુધી તો મને એમજ લાગેછ કે મે સુખમા રોજ ખોડ્યાછ—”

“ એમ કેમ બને ? તુંને પરણવા કોણ ના કહે, મીનુ ? ફીરોઝખુર ગામના માલેક અને એક પારસી રાજા જેવા લાખાપતી સાથે તારો આવો મરદાનગીભર્યો દેખાવ એ બધી દેખીતી લાલચ સામે કોઈ મુબઈની ખાનુ ટકી શકવાની હતી, મારા લાઇ—”

“પણ મના એતા પ્રણાળ ઉચા ખાનદાનની છે, માત-
બર આગેવાન શેઠિયાની દીકરી એના હાથ માટે તો બલા
બલાએ ઉમેદવાર છે ખોદા ખબર કે એ મારી માગી મુરાદ
બર આવશે કે” અને મીનુએ અહિં હાથ ફેંકી

મની વિચારમા જરા ચુપ બેઠી

“મારી એ વાત તારી પાસ તદ્દન છુપી રહેશે, એ તો
મારી ખાત્રી છે પણ એટલુંબી જાણી લે કે જે માણેક મને
નહી મળી તો હું સદા કુવારો રહેવશ”

“તારે એમ બાલવું ઘટે નહિ, મીનુચંદર, તારી
ઉપર તારા પ્રરડા માથ બાવાના મુખનો બધો આધાર છે
વાર, એ માણેક આપણા વરમા કેવી નીવડશે?” મનીએ પુછ્યું

“હું તે માટે તો તુનેજ પુછવાનો હતો તું શું ધારેછ
મની આવા ઉચ ખાનદાનની, મુખર્ષ જેવા ફેશનેબલ
ધામમા રહેલી જવાન છોકરી તેને આય ગામડાની લાઈફ
કાઈ ગમે? ઘણું થશે તો ઠહીના બે ત્રણ મહીના અમે
અહિં રહીશું તે સાથે વધી બાબા તો વણાજ અસલી
વિચારના છે એટલે—એટલે—”

“તમારા બાઈ સાહેબનો આહ પાટલો ફાવશે નહિ,
એમજ કેની?”

“મનેબી તેવીજ ફેકર છે, પણ હવે તે વાત રહેવા
દે, મને તારે લગતી વાત સાંભળવીછ કાંય મની તારા હાથ
એટલા મજબુત કેમ? મારી માણેકના તો જાણે ગોલાબ
જેવા સફેદ અને નરમ”

“તે બાપુ, મને એ તમારી મુખર્ષગરીની માફક એલ
બાસ્ટર કીમનો લેપડો અને કેલીડોરના ફાફા મારવા ગમતા
નથી, તે,” મની હસી “ઠીક છે, એક વાતની હું ખાસ

સંભાળ લેવસ અને તે એજ કે તમારા જેવા ખુબસુરતીના શોખીન ઉપર હુ મારી પસદગી ઉતારીશ નહિ, કોઈ ભાચા જેવો ગામડિયો હોસે તો તમારી આશુવડ પિત્રણ માટે ઠીક પડશે, કેમ, કેપટન સાહેબ ?

મનીની આ મશકરીથી મીનુ લજવાઈ ગયો “મારી પહાલી બેહેન, ખોદા સાહેબ છે કે તુંને સુખી થયલી જોવાને હુ મારી અરધી દોલતબી આપુ તારે વરે ગામડિયા ભાચો વર ? જા, જા, જો હુ તુને કેવો ફાકડો સુખઈગરો અપાઈછ તે—”

“ખોદાપનાહમા રાખે તેવા તમારા ફાકડા અપ-હુ-કેટ જવાનયાઓથી, બા મને તો મારા જેવોજ સાદો ગમશે—”

“પણ મારા દોસતો માટે તે શુ ધારયુ, હુ ? કાલે નવલ શ્રાનટ તારી વણી તારીક કરતો તો, પણ સમાલજે એ તો પરણેલો છે, કોઈ સીકલી જ્યી, ધર્મના ધખારામા ચરી ગયેલી જવાન બાનુને તેના પછસા ઉપર પરણી લાયોછ મને તો લાગેચ કે અદી લામની ખાત્રીમીઠી નજર તારી તરફ છે, પણ તુ તો તેનાથી દુરની દુર નાસેછ, એમ કેમ ?”

“મને માદીડાઓમા ભેળાવા ગમતું નથી” મની ધીમેથી બોલી

“આહો, પેલા સામેના પુલપરથી કોણ આવેછ ? હા, એ તો જગીરદારના બે દીકરાઓ છે બેઉ ભાઈઓમા કેટલો ફેર મોટો બિચારો કેવો પાતલો, ફિકકો ને નાના કદનો છે નાનો શુ તદ્દરોસત ને ફાકડો છે જગીરદારની ધણીઆણી ઇરાની બઈરા છે, નહી વાઝ ?”

“હા, એ દીલબર ઘણા ભજા છે ને મારી ઉપર તે ખાય જેવો ખ્યાર સજે છે” મની ઉઠીને ઉભી થવાની તનવીન કરતા બોલી “બેહુ જણ અહિંજ આવના હોય એમ લાગેછ.

નાનો બાઈ મારો મોટો દોસ્ત થાયછ, ચોહાં, આશુ તમુને ટોપી ઉતારી રહ્યાછ એા મની, તારો એહેરો એકદમ લાલ કેમ થઈ આયો ? હ, હ, અહિ કઈ ભગમ છે ખરો, વાત નો એમ દેખુ, ત્યારે કેયા રતનશાહ જાગી-રહાર બાનુ મનીજેહના મલેક થનાર છે—”

“બસ, બસ, મીનુ, કોઈ સાબળશે” મની એ ડગલા આગળ વધી તેણીએ બને બાઈએને હસીને શેકહેડ કીધી મોટો જવાન, જેને તેની ઈરાની માતાએ પોતાના પેદરના નામ ઉપરથી મેહરનોશ નામ આપ્યુ હતુ, તે શરેમાળ ને ચુપ મોહરનો સાદો હતો, જ્યારે તેનો નહોનો બાઈ રતન-શાહ, બાઈથી ઉલટોજ, પ્રણો બોલકણો ઉચા ને ભરેલા કદનો હતો તેની લાખી મુછના ઝીણા બારીક આકડા હાંક તરફથી લખાઈને ગાળાકારના ઉચે ગાલ ઉપર ચઢાવેલા હતા તેના કોઠના બટન ખુલ્લા હતા અને અદરથી ભારી સોનાનુ પ્રડીઆળ, સોનાની ગીનીઓ ને માછલીઓ સાથના છેડાવાળું દેખાતુ હતુ તેની સોનેરી રંગની ખુલ્લી તપકીરયા આખા છડે ચોક ટીકતી ફરતીને ફરતીજ હતી જેચ બીયરડના ટકની ટુકી ઢાઢી અને લગાર ભરેલા ટોટા સાથના આ જવાનનો દેખાવ કેટલાકો કદાપી પસંદ કરે પણ મનીના એ બાપે શુ વિચાર હતા તે આપણે જાણતા નથી, એટલુ તો ખરૂ કે જે રીતે રતનશાહ જાગીરદાર મની તરફ જોતો હતો તે ઉપરથી મીનુએ અનુમાન કીધુ કે અંતે આ જવાન, મનાને છતાં જવાનો

પ્રકરણ ૬ ઠું

બાપ બેઠા.

એક દીવસે મનજીભાઈએ પોતાના બેઠાને ખાસ પોતાના ચોરગામા બોલાવ્યો.

“એક થોડી મીનીટ મારી સાથે વાત કરવાને તું ને બનશે, મીનોચેહર?” તે બાપે ગભીરાઈથી પુછ્યું.

“બેશક, બાવાજી!” અને મીનુએ ચોરડા અદર જઈને દરવાજો બંધ કરીધો.

બાપ બેઠાના દેખાવ વચે તફાવત જણા હોતો મનજીભાઈ ઠી ગણાને ભરેલા બદનના પણ ચાલુ હૃદયોગી જીદગીથી મજબુત ને તનદરોસ્ત હોતા તેમના ચેહરાની તુરાની તેનની પ્રમાણિક ને અશોષ જીગરની ગવાહી પુરતી મીનુ તેમના કરતા સવાગણા હિચો ને કદાવર જવાન હોતો, પણ તે બાપે જોયું તેમ આ છેલ્લા નવ મહીનામા તે દીકરાના કપાળ ઉપર કરચલી વળી ગઈ હતી.

“શું છે મીનુ, તારી તબીયત તો સારી રહેછની, બેઠા” તુ કાઈ લઈ ચલાવતોતો નથીની.”

“મારામા સીહ જેવું જોર ને ઘોડા જેવી ભુખ છે બાવા, મને શું હોય?” મીનુ પોતાની છાતી ખીલવતા બોલ્યો.

“ત્યારે તબીયતને બદલે કાઈ બીજું જ કારણ આ તારા કપાળપરની કરચલીનું હોવું જોઈયે” તેવણે વધારે ગભીરાઈથી કહ્યું.

“બાવા, એ તો તમારા હીંદુસ્તાનની ગરમી મને જવા નીમા ધરડો દેખાવ દેતી હોસે—”

“ હાહાહાહા, મીનોચેરે, તુ જાણે વેલાતમાજ જન મયો ને ઉધરયો હોય તેમ જાણેછ. પણ આજે મેં તુને એક ગભીર વાત કહેવા અહીં જાલાવયોછ હું આપણી મની માટે જાલવા માચુછ એના બેહસતન માય તે મારા બહેન, એને મારે હસતક સોખી ગયા, ત્યારે એના પચીસ હજાર રૂપીઆ પણ મારેજ હસતક આપયા હતા મેં તે આપણા ફીરોજપુર ઊપરજ વાપરયાછ આપણા ગામમા જે હું નવા મુધારા વધારા કરાવયો જાઉંછ તેથી આપણી આયપત દર વરસે વધતીજ જાયેછ અને જરાબર હીસાબ રાખતા, મની-જેહના લગભગ સાઠથી સીતેર હજાર રૂપીઆ આપણી જગીરી ઊપર રોકાયેલા છે ”

મીનુએ અજબેખીથી આ વાત સાંભળી આજ મુધી તેના બાવાએ જગીરી સંબંધી તેની આગળ કદી વાત કાઢી ન હતી તેથી તે અજબ થયો

“ મને એ જગીરીની તો ખીલકુલજ સમજ નથી, બાવા, તમુને જે વાજખી લાગયુ હોશે તે કીધુ હોશે—”

“ પણ હવે, દીકરા, તારે એ બધી સમજ લેવાનો વખત આવ્યોછ, મારા પછી મારી જગીરી વાપર વખાતી પડે એવી મારી ખાહેશ નથી અને તેથી હવે તુ પરજી અને અહિજ ઘેર માડીને રહે એવી મારી ખાહેશ છે, અને વધારે તો એ કે મનીને હું ફીરોઝ-ખાગમાજ હમેશાની રાખવા માચુછ ”

મીનુ કાઈ પોતાના બાપની મતલબ સમજયો નહિ તેણે નવાઈ પામતા કહ્યુ “ શુ નનીને પરજીલી જોવાને તમે માગતા નથી ! અને શું આટલુ ખરચીને મને આઈ એમ એસ કીધો ને હવે પાચ વરસની નોકરીમા રીટાયર થના ? ”

“હું મનને પરણેલી જોવા માગુ છું, મીનુ, અને તે તારી સાથે છે”

આ સાલળતાજ કેપટન મીનુચેહર ખડખડ હસી પડ્યો. ભુઝરગ મનજીભાઈ તે બેફિકરા હસવા ઉપરથી ઝટ પામી ગયા કે મનીજેહના લવિષ્ય માટે બાધેલા તેમના કિલ્લા હવામા તુટી ગયા હતા મની જેવી એક છોકરીને કોઈબા જવાને પરણવાના ખ્યાલે હસી કહાડવી, એ તેમના વિચાર પ્રમાણે તો યુનાહ જેવું હતું કેપટને જોયું કે તેના પોતાના નક્કરા હસવાથી તેના બાપની લાગણી દુખાઈ હતી એટલે તે બોલી પડ્યો

“મારા વહાલા બાવાજી સાહેબ, હું ઘણો દલગીર છું કે હું હસ્યો, પણ મેહેરબાની કરીને એ વિચાર સદતર પડો. મેલજો મની, બચપણથી મને મારી બેહેન જેવી વહાની છે અને અમારા બન્નેની એવી કાંઈ ખુશી છેજ નહિ મની કાંઈ તમારા એ વિચાર જાણતી તો નથી કેની?”

“નહિ”

“જાદાની મેહર કે એ મારી નિરદોષ પિત્રણ કાંઈ એવું જાણતી નથી, નહિ તો અમારા વચ્ચે જે પિત્રાઈઓ જોવા એબલાસ છે તેમા ફોકટની શરમથી ખત્રા પડે.”

“પણ તું ત્યારે કોણને પાણસે?”

“બાવા, તમારા કયા સાત પાંચ છોકરા છે કે તેમાના એકને કુટુંબમાં ને ઘરમાજ ગોઠવી નાખવા માગો છો? મનર તો બહાર પરણવું જ આપરું કુટુંબ વધારવું જ, તમારી દોલત અને મારા હુન્નરથી હવે, હું મુબઈના આગેવાન સરક્લમા ફરી શકું છું, એટલે હવે મારે મારા પોઝીશન પ્રમાણેની બધરી લાવવી જોઈયે”

“તુ બડેખાઓમા ભેળાએછ એ સાભળી હુ ખુશી થવાને બદલે દલગીર થયોછ મીનોએહેર, તુ તેવા સરકલ-માથી એક છોકરાને પરણી લાવી તારા અસલી વિચારના માથ અને મામીનો તેવી કોઇ ઊછાછલી મારફત હસી કરાવશે ”

“હુ જને પરણુસ તે ખરા અહસ્થની બેટી રહેશે, તેનાથી એવુ કામ કેમ થશે ?” બેઠાએ તકરાર લીધી

‘ મુઘરેલી કહેવાતી બાનુએને ખોદાનો વણુ ઓછો ડર હોયછ” મનજીભાઈએ ગભીરાઈથી કહ્યુ “જે રીતે તે લોકને બીજાઓ તરફથી રોજ દી સીકારસ સાભળવાની તબેહ પડી ગઈ હોયછ, પછંસાના કુકરાજીથી પડ્યો ખોલ ઝીલી લેવાય તેવી સાહેબી ભાગવતી એ નારોને ખોદાના નામની બીક હોતી નથી, જો કે મારા દીકરા, પરણવાની તારી મગજની મારેથી આડે આવી શકાશે નહી, પણ હુ હાય જોડીને તારી પામથી માગી લેઉછ કે એક ઊછાછલી અધગમી છોકરીને તુ મારા ફીરોઝ—બાગની વહુ દાખલ લાવતો ના.”

કેપટને ખુરસી ઉપર અકરવકર કરવા માડી, જે છોકરીનો ખમસુરત ચેહેરો રાત દિવસ તેની નજર આગળ ભમયા કરતો હતો, તે કેવી ખાસીયતની હતી તેતો હજુર તે જાણતો પણ ન હતો ખસ તેનો બહારની ખુબસુરતીજ મીનુને મન દુનિયા હતી, અને આવી સુદર બાનુ દિલથી ખુરી તો હોઈ શકેજ નહિ એ તેની દલીલ હતી “તમે એ બાબે તદન નચિત રહો. બાવા “ફીરોઝબાગ” ને મગાર કરનારીજ ભવિષ્યની શેઠાણી અહિ રાજ કરવા આવશે ” તેણે ઉલટમા આવી કહ્યું

“ઠીક, ત્યારે આજની આપણી વાત ઉપર તુ કદીખી તાર મન ફેરવે એમ તો નથીજ કે ?” મનજીભાઈએ સહેજ આશાથી પુછી બોલ્યુ

“ નહિ કદી નહિ, બાવા, અને કરીથી એવો કાંઈ બ્રેડુંદો ખ્યાલ તમારા મગજમાં આવવા પાણુ ના દેતા ”

જ્યારે મનજીભાઈએ પોતાના બેટા સાથે થયેલી વાત હીરાબાઈ અને આવા માસીને કહી, ત્યારે તે બે બેના ઘણાં દુઃખી થયા.

આખરમાં મલે તો બાબરે નહિ તેવી મની દીકરીને પ્રેરની વડુ કરીને હુમેશાની પેટ પાસામાં રાખવાની તેઓની આશા, આવી સેકુવાઈથી ભગ થઈ એવો તે બે બે લલી બાઈએને સ્વપને પાણુ ખ્યાલ ન હતો.

“ એને મોઠે ઘેરનો અભાગરો લાગેછા ” મનજીભાઈ બોલ્યા.

“ નેમ્બાજ તો, બાકી મની જેવીને પગણવા તો લલો ધનેતરબો ના નહી કહે ” એ બલો આવા માસીનું મત હતું.

“ પાણુ સાફ થયું કે મની આપણા વિચાર ગાણતી નથી ” મનજીભાઈએ કહ્યું. બિચારા આવા માસી સુખ થઈ ગયા.

“ મોઠે ઘેરનો અભાગરો ! ” હીરાબાઈ બોલ્યા, “ મીનુને એ શુ સુખ પડેય, કોઈબી છોકરી મનીની માકક મારી ખરી કદરદાન તો નીકળશે નહિ ”

પ્રકરણ ૭ મું

ચાંછા પેલેસમા

માણિકને પોતાના બાપના મરણથી જાણે કટકો પડ્યા.

પહેલા તો તેણીએ રડી તતરીને ગાંધ્યાઈ કરી મેલ્યું, પાણુ આસતે આસતે તેણી શાત થઈ, પાણુ હુમેશના લાડ

અને મોજમા ઉધરેલી ને લાડલીને આ દુખનો ફટકો એટલો ભારી લાગ્યો કે દિવસો મુઘી તેણી પોતાના ઓરડામા ભરાઈ રહી ગમે એટલી સમજવટ છતાં તેણીએ ખાવુંપીવું પણ છોડી દીધું અને આખો વખત તેણી પોતાના મુરખીની યાદમા ઝુકતી બેસી રહેતી.

પણ શેહેરાબાનુની શી હકીકત હતી ? આ જવાન વિધવાએ લોકે લાજે ચાર દીવસ ગન કર્યો પણ ત્યારબાદ તેણી પોતાને માટે સોગના તદ્દન બંધ બેસતા કપડાં સીંગરાવવાની ધણુખરમા પડી હતી. સાવકી મા બેઠીને સદાનુ બિયાબાડ હતું, પણ તે લોક વચ્ચે બહારથી બિગાડો દેખાતો નહોતો. બન્ને ખાતનમા એકએકને ઘિકકાગતા, પાણુ બહારથી તેમ જણાવતા નહિ. શેહેરાને પોતાની સાવકી બેઠીની નામ્મુકે ખુબસુરતી અને ખરેખરી નોરવતી તુમાખીથી ઘણું ચટકો લાગતો. માણેક એકથી અનેક રીતે તેણીને ખતાવી ચુકી હતી કે શેહેરાનું કુટુંબ કાંઈ સેકડો દરજ્જે તેના બાપીકા ખાનદાનથી ઉતરતું હતું અને તેથી તે સાવકીને માણેકના નામની જખરી અભીચી હતી.

પણ જ્યારે મરનાર હોરાજી શેહનુ વીવ વચાયુ ત્યારેજ શેહેરાની ફનેહનો વખત હતો. માણેકને માટે એક પાઈખી તેણીનો પિતા મુકી ગયો હતો નહિ જે મીલકત હતી તે બધી પોતાના વારસ ખુશને મોખી હતી, અને શેકડ બધું શેહેરા બાનુને મલ્યુ હતું, જ્યારે માણેક, આ સાવકીની દયા ઉપર વટકી ગઈ હતી. માણેકને હજુરમા આશા હતી કે આવી હાલનના નાણીને ચોડોડ વખતજ મદદગારો હતો એક દહાડો અતખા રોક ખાનદાનનો લવજ તેણીના હાથના માગણી કરતો આવીને ઉભા રહેશે.

ખુચા હીરાની તખીયત સારી નથી એવા બહાના હેઠળ શહેરાબાનુએ વેસાવા જવાની તર્જયારી કીધી “માણિક, મારા બેહુસ્તી અને ઘણા યાદ આવેય તેથી થોડો વખતખી આપણે પેલેસ, મુકી જઈએ તો સારૂ અને તો અહિ કડવા આવેછ,” શહેરાએ પોતાની માવકી બેટીને કહ્યું માણિક ના પાડી શકી નહિ અને તેઓ વેસાવા ઉપડી ગયા ખરી હુકીકત એ હતી કે શેઠ ખાનદાનના લવજીએ માણિકને દિલાસો આપવા આવવા માગ્યું હતું, અને જવાબમાં પેલા અદેખી સાવકીએ તે જવાન ઉપર કહેણ મોકલ્યું હતું કે માણિક અથવા તેણી પોતે હાલમાં કોઈનેખી મળવા જેવી સ્થિતિમાં નહતા રખે તે જવાન જીવેનો મેળાપ થાય તેની બીકમાં તેણીએ વેસાવાના એકાતમાં જવા માગ્યું અને તે પ્રમાણે પેલેસ ખાલા પડયો.

લવજી પણે દલગીર થયો આ શોખીન ઉડાઉ જીવડો રોજ સાંજે કલખમાં હેરીયું લેતો તે દિવસે તે વહેલો કલખમાં જઈ ઊભો, ત્યાં બારી આગળ હાથમાં બીલીયરડની “ક્યુ” ધરી, પાહલું પ્લાનમેકર ઉભો હતો આ મતલાને તેના મિત્રો પ્લાનમેકરના ઉપનામે ઓળખતા અને ખચીત તેના જવા તરકટખાજ ને ઉંધાનું ચતા કરનારા કોઈ બીજા થોડાજ હશે.

“હલ્લો લવજી તમે તો એકલા પડ્યા?” તેણે તુરત લવજીનો કોટ કાઢવામાં મદદ કરતાં કહ્યું.

“તે શું પાહલું?” લવજીએ બેદરકારીથી પુછ્યું.

“તે મફત જેરા માણિકવાલા તો વેસાવે ગયા.”

“હું, હા તેથી શું થયું?”

“ત્યારે આવાની પતેલી તમે કહા ગુજારસો?” ગઈ પથેલી ઉપર તો તમે પદર દહારા ત્યાજ રહેલા કેની?”

“પણ હવે તે લાકના આવા સોગમા પનેતી કેવી ને
 જીવી” લવણએ ટચકામા કહયું

“હા ત ખર અને તે સાથે વરી બુદ્ધાનીજ હિમ્મત
 ચાલે, એવા લખખોના કરજ કરનાની બાપરે શુ છાતી કે
 જાશે. આવા રગરાગ ઉડારવા અને મનગમતી ચેહેલ મેલેલ
 ભોગવવી ને તે બધું આઈને મકાન પહોંચે રસ્સે રૂ વાલો.”
 લવણએ સતકણ પાડ્યું

“તે શુ પાડેલું ? હવે લવણએ વાતમા રસ લીધો

“એટલે શુ તમને માલમ નથી કે ? હીરાણનું વીલ
 નંબરુ તેમા એકપુરા દીકરાને બધી મીલકતો આપી ગયા,
 પણ સાથે કેટલા લાખનું દેવુખી મુકી ગીધાય મીલકત
 લે. આપેદાદેની એટલે તેપર તો માગનારાએનો હક પુરો
 નહિ પણ બિચારો બુચો મોટો થશે ત્યાનુધી બાપનું કરજ
 ભરના કરસે બધું તો રહયું, પણ પેવા મોટે ઘરના માણેક-
 બાકે, બાપ તરફની એક પાઇખી વગર પોતાના બુચાલાઈ
 અને સાવકી માની ૧૬૬ ઉપ લટકી ગયાય.”

લવણનો ચેહેરો એકદમ ઝરદ મારી ગયો આ તે
 ‘સાલળતો હતો ? શુ હીરાણ શેઠ ભપકો લારી ને ખીસા
 જાણી વર્ગ માહેલા એક હતો ?

“તુ એ કેમ જાણવા પામ્યો, પાડુડું ?”

“હીરાણના સોલાસીટરોની પેઢીમાજ મારો ભાઈ કલાર્ક
 છે, એટલે મને બધી ખબર નહોતી પણ હવે તમે શુ કરશો,
 લવણ ? એક પધનીખી રીત વગરની પેલી મગરૂર ખુબ-
 સુખીને પનસા ખરા કે ? તોકા તો કહેચ કે તમારૂં જોડું
 હો જગમગ સંધાઈ ગયુચ.”

“ લોકોને ગમે તે કહે, મને તેની પરવાહ નથી મોસ હીરામાણેક સાથે મને સોહેજ ઓળખથી વધારે કશું સનાન સુતક નથી ” લવજીએ તોરથી કહ્યું

“ હું મારા અનુમાનમા ખરો હોનો શેક ખાનદાનનો લવજી, એક કરજદાર બાપની ખાલી હાથની દીકરીને કદીખી પરજી એવો છેજ નહિ ” પાહલુ મનમે બખડયો, પણ લવજીના મનના તરંગ બાજવાજોગ હતા

“ શેક ગુડનેસ, કે મે માણેકના હાથની ખુલ્લા બોલોમા માગણી નહિ કીધીતી, નહિ તો ચાખો ફસતે, કાઈ વીટી બીટી એક્સચેન્જ કરી દીધી હોતે તો આપદા હવે માણેકખાઈ ને કહીયે કે હીરામાણેક ખાનદાન ઉપરથી શેક ખાનદાનમા આવવા માટે મુજમા રોજ બોલજો અહિ બાવા નહિ ને વાપે તેવા, ને કરજદાર, તેમા જાલો હાથની પીડાને હોરીને શું કર ? પણ કેમ જીવ, મોસીસ હીરામાણેક માટે શું પ્રારથુ ? તેની પાસ ખુબસુરતીને પઈસા બેઉ છે ”

છ માસ વીતી ગયા હીરાજી શેકની વિધવા અને બેટી તેમજ બાબા હીરા, અત્યાર સુધી વેસાવામાજ રહયા હતા, પણ હવે શેકાણી ત્યાની એકાન્તતાથી કટાજ્ઞા હતા. હવે તેવજી પેલેસમા આનવાની તૈયારી કરવા માડી તેવજી માણેકને કહ્યું “ મારી તબિયત અહિ ઠીક રહેતી નથી ને ડાઠ પીરોનશાહ કહેછ કે મે હમેશા મોજશાખમા વખત કહાડેલો તે આવી રીતે તો હું ઝુકીને મરી જવજ, તો બિચારા મારા બાબાનું શું થાય, તારા બાબાનું મોહ નામ રાખનાર તો એજ છે કેની, તેથી મારા દીકરાને ખાતર મારે મારી તબિયત સલામતી જોઈએ પેલેસમા મને કડવા નહિ આવે ને ઘણું ઝુકણઝાકણ જેવું નાહ લાગે કરીને મે મારા બેનાને ને અમથા બે તન માટીડાઓને બોલાવ્યાછ ”

“પણ તમે એમ નથી ધારતા, શેરાબાનુ, કે બિચારા પપાને હજુર છ મહીના થયાછ તેટલા પેલેસમા પરાણાઓ બોલાવવાનું છાજશે નહિ”

“ઓ ભાઈ, માણેક, તું શું બકેછ ? આપણે કાંઈ થોડીજ ખાણીપીણી આપવાના છીએ કે તેની વાત ! ફક્ત મારો વખત સોહવરાવવા હું મારા બેનેને બોલાવવા માગુછ, અને મારી જવાન જમાન બેનેનો વખત સોહવરાવવા એક બે માટીડાઓ તો જોઈએ” અને વાત ત્યાં બંધ પડી

પેલેસમા આવીને ઠરીકામ થયા બાદ એક સવારે નાસ્તાની ટેમલ ઉપર બેઠેલી તે સાવકી માતાએ બે કાગળો પોતાની બેટી તરફ ધકેલ્યા ‘અ તે એ લોક બેઉ જણ આવવા કબુલ થયાછ” શેહેરાબાનુ બોલી

એક એનેની બેરડરવાળુ રંગીન પરબીડયુ જોતા માણેકના કિકકા ચેહરા ઉપર એકદમ લાલાસ ધાઈ આવ્યો અને તે તેની સાવકી માની આબથી દુર રહ્યો નહિ તે કાગળ લવજીનું હતું, અને તેણે આવવા હા લખ્યું હતું આ છ મહિના થયા માણેકે આ જવાન તરફથી કશું સામલ્યુ ન હતું, તે છતાં તેના પપા શુજરીયા તેજ રાતની વરડા ઉપરની તેની વાત તેણી ભુલી ન હતી ગણીકવાર લવજીના ખ્યાવમા તેણીએ ઇતે જાનીના આમુ બેરબ્યા હતા, પણ તે વહાલો થઈ પડેલો જવાન તેણીને બેવકા નીવડશે એવો તો માણેકને સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ નહતો માણેકના ચહેરા ઉપરની ધાઈ આવેલાં મુરમા જોઈ શેહેરાએ તત્કાલીને પોતાનો હાથ કરડ્યો

પણ જે લાલાસ પહેલા કાગળથી માણેકના રૂખસારા ઉપર જગ્યા લેવા પામ્યો હતા તે બીજા કાગળ નીચની સાડી જોતાજ ઝરદ મારી ગયા

કોણ, કેપટન મીનાચેહેર ફીરોજના ? માથળ, એ અધ્યારાના દુકાને તમે કાય બોલાવ્યો હોશી ?” માણિકે પ્રગટ નુચ્છકારથી પુછ્યું

‘કાગણ એ બહાદુર ને સ્પેનીશ ડ્રાઉન્ટ જેવો સોહા મણો જવાન મને ઘણો પસંદ છે, વળી મારી બે બેના કુવારી છે, અને આવો માતબર છોકરો અમારા કુટુંબમાં જોડવાય તો અમે યશ ખુશી થઈએ” શેહરાએ હડે કલેજે કહ્યું

‘ને આદમી, ખાનદાનમાં ને દરજ્જામાં આપણી કંટલો ઉતરતો છે તે ના તમે જાણતા હોએ શહેરખાનુ ?”

“પણ તું ભુલી જા” કહે મા- ખાનદાન ને મીનાચેહેરનું ખાનદાન દરજ્જામાં લગભગ સરખું છે તારા જેવા ખાનદાનના ભુખરીખાસ શેકીયાઓ કરતા તો આવા આખર-દાર કમાણી પુત્રો વધારે સારા, તે સાથે વળી માણિક, તું ભુલી જાયછ કે આ મકાનની શેકાના હું છું અને મારે મનનું ગમયુ કાઈબી કગવાને હું મુખત્યાર છું”

હરે ખિગલતથી હાક કરડવાની માણિકની વારી આવી

પેલી તરફ ફીરોજપુરના દીવખુશ ગામડામાં મીનાચેહેર એક દિવસ મની સાથે ખેતરોમાં બેસીને વાત કરતો હતો તેટલા તેને મીસીસ હીરા માણે- તરફથી પેલેસમાં પરાણા આવવા, કાગળ મળ્યું કે તેની ખુસાલીનો પાર ન રહ્યો તેમાં શેહેરાએ લખ્યું હતું કે હજીર તો તે લોકોના ઘા તાળે હતો એટલે પેલેસમાં કાંઈ રગરાગ જેવું થનાર ન હતું, પણ એકલા અટલા ખુફતા જેવા પડેલા તે બાનુઓનું મન રોજવવા એકાદ બે મિત્રોની પધરામણી તેમને આવકાર દાવક થઈ પડશે, અને તેઓમાનો એક તે કેપટન મીના-

ચેહેર હતો કેપટન નો આ વાચી હરખથી અડધો ઘેલા
જવો થઈ ગયો તેણે તેજ સાજ ખાણા ઉપર પોતાનાં
માખાપને કહ્યું કે તે હીરામાણેક પેલેસમાં પરોણા દાખલ
જનાર હતો ગરીબ બિયારા ભોળા હીરાબાઈ, તેવાણ પોતાના
સપુતને આવા મોટા ખાનદાનમાં ભેળાતો જોઈ હરખાઈ ગયા;
પણ મનજીભાઈએ શક્યી ડોકયું હલાવ્યું.

બે દિવસ પછી ફરીઝ ખાગનો વારસ પોતાના વહાલા
આને છોડી મુખઈ ઉપડી ગયો.

પેલેસમાં પરોણાઓ આવવાને દિવસે માણેક પોતાના-
ઓરડામાં તૈયાર થવા ગઈ તેણી તદ્દન કાળા સોજના પોશા-
કમાં હતી, પણ તેણીનો નાજુક ચેહેરો હતો તે કરતાબી
જથાદા આ કાળા કેપડામાં દીપી રહ્યો હતો. આ તે લવજી
તેણીને ત્યા પાછો એક વાર આવનાર હતો. આય તેની લાખી
ગરહાજરી અને સરયામ ચુપકીદીનું કારણ તે એકજ ધારતી
કે તેણીના મોટા દુખમાં આવી નાજુક વાત કરવી એ અહ-
સ્થાઈને બરનું ન હતું, અને તેથી લવજી આટલો વખત
અલગ રહેવામાં વાજબી હતો.

તૈયાર થઈ તેણી નીચે ઉતરી ત્યાર લવજીને મોઢેમોઢું
થવાના ખ્યાલથી ખુશાલીને મારે માણેકનું જગર જોરમાં
ધપકવા લાગ્યું જથી તણી દીવાનમાંનામાં દાખલ થઈ કે
તેની સાવકી માતા આગળ બેસેલા શરૂ ખાનદાનનો લવજી
બે ડગલા આગળ આવ્યો.

“કેન છેવો નાસ હીગમાણેક” ન જવાનના આ હડા
ને વગર લાગણીના કોર અવાજથી એક પલકારામાં માણે-
કનું ખુશાલીભર્યું જગર હડું ગાળ બની ગયું તેણીને
પોતાની નાસીપાસી ઉપર કમ કામ મેળવવો ને પણ જાણે

સુઝયું નહીં, અને તેજ પળે “મને તો તમે નહીંજ લુલ્હી ગયા હશેા ખાનું” એવો ખાનુમાથી અવાજ આવતા તેણીએ એકદમ પોતાનો હાથ તે ખોલનાર જવાન, કેપટન મીનો-એહેરાના હાથમા સુકી દીધો.

—————(૦)—————

પ્રકરણ ૮ મું.

અરે શાપી દુનિયાં, તારાં પાપની હક ક્યાં છે ?

ખાણા ઉપર માણેક બધો વખત ચુપ અને ઠસ્તામા બેસી રહી શેહરા થોડે થોડેવારે કેવો એક હેત અને ગમ-ગીનીના ઉભરા પોતાના મરહુમ હીરાજી માટે ધાઈ આવતા હોય તેમ સર્વ સાલજે તેવા નીસાસો ફેકતી ફેકત તેણીની બે બેનો હોમાય અને પરસીસ ટેબલ ઉપર મોટે મોટે સરવે સાથે ઠાહેલા કરયા કરતી

રાતે જ્યારે તે નહાની પારટી છુટી પડી ત્યારે માણેકે મનસે વિચાર્યું કે હજુર તો તેણીનો ધા તકન તાજે હતો, અને તેવી વખતે લવજી બધાની સામે હેત ભાવથી તેને મળે તે વાજખી નહતુ એમ ધારી તે જવાન આજે ચુપ રહ્યો હતો તેમા તેનો કસુર કહેવાય નહિ તેણીએ એમ મન મોઢુ કર્યું ખડ, પણ એક જાતની નહીં સમજ પડે એવી ધાસતીએ તેણીનામા ઘર કર્યું ખીજ સવારે પણ લવજીને મળતા તે જવાને પેલી આગલી અધુરી છોડેલી વાતનો ફરી સસારો સહેજમી જણાવ્યો નહીં, એટલે માણેક વિચારમા પડી, પેલી વરંડા ઉપરનો તેઓની મુલાકાત શુ તેણીએ સ્વપનામા તો નહીં જોઈ હોય ? શું તેણી આજસુધી કાઈ લુલ્હામા ગોતા ખાતી હતી ?

માણેક આજે હાથ દર્દ તે ઉપર વિચાર કરવા લાગી. નહી, નહી, તેમ બની શકે નહી હુન્નરખી તે જવાનનો અચાન તેણીના કાનમા વાગયા કરતો હતો, તે કલપીત હોઈ શકે કેમ ? માણેકને લાગયું કે તેના પેલેસમા ભેગી થયેલી તે નાની મંડળીના બધા મુખી હતા, ફક્ત તેણીજ ખરેખર દુખી હતી

શહેરા ઘણીવાર બગીચામા ફરવા ઉતરવા ના કહેતી, તેવી વખતે તેણી “માથુ દુખવાના”યા “ગમગીનીથી જીગર ભારી થઈ જવાના” બહાના કાઢતી અને એવી રીતે જ્યારે તેણી એકલી રહેતી ત્યારે શેઠ ખાનદાનનો લવજી, પોતાના યજમાન બાનુનો વખત સોહવરાવવા તેણી આગળ રહેવાની પોતાની ફરજ સમજતો. માણેક તે જોઈ અનબ થતી, પણ હુન્નર તેણીના નિર્દોષ મગજમા વહેમનો બીથો રોપાયો નહતો. પણ જ્યારે તેણે જોયું કે લગભગ દરરોજ કેપટન મીનાચેહેરને અદી શેઠના સાથે હોમાય, પરસીસ ને તે બહાર બાગમા નીકળતા, ત્યારે લવજી પાછળ રહી જતો, અને માણેકથી ખામખા તે દુર રહેવાનું કરતો એમ કેમ ? શું એમા તે જવાન નારનોજ વાક હતો ? શું તેણી જોઈયે તે કરતા વધારે શરમાતી હતી ? હા, એટલું ખરૂં કે તેણીએ પોતે લવજી સાથે એકલી પડવાને કદીખી પેરવી કીધી હતી નહી, અને હવે તેણીને લાગયું કે તેમ અનમાવી જોડુ કદાચને માણેકને એસકાતા જોઈ તે જવાન હિમ્મત પકડતો નહિ હોય

એક સવારે વરડાની બારી આગળ માણેક ઉભી રહી, સામી ફુલવાડી તરફ વખાણુની નજરે જોતો હતો તટલા તેણીની બાજુમાથી અવાજ આવ્યો “કેવી મુદર ચુલછરી ખીલી રહી છે” અને લવજીએ સામે આગળી ટાકી

“હા, પણ એની નજીક જમને જોઈએ છે તેમ વધારે ખુશનુમા લાગે છે,” અને માણિક વરડા ઉપરથી ઉતરીને ‘કનઝરવેટરી’ તરફ ગઈ તેણી એક છેડેથી બીજે છેડે સુધી ચાલી ગઈ, પણ શેઠ ખાનદાનનો લવજી, તેણીએ વકી રાખી હતી તેમ પુઠે આવ્યો નહીં જ્યારે તેણી ભારી દિલે હીવાન ખાનામા પાછી દાખલ થઈ ત્યારે ત્યાં શેહરારા ખાનુને ફતેહથી કુલાતી બેઠેલી જોઈ “હુ ત્યારે તમારૂં ઈજન કનઝરવેટરીમા સાથે કરવાનું લવજીએ નાકબુલ કીધું ? આ માર્ઘ, તારે ઠંકાણું હું હોતે તો મારૂં તો ખાત થઈ જતે”

ચુસ્તસાથી તાતેડું લોહી માણિકના કપાળ ઉપર એકદમ ધસી આવ્યું અને તે કાઈ ઊંચકેરાઈને બોલવા જતી હતી તેટલા લવજી અને મીનોએહેરે અદર આવ્યા.

“અમારા વહાલા યજમાન ખાનુ, અમે તમારી પાસેથી એક ટ્રેવર માગવા આવ્યા છીએ” લવજીએ શેહરારાને કહ્યું “કપટન મીનોએહેરે અને મારા વચ્ચે ટેનીસની રમતની શરત લાગીછ, ને અમે હમણાં રમનાર છીએ તમે ત્યાં ટેનીસ ગારાઉંડ ઉપર પધારીને અમેને રમતમા ઉત્તેજન આપશો ? હોમાય અને પરસીસ તો અત્યાર આગમનના ત્યાં તમારી વાટ જોતા બેઠા છે.”

“નહીં લવજી, હુ તો હમણાં નથી આવતી, પણ માણિક તમારી કમપેનીયન દાખલ સાથે આવવા ઘણી ખુશી થશે, એમ મારી ખાત્રી છે તમે માણિકને સાથે લઈ જાવો, પણ સંભાળજો, એ ઘણી નાચુક છે, અને આય છેલ્લા વર સાદના આપટાથી ત્યાંનો રસતો ચીકણો થયો છે, તમે એને જરા તમારો હાથ આપજો” તે સાવકીએ કડવા ઠંકાથી કહ્યું

માણેક, જે આ અપમાનથી રાતી પીળી નવી ટબલને અધેલી ઉભી હતી તેણી હવે તોરથી આગળ આવી

“ તમારી ઘણી મેહરબાની થઇ ” મી૦ લવજીના લંબા-એલા હાથ તરફ ઠડાઈથી જોઈ તેણી બોલી “ મારા પારટ-નર દાખલ કોણને ચુટવો તે હું મારીજ મુનસફી ઉપર રહેલું જોવાને ખુશી છું ચાલશો, કેપટન મીનોચેહેર ? ” અને તેણીએ એકદમ પોતાના રૂપાળો હાથ મીનુની કોટની બોહેવાળા હાથ ઉપર મુક્યો

શેહેરા ધિક્કારથી ખડખડ હસી પડી લવજીએ ગુસ્સાથી હાઠ કરડ્યો અને ગરીબ મીનુએ આ માનથી પોતાને સાતમે આસમાને ગયેલો માન્યો

માણેકની આ ચાલથી જે રીતે લવજીનો ચેહેરો ખેંચ-સતથી ઉતરી ગયો, તે જોઈ તે મગરર સુદરી ઘણી ખુશી થઈ, અને તે ઠડા દિલના થઈ ગયેલા જવાનને ઠેકાણે લાવવાના ઈરાદાએ હવે માણેકે તેજ રસતો લેવાનો કરાર કર્યો લવજીની અદેખાઈ ઉશકેરવા તેણી હવે મીનુ સાથે છુટથી લેળાવા લાગી ખાણા ઉપર પણ તે કેપટનની પાસેજ બેસતી અને બહાર જતી વખતે તે મીનુનાજ હાથનો ટકો લેતી જો કે કેપટન ના હલકા ખાનદાન તરફનો તેનો ધિક્કાર જોવા ને તેવો હતો છતાં માત્ર પોતાની મતલબને ખાતર લવજી ઉપર વેર લેવાના કસદે તેણીએ તે લોળા જવાનને પોતાનું હથીઆર બનાવ્યો. ગરીબ મીનુ, માણેકની આ ખોટી ડોળવાલું વરત જુક હતી છતાં તે સમજ્યો નહીં અને તેની માણેક બાબેની આશા વધુ ને વધુ તેના દિલમાં જડ થાલતી ગઈ

પોતાના કીના ખાતર માણેક, આ મુઘા ગ્રહસ્થની લાગણી સાથે જે રમત કરતી હતી તે કેવો એક ગભીર ગુનહો હતો તે ઉપર વિચાર કરવા વધીક તેણી થોભી નહીં, પણ જ્યારે અચીનુ મીનુ તરફથી તેણીના હાથની

માગણીનું પત્ર તેણીને મળ્યું ત્યારેજ આ ઉછાછલી મુદરીને
પોતે ફેટલા આગળ પગલા ભર્યા હતા તેનો ખયાલ આવ્યો.

તે એક એવી સાહજ હતી કે જ્યારે શહેરાએ લવણ
તરફ લગાર ખુલ્લી રીતે ધરાપરા બતાવ્યા હતા, અને માણે
કે નાસીપાસી અને ખફગીમા પોતાની હાર પોતાની સાવ-
કીને નહિ બતાવવાના કસદે, રોજ કરતા જ્યાંદે કેપટન
તરફ ધ્યાન આપ્યું અને તેની ઉપર વીહલી પડવાનું ડોળ
ઘાલ્યું પરીણામમાં બીચારા ભાળયા મીનુએ પોતાનો સુખનો
સ્વપનો ખરો પડેલો માન્યો, અને તે રાતે માણેક જ્યારે
પોતાના ચોરડામાં એકલી પડી ત્યારે તેની ટેબલ ઉપર તેણે
એક નાની ચીઠી પડેલી જોઈ ઉપર કેપટનના હુરફ જોઈ
તેણીએ લગાર અજાયબી અને ચુસ્તાથી ઉચકી નીચે
પ્રમાણે વાચી

“વાહલા બાનુ માણેક,”

મારા જીગર ઉપર મોટો કાબુ ધરી બેઠેલી એક મારા
દિલની ઉમેદ હું તમારા સ્નેહમુખ ખુલ્લી કરૂં તો મને બે
અદબ ગણુશો ના, પણ તેમાં મને તમારીજ રોજની વધતી
જતી માયાને મમતાનું ઉત્તેજન મળ્યું છે, એમ માનશો.
ખાસ કરીને આજ સોજનો તમારો હેતુપરવક આવકાર મને
આ મારા દિલની ઉમેદ ખુલ્લી કરવાને હિમ્મતવાન કરે છે,
અને હવે વધુવાર શકમાં રહેવાનું મને આતી ઘણું બીકટ
લાગે છે ખુલ્લા શબ્દોમાં કહું તો માણેક, તમારા કબુલા-
એલા ખાવિદ દાખલજ હું પેલેસમાં વધુવાર રહી શકીશ.
મારે જવું—કે થાલવું ?”

ઉમેશનો તમારો તાબેદાર,
મીનાચેહેર ફીરોઝના

ન્યારે માણેકે આ ચીઠી વાચી ત્યારે રાતના અગી-
યારનો વખત થયેલા હોતો અને પેલેસમા બધ સુવા જવાની
તયારીમા હતા.

બસ, માણેકને લાગ્યું કે તેને હુદપારનું અપમાન
કરવામા આવ્યું હતું એક અધ્યારડાનો છોકરો, તેણીની
સાવકી માનો પરોણા, તેની મગફરન શુ હતી કે શેઠ
હીરાજી હીરામાણેકની એકપુરી બેઝીના હાથની માગણી કરે.
પોતાના આ ગુસ્સામા તે ઉતાવળી સુદરી એટલું વિચારવા
પણ થોભી નહીં કે તે જવાનની માગણી કેવી અહસ્થાઈથી
ભરપુર, આજકાલના ઈતરોની દબાઈથી જીદીજ હતી અને
એટલા પગલા આગળ ભરવાને પણ તે જવાનને તેણીએ
પોતેજ ઉતેજન આપ્યું હતું તેના પણ તેણીએ ખ્યાલ કર્યો
નહી, ગુસ્સા અને ધક્કારથી તે છોકરી એક વિછછળુ જીવી
વકાળ બની ગઈ પહેલા તો તેણીએ તે ગ્રેમ પત્રના
ચીરીએ ચીરમા ઉરાડી પોતાના પગ તળીએ દાબયા, પણ
પછી આ અપમાનનો જવાબ પોતાની સાવકી મા તરફથી
લેવાના ઈરાદાએ તે આરડાની બહાર ધસી ગઈ શહેરાએ
આ ગામડાયાને પોતાના મેહેલમા બોલાવ્યો ત્યારે તે ખર-
ડાયા પગ ગાલીચા સુધી લખાવવા પામ્યો કેની, અને તેથી
તેણીએ શહેરાને આ ચીઠી માટે જવાબદાર ધારી બારણું
ઠોકતા જણાવ્યું કે તેની સાવકી હજીર ઉપર પોતાના
આરડામા આવી હતી નહિ ઈરાની ગાલીચા બિછાવેલા
દાદર ઉપરથી વગર ગડબડે તેણી નીચે ઉતરી ગઈ અને
દિવાનખાનામાથી ધીમે અવાજ આવતો સાલળી તેણી તે
તરફ ધસી પણ ત્યાનો ભારી પડદો વગર ગડબડ ઉઠાવતા
તેણીએ શુ જોયું ? તે જોતાજ તેણીનું જીગર પથર જેવું
બધાઈ ગયું, કારણ એક નીચા સોફા ઉપર તેના સાવકી

માતા તકીયાને માથુ અઢેલી બેઠી હતી, અને—અને—આ તેણીના આપની તુરતની થયેલી વિધવાના ખલા ઉપર હેતથી હાથ ગોઠવી નેની બાજુમા શેઠ ખાનદાનનો લવણ ચાકણ ઉપર બેઠો હતો.

એક શબ્દબી બોલ્યા વગર માણેક તેઓને ટીક્યા કર્યુ કાઈ કુદરતી રીતે પેલા બંનેને એમ લાગ્યુ કે ત્યા અચ્છુચ કાઈ ત્રીજાની હાજરી આવી હતી, અને બંનેએ ડોક્યુ ફેરવી પરદા તરફ જોયુ, પણ તે આગમજ ઉઠાવેલા પરદા નીચે નાખી દઈ માણેક ત્યાથી ખસી ગઈ હતી.

“એ કોણ હતુ, લવણ?” શેઠરાએ પુછ્યુ.

“માણેક,” તેણે ક્ષેત જવા સાહે કહ્યુ.

“મારે હવે સવારના કાઈ એની આગળ બહાનુ કહાડવું પડશે” શેઠરા ધીમે સાહે બોલી તુ મને કાઈ ચોકકુ ગોઠવવામા મદદ કરશે લવણ?”

“મારા કરતા પાટીયા ગોઠવવામા તુ વધારે હુશીયાર છે, શેઠરા” કડવાસથી હસતા તે જવાને કહ્યુ.

“ચાલો બા, હવે જતે હામાયને પરસીસબી ઉપર ગયા સાહેબજી” અને બંને જણુ વધુ કાઈબી બોલ્યા વગર છુટા પડ્યા.

પેલી તરફ માણેક, એક ઉઘરેટી લાખી બિમારીમાથી તુરતની ઉઠેલી જવા અવતારે લયેડા ખાતો દાદર ચઢી પોતાના ચોરડામા ગઈ ધબ દઈને ખુરસીમા તુટી પડતા આ શુ બદબખતી હતા તે ઉપર વિચાર કરવા તેણીએ પોતાનું કપાળ દાખ્યુ.

તે માણેકને એક ઉછાછળી મગફર છોડી ચિતારી છે.

અને તેવી એકને તો ભોંકો જીગર વગરની ઠંડી ને સખત દિલની માને, પણ માણેક ઉલટાજી ખવાસની ઓરત હતી તેણીનું જીગર હેત માટે કેવું ચીવટ અને ગરમ હતું તે એટલા ઉપરથી જોઈ શકાશે કે તેણી એકદમ પલગ ઉપર તુટી પડી, છાતી તુટી જાય એવા ડચ્છાથી, ધોધમાર આસુએ રડવા લાગી.

ઓ ઓરત જાત! ગરમ ઉછળતા સાચા અને વફાદાર હેત ધરાવનાર ઓરત જાત! તારા ખ્યારની ચીવટાઈ આગળ મરદોનું હેત બેબીસાદ છે પોતાના હેતાણુ ધણીના પાસામા રહેનારી સુખી બાનુઓને કદીબી માણેકના જોવી અગાધ નાસીપાસીના દુખનો ખયાલ આવવો મુશ્કેલ છે, મગર તવારીખનવેશો કહી ગયા છે કે આ જગમા એક સ્ત્રીની મોટામા મોટી બદબખ્તી તે તેણીના લુટાએલા ખ્યારની છે જો તેમજ હોય તો ગરીબ માણેક, બેશક દીલસોજીને પાત્ર હતી તેણીએ રાતના અધારા વખતમા પોતાના ઓરડાના એકાતમા જે કલપાત કીધું છે તે કોઈ કદી જાણુવા પામનાર નથી તેણીનું બદન એક માછલીની અદાએ તરફડયા ખાતું હતું અને કલાકેકના અરસામા તેણીએ આસુનો એક દરયાવ ગોચા ખાલી કીધો હતો.

જ્યારે અતે તેણી થાકથી નિસોસ બની, ત્યારે તમર આવતા કપાળને ટેકો આપી તેણી ધીરેથી ઉઠી ઉભી થઈ, સામેના મોટા આરસામા પોતાનો પડછાયો જોતાજ તેણી સખત થોકી આટલા અરસાની ગમખારીએ તેણીને તદન બેસુસ્ત બનાવી મેલી હતી આખ આગળ મોટા ચકરડા ફરી વળ્યા હતા, અને તેણી ફિક્કી ને બિમાર જેવી દેખાતી હતી આહ! આવા અવનારે તેણીએ “પલેસ” ના બીજા

લોકો સનમુખ જો દેખાવ દીધો તો બીજા ચોવીસ કલાકમા તો તેણીની આ મોટી નાસીપાસી અને હાર બધા જાણુવા પામશે, અને તે શુ તેણીના મગર નામને ઓછો ઘોકો પુગાડનાર થઈ પડશે ? અને વળી તમ થવાથી તેની સાવકી માતા અને પેલા બેવકા જવાનની ચઢતી થાય તે તે કેમ સાખી શકવાની હતી આપણે જાણીએ છીએ તેમ મગરની એ માણેકના ખવાસમા સર્વોપરી હતુ, અને ઘણીકવાર મગરનીથી તેણી ખોટા કામ કરવાને લક્ષ્યાતી, ત્યારે હમણા મગરનીજ તેણીને શાત કરવાને કામે આવી પોતાના હરી-કોને કતેહ નથી થઈ એમ બતાવવા તેણીને લાગણુ કે હવે તેણીએ એકદમ શાત થયુ, અને બનતા સુધી રાખેતા કરતા વધારે ખુશખુશાલ બની તેવાઓને બતાવી આપણુ કે માણેકની હાર થઈ નથી જો દેખાવેલા દુખના ઉભરાથી ચુગળાઈને તેણી મરણુ પામે તો ખિર, પણ બહારથી તો તેણીએ બીલ-કુલ ગમગીની કચરી નાખવાનો કસદ કીધો તેણી તેઓને બતાવશે કે હવેના જેટલી સુખી તો તેણી કદી આગળ હતીજ નહી

સુખી ! જાદાવદતાલા ! માણેકને લાગણુ કે સુખ જેવુ તેણી માટે આ જગમા હવે કશુ બાકી રહ્યુ હતુ નહી !

ઓ માણેક, હીરામાણેક ! જાદાની બદગી કર તુ ધારેછ તેમ આ દુનિયામા તારા કોઈ પણ ખેરખાહ મિત્રો કે ખરા સુખ જેવુ કશુ રહ્યુ નથી, તો તે બેહેસતના માણેકની બદગી કર ! સુખની આશા તુ માનવી જાતના હાથોથી કરશે કે તે મીનો તુમ તરફની રહેમદીલીની આરજી કરશે ? અફસોસ ! આપણે જેમ દુખમા કે સુખમા તે મહા નામીની યાદમા એકદમ સર ચુકાવીએ છીએ, તેમ આ મોટે ઘેરની લાડલીઓ કરતી નથી એ કેવી અફસોસની વાત છે.

પણ હવે તેણીએ શુ રસ્તો લેવો ? પેલા બેવફા જવા-
નની તેણીને એક ટચાકડીભારથી પરનાહ નહતી એમ ખતા-
વવા કદાચ ને તેણી થોડા દિવસ સુધી તજવીજ કરી શકે,
પણ મહીનાઓ કે વરસો સુધી તેણી કેમ ટકી શકશે ?
પોતાની સાવકીના વર દાખલ ને બે જખાનના મરદને ડગલે
ને પગલે તે મકાનમા દરરોજનો જોવો એ જીલમ કેમ વેકાસે ?

હવે તેણીએ શુ કરવું ?

તે પહે ક્રેપટન મીનાચેહરના પેલા પત્રના ફાટા ટુક-
ડાઓ ઉપર મારેકનું ધ્યાન ખેંચાયું એક વિચીત્ર લાગ-
ણીએ તેણીના મગજને રોક્યું અને છલાંગ મારી ઉઠીને
ઉભા થતા તેણીએ તે ફાટેલા ટુકડા ઉઠાવી સરખા ગોઠવી
પાછા વાચ્યા આહ ! આ એક તેણીના કીનાનો રસ્તો મોકળો
હતો તેણીના બને હરીફોની હજીરથી તે હાર થવા દેશે

દાતયા મજબુત બીડી તેણીએ પોતાની આયાને બોલાવી
મગાવી અને સવાર લગભગ પડવા આવેલી હોવાથી તેણીને
તઈયાર થવામા મદદ કરવા ફરમાવ્યું

— (૦. —

પ્રકરણ ૯ મું.

ફતેહ કોણની ?

તે દિવસે નાસતાની ટેબલ આસપાસ બેઠેલા દરેક
જણના દિલમા જુદી જુદી જાતની અસરો થતી હતી શહેરા-
બાનુ પોતે પોતાની લાગણી બરાબર સમજી શકતી નથી
પોતાની સાવકી દીકરીને તે સવારે ફજત મોહોડે મળવું કે
ફતેહની ચમકતી આંખોએ તેણી તરફ જોવું તે બાબે તેણી

હજીર નક્કી વિચાર ઉપર આવી હતી નહીં આ જવાન સાવકીનો ભરથાર ઘરડો હીરાજી જીવતો હતો ત્યારથી તેણી લવજીનુ પોતાની સાવકી દીકરી તરફનું ખેંચાણ ખમી શકીતા નહીં, અને હવે જ્યારે તેણી વિધવા થઈ હતી ત્યારે લવજીને સદાનો માણેકથી દુર કરવા તેણી કાઈખી ઉધા ચતા કરવાને આતુર હતી તે સવારે નાસતાના ઓરડામા આવવા આગમન વરડામા તેણી લવજીને મળી ગઈ, કે એક નહાના બચ્ચા માફક થોભરો ચઢાવી તેણી નિર્દોષ દેખાવ કરતા બોલી

“લવજી, ગઈ રાત્રે તે મને એવા ઓકવરડ-પોઝીશનમા લાવી મુકી છે કે મારી સાવકી દીકરીને કેમ મલુ તેના ભારે ગુચવાડામા છેલ્લું”

“એમ છે તો હવે તે થોડા વખતનોજ ગુચવાડો સમજીને શેહેરખાનુ, કારણ આજે બપોરે હું “પેલેસ” મુકીને પુણે જનાર છું” લવજીએ કહ્યું, જે સાંભળી શેહેરાનુ લોહી પાણી ઉડી ગયું તેણીએ ઘણીખી રીતે તે જવાનનું મન મનાવાનું કીધું પણ લવજી ઉપર કશી અસર થઈ નહીં

લવજી ઉછાછલો ને માજીલો ઉડાઈ હતો, પણ હવેન તેને લાગ્યું કે માણેક તરફની તેની ચાલ નહીં માફ થઈ શકે એવી હતી એક વખત એવો હતો કે ‘જ્યારે તે માણેકને પોતાની બનાવવાને તદ્દન તર્કયાર હશે, પણ હીરાજી એકનુ ભાપાજી જાણતા તે લખલુટીયો જવાન પોતાના વિચારોથી હડી ગયો ત્યારબાદ આ સાવકો માતાએ તેને ઘેરથો અને તેણી પાસે પૈસા હોવાથી તે લલચાયો તેને ગઈ રાતની બીના યાદ આવી હોમાય અને પરસીસ સાહેબજી કરીને છુટા પડ્યા કે એકલી પડેલી શેહેરાએ કેવી પોતાની મુક્તિ જવાન જીદગી માટે બળાપો કરવા માડ્યા, અને તેની

આખામાથી આસુ પડતા જોઈ લવજીને કશું સુઝ ન પડ-
વાથી તેની પાસે ગુહાણ ઉપર બેસી શેહેરાના ખભા ઉપર
માયાથી હાથ મેલચો અરે, તેજ અભાગાણી વડીએ માણેકનું
ત્યા આવવું થયું અને તેથી તો તે જવાન આખી રાત
નીરાતે સુઈમી શક્યો નહીં આજ સુધી તેણે ઘણી લખલુટી
છદગી ગાળી હતી પણ ને માણેકને જતા જવાની ખરા
દિલથી આશામા હતો, તેમા આ મોઢે ખત્રો પડ્યો અરેરે
તે શું કામ આ સાવધી તરફ ખેંચાયો? માણેક જવો
ચોખી અદાઓની સુદરી તરફ તે કેવી રીતે આવજો થઈ
શક્યો? પણ—પણ—અકસોસ કે હારાજ શેઠની પુત્રી ખાલી
હાથની હતી પરંપરા! પરંપરા! આ ચળકતી ચાઈ ચાઈના
લવજ ગુલામ હતો, તે વખતે નાસતાની ટેબલ ઉપર લવજ
ભારે મુજવણુમાં બેઠો હતો.

કેપટન મીનોચેહેરે ઉતાવળી ઇતેજરીમા આ પેલેસની
સુદરીના હાથની માગણી કરનારો પત્ર ગઈ કાલે લખાયો
હતો અને આજે તે નાઝનીન શું જવાબ દેશે તેની ભારે
ચિંચવણુમા તે ચુપ મે હોડે બેઠો હતો લવજ માફક તેને
આજે હુખ નહતો, છતાં પોતાની ખ્લેટ ઉપરજ ઘણું ધ્યાન
હોય તેવું તે ડોળ ત્રાલનો હોમાય અને પરસીસ માદીડા-
ઓને આવા સુસ્ત જોવા જોઈ રીસાયલી અદાએ થોબરો
ચઢાવી રહ્યા હતા ફક્ત માણેક ત્યા ગોરહાજર જણાતી,
પણ થોડોક નાસતો પુરો થવા ઉપર આવતા એકાએક દર-
વાજ ખુલી ગયા અને ઘણીજ સભાળથી ડ્રેસ થયલી ખુબ-
સુરત માણેક ઠંઠરાબધ અદર ચાલી આવી, અત્યાર સુધી
ઓરડામા બધું ઝૂંકતું ઝાંકતું લાગતું હતું ને માણેકના
આવવા સાથેજ તમામ ડ્રેસર્સ ગયું તેણી એવી તો ખુશ

મીઝાએ હસતી દોડતી ધામતી તે ઓરડામાં આવી કે શેહેરા ને લવજીનુ જીગર ઠડુગાર મારી ગયું મરદો તુરતજ તેણીની હાજરીથી ખુરસી ઉપરથી ઉઠીને ઉભા થયા, પણ તેઓને પોતાના નાન્યુક હાથની બેસી નવાની ઈશારત કરતા તેણી ખુશ હલકે બોલી “ના સેરીમનીસ, જેનટલમેન, હું મોડી આવી તેમા વાક મારો છે કેમ શેહેરાબાનુ, તબિયત તો ખુશ? રાત્રે સારી કાની ઉંઘાયાતા કે? સાહેબજી, હોમાય પરસીસ, મીં લવજી, આપણે નાસતો પુરો થયા પછી શેકહેડ કરશુ હમણા તો મને ગણી લુખ લાગી છે,” અને લવજીએ તેના માટે મુકેલી ખુરસી નહીં જોવાનું ડોળ ધાલી તે કેપટન મીનુની બેઠકની સામે બેસી ગઈ, પણ એકાએક કાઈ યાદ આવ્યાથી તેણીએ ઉઠી ઉભી થતા દેખાલ ઉપરથી હાથ લખાવી “સાહેબજી કેપટન, કેમ છેવ?” કરી તે જવાનને પોતાનો પોહોચા સુધીનો હાથ આપ્યો.

આ ખાસ નવાજેશથી મીનુના ઉમેદવાર દિલમાં ખુશાલીની ઝગણી ફરી વળી અને લવજીએ માણેકની આ હીલચાલ નહીં જોવા માટે પોતાનું મહોડું પલેટ તરફ નમાવી રાખ્યું.

આ બધા વખત માણેક ખુશ મીનુને દેખાલ ઉપર વાતો કર્યાજ કરતી હતી “કેવી ખુશનુમા સવાર છે, શેહેરાબાનુ, આજે તમારા પરોણાઓને ઘેરમા ગાંધી ના રાખતા ઘણું દહાડે મને સાર્થકલપર બહાર નીકળવા ગમશે કેપટન, તમે સાર્થકલીગ તો ઘણું સરસ કરી બહો છો મારી સાથે આવશો?”

મીનુના શેહેરા ઉપર પાછો રતાશ ધાર્ષ આવ્યો તે ગરીબ જવાનનો હરખ માયો સ્ખમાયો નહીં તેણે બાખુશી હા કહ્યું

પણ શેહેરાબાનુના મનની હાલત કેવી હતી? તેણીએ

પોતાની સાવકી બેટીને ફિક્કી ને હારેલી જેવી જોવાની વક્રી રાખી હતી, અને તેવા ખયાલથી તેણી મનમાં ફતેહુથી કુલાતી હતી તેથી ઉઘટીજ રીતે માણેકને આવી ખુશખુશાલ બનેલી જોઈ તેણી વિચારમાં પડી કે ત્યારે રાતે માણેક પડદા આગળ આવેલી હોવી જોઈએ નહીં માણેકની ઢબછબ એક હારેલી કરતા ફતેહ પામેલી જેવી વધારે હતી

“માણેક, મારા પરોણાએ સારી કાની બાણ છે કે ન અહીં તેઓને ધોનાવ્યા છે ને મળાડ કરવા માટે નહીં પણ મારા જેવી એકલી અટલી પડેલીનું મન વેરાવા મારી ખાતી છે કે ઘરમાં રહેવાથી એ લોકને ગાધાર્થ રહેવા જેવું કાંઈ ભારી લાગશે નહીં” શહેરાએ આ તે જવાબમાં કહ્યું

“હા, હું છુલી ગઈ પણ ખરેખર તમારા જવાબોને ઘેરમાં બેસી રહેવાનું ભારી લાગે નહીં, પણ અમારો જવાબ જીવ, તેને તો જરા બહારનો ફરહર જોઈએ” માણેકના આ દીકાથી શહેરાને ખરડે પાણી ઉતર્યું

“મીઠો લવજી, તમે તમારા યજમાન ખાનુનો વખત સોહવરાવવા ઘેરમાં રહેવાનું પસંદ કરશો, હું ધારૂ છું” માણેકે તેની તરફ પોતાની રોશન આંખો ઉઠાવી નિર્દોષ દેખાવ રાખી કહ્યું “પણ કેપટન, તમે મને નિરાશ ના કરતા, તમારા જેવા બહાદુર મિત્રની પનાહમાં મને સાર્થકલીંગ નીકળવા ગમશે, કારણ લાખો વખત થયા હું સાર્થકલપર બેઠી નથી ને કદાચ ગબડી પડું તો તમે પાસે હોવો તો ફિક્કર નહીં રહે”

લવજી આ ચોખાથી વધુ ને વધુ ફિક્કો પડતો ગયો તેમ મીનું ખુશાલીને મારે વધારે લાલાસ પકડતો ગયો

અ તે નાસતો પુરો થયો કે દરેક જણ તે ઓરડામાંથી બહાર નીકળી ગયું એકલી પડેલી માણેક ઉપરથી આ ઉપખવી કહાડેલી બધા ખુશાદીનો પડદો ઉતરી ગયો અને ગઈ કાલની મળેલી તેની જ દગીમાંની મોટી નીરાસીની યાદે તેણીનું તનબદન ઠંડુ મારી કપવા લાગ્યું એ ! આ દિલની મોટામાં મોટી ઉમેદના કચડવાણ પછીથી તેણી આવો ખોટો દેખાવ કયા સુધી રાખી શકશે ? પણ આ તેના ગભરાટમાં મોટો વધારો થવાનું કારણ તો એ હતું કે કપટન મીનાચેહેર સામેથી ગભીર ચેહેરે તેણી તરફ આવતો હતો.

“બાનુ માણેક, મને મારો જવાબ આપશો ?” તેણે અસકારક અવાજે કહ્યું

પોતાની હાર થઈ હતી એવું પોતાની ખારીલી સાવકા માને તેમજ પેલા બેવફા જવાનને નહિ બતાવવા ખાતર આ ભોળા જવાનનો માગણી મજબૂર રાખવાને ગઈ રાત્રે માણેકે પોતાને મનથી નકકી કર્યું હતું, પણ જ્યારે ગભીરાઈથી પુછાયલા આ જવાબ આગળ “હા” કે “ના” બોલવાનો વખત આવ્યો ત્યારે તેજ ઘડીએ માણેકની બધી હિંમત તુટી ગઈ અને તેણી ફિક્કીફિક જવી સુપ ઊભી

તેણીની આ સુપકીદીથી મીનુના ઉલટમંદ જીગર ઉપર ઠંડુ પાણી ફરી વળ્યું અને તે વધારે ગભીર બની ગયો

“તમેને મારું કાગળ મળ્યું, મીસ હીરા માણેક ?”

“હા”

‘ત્યારે જોદાને ખાતર મને તમારો નકી જવાબ આપો અને આ ખુબવાણમાંથી મારો છુટકો કરો તમેને ખ્યાલબી નહી હોશી કે એક એક પલ તે મારા—”

“ઓ નહી, એ કેમ બને—નહી—મફ્ફ જે—”

“તમે એમ કહેવા માગો છો કે હું આજ સુધી મુરખ બન્યોછ, મને ખામખા તેવો કરવામા આવ્યો છે? બોલો, બોલો ખાતર બોલો”

હજીર માણેક ચુપ ઉભી રહી

“આહ! મીસ હીરામાણેક, હું જોઈ શકુ છું કે મારે માટે કશી આશા જેવું રહ્યું નથી, આજે બપોરે હું પલેસ સદા સુધીનો છોડી નવસ—

તેજ આઈન ઘડીએ લવજી શેકનો આકાર બહાર બગી ચામા ફરતો માણેકે જોયો. તે બેવફા નવાબ ઉપર નજર પડતાજ માણેકે પોતાને મળેલી તેના તરફની ઝેબલત યાદ કીધી અને મન મકકમ કરી જીવ ઉપર આવેલી હાલતે તેણી બોલી પડી—“થોભો, કેપટન, મારો નવાબ એથી ઉલટોજ છે”

“શુ ? માણેક, હું આ ખરૂં સાબર છું ?”

“હા, તમને ગમે ત્યાં સુધી પલેસમા રહેજો, હું—હું તમારી માગણી કબુલ રાખુ છું, કેપટન”

અરે માણેક! તારા આધળા કીના ખાતર તું આ સુધા અહરુથની જીદગીની લાગીયણ થવાનું તારા જીગરની મના છતાં કબુલ કરેછ એ—તે—બારેહકતાલાનો નજરમા કેવો મગરજન ગુનહા છે તે તું સમજેછ ? ઉછાછળી ઉતાવળી ને લાડલેલી કમઅકલ ઓરતો પોતાની નેક નિષ્ઠાથી નિરાળી મતવખને ખાતર આવા ભોળ્યા બલા નવાબોને ફસાવી તેઓની તમામ જીદગી કેવી કાળી ને ઘમઘોર બનાવી મુકેછ તેનો ખ્યાલ કરતા આ નાગ્નુક કલમ કયે છે

માણેકથી હા બોલાઈ ચુકાયુ હવે હવે તેના ઉપાય શુ ?

પ્રકરણ ૧૦ મું.

મીનુના આદરણીની ખુશ ખબર ફીરોઝ બાગમાં.

કેપટન મીનોચેહેર ઉપર માણેકના જવાબથી શુ અસર થઇ તે જાણવી જોઈશે.

ઓરત જાત મારે કેપટનના વિચારો કાંઈ અજબ ક્ષીસમના હતા તે એમજ સમજતો કે દરેક ઓરત જે સારા દેખાવની બહારથી હોય તે બાતેનમાં પણ તેવીજ બધી હોવી જોઈશે આ મરદાનગીલર્યા દેખાવનો પહેલવાન જ્યો જોરેમદ જવાન, નાજુક ઓરતો આગળ નરમ બોકરા જ્યો થઈ જતો મીનુ પોતે પોતાની આ નખબાઈ જાણતો હતો, પણ જ્યાં ખુબસુરત ઓરત જાત આવી ત્યાં તે એમજ સમજતો કે જોદાની આ સરવેમાં શ્રેષ્ઠ અને પવિત્ર બનાવટ હતી તે આજકાલના અદુખરાઓ માફક જવાન બાનુઓ આગળ માખીની અદાએ લમ્યા કરતો નહી, પણ જાણે સુદર નારી જાતી જોદાએ પુજવા માટે બનાવી હોય તેમ તે તેવીઓના દુરના દરશનથીજ ખુશી પામતો આ તનમનના સુધા ને સાચા અહસ્થના સ્ત્રીજાતી તરફના આવા ઉચ વિચારો બેશક વખાણને પાત્ર હતા પણ અફસોસ ! છાતી ઠોકીને દરેક ઓરત જાતની પવિત્રાઈ સ્વીકારવાનો આ જમાનો નથી બહારની ખુબસુરતી તે બાતેનની કેવી લયકર બદસુરતી બાંહે વખત બતાવી આપે છે, તેનાથી મીનુ બેખબર હતો એ તે બાપડાની પોતાની કમનસૌખી હતી.

માણેકે તેના હાથની માગણી મંજુર રાખી, છતાં તે જ રીતે તેનાથી દુરને દુર રહેતી, અને તેના હાથના સોહેજ

મેળાપ સીવાય, તે લોક વચ્ચે તદ્દન અતર રહેતો, ને ઉપર બીજો કોઈબી જવાન હતો તો વહેમોલા બન્યા વગર રહેતે નહીં; પણ અસરાક મીનુ તો નેમાબી પોતાની અદરાએલી બાનુનો સદગુણ જોતો અદરાયા એટલે લોકોને દેખાડવાના ધરાપરાનો તો મીનુને પોતાનેબી કટાળો હતો અને સામે તે મનથી ખુશી થતો કે હોમાય અને પરસીસ જેવી ઉછા છળીઓ કરતા તેની માણેક કેવી સમજી ને શરમાળ સુદરી હતી તેણે પોતાની તમામ ખુશાલીનો ઉભરો કાગળ ઉપર કલમે ખાલી કરી પોતાના પિતા ઉપર “ફીરોઝ—બાગ” મા મોકલ્યો, અને માણેકના ઉચ ખાનદાન, હદબહારની ખુબ-મુરતી, અને તાખમી ચહેરા માટે જામજા અદર વખાણ કર્યા

જ્યારે મીનુનુ આ પત્ર તેના પીતાને મળ્યું ત્યારે મનજીભાઈ પોતાના એરડામા એકલા હતા

અ તે નેવાણનો છોકરો કોઈ મોટે ખાચરે જોડાશે એવું તેણે આજ કેટલોક વખત થયે અનુમાન કીધું હતું છતાં આ કાગળની ખમરથી તેમને જબરો ફટકો પડ્યો મનીજેહને વડું કરવાની નેવાણની દિલની ઉમેદ સદતર ધુળમા મળી ગઈ પોતાના બુદ્ધાપામા આવી સદગુણી છોકરીને પોતાની દીકરી માફક મેળવ્યાના કરતા આ તો સામે છોકરો પણ ઘરમાથી ગયો, એવી તેમની ખાત્રા થઈ કારણ આ કહેવાતી મોટે વરની લાડલી કાઈ નેવાણના ગામડાને કે કાઈ જીના વખતના બાધેલા ગઢ જેવા મકાનને કે કાઈ તેઓના અસલી વિચારને યા સાદાઈમા રહેલા સસરાને પકડી પાડીને બેસે તેવી તેમને લાગી નહીં.

અફસોસ ! ગરીબ મનજીભાઈ, તેવાણને આ ફટકો ઘણો જખુન વાગ્યો —બુદ્ધાપાના બેટા ઉપરાત બેટી જેવી વડું મેળવી, નેવાણ પોતાના સુખમા વખારો કરવાના ઉમેદમા

હતા, પણ આનો સામે બેટાબી મકાન અને દિવ બનેમા થી ગયો. કારણ, માથાથી ત પગ સુધી આ કાંઈ કહેવાતા “માણિકની” ફીદાગીરીમા તેમનો બેટો ફરચેહતો નો તે કદીબા પોતાના ગામડયા માબાપનો હવે થવાનો હતો? તેવજી વણીન દુખથી પોતાના ધણીઆણીને બોલી મીનુનુ તે કાગળ તેમને વાચી સંભળાવ્યું.

પણ બિચારા ભોળા હીરાબાઈ, તેવણુ તો આવા મોટા ખાચરામા મીનુનુ સગપણુ થયેલું જોઈ મનજીભાઈથી ઉલટા ઘણાન હરખાઈ ગયા અને ઓરત જાતનો નખખાઈ માફક પહેલો વિચાર તેવણુને એન આવ્યો કે હવે ફીરોઝપુરના રહેવાસીઓ અને દુખસં સુરતના સર્વે તેવણુના ઓળખીતાઓ બધા કેવા છકક થઈ જશે વળી બીજો વિચાર તેવણુને એ આવ્યો કે માણિકનો કોઈ ભાઈ હોય તો કેવું સારૂ તે શેઠયા સાથે મનીજેહનુ ગોઠવી દેવાય.

“મનજીભાઈ, મરૂરે આપણા દીકરા પરથી, એના નસીબ પુજેલા ત્યારે જીલરાયો આવા મોટા શેઠિયાની દીકરી સાથે અદરાયો કેની એતો મીનુને લીધે આપણી મનીનું નસીબ ખુલ્યુ એમ કહેવાય માણિકનો કોઈ ભાઈ હોશે તો આપણુ મનીને ત્યા ગોઠવશુ

“જાદા બચાવે” મનજીભાઈ બોલી ઉઠ્યા આપણે આપણા મકાનમાથી આપણા બેટો ગુમાવ્યોછ તે દુખ ઓછું નથી કે એ અસરાફ દીકરીને જોડવાને હું ખુશી થાઉં. તું કાંઈ એ ભોળા બચ્ચાના મનમા એવા મોટા તેટલા જોટા ધખારા આપતી ના”

“ઓ વાય, મનજીભાઈ, તમે એમ શું કરોછ જો કોઈ નેહુ હોય તો એવી સગાઈથી કેવું ખુશી થઈ જાય

તેને બદલે તમે તો દુશ્મન ગણે દલગીર થઈ ગયા હોવા
તેવા લાગોછ ચાલો ભોણુ ટબલપર આયુછ ને આવાબાઈ
ને મનીને એ વાત કહેવાને મારો જીવ બધો ટપુટપુ
થઈ રહ્યોછ”

“નોઈ પારખો, હમણા હુ શુ ખુશીની ખખર લઈ
આવીછ” ભોળા હીરાબાઈ જમવાના ઓરડાના આવતાની
સાથ બોલ્યા

“શુ, કબુતરીને વાછરી આવી કે?” આવા માસીએ
સુથારનુ મન બાવળયામા, તેમ પોતાની સફેદ ગાય માટે
અનુમાન કીધુ

“નહી, આપણા મીનાચેહેર માટે ઘેર પરણી ગયોછ,
ખર કેની?” ચતુર મીનુ, હીરાબાઈ હાથમા મીનુના હરકનુ
કાગળ પડેલુ નોઈ બોલી ઉઠી

“હા, મની, તુ ખરી છે. પરણ્યો તો નથી પણ
જીભરાયા પણવાનો છે, અને તેબી કોણની સાથે? શેઠ
હીરાજી હીરામાણિકની દીકરીની સાથે એના માય તરફથી
બનાજી ખાનદાનની છે પણ હાલમા સાવકી માય છે ખાદા-
યજીપરથી મરૂ તે આગલ કોઈ દહારોબી હુ એટલી અજબ
થઈ નહી હોવશ”

“એનુ છેવટ સાર આવે તો સાર” મનજીભાઈ
બબડયા

આવા માસા જેવણે મીનુની ઘણીઆણી દાખલ મની-
જેહને ધારી રાખી હતી તેવણુ ઉપર આ ખખરથી મનજી-
ભાઈ જેટલીજ નાસોપાસી ઉતરી આવી, અને મનીના ચેહેરા
ઉપર ચદ ઉતર થતો લાલાસ નોઈ તેવણ મનસે તરેહવાર

અટકળ કરવા પડયા પણ મનીના વિચારો ગાણવાળેગ હતા
 ખુબીની એક મોટે ઘરની વહુમાય ફીરોજખાનમા આવનાર
 હતી તે માટે આ સમજી બાળાને જરાએ અદેખાઈ નહતી,
 પણ આપણે આગળ વાચ્યુ તેમ આ છોકરી જેમ કોઈને
 પોતાથી ઉતરતાં ગણતી નહિ, તેમ કોઈને પોતાથી ચઢતા
 ગણવાને પણ તેનું નાનું ઉછળતું ગરમ જીગર સાફ ના
 પાડતું અને હવે મીનુની આ ફેશનેબલ બાયડી શું તેણી
 ઉપર પોતાની સરસાઈ બતાવતી અહીં આવશે? આવી એક
 મોટે ઘરની બાનુ તે કદીબી તેણીના આવા ભાળા મામી
 માસીને ચાહીને માન આપવાની હતી? મીનુએ આ આજ
 સુધીના સુખી કુટુંબમા કલેશનું કાળુ બી વાવ્યું હતું એમ
 તેણી પામી ગઈ અને મનજીભાઈ મામાની ગમગીની જોઈ
 તેણી ઘણી દુઃખી થઈ

“પણ મીનુએ તમારી ઉપર લખ્યુંય કે હીરાબાઈ?”
 આવા માસીએ પુછ્યું

“નહી, એના બાવા ઉપર લખ્યુંય, આય શું વાચેની
 લખેય કે એની માણેક ખુબસુરતીમા તો બેહેસતની પરી
 જેવી છે અને દિલથી તો ફરેસ્તા જેવી પવિત્ર છે”

“એક ફીઠા થયેલા જવાન્યાની મુખાઈ, બીજી કાઈ
 નહી.” મનજીભાઈ બોલ્યા

“ઓ વાચ, મનજીભાઈ તમેબી શું ડોરા બારોઈ જો?
 માય મરે મીનુ એવે સારે ઠંકાણે ગોઠવાયો તેની ખુશાલીમા
 મામમા મીઠાઈ વહેચાવવાને બદલે તમે તો બસ મારા
 છોકરાની ઢીંગ કહારવાજ બેઠાછ સાબલોચ કે આવાબાઈ,
 હું કે બીચારી માણેકના બાવા છ મહીના થયા ચૂનરી

અથા છે તેથી લગન ધામધુમ વગર ગુપચુપ જ કરી નાખવાના છે ”

“એમ લખીને તારા દીકરાએ આપણા કાન ખોદ્યા છે કે લગન ઉપર આપણને મુખર્ષ જવાની કાંઈ જરૂર નથી પોતાના ગામડયા સાદા સગાઓથી શરમાવાની આ તો હજીર શરૂઆત છે ”

“હવે મનજીભાઈ, તમે ખચીત આપણા છોકરા ઉપર નકામાજ ચુરસે થાઓજ એ બિચારાએ એવું કહ્યું લખ્યું નથી.—”

“જો આવતા કાગળમા મીનાચેહેર એમ નહી લખે કે સોગને લીધે કોઈનેબી ખોજાવ્યા વગર ગુપચુપ અમે પરણી ગયાજ તો હું હાથ કલમ કરી આપુ હીરા, તું અને હું મુખર્ષના બધા મોટા લોકની વચ્ચે ગામડિયા જેવા લાગ્યે ને આપણી હસી થાય તેના કરતા તો આપણા છોકરા આપણી હાજરી વગર ત્યા પરણી જાય તો સારૂ

“માસીજી, હવે ખાણું તાણાડું પડેજ એસોજ કે જમવા, નહી તો મીન્ટની અદરાવાની ખુશાલીમા હું બધી તરેલી બોઈ સફાયક કરી જવશ ” મની આ ના પસંદ થકચાર બધ કરવા ખાતર હસીને બોલી જે સાબળી બુઝ રગ મનજીભાઈએ હાથ ફેંકી

રાખેતા મુજબ “બનામે ચઝદ ” ભણી તે ધરમી અથો-રનાને બાજ ધરી અને ફીરોઝ—બાગના ખાણાની ટેબલ ઉપર ચુપકીદીમા જમવાનું ચાલુ થયું

પેલી તરફ માણેક જનાન મીનાચેહેરના હાથની માગણી કજીલ રાખયા બાદ કલાકેક પછી એકદમ જઈને પોતાના

સાવકી માના ઓરડામા ઉભી

‘ શેહેરા બાબુ, મારે કાઈ તમારી સાથે વાત કરવીછ”
માણિક બોલી એક પળ શેહેરાનો ચેહેરો ઝરદ મારી ગયો
પણ તરત સાવધ થતા તેણીએ નરમ અવાજે કહ્યું

“ હું સારીકાની બાણું છું તું શું વાત કરવા આવીછ
તે, પણ જરા ઉતાવળી ના થા, ને હું જે કહુ છું તે સાલળ
તારે ખાતર મેં ગઈ રાતે લવણ આગળ વાત છેડીતી ને
તારૂં ભણું ચાહવાની મારી મક્સદ હતી—”

“ એટલે ? તે શું ?” ભારી અચળખીમા માણિકે ડોળા
ફાડીને પુછ્યું

“ એટલે શું વળી, જે રીતે લવણ તારા બાવા હતા
ત્યારથી તારી ઉપર ધ્યાન આપવાનું ડોળ ઘાઘ્યા કરતોતો
ને લોકોમા તેથી નિદા ચરવાતીતી તેથી જે ને તડનેહડ
બાણી લેવા મેં એને ગઈ રાતે સીધા સવાલ તારે વરે
પુછ્યો. પણ મને તો સપનેળી ખયાલ નહી કે એના વિચા-
રમા તું નહિ પશુ—હું શું કેહું, માણિક, તે અમને જોયા
તો ખરા, હવે વધારે શું બોલાવે છે ?”

આ અપમાન કે અપમાનનો દાદો ! આ બેશક દુખ
ઉપર ડામ હતો ! માણિકને તેની સાવકીએ પેલા બેવકાની
નજરમા આટલી હલકી પાડી તે બાણી તેણીનો ચિન્તે
ઉછળી આવ્યો

“ તમારી મગદુર શું કે તેની આગળ મારે માટે તમે
પ્રુછ્યું તે પારકા આદમી સાથે મને નીસબતજ શું હતી ?
તને તમે હીરામાણિક પેલેસમા પરોણા ફાપલ બોલાવ્યો તે
શું મારો વિચાર કરીને ?

“હા, આખર કરે તો તુ મારા બેહેસતીની દીકરી છે એટલે તારૂં લલ્લુ ચાહીને મેં બોલાવ્યો કે જે તે તેનો વિચાર હોય તે જણાઈ જાય. ચાલ મારાં, એવા લખી ખાય તેવા હોરાએ જો ના તું તારી ખુબસુરતી માટે જણી મગર છે, પણ હવે તે જોયું હશે કે લવજી જેવાં સુદરતાના ખરેખરા વખાણનારના મનમાં તુ જરાબી ટકી શકી નથી.—”

“નહી, પછનીબી રીત વગરની મારાંક તે લખલુટીયાના મનમાં ટકી શકી નથી, કારણ મારા બાવાની વિધવા, યઈસો ને નખરા બને ધરાવે છે, જે એવા જવાનોને સીકળમા લેવાના મુખ્ય સાધન છે પણ શેહેરાબાનુ, હું જે આજે તમને ખબર આપવા આવી હતી ને એ નથી હું તો તમને એટલું જ કહેવા આવી છું કે કેપટન મીનોચેહેર ફીરોઝના સાથે હું અદરદ યુકીછ”

એક તોયનો ગાળો છુટ્યો હોય તેમ શેહેરા ઉછળી ત્યારે અતે તે લખપતી જવાન તેની બેનોના હાથમાંથી છટકી જવા પામ્યો હતો, અને બીજી તો એ કે લવજીની ને તેની પુરેપુરી કુતેહ જોવા તેની સાવકી છોકરી વધુ વખત પેલેસમાં રહેનાર નહીં હતી ખારીલી શેહેરા તદ્દન ફજેત પડી ગઈ પણ બેદરકારીનું કાળ બતાવતા તેણીએ કહ્યું

“ત્યારે અતે અધ્યારડાના દીકરા તરફની તારી સુગ મરી ગઈ ખરી, ચાલો, એના બાપને માથે સફેદ પાવરી હોસે તેમ ઉકુકુકુમા હાથ મારેલા પઈસાબી ઢગલે ઢર હોસે કેની? વારૂ લગન ક્યારેક નુધીમાં કરવાય?”

માણેકને ગળે કાચગી બધાંધ આવી લગન! તેણીને લાગતું કે તેણીના મોહનની તઈયારી થતી હતી “એકાદ મહીનામાં” તેણી જીવ ઠેડવી બોલી

‘ તારા મામા મેહેરજી બનાજીને બોલાવવા પરસે, બાકી હું નો શુ કરી શકવાની હતી ”

‘ તે તમે ગમે તે કરો, હું તમુને ખબર કરવા આવીતી ”
ને વધુ કાઢખી બોલ્યા વગર તેણી ચોરડો છોડી ગઈ

મીનુ હવે સભ્યતા ખાતર પેલેસ છોડી ગયો લવજી પણ પુને ચાલી ગયો હતો વધારે વખત શેહેરાના પશોણા દાખલ રહેવાને મીનુને ઠીક લાગ્યું નહીં, પણ હાલમા તે છ માસની રજા ઉપર હતો એટલે તે મુખર્ષમાજ થાભી ગયો અને દરરોજ માણિકને મળવા આવતો આ નાઝનીન હમેશ જીવીજ ઠડી ને કઠોર રીત વરતતી પણ તે ભોજો ડકટર તેનો જુદોજ બાએસ ઉકેલતો, કે તેણી શરમાળ ને આજ કાલની ઉછાછલીઆથી જુદીજ રીતની હતી જે એક પછી એક ભેટો લગન આગમજ માણિક માટે આવવા લાગી તે જોઈ શેહેરાના દિવમા અદેખાઈના ચમટા તુટવા લાગ્યા અને માણિકના મામા ખુશાલીમા ડગ થઈ ગયા મીનુએ તો પોતાની હવે પછીની યત્ના મોહોરદાર માટે ગાયા પછસો પાપડી ધેરે વેરી, હીરા મોતીના દાગીનાથી એક રાણી માફક તેણીને નવાજવા માડી પણ આ બધાથી, કે તે જવાનના ખાલેસ દિલની પ્રિતીથી, દુખી માણિકના અસતોશી જગર ઉપર સેહેજખી સારી અસર થવા પામી નહી

— ૦ —

પ્રકરણ ૧૧ મુ

પ્રીરોઝ બાગમાં મોટે ઘરનાં માણિક વહુની

પધરામણી.

“ આજે મીનુને તેની ધણીયાણી બયોરે એક વાગતે

સુરત આવી પુગશે” મનજીભાઈએ એક સવારે ટપાલ તા ચતા પોતાના વડાલાઓને કહ્યું “મકનાને કહેજો કે વખત સર ગાડી સુરત લઈ જાય ને સાંજે ને લોકને લઈ આવે તથા કલાક તેા ઘોડાની ગાડીમા તે લોકને આવતા થશે, ને મકુજે હીરાબાઈ, વહુ પહેલે દહાડે ઘેર આવેછ તેને લાયકની ખાણની વરદી આપજો”

અ તે મનજીભાઈની આગાહી ખરીજ પડી હતી જે મહીના ઉપર મીનુએ જ્યારે પોતે માણેક સાથ અટાયો તેની ખુશ ખબર ખાપ ઉપર લખી, તે પછી મીજીજ દીવસે એક બીજી કાગળ નેમના બેટા તરફથી આવ્યું હતું માણેક સોગમા હોનાથી લગન તદ્દન ગુપચુપ થનાર હતા, માટે દુર સુધી તના માય ખાવાએ આવ વાની તસદી લેવી નહી ફક્ત માણેકના મામાનું કુટુંબ ને બેચાર મીનુના દોસ્તો એટલાની હાજરીમા અગીયારીમા જઈ તે લોક લગનના ગાઠથી જોડનાર હતા અને બીજી કશી ધધુખરની જરૂર હતી નહી મીચારા હીરાબાઈ આ કાગળથી ઘણાજ નાસીપાસ થઈ ગયા હતા, પણ તેવણ જેમ તેમ મન મનાવતા કે ખાપનો સોગ તે કાઢ જવો તેવો હોય ગમે તે કહેા પણ આજે મીનુએહેર શેઠ પોતાની મોહરદારને લઈ શ્રીજીમાગમા પધારતા હતા લગન પછી તેઓ હનામુન માટે એક મહીનો ઉટ્ટી તરફ ગયા ત્યાથી આ જોડ સુરત થઈને પોતાને ગામડે આવતું હતું

“જુઓ સાભળો, હીરાબાઈ, આવાબાઈ, મામા કહેવા ઉપર ખરાખર કાન આપો મનજીભાઈ ગજીર સાદે બોલ્યા આય જવાન બાનુ આપણા કુટુંબમા પગ મુકે તેથી મારા ઘરના કાયદા અને રીતભાતમા એક તણુખા જટલોખા ફેરફાર મને કરાવવો નથી ટાઈમસર ખાણુ, વખતસર

બંદગી, ને નિયમીત વખતે સુવા જવાના હિંમેશના આપણા ધારામા જરાબી ખલલ થવી જોઈએ નહીં, પછી મીનુની બંધરી આપણા સાથે ભાગ લે કે નહીં ”

“ઓ મનજીભાઈ, તમોને દુશ્મનને શુ સુઝ પરેચ તે મને સમજ પડતી નથી મીનુ લખેચ તે પરથી તો જણાવેચ કે એવી તો સતર વહુઓ આખર્મા ઘાલેલી ખખરે નહીં ”

“હા, કારણ મીનુ તરતનો પરણેલો છે ને એ પછસે ભરપુર છે, તેટલા એની બંધરી માટે જ એ બોલ તે ખરું સમજવાનું નથી, હારા, તુ તેને પોને જોએ તાહુ સુધી જરા થોભ ”

મીનુ પોતાની સુદર બાનુને પોતાના માય બાવાને બતાવવા એટલો હુરખાઈ રહ્યો હતો કે મહીનો દીવસ ઉટીમા ગગડી જવા બાદ તેણે માણેકને પોતાને બાપીકા મકાને શીરોજપુર લઈ જવા માગી સુબઈ જતા તો તેણી સાવકીને પેલા બેવફા શખસનો પાછો ભેટો થાય તે માણેક ને પસંદ નહોતું, એટલે તેણી શીરોજપુર આવવા કબુલ થઈ

અને તે નવા પરણેલા જંગડાની પધરામણી આગમનન, થાડા કલાકે હીરાબાઈને આવાબાઈએ ભારી ધણુંખરમા પસાર કીધા તે માતાએ બારણે બારણે તોરણો ટગાવી, આગણામા ચોક પુરાવયા, માછલીને સેવના સગનની બબરચીને વરદી આપી અને કાંઈ સતર વહુ દીકરા માટે તઈયાર કરેલો ચોરડો તપાસી આવયા મીનુએ પારસલ કરી કરીને તરેહવાર નવી નવી તરાહની સોલણશાભણની ચીનો પોતાના માતા ઉપર ત્રાકલી તે માણેકના ચોરડામા સાણગારવાની તાકીદ કરી હતી, ને પ્રમાણે વહુ માયનો ચોરડો ભણા ધનેતરની ઘણીઆણીને

છાજે તેવો સુદર ને રાખીનો મનીએ પોતાના ટેસ્ટ મુજબ સાણુગારથો હતો.

હવે હીરાબાઈ ને તેવણના બેન તઈયાર થવા ગયા.

હે ! મોટે પ્રની વહુ આવતી હતી, એ તે કાઈ જેવી તેવી વાત હતી ! હીરાબાઈએ પ્રડે વડપણ, માર તમારે, આલરચુવરનુ ને ચટાપટાનુ બદન લટકાવ્યુ, જે સીવનાર છખીલ દરજીએ ટેસ્ટનુ પુરેપુરે નખોદ વાળ્યુ હતુ ! ન્યારે મનીએ પોતાના મામી અને આવા માસીને તઈયાર થઈ ઠંઠરાબધ બનેલા જોયા ત્યારે આ શયાણી છાકરીને દુખને રમુજ બને ઉતપન્ન થયા દુખ એટલા મોટે કે મીનુએ પગ જોધને પાથરાણુ તાણવાને બદલ એકદમ મોટે ઘેર વુસી નઈ એક ફેશનેબલ “લડી”ને તે લોકના સાદા કુટુંબમા લાવી આ ગામડિયા અસલી વિચારના બાઈઓને પોતાની રાખેતાની સાદાઈ કરતા પાચ પગલા આગળ વધવાના મુરબાઈ શીખવી દીધી હતી. અને તન કરતા જે રીતનો દખરડો આ બંને ઉમરની પાકી થયલી બેનોએ કીધા હતા તે મચીત દુખને હુસુબ બને ઉતપન્ન કરે એવુ હતુ.

મામીજી, તમે છખીલ દરજીને તો કાઈ સીવવાનુ નહી આપો તો સાઝ એના ટેસ્ટ મારા નથી, ઉલટો ખુશાલ દરજી પાળવ આય બફ રગના બદન ઉપર લીલા પટો નથી શોભતો, ને—મફ જે—પામીજી—તમે પટો નહીજ બાધો તો કેવુ ?” મનાએ પોતાના મામીના લાગણી સંલાળતા ધીરેથી કહ્યુ.

“પણુ દીકરા હવે તો બધા મોટે ઘેરનાઆ કમરે પટો બાધીને નીકળેછ તે? એમ તો તે દહાડે જાગાજીને તાડુ, પારટીમા પેલી બાધુરજીની બચ્છમાયબી બાધી આવીતી કેના ? શુ નથી શોભતો ?”

“ નહીં, એમ નહીં પણ-પણ-હુક બરાબર ટકાયા નથી તેથી જરા ઢીંકો પડેય, હુમણા નો કહાડી નાખો માર્માજી, પછી હુ કાલે તમને બરાબર ટાકી આપશ ” અને મનીએ પોતેજ હીરાબાઈના કમરેથી પટો કાઢી નાખ્યો, પણ તેટલા બીજે ફેસેતા તઈયાર હતો હવે આવા માસી ઠંઠેરો કરીને આવ્યા તેવજુ સાત સેરી સુનાની હાસેરી લટ-કાવી હતો અને કાળી કાદાબાતી સાડી પેહરી બાપ જનમમા પહેરીજવાર મલીપર યાવ'યા હતા ।

“ આવાય મના, તું કાય એમ સાદીમાદીને સાહેબજાદી થઈને ઉભીછ, તારી નવજોત વખતના મોતીના લુલક છે તે કાય નહીં પહેરીયાને—”

“ તે લુલક પણ મોટા છે ને લફર લફર થયા કરેછ તે છુતારા જોવા લાગેછ પણ હવે ચાલો, નીચે ગાડીનો અવાજ આવેછ ” અને મની સપસપ નચ દાદર ઉતરી ગઈ તેના મામા બહારના દરવાજાના ઉબર આગળજ ઉભા હતા ત્યા તણો પણ જઈને ઉભી, આ બહારથી ઓછી ઉલટ બતાવતી છોડી, મીનુની બહરી ફેવી હતી તે જાણવાને જોવા માટે બાતેનમા સઉથી વધારે ઇતેજાર હતી

હીરાબાઈ વહુને વધાવી સેસ તઈયાર કરવામા રોકાયા હતા તેટલા નો ગાડી બારણા સુધી ગમડી આવી, અને અદરથી કુદકો મારી મીનાચેહેર પહેના બર્બર ઉતરી પડ્યો

“ મકના, તે કમખખતે આજે ગાડી ચલાવવામા કેટલી ધીમી રાખીતો ને બાપરે કઈ રસ્તો ખરબચરો ને ઢેકા ઢરી ચાવારો થઇ ગયોય, તુ બોલકુવ સોધી ગાડી ચલાવવાને સાચક નથી ” મીનુએ ઉતરતાને વાર ગાડીવાળાને લઈ નાખ્યો

મકનાએ એ હાથે સવામ કરતા કહ્યું “છોટા હેંટ ગાડીને “તેઅર” નો રવા નાખેલા ને આચકા હાના આવેલા” તે મનજીબાર્દના કુટુંબનો જીનો નોકર હતો અને પાછળથી તે બીજા નોકરો વચે કહ્યું તેમ “છોટા હેંટ” એ તેને જીદગાના પહેલાન વાર હકકુત કીધો તા

“તુને મુસાફરી શુ પ્રગી થાકવી નાખનારી લાગી, મીનુ?” તેના બાવાએ એક ડગલ આગળ ભરતા કહ્યું

“હા, પણ કોણ તમે છેવે કે બાવા, કેમ છેવે, ને મની તુબી સારી છે કે? મેં તે તમુને જોયાજ નહી બાવા, અહીનો રસ્તો એવો ખરાબ થઈ ગયોય કે મારી નાજુક નાજુક તો બીચારી અરધી થઈ ગઈય” ને પછી તેણે ગાડીની અદર હાથ લબાવી કહ્યું “ચાલ, માણેક ડીર, આપણ અતે ઘેર આવી પુગાય”

બારી ગાલ દુશાલામા લપેટાયલો એક પાતળો આકાર હવે ગાડીના અદરથી નાંચે ઉતર્યો ને સીધું પ્રગી અદર ચલાવ્યું

તેણીના પ્રણાના અવાજે તેણીને આગળ વધતા રોકા ‘ માણેક ’ — મારા બાવા ! ”

તેણા થાભી ગઈ, અને પોતાની કાળી આંખોથી મનજીબાર્દનો સાદા પહેરવામનો દેખાવ અજાયબી સાથે જોવા પડી પણ મબીર અદાના ચેહરા ઉપરની ખુઝરગી ભરી લાભી દાઢી ને નરમ આંખો જોતાજ તેણીને અચકાતા અવાજે હાથ લબાવી કહ્યું

‘ નાક કરજો, મેં તમુને જોયા નહી, હું ઠંડીથી એટલી ઠંડી ગઈછ કે મને એકદમ બંધબસ આરડામા જવાને ગમરા ”

તેણીના સસરા ખરા દિલથી પોતાની વડુ માયને આવ
કાર આપવા જતા હતા તેટલા મીનુ બોલી ઉઠ્યો “અરે
હા, ડીયર, તારે તો એકદમ અદર દિવન માનામા આવવું
જોઈયે ગુજરાતની ભારી ઠડી તુને ખમવી થાણી મુશકેલ
છે” અને તુરત માણિકને તે અદરના ચોરડામા લઈ ગયો,
તેણીને ટોટી નરમ ખુરશી ઉપર બેઠક આપી, તેણીના પગ
પાસે નાનું કુશનવાળું સ્ટુલ મુખ્ય, અને તેણીને બેઠા
શોલ વગેરે કાઢવાની તજવીજ કીધી

પેલી તરફ મનજીબાર્થ પોતાના હીરામાર્થ અને આવા
માસીને વહુની પધરામણીની ખબર કરવા ગયા અને મની
કાંઈ મદદ કરવાને મક્કસદે પેલા જોડાની પછવાડે ચોરડા
અદર દાખલ થઈ

“મને એકલી રહેવા દેતો, એમ વરગ વચગ ના કરો,
હું મારે કાહરી સેવશ મનીએ પેલી તુરતની પરગેલી મીનુની
બઈરીને બોલતા સાબળી

“મને એકદમ ઉપર મારા ચોરડામા જવા ગમશે,
મારી લુઈઝા કહા છે ?”

“હું તારી આયાને બોલાવશ, મારી મીઠી ! એ કોણ
મનીજીડ કે” અહીં પોતાની પિત્રણને જોઈ તે બોલી ઉઠ્યો
“તુ કોઈને કહેશે જરા કે માણિકઆનુની આયાને અહીં
મોકલે ને હમારે વરે ચોરડો કીયો તથિયા કીધો ?”

“ઉપર જતા, જમણે હાથનો પહેવો ચોરડો” અને
મની, લુઈઝા આયાને બોલાવવા બહાર પડી

“એ છોકરી કોણ ?” તેણીએ માણિકને બોલતા સાબળી
આ સવાલે મનીને ખચિત દુખ ઉપજ્યુ શું મીનુએ તેણી
પિત્રણની હસતી ફીરોઝ બાગમા હતી એટલું વટીક પોતાની

બઈરીને કહ્યું હશે નહીં ।

દાદર ઉપરજ તેણીને હીરા મામી ને આવા માસી મળી ગયા મીનુના માય સેસની ઠાળી લઈને હરખબર ઉતરતા હતા “ઓ મામીજી, એ લોકો આયા” ઉલટમદ મની બોલી ઉઠી ‘ને નીનુની બઈરી ખચીત ઘણીજ વાણીજ ખુબ-સુરત છે શુ સન્સ એના બાલની ફેશન છે ને કેવો મીઠો ચેહેરો છે, પણ તમે લોકો જલદી કરોની, આવતી વહુને તો ઉબર ઉપર વધાવી લેવી જોઈએ’

તેઓ ત્રણે જણુ હવે સામટા નીચે ઉતરયા સામેથી માઉ લગાર કટાળેલા ચેહેરાએ તેઓ તરફ આવતો જણાવ્યો, પણ પોતાની વાહલી માતાને જોતા ત હરખબર આગળ દોડી આવી હીરાબાઈને ભેટી પડ્યો

“લેવો માયજી, હું તો હવે પરણીને પરવાર ગયો”

હીરાબાઈએ સેસ મનીના હાથમા મુકીને પોતાના એક પુરા રોશન ચેરાગને કરાર દઈને એવારણા લીધા ‘જીવનો રહેજે મઝ ને પ્રકો ડોસો થજે તે માતાએ ખરા દીલથી કુવા ચુનરી’ તારા ઘણીઆણી કહા છે દીકરા, મારા વહુ માય ?”

મીનુએ ગભરાયલી નજરે પેલા સેસના ગળવર ખુમચા તરફ જોયું રખે તેના માય પેલા લાલ કકુથી માએક્ટરૂ પાળુ કપાળ ખરડી ના પવા માગતા હોય ‘મફ્ફ માયજી, બિચારી મારી માએક્ટરૂણી થાકી ગઈછ, ને એ કોઈબી દહારો ચુનરાત તરફ આવેથી નહીં ને આપરી તરકની ઠડી એનેથી ખમાતી નથી, તેથી એને હુમણા સતાવ્યે નહીં તો સાડ ને વળી એને બિચારીને હજુર પાતાના બાવાનો શોક ઘણો છે, તેથી સેસએસ માડી વાળો તો સાડ અહિ મીનુએ મની તરફ

હદે આવવા એક નજર ફેંકી કે તે ચચળ નાર બોલી 'હા મામીજી. હુંબા તેજ કહુ છું, ઉંબર ઉપર વધાવી લીધા હવે તો જુદી વાન હતી, હવે તો રહેરા દેવો' ને મીનુની ખુશાલી વચે તેની પિત્રણ સેસ બીજા ચોરડામા મુકી આવી

'દેવો માયજી, આય તમારા વહુમાય' મીનુ મગરૂરીથી ઉછલતે હૃદયે પોતાની સુદર બાનુને હીરાબાઈ આગળ લઈ આવે.

સામુજીએ મોટે ઘ ની વહુમાયને વધાવી લેવા આજ-જથી ખાસ બોલે. મોહડે ગોખી રાખ્યા હતા, અને પોતે કેવી તેણીને પાસામા ચાપી તે માય વગરની છોકરીના ખરા માયની જગા રાખસે વગરે બોલનાર હતાં, પણ માણિકના ઠસ્સાભર્યા ને લાગણી વગરના ઠડા ચેહેરાને જોઈ તેવજી ઉપકાઈજ ગયા વળી અધુરમા પુર, આ જવાન પરણેતરનાં આગમા કાળી સાડી જોઈ તેવજીનો જીવ તદન સુગાઈ ઉઠ્યો, ને માણિકે બાબો ધરેલો હાથ ફક્ત શેકરુંડમા લેવા સીવાય તેઓ વધુ કાંઈની રીતે પોતાનો ઉબરે બતાવી શક્યા નહીં

ખચીત માણિકમા ને તેના સાસરીયામા આસમાન જમા-નનો ફરક જણાતો હતો. કહા આ ખુલ્લા માથાની ટીપટાખી, ફેશનેબલ, નાજુક સુદરીનો મોટાઘભર્યો ઠસ્સો ને કહા તે બિચારી ઓહ્યા ગપાટ જેવી નીદાર તુલીકના માથામાના વાળી ઉમરે પુગેલી બે બેનો. આવકારના બોલોના જવાબમા સેહેજ હસી, માણિક પોતાની ખુરસીમા બેસી ગઈ, અને સરવેને લાગ્યું કે જે ઉલટમદ ખુશાલી તેઓમા બ્યાપી રહી હતી તે વહુ માયને જોતા વધવાને બદલે તદન ઠડી મારી ગઈ હતી.

ખાણુ તઈયાર થતા તેઓ બધા ટેબલે ગોઠવાયા વહુ માય જવાને તેવા ચુપ ને ઠંડાજ હતા, ફક્ત મીનુ કેવો-

એક ખુશાલ હોય તેમ ટપલ ઉપર મોટ મોટ સરવે સાથે વાત કરતો તેણે ઉત્તીના પોતાની મુસાફરીના દાસતાનો ચલાવ્યા, ત્યાંની કુદરતી લીલા ઉપર તરેહવાર સરેહ લગાવી અને વચોવચમાં માણિકને વાતમાં રોકવાને મક્કસદે તેણીને કાઢને કાઢી નાતમાં સાહુદત પુછતા પણ બધો વખત માણિકખાઈ, “હ” “હા,” “નહી” સીવાય વધુ કાંઈ બોલવાને અખાડા કરતા

“અમે વાલકેશવરમાં બગલો લીધોછ, માયજી, મારી માણિકે તે પોતાના દેસટથી સણગારાવયોછ, ત્યાં અમે જઈને રહીયે પછી તમેજી થોડા દહાડા તમારા વડુ દીકરાને તાહ આવજો, તમે તો કંઈ જમાના થયા મુબઈ નથી ગીયા તે તમુને તો ઘણુ ગમશે”

“ઓ મારા દીકરા, તમુને કરીઠામ થતાજ હજુર કેટલા વખત લાગશે ને તમે કેટલા રોકાયલા રહશો તેમાં મારા જીવીપગ કહા ધ્યાન આપા”

“મારા મુરજી જેવા માયજી ઉપર ધ્યાન આપવા જટલીબી મને કુરસદ નહી મળે, એમ હોય” તે તાબેદાર બેઠાએ તુરત કહ્યું “ને મારી માણિકખી સામી કેટલા ખુશી થશે” અને તેણે પોતાની બર્ષરીને કોઈમી રીતે વાતમાં રોકવા તણી તરફ નજર ફેંકી પણ બાનુ માણિક તે આ વખતે પોતાની પલેટ ઉપર પડેલા ખુચકલા જોડલા પાઉંના ટુકડા સાથે રમત કરતા હતા, અને તેણે આ વાત કથી સાબળીજ નહી હોય તેમ ચુપ બેસી રહ્યા

“અને મની, તુબી દીકરા આવજો હુ’ મનુએ પોતાની ફરતી ન બતાવતા મોટે મોટે બોલવાનું ચાહુ રાખ્યું “તુને તો મુબઈ વાણુ ગમશે, માણિક, તે કદી એવું સાબરીયુચ કે પોતાની આખી જીદગીમાં તુરતથી ફર આપ મારી મની ગઈ નથી”

“તમારા પીત્રાણ ?” માણિકે કાંઈબી બોલવું નોઈએ કરીને કાસીને પુછ્યું “હા, કાય માણિક, મેં તુને મારી મનીજેડુ સાથે ઈનત્રોડયુસ નહીં કરાવી કે ? હું તો ભુલીજ ગયો અમારા ફીરોઝખાગનો એતો વાજતો ઘુઘરો છે, “નહીં વાર બાવાજી ?”

“મનીજેડુ, ફીરોઝખાગમા એક મોટા આશીરવદ નેવી છે” મનજીભાઈએ ખરા દીલથી કહ્યું

“એટલે હું તો તદ્દન વટાવમા” મીનુ ખરખર હસતા બોલ્યો “માણિક, જન મારા બચાવમા તુંબી નો કઈ બોલ ?”

“મારા વડાલા દીકરા,” તેની રમુજ ગભીરાઈથી ઊંચકી બેતા હીરાબાઈ બોલ્યા ‘તારા બાવાની મતલબ એમ બોલવાની નથી, બધા જાણેય કે તુ એક કેવો ખરેખર તાબેદારને અસરાકે દીકરો છે ને તારા જેવો ભલા દીલનો છોકરો જે મા બાવાનો કાળજીવાલો હોય તે પોતાની બર્કરી નેખી સુખીજ કરવાનો” અને આ માતાના ખ્યારના ઉભરાના સપ્તનોથી માણિકના ચોહેરા ઉપર સેહેજ રતાસ વાધ આવ્યો

“ચાલો બા માયજી, તમે એમ તો મને છાપરે ચઢાવી મુકશો પણ હા, આપરે ફીરોઝ ખાગની વાત કરતાતા મની, તુ સવારમા મારી વાઈફને આપણા ફીરોઝખુર ગામ ડાની બધી કુદરતી ખુબમુરતી બતાવવા હુમારી સાથે આવજે જે જે ઝાડ તે રોખ્યાજ ને આપરી માનીતી બેઠકને પેલા પુલપરથી આવતા ઘોઘ એ બધુ તુ સાથે હોશે તો જોવાની મગાજ પડશે—”

“મને ઝારી ઝાખરા જોવાની મગાજ નથી,” માણિકબાઈ બોલ્યા “ને હું નહીં ધારતી કે તમારા ગામરાની આવી ભયકાર ઠડીમા હું જરાબી ઘેરની બહાર નીકળી શકું.”

હવે મીનું ઝખવાયો અને બાકીનું ખાણું લગાવ
ચુપકીદીમાજ પુર થયું

— ૦ —

પ્રકરણ ૧૨ મું

મની અને માણેક

હવે મની, હીમત પકડી દીવાનખાતાની ખુરસી ઉપર
અરધી અધેલાઈને પડેલી માણેક તરફ ગઈ તેઓ બંને
લગભગ એકલા હતા હીરાબાઈ અને આવા માસી રાખેતા
મુજબ નોકરોને ખાણું આપવા કે સવારના નાસતા માટે
રાખવા જોયું પીજરામા ઉંચું મુકાવવા વગેરેના કામમા
રોકાયા હતા મીનું પોતાની માણેકનો ઓરડો બરાબર તૈયાર
હોના કે તે જોવા ઉપર ગયો હતો અને મનદલાઈ વરનદા
ઉપર ભારે વિચારમા ફરતા હતા એટલે મની ને માણેક
એકલા પડ્યા

ત મુખસુરતીની પુતલી તરફ મની વખાણુથી જોતી
નજદીક ગઈ “તમે ઘણા થાકી ગયલા લાગોય આંખે મુસા
ફરી તમને ઘણી લામી લાગી હોશે હુમણા તમને ઠીક
લાગેછ ?” મનીએ પુછ્યું

“હા, થેક્યું” તેણીએ ઠડો જવાબ દીધો

“સવાર પડતા તમને વાણુ સારૂ ત્રાગસે ને બધી થાક
ઉતરી જશે તમને અમારૂં ગામરૂં ખમેય ?”

“હું કેમ કહી શકું—મને તો નથી ખમતું.”

“ઓ, એમ સાલણીને મીનોચેહર નો ઘણા લગીર
થયા હશે.”

“કોણ જાણે, મેં કાંઈ હજુર તેવણુને કહ્યું નથી”

“કેમકે એવણુને અહીં ફીરોજપુરમા રહેલું પડશે, એ ગોમડું એવણુની માલિકીમા આવશે ત્યારે”

“હું” આ એટલો ઠસ્સામા હુ કારો મેલાયો કે મનો એ પણ શુપ થઈ ગઈ. થોડે વારે અંતે માણેકેન કંટાળીને પુછ્યું

“તમે અહીં આપ્પા દહાડો શું કરોછ ?”

“ઓ ઘણુ બી, આવી મોટી જગીરી ઉપર તો ઘણું કામ હોય. બધા ખેડુતો પાસથી નાણા વસુલ કરવા, તેના હોસાબ રાખવો બાગ બગીચા અને આપણી ખેતી ખીલવવા માટે તો સવારથી સાજા સુધીની દેખરેખ નોંધયે ને બીચારા હોરા માત્રી ઘણુ બહાર નોકળતા નથી પણ હુ ને આવા મારી તો ફરોજ હુમસા કે હજારે અથવા સુરતની સદક ગાડીમા દુર વેર ફરવા નઈયેછ.

“ને કેટેબી નવા માટે આય લય કર રસ્તા પરથીજ જવાનુ કે ?” માણેકે ટાણકામા પુછ્યુ માણીનો ચેહેરો ઊતરી ગયો.

“એ તો શરૂઆતમા તમુને એમ લાગેછ.” તેણીએ ધીમેથી શરમાતા કહ્યુ. ‘પણુ તમે સવારના નેશો તો એની ચોખાળુ લીલાસહેર ખેતરો વચેથી ચાલવાનુ ઘણુ ખુશનુમા લાગેછ.

“તમારા નજદીકના પડોશીઓ કોણ કોણ છે ?” બાબો સવાલ મુકાયો. “અમારી જમાણી બાળુએ ત્રણ માઇલ ઉપર જમારુપજી જગીરદાર ને તેવણના ઈરાની ધણીયાણી પોતાના કુટુંબ સાથે રહેછ. તેવણથી થોડે દુર જમારુપજીના બેન નાનીબાઈ શરાફ રહેછ, તેવણના વર પાચેક લાખની દોલત મુકીને બીચારા ગુજરી ગયાછ આ તરફથી બધી હુમસની વસતી આવી ને કોઈ કોઈવાર સુરતખી ને મુબઇથી થોટી-યાઓ અમારા તરફ ચીકાર કરવા ઉતરી પડેછ. મરાણુ અમારા જગલમા પુશકળ હુરાણુ છે

માણેક તદ્દન શુષ્ક બેસી રહી

“વળી દર હુમકારે અમે આદરીયાનમા નવા હુમરો
નઈયે—”

“અને એ તમારૂં આદરીયાન કહું આશુ ?”

“ફક્ત અહીંથી ત્રણ માર્ચલપર”

“ઓ માર્ચ, તન માઇલ સુધી આવા સુકયાણા રસ્તા
પર ગાડીના અખગટ અને આયકા ઉંચકીથી તો મારી કમા
રના હુકરા થઈ ગય” તે આ નાનુક બાઈએ એમ બોલત
ચોનાની શેલ વધારે મનપ્રત લપેટી માથુ પાછળ નાખી
આખ વીચી દીધી, પણ થોડેવારે અચીતી કૂદીને ઉઠત
તેણી બોલી :—

“હુ ઓરડામા નઈને સુઈ નવા માથુચ, નરા હીરા
બાઈને કહેબેની કે હુ થાકી ગઈતી તેથી ઉપર ચાલી ગઈય”

પણ આ વખતે દરવાજો ખોલી મીનુને તેના મા બાવ
અ દર આવ્યા

“કેપટન, હુ ઉપર નઈય, મારૂં માથુ સખત દુખેય”

એક પલકારામા તે જવાન તેણીની બાજુમા આવી ઉભા

“મારી મીઠી માણેક, તારૂં માથુ દુખેય, હુ કોલન-
વાટર મગાઈ”

“નહી, એવી કંઈ તરદી લેતાજ ના ચાલો સાહેબજી,
હુ ઉપર નઈય” ને બધાને એકજ સાહેબજીમા પતાવી તેણીએ
દરવાજા તરફ હેરીયુ લીધુ

“માણેક હુ તારી સાથેજ આઈય”

તેણી થોભી ગઈ, “નહી કેપટન, મારી આયા અને
રસતો બતાવશે, તમારી નર નથી, ને હુનુર તમુને તમારા
માય બાવા સાથે વાત કરવાની હોશે”

“ તારા જીવને અસુખ હોય માણેક, તારે મારા જીવને કૃમ ચેન પડવાની ઉતી, ડીયર, ચાવ હુ તારી સાથે આજીવ ”

અને મની પોતાના જવાન પિત્રાઈની તેની ઘણીયાણી તરફની આ અથાગ ફીદાગીરી ઉપર મનથી વખાણ કયા વગર રહી શકી નહી, પણ માણેકની ઉપર કશીખી અસર થવા પામી નહી

તે જોડાને બહાર નીકળતા જોતા બધા ગુપચુપ ઉભા રહી ગયા, અને વહુ માયના આળ્યા પછીની આ પહેલીજ તકે તે ચારે જણ એકલા પડ્યા ચારેના નિભા વહુ માટે એકતરખો વિચાર બરપા થયો હતો પણ તર્યો એકમેક અગળ કબુલવા અચકાતા હોય એમ જણાવું

“ મીનુ તો જીભરાયો તઢન એના ઉપર ફીદા થઈ ગીએાય ” તે માતા લગાર અદેખાઈથી બોલ્યા

“ એ ઘણી ખુબસુરત છે તેમા તો કાઈ શક નથી ”
જીભરગા મનજીભાઈ બબડ્યા.

“ ઘણીજ ખુબસુરત, મામાજી, એવી જ્યુદી તો મેં આજીવેર જોઈ નથી ” મની બોલી.

“ પણ એ આપણા મીનુને કેપટન કાય કેહતી હાશે ” આવા માસીએ ઉમરો કાઢ્યો “ જીભરાયાને મીનાચેહરજી કહીને કેહવું જોઈયે કેની ? ”

“ એ તો હજીર નવું સવું છે તેથી પ્રિયારી સરમાતી હોશીર ” સાસુજી બચાવમા બહાર પડ્યા “ કોઈ જવી હોય તો જુદા સાધુ સંસારાની દરકાર નહીં કરે ને વર સાથે તરે હુવાર નખરા કરે, તેનાથીને તો એવી સરમાલ સારો ”

“ મીનુ, ખચીત કેવો મગરૂર દેખાયછ, એવી ખુબસુરતી તો એને કહીખી ગામરામાથી મળી આવતે નહી ” મના બબડી.

“એ જટલી ખુબસુરત છે તેટલી મીનુની હાલત હું દયા ઉપજાવવા નોગ માનુચ” મનજીભાઈએ કહ્યું “પણ જા દીકરા મનીજેહ, ઉપર જઈને જરા હીંગાખાધને નામે પુછી આવ કે માણેકખાધને જોઈતી ચીજ બતા છે કે, કંઈ કશું જોઈતું હોય તો જણાવે”

“મામાજી, મીનુ ત્યા છે એટલે મારો શી જરૂર છે? મની ઉપર જતા ઓસકાઈ”

“નહી, દીકરા જરા મારે બદલે જઈ આવ માથુ દુખેય તે પુછતી આવ કે ગરમ ગરમ સુકને લવગ દારૂમા ઘસીને લાઉં?” હીરાખાઈએ મનીને ઉપર મોકલી એટલે પગથીયે મીનુ આવીને ઉભા મનીએ જો તેમ તેના ચહેરા ઉપર કટાણાની નિશાન હતી પણ પોતાની પિત્રાણને જોઈ તે ખુશ મીઠજો બોલ્યો

“કેમ મની, તુ બી આટલી વહેલી ખિજાને જાએય કે?”

“નહી, હું તો જરા પુછવા આવતી હતી કે માણેક બાનુને કંઈ જોઈએ—”

“કવી મારી હું મેશની બહી મની! જા જરૂર જઈને પુછ દીકરા” અને પછી પોતાનો સાદ નાખી દેતા તેણે કહ્યું “જેની, એ જરા લાખી મુસાફરીથી થાકો ગઈય તેથી જરા—જરા કટાણી લાગેય વરી અહી બધા તદત નવા સગાઓ વચ્ચે એ ગભરાઈ ગઈય, પણ તુ એનાજ જીવનની જવાબને ખુશમીજી છે તેથી એ તારી સાથે મળી જશે. મારે ખાતર મની, મારી વાઈફની પુ મોટી દોસ્ત થને” અને મીનુ દાદર ઉતરી ગયો.

માણિકેના બંધ દરવાજા ઉપર મનીએ ટાચા લાક્યા અને મનીને લાગ્યું કે અંદરથી અવાજ આવ્યો “કોણ ?” જવાબમાં તેણી ધીરેથી દરવાજો ખોલી અંદર ગઈ પણ શું તેની અજાયબી ! તેણીએ વકી રાખી હતી કે માણિક વિચારવત હાલને ત્યાં એકલી બેઠી હતી, તેના બદલ તે મોટે ધરની મુદર નાર, ટેબલ ઉપર પોતાનું માથું પટ્ટી જીગર તુટી જાય એવા બેઅપત્યાર કચકા ખેંચતી હતી એક મીનીટ સુધી મની ઠસ થઈને જોતી ઉભી પણ રાત્રી તેણીએ ચુપમીઠી-માજ ત્યાંથી ચાલી જવાનું કહ્યું, મગર તેણીની સેલેન હાલ-ચાલથી માણિકનું ધ્યાન ખેંચાયું અને તેણીએ માથું કચકી ઉપર જોયું

“શું કહેવોય ? તમને શું જોઈય ?” આ મુદરીએ પોતાની નખખાઈ કોઈ બીજા પારકાની નજરે પડેલી જોઈ ગુસ્સાથી ઉછળી ઉઠતા પુછ્યું

“હું ત્રણી દલગીર છું, માણિકખાનુ, પણ મને એમ લાગ્યું કે મારી હાજરી માટે તમે વાકેફ હતા”

“તમને કાંઈ કહેવુંય ?” માણિક પાછું પુછ્યું

“હીરાબાઈએ કહેવાડ્યુંય કે તમને કાંઈ જોઈએય ?”

“નહી, કંઈબી નહી, સીવાય કે મારી આયા અને તેને તો હું ઘટ વગરની બોલાવી લેવશ મેહરબાની કરીને મારે વરે કંઈબી તરફી લેતા ના”

આ બોલો મનીને ત્યાંથી રૂબસદ આપવા માટે ખુલ્લા હતા પણ તે જવાન છોડી ત્યાંથી ઉઠી નહી કીંગડમાગના વારસે બેઠાની આ નવી પરજોતર, આ પ્રમાણે એક હીણુમાગ્ય એરત જેવા કલપાતે પોતાના એરડાના એકાતમાં રડે એ શું ન સમજ પડે તેવા જીલમટ હતા જે પેટેલવાન જેવા જોરેમદ બદનો ને લક્ષ્ય ઈચ્છેજને બાળુ બેસાડે નેવા સોહામણા ચેહેરાને

અમીલ અસનાઈ નેકબખત બેટો કે જીને પરણવા માટે આખા ગુજરાતની ભલા ધનેતરના ડરની ખાનુઓ પોતાના ધન ભાગ્ય સમજતે, તેવા એકની ખાનુ, આવા જીગરતોડ ડચકી ખેચે ? એનો સબબ શુ ? પોતાના દેખાવળા પિત્રાઈને કોઈ ચાહી શકે એ તો ગાયા મનીના માનવામા આવ્યું નહીં અને તોખી તેને લાગ્યું કે પોતાના ખેશ ખેશાવદો દુરના મુલકમા છોડી આવેલી. આ ત્રાહિત ને સગાઓ વચે આવેલી સુદરીને તેણીના દુખમા એકલી પડતી મેલવાના કરતા, હીલસોજી ખતાવવાનો તે વખત હતો અને નેથી મની હિમ્મત ધરી તોણીની નજદીક ગઈ

“ ના રડો માણેકખાનુ ! મારા વહાલા બેન, તમે શુ કામ એટલા દુખી દેખાવોછ, મને નહીં કેહો ? અમારા મીનુ તમુને એવી હાલતમા જોશે તો તેનુ જીવતર બરી નશે ”

માણેકે પોતાના ગમગીન આખો ન બોલતી ખાળ તરફ અજયખીમા ફેરવી, તેણી તરફ આટલી હીલસોજી ધરા વનાર ખીજી કોઈખી તેણીની ઉમરની જવાન નાર આજ મુધી તેણીને મળી હતી નહીં તેણીની ખાસિયત સાધારણ રીતે ણણી મગર ને પારકાઓ તરફ તુંદ હતી પણ તેણી ની જોડેજોડમા આવી ઉભેલી મનીની ખલુ આખોમા માયા ને મમતાના મીઠા કીરણો જોતાજ કાઈ અનખ લાગણીથી ન એકેદમ તેણી તરફ ખેચાઈ અને ફરી એકવાર વધારે જોસથી માણેકના ડચકિયા શરૂ થયા

આહ ! એ મોટે ઘેરની લાડલી ! જીગર તુટી જાય એવા ડચકા ખેચવાને તુ ને ખરેખરો સબબ હતો

જે રીતે તેણીનો ધણી તેણીનો પડયો બોલ ઝીલી લેતો, જે રીતે તે આ સુદરીને પોતાના તનોજનથી ચાહતો અને તેણીનો એક સખુન તે પોતાના કાયદા ખરાખર ગણ્યો

એક શેહેનશાહખાનુ નેવા તેણી ઉપર ઓઢાવ પાથરાવ થતાં, અને તે બધાના બદલામા આ છોડી તે ઉમરાવ દિલ ધણીને પોતા તરફથી શુ બદલો આપતી હતી ? તુમાખી અને કર-ડાઈ સીવાય તેની તરફથી બીજું મીનુને મળવું હતું નહીં, અને એકલી પડતા નાન્યુકે ઓરત જાતના ખવાસ પ્રમાણે તે ઉપર વિચાર કરી ઘોઘમાર આસુએ રડતી અરે । કોણ આવી રીતે તેણીને આહી શકે ? કોણ તેણીની સવારથી સાજા સુધી એવી ખરા દિલની પુઝા કરે ? અને તે છતાં આ એક માસના મન આહી શકે ? એવા આલા સુખમા તેણી નજર આગળ માત્ર એકજ ઓળો ભમયા કરતો હતો અને તે શેઠ ખાનદાનનો લવજી હતો ।

હવેજ છેક ઘણે મોડેથી તેણી જાણવા પામી કે તે નેક ખાસલત જવાનને તેણીએ ઘણી નીચ રીતે ઠગ્યો હતો । હવેજ તેણીએ જોયું હતું કે તે નહીં માફ થઈ શકે એવો ગુનાહ હતો, અને તેની શિક્ષા બદલ માણેક, એક બીજા સમુદર જેટલા આસુ ખેરવે તોપણ તે ઓછા હતા ।

આ લાડ અને મોટાઈમા ઉધરેલી છોડીએ પોતાની તુમાખીથી આજ સુધી પોતા આસપાસ કોઈબી હીલસોઝ સહી મીતીઓ બેસી ભેગી કરી હતી નહીં, અને આજ એ-કાદ એ કલાકના ટુંક અરસાની ઓળખમા આ છોકરી તેના દુખમા શરીક થવા, તેને હીલાસો આપવા, આવી મમતાને માયા બતાવતી તેની પાસે આવીને ઉભી એ ખ્યાલથી જોસ-બધ આસુઓ તેણીના હીકકા ગાલ ઉપર સરી પડ્યા ।

પણ પોતાની નબળાઈ ઉપર કાણુ વેળવતા તેણી પાછી સાવધ થઈને અછાડ મારી આસુ ખખેરી કાઢતા તેણી બોલી -

“એ તો—એ તો જરા હું મારી લાખી મુસાફરીથી થાકી ગઈ છે તેથી મને કંઈ સુજ પડતું નથી દુખી ? નહીંરે,

નેવુ કંઈ છેજ નહી સવારના તો હું તદ્દન સારી થઈ જવશ ”

“તદ્દન નવા ઘેરમા નવા આદમીઓ વચ્ચે તમોને ગલ રામાણ થતી હોશે, માણેકબાનુ, પણ મારી ખાતરી છે કે તમારું ખાનિદના સગાઓ તમુને સુખી થયલા જોવાને પોતાથી બનતું કરશે

મનીના આ જોવા શબ્દોથી ફરી માણેકની આખમાથી રેલ ઉતરી આવવાની તઈયારી જણાવા લાગી, પણ મનપર કાબુ રાખી તેણી બોલી —

“મનીજેહ, મને હમણાં માફ કરો હું એકલી રહેવશ તો મને ઠીક લાગશે ”

“ત્યારે હું જવશ, સાહેબજી, મારા વહાલા બેન ” અને મનીએ શેકહેડ માટે હાથ લખાવ્યો

માણેકમા જે સારી લાગણી હતી તે એકદમ ઉભરી આવી અને આ ગામડેની નવી થયેલી પિત્રાણના મભા ઉપર એકદમ હાથ મૂકી તેણીએ પણ મહાવથી મનીના ગાલ ઉપર કાન લીધી

“ગુડ નાઈટ, મનીજેહ, મારી ખાતરી છે કે આજથી તું મને હવેશ ગમશે અને કાલથી તું મારે માટે નવોજ વિચાર ખાતરી ” અને તે મને છોડીએ છુટી પડી

પ્રકરણ ૧૩ મું .

નથી વહુનું જીવ સાગરું

બીજી સવારે મની રામેના મુજબ વહેલી ઉઠી બહાર બાગમાં નીકળી ગઈ રાત્રે મીનુની પરણેતર સાથે તેણીએ ઘાસ્તીની શરૂઆત કીધી હતી અને તે ઉપર તેણી વિચાર કરતી આગળ ચાલ એના એવા ગળગળર દુખના ઉબરાનું કારણ શું હશે ? એમ તો કદી બનેજ નહીં કે તે આવા સોહામણા નેક ખાવિદને ચાહતી નહીં હોય, અને ત્યારે બીજી કારણ શું હોય ? ગમે તે હોય પણ આ ફેશીનની પુતળીની ખરી સહી થઈ રહેવાનો મનાએ કસદ કીધો.

થોડુંક ચાલતા તેણીએ મીનોએહેરને ગળગળા હાથ નાખી ચોપાસ નજર ફેરવતા ફરતા બોલ્યો “ઓહો કોણ, મની, તું કે ? સાર થયું તું બહાર આવી તો, મને કોઈ સાથેથી વાત કરના ગનશે કેવું ખુશનુમા આપણુ ફીરોઝ-પુર થતું જાયજ, હે ? એ તારા કરવઈયા હાથની ખુબી છે છેલ્લી વખતે મને બાવા કહેતાતા કે સે કહે પચાસ ટકા જેટલું વ્યાજ એની ઉપજમાંથી નીકળી રહેછ, કેવી ખુશીની વાત !”

“હા, બાવાએ સાચ-થું તે હવે દીકરાજી ને તેવણના મોઢે ઘેરના ઘણીઆણી ગપરી ખાશે, કેમ ? મનીએ હસીને પુછ્યું

“મની, તું શું નારી મારોકની અદેખાઈ કરેછ ?”

“આવી એક ચલછરીના કુંમળા છોડ જેવી મુદર છાક-ચીની અદેખાઈ કોણ નહીં કરે ? પણ મીનુ તું ધારેજ કે નારી વાઈકે તદન સુખી છે ?”

મનીના આ અચ્છુચા સવાલથી મીનુ લગાર ઝબવા-યલો લાગ્યો

“એ તો વાત એમ છે દીકરા, કે એ આપણા લોકો-થી તદન જુદીજ રીતે ઉધરીછ તેથી અહીં એને બધું નહુ ને વસતુ લાગેય પણ હું એમ કહેતો”તો કે આપણે ત્યાં મુવા જવા અગાઉ આગળની માફક બદગી થાયછ કે?”

“હાજ તો! એ સવાલજ કેવો?”

“પણ મારી માણેકને કંઈ એવામા ભેળાવાની આદત નથી, અને એ નહીં નીચે ઉતરે તો કાંઈ હરકત નહીં કેનો? બાવા કાંઈ એની હાજરી માટે ખાએસ તો નહીં કરેની?”

“હું ધારૂંછ, મીનુ, કે બીજા કાંઈ ફેરફાર આય ઘરમા થઇ શકશે, પણ બદગીના ધારામા મામાજી કદીબી ફીરોઝમાગમા વસનારાઓની ગફલતી લઈ ચલાવનાર નથી, પણ કાય, તમારી માણેક કાય નહીં તેમા લાગ લેવા આવશે?”

“કારણ કે આપણે ગામડાના આપણા ઘરમા જન્મ આતશ સળગાવીને બધા સામટા નેચાએશ કરવા બેસીએછ તેમ મુબઈમા મોટે ઘરમા ખાસ થતુ નથી, ને મારી બઈરીને તેવી આદત નથી. પણ વાર તારી વાત કંઈ મને કહેશે કે નહીં? યાદ રાખ, મારી મની કે હું તારૂં કંઈ જવે તેવે ઠેકાણે થવા દેનાર નથી, હજુર તુ ગામડાનો બહાર નીકળી નથી, એટલે તુને મુઘરેલી વાઈફને આઈડીઆ નથી જાગીરદારનો રતનશા તુને ગમતો હોય એમ લાગેછ ન એ છોકરો ફાકડો છે પણ હજુર કોઈ મુબઈના સારા ખાનદાનમા તારૂં થતુ હતે તો હું વધારે ખુશી થતે, એ રતનશાહને તો એના કુવાએબી કરી લીધાછ, નહીં વાર?”

“હા, એના કુવા પાચેક લાખ મુકી ગયાછ અને તેનો માલેક એ થયો હોય એમ સમજેછ, પણ મીનુ તમુને એ નસાહ માટે કેવો વિચાર છે? મનીએ પુછ્યુ

‘છે, છોકરો ચખરાક દેખાયછે એનામા ઘરપચ વાણી
છે ખિચારા એના મોટા ભાઈ મેહુરનોસમા કાઈ પાણી હોય
એમ દેખાતુ નથી એમા તો રનનશાડુ સારો જણાયછે

મનના ચેહુરા ઉપર રતાસે ચહડ ઉતર કરયા કીધો,
પણ તેણીએ કશો જવાબ દીધો નહી

રાએતાની લટાર લઈ તે બને પિત્રણ ભાઈ બેન ઘરે
પાછા ફરયા

સવારનો નાસતાની ટેબલ ઉપર આયા લુઈઆ ખખર
લાવી કે તેણીની શેઠાણો હમ્મુર ખિચનામા હુતા અને નાસતા
મોટે નીચે આવી શકશે નહી

ખિચારી ઘણી નામ્મુક છે, હમ્મુર તો કાલની થાક ઉતરી
હશે ભલા હીરાબાઈ બચાવમા બોલી ઉઠયા

બપોર પડતા દીવાનખાનામા બારી આગળ ચોતાનુ વાચ-
વાનુ લઈને બેઠેલી મનીને કાઈ અસાધારણ ધમાલ જેવુ
સંભળાયુ, ને પુછતા માહુમ પડયુ કે મોટે ઘેરની માણેકબાઈ
નીચે પધારવાની તકલીફ લેતા હતા !

પહેલા તો માણેકની ફરગન આયા લુઈઆ, ગરમ કાલ
નામ્મુક વણુતનો રૂમાલ ને સમોલીંગ સોલ્ટની શીશી લઈ દાખલ
થઈ, પછીથી હુમાલ મોટી સગડી લરીને ગરમ અગારા
ઉઠાવી લાવી ચાર ઈંટરડી ગોડવી તેને અંધર કુડાલા ઉપર
સગડી મુકી ગયો મનીએ મુખી અજયમીમા આ જોયાજ
કરયુ, તેટલા દરવા ને ખોલી તે કુત્રીન ખાનદાનથી ઉતરી
આવેલી નાજનીન તુમાખી તોરથી ડોક ઉઠાવી રાખી
અંદર દાખલ થઈ, અને મીનુ એક ખાવિદની અદાએ તેણીની
જોડમા ચાલવાને બદલે એક તાબેદાર મારક તેણીની પાછળ

હાથમા એક ઈ ગલીશ નોવેલ અને માળા “ગોલાસીસ” પકડી ચાલતો અદર આવ્યો.

માણેક પોતાની કાળી સાડી અને ઈચા ટેસ્ટના ફકકડ બ્લાઉઝમા ઘણી દીપી રહી હતી તેણીના કાળા બાલના ઝુલફા કપાળ ઉપર વિખેરાઈ પડ્યા હતા અને મનીએ તેમ હાડ ધુળવનારી ઠડીના દીવસોમા અડધી છાતી ખુલ્લા રહે તથા એપન કટનુ અને કરાળીવના મળા જેવી બારીક બોલેનુ બદન તેણીએ પહેર્યુ હતુ માણેકે આવતાને વાર સગડી પાસેની મોટી ખુરસી ઉપર બેઠક લીધી કે નીનુ તેણીના ગળા ઉપર બોઆ લપેટવા લાગ્યો. ‘રહેવા દેવો, કેપટન, મારા હાથ છે,’ તેણી ટાણકાથી બોલી.

મની ઉઠીને નજદીક ગઈ, પાણુ ગોપા ગઈ રાને તેઓ વચ્ચે હેતની શરૂઆત કશી થવાજ પાંખીજ ન હોય તેમ માણેકે તેણીને જોઈ સેહેજ ડોકીયુ કીધુ, અને મગર મનીને ચટકો લાગવાથી તેણી પાછી પોતાની જગાએ ગઈ.

“ડીયર, તારા પગ હાગાર થઈ જશે, આય ગરમ ક્ષીધેલા ગોાસીસ મને તારા બુટનો ઉપર પહેાવવા દે” અને મીનુએ શુટણપર બેસી જઈ ચલાલથી તેણીના નાગુક પગમા ગોલાસીસ ઠારવાની તજવીજ કીધી, પણુ આ અંગ કી નગીરીના બદલામા બાઈમામે તેમ મરી ગોવાસીસ દુર ઉઠારી દીધા ને અગડીની ઉપર ગોતાના પગ ટેકાવ્યા આ હડધુત જોઈ મનીની આમનથી ગુમાના ચીગારી ઠડી નીકળા આવા બાદશાહુ જેવા રણુને પેલ ઉગરલ આત ને રીતે તરછોડી કાઢતી તે તેનાથી તામોસ કરાયુ નહી અને ગરીબ મીનુ બેજલત પામેલા ઉઠાને શુપચુપ તેણીની નિહમા બેઠો.

“કાઈ વાચવાનું લઈને બેસો, ખાલી હાથે બેસીને મારી તરફ ટીક્યા કરોય તે મને પસંદ નથી” બાપ સાહેબને હુકમ થયો એટલે મીનુ લગારે લવા ચઢવી ટેબલ પર પડેલું પેપર ઉચકી બાળુની ખારીએ બંધ બેઠો.

તુરત ફીરોઝબાગમા ખબર ફેલાઈ કે વહુમાએ નીચે ઉતરવા નેટલી તકનીક લીધી હતી કે હીરાબાઈને આવા માસી તુરતજ ઓરડા અદર આવ્યા હીરાબાઈ બિચારા ઓહ્યા ગપાટ હતા તેવાણુ તુરતજ “કેમ મર કેમ છોવો,” કરતા નજીક આવ્યા “જીભરાઈનું માથું નરમ પડ્યું” બિચારા તે સાંભુએ પોતાની હોવાઈનવાઈની એક પુરી વહુને પેટમા ચાપવાની ધારણા રાખી હતી પણ પેલા મોટે ઘરના માણેકબાઈ તો જે રીતે અઢેલીને ખુરસી ઉપર પડ્યા હતા ત્યાથી એક બાલ ભરખી હીલ્યા નહી હીરાબાઈને ખરડે પાણી ઉતર્યું અને ગરીબ મીનુ પોતાની લલી માવતરને થયલા અપમાનને ઘોઈ કાઢવાની મક્કસદે એકદમ તેવાણુને બેટી પડ્યો. “માયલ, હું સવારનો ફરવા ગયલો તે તમને હમણાજ મળાયું” અને તેણે અહીં પોતાની ખર્શરી તરફ નજર ફેંકી, એમ બતાવવા કે તેના મકાનમા તેના મુરખી માને સવારના હેતુપૂર્વક બેઠવાનો રીવાજ હતો.

તેઓ સરવે વાતે બેઠા પણ માણેક થોડે થોડે વારે “કેપટન, જરા આતશ ઉશકેરો”. “પેલું ફુટ-સ્ટુલ આપો” “આપ ખારી બંધ કરો” વગેરે ડબનબંધ હુકમો પોતાના ઘણીને આપતી જતી, જે કામ તે પોતે પણ આસાનીથી બજાવી શકે તેવા હતા, પણ તેટલુખી કરવાને તેણી હાથ ચલાવતી નહી. પેલા બંને બેનો આ મામલો જોઈ ડગ થઇ ગયા. પણ જે રીતે મીનુ તે હોકમો બજાવવા હરખભર ઉઠીને હેતથી કરતો તે જોઇ તેઓની જખા કથુંખી બોલવાને ઉપડી થકી નહી.

અને ખાણનો ઘટ ઠોકાયો

“ચાલો મરૂ, માણિકખાઈ હીરાબાઈ બોલ્યા “મીનુ,
તારાં ઘણીઆણોને જમવાનો ચોરડો બતાવજે દીકરા”

“હા, ડીયર, ચાલ ખાણ તઈયાર છે”

“નહી, મને અહીની ગરમીમાથી ઉઠવા નથી ગમતુ,
ત્ય. નોકરોના આવજને ખાતર ખારણા ખુલ્લા રહેછ ને મારેથી
ઠડી ખમાતી નથી” માણિકખાઈ કાસીને બોલ્યા “હુ મારૂ
ખાણુ અહીજ લેવશ”

“કંઈ નહી, મરૂ, તેમ તો તેમ, હુ અબદુલ પાસેથી
તમારૂ ભાણુ અહી મોકલશ”

“કંઈ નહી, તમે તસ્દી ના લેતા એ લાવશે”

“એ” બોલતી વખતે માણિકે પોતાના ઘણી તરફ ડોકલ્યુ
કીધુ હતુ મીનુ તુરત બોલા પડ્યો “હા ડીયર, હુજ
લઈ આવશ,” અને તે પોતાની માતા સાથે ત્યાંથી બહાર પડ્યો

“દીકરા, તુને લઈ જવાનો કંઈ જરૂર છે?” હીરાબાઈએ
પોતાના બેટાને કહ્યુ “આપણા ખાનસમા અબદુલ લઈ જાય
તો શુ છે?”

ટેબલ ઉપરથી બધી સ્વાદીષ્ટ વાણીઓ એક મોટી ત્રેમા
હીચોદીચ બરતા મીનુએ કહ્યુ “નહી, માયજી, મનેજ એ કામ
કરવા ગમશે, હુ એની મેનીજમા ઉભા રહુછ, તે માણિકને
ગમેછ” અને તે જવાન લગાર ખાસી યયલો ત્રે ઉઠાવી ત્યાંથી
બહાર નીકળ્યો

હીરાબાઈએ અફસોસની હાથ સાથ પોતાની બેન તરફ
બેધુ કેવી તઓએ ઉમેદ રાખી હતી કે તેમના સંપુત બેટા
ઉપર તની ખબરી વીહુલી વીહુલી પડશે તેમના વેલાતમા

શીખીને, આવેલા ઓધેદાર બેઠાને ખાવિદને દામલ મળવનાર
 ઓરત તેને પોતાના પાદશાહ જેવો ગણી તેની મદારતમા ખડે
 પગે ઉભી રહેવા માટે પોતાને મગફર માનશે; પણ આ તે,
 મામલો ઉલ્લેખ હતો. આ બે બધી બેનો જે રીતે અફસોસની
 હાથ ફેકતી તે કરતા ભારી નિસાસા મનીના કોમળ હૃદયના
 માથી ખેંચાઈ આવતા હતા. આપણે આગળ વાચી આવ્યા
 તે મુજબ મની પોતાના આ બધા ભોળા પિત્રાધને હેતાણુ
 બેનના ગળવર હેતથી ચાહતી હતી તે એ ક્રીસમનો ચીવટ
 પ્રેમ હતો કે મીનુના સેહેન દુ ખે ને દાઝી નતી, અને હાલમાં
 તેના આ બિરાદર જેવા વાહુલા જવાનના ચેહેરા ઉપર અવાર
 નવાર તેણી જે કટાણની નિસાસો ચઢી આવેલી જોતી તેથી
 તેણે જીગર ગોચા બળીને ખાખ થઈ જવું એક જવાન નાર
 જે રીતે બીજા જવાન ખાનુના દિલને પીછાની શકે તે ક્રીસમે
 બીજા કોઈથી એક ઓરતના અત કરણની અસર ઓળખી શકે
 નહીં તેણી પામી ગઈ હતી કે માણિક ખરા હેતને વશ
 થઈને મીનુને પરણી હતી નહીં, અને ત્યારે શું આ મોટે
 ઘેરની છોડી ફીરોઝપુર ગામની રાણી થવાને લલચાઈ પઈસાની
 મોહીનીએ તેઓના વરમા ચાલી આવી હતી? જો તેમજ હોય તો
 અફસોસ! મીનુના બવિધ્ય માટે ખરેખરો અફસોસ હતો.
 કારણ આપણે જવાન એવા આધળા ખ્યારથી પોતાની પર-
 જિતરને ચાહતો હતો કે તેણીની કઠોર રીતભાતને સગદીલ
 વુચ્છકાર તરફ તેણે ગોચા આખે પાટે ખાધી રાખ્યો હતો.
 કદી આકાશના સેતારા નીચે ખેંચાઈ આવી તેની ખાત્રી કરે
 કે તેની ખાચડી તેના તશ્ક ફિદા નહતી તો પણ તે માને
 નહીં એવી તેની આધળી ફિદાગીરી હતી.

આ વખતે બીજે દરવાજેથી મનજીભાઈ ઓરડામાં
 આવ્યા.

“માણિકબાઈ હજુર નીચે નથી ઉતર્યા ?” તેવો આવતાની સાથે પુછ્યું

“હા મામાજી, એવણુ તો ક્યારના એક કક્કાક થયો નીચે આવેલા છે ” મળી બોલી

“ત્યારે એવણુ જમવા કેમ નથી હજુર આયા ?”

“કોણુ જાણેજી, તમે જરા મીનુનેજ પુછોની મને તો બીક છે કે એ હાજ્યાએ ઘણી સીકલી છોકરી સાથે લગન કીધાછ ” હીરાબાઈ બોલ્યા

“હુ હીરાબાઈ, તમારી આખ ઘણી વહેલી ઉઘડી હોય એમ લાગે છે ” મનજીભાઈના આ ટીકાથી ત્યાં ચુપકીઠી ફેલાઈ

પેલી તરફ કેપટન સાહેબ ત્રેમાના ચાલીના સુદર વાસણો અખડાવતા પોતાના ઘણીઆણીના ચોરડામા દાખલ થયા પોતાની સુદર બાનુની સેવા બજાવતા નેને ઉપજનો હરખ તેના ચોરેરા ઉપર ખુલેલો જણાતો

“આલ, મારી વાહલી, હવે મને જોવા દે કે તુ પેઠ ભરીને જમેછ ” તે બોલ્યો

“પહેલા બારણુ બંધ કરો, બધી હુ વીજણુઈ ગઈ માણિકે પોતાના ઘણીના આ અમ માટે બદલો આપ્યો !”
“ને પછી તમો સાબળી લેવો કે જો તમે અહીં સામે બેસીને મારા બુક ગણવાના હશે તો હુ જરાબી ખાઈ શકવાની નથી ”

“માણિકે, તુ જાણેછ કે ફક્ત બેસીને તારા મનોહર ચોરેશને જોયા કરવામા મને બેહેસતતુ સુખ મળેછ, અને ત્યારે તુ મને તેટલીબી મોજમાથી ખાકાત રાખશે ?” તેણે અતી ઘણા હેતથી પુછ્યું.

એક સુકકું ડચકું તાણીના ગળામાથી બહાર પડ્યું જે મરહના હેતની તેને આરજી નહી, તેનાજ તરફથી આવા સખુનો દિવસમા સેકડો વાર તેણીને ફરજયાત સાબળવા પડતા એ તેણીની તુફાની લાગણી ખમી શકે તે કરતા વધારે હતું. “તમે તમારે જમવા જાઓ, તમારા સગાઓ ખોટી થતા હશે, ને તમે અહીં રોકાઈ રહેશો તો તે લોક સારૂ ધારશે નહી ”

“તે લોક ગમે તે ધારે તેની મને પરવા નથી મારી મીઠી માણેક, તારામા મારી દુનિયા છે ને મને મારી સુખી દુનિયાની બહાર જવા ગમતું નથી” અને તેણી માણેકની રૂપાળી હડપચી ધરી તેણીના ચેહેરે ઉચો કર્યો.

માણેકે અછાટ મારી તેનો હાથ દુર કીધો.

“માણેક, તું મારી તરફ સખત થાયછ ”

‘પણ મે તમને હજાર વખત કહ્યું કે તમારા ભારી હાથોથી મારા નાજીક હાડકા દુખેછ એ શુ કામ તમે મને એકલી ગગરી રહેવા દેતા નથી. તમે મને સુખી જીવા માગતા હો તો મને એકલી છોડી જાવો. ’

“ખાદા મારો સાહેબ છે કે તું ને સુખી જીવા હું મારી જીંદગીથી કહાડી આપવા તઈયાર છેઉ માણેક, મારી આ અઠગ ક્રિદાગીરીના બદલામા તું મારેથી કટાળેચ એમ તે છેજ નહી, મારી ખાત્રી છે કે તારૂ હેત મારી ઉપર ઘણુ છે, પણ મારી રીતસાતો તું ને રફ લાગે છે. આહા, ખચીત મારે ભુલવું નહી જોઇયે કે તું મારો ફરેસતો એક ગુલછડીના ફુલ જેવી નાજીક છે વારૂ ડીયર, હું તું ને એકલી છોડી જાઉંચ, પણ તું પેટ ભરીને જમશે કેની? હા.”

જ્યો મીઠુ તેણીને છોડી ગયો કે એક બેવફા નીવડેલા જવાન તરફના નીચ કીનાને ખાતર આધળી બની ચોતાના

ભવિષ્યને રદ કરનાર ને સાથે એક નેક ખાસીયત જવા-
નને સદાનો દુખી બનાવનાર ઓરત, પોતાના કપાળ ઉપર
પસતાવા ને દુખથી જોરમાં હાથ મારી જોખામાં માથું
પટકી બેઅખત્યાર રડવા લાગી “અરે, આ જીદગી એ
કેમ જીવાશે? હવે એનેથી દુર થવાનો રસ્તો કાઢ છે?
કીચો છે? એ હું શું કામ એટલી આધળી થઈ હોવશ?”

અફસોસ! કે આવી અગાધ ગમગીની માગી આ મોટે
ઘેરની ઉછાછળી ઓરત તે બારે હકતાલાનું પવિત્ર નામ
લેતી નહીં, કે નેની મદદની આરજી કરતી નહીં

પ્રકરણ ૧૪ મું.

કીરોજનામાં અંદગી

મીનોચેહર કીરોજના આ મોટે ઘેરની નાજનીનને પરાણી
શું તદ્દન મુખી હતો? હા, અને કારણમાં એટલું જ કે તે
પોતાની બાયડીને હેતાણું પણ શરમાળ સમજતો માણેકે તેના
મોટે પોતાના હૃદયમાં કેવો અણગમો એકઠો કીધો હતો
અને તેણીની લાગણીઓ કેવે ખોટું રસ્તે ઉતરી નાસીપાસીથી
કચડાઈ ગયલી હોવાથી પોતાના આવા સલા ધણી મોટે
તેણીના દિલમાં લાગણી જેવું કશું જ રહ્યું હતું નહીં, તેનો
તે ઉલટમઢ ખાવદને સ્વપ્નો પણ થયો નહીં

પણ જેટલા જોરાવર હોયથી તે જવાન પોતાની બાય-
ડીને ચાહતો હતો તેટલા જ મજબુત અભાવથી માણેકને તે
અજખામણી પડતો ચાલ્યો હતો કારણ? તેમ થવાનો સબબ
માણેકે પોતાના મનથી બરાબર સમજતી હતી, પણ પોતાના
જીવથી કશુંલ કરવાને તેણી શરમાતી અને તે એજ કે શેઠ

ખાનદાનના લવજીભા ને મીતુભા આસમાન જમીનનો ફરક તેણી જોઈ શકતી પહેલાની બાહેરની નમનતાથી ને મીઠાસને બાતેનની બેવકાઈને ઠગારાપણાથી તે મીતુ જેવા એક જખાનના, જે બાલે તેજ બજાવે તેવા સુધા ગ્રહસ્થની સરખામણી વચે કેટલો તફાવત બનાવી આપતો હતો તે માણિક જોઈ શકી હતી પણ તેથી તો આ ઉછાછળીને તેણીનો ભલો ધણી વધતો અત્રીય લાગતો હતો શા માટે તેનામાજ બધા ગુણુ બરયા હતા અને પેલો મોટે ખાચરેનો લવજી શા માટે તેવી બધી લાયકાતથી દુર હતો? આ નસીબ સામે લડનારી કમ અકકલ ચોરતનો તે મોટો બળાપો હતો અને જ્યારે તેવા દુખી ખ્યાલોમા તેણી નોવંસ વાચવાને બહાને પોતાના ચોરડામા પડી રહેતી, ત્યારે મીતુ એક નાદાન છોકરાની માફક પોતાના માથે માસી કે મનીની આગળ જઈ પોતાની બધરી કેવી અતી ઘણી સુદર હતી તે ઉપર બકવા ચલાવતો ને તેઓના મત માગતો.

મગર આટલા વખતમા ફીરોઝખાગના રહેવાસીઓ નવી વહુને બરાબર પીછાની રહ્યા હોય એમ લાગતુ, કાશુ તેની ખુબસુરતી માટે હાનુ ડોકથુ ઘુણાવી અપસઅપસમા તેણીના સદગુણુ માટે શક બતાવવામા આવતો.

સાજને છોડે માણિકબાઈ લગાર નરમ પડી ગયલા જેવા નીચે આવ્યા તેવાણુ મુગે મોહોડે ખાણાની ટેબલે બીરાજ્યા ને ગઈ રાત કરતા તેણીએ સવાલોના જવાબ જરા લખાણથી આપ્યા, સોહેજસાજ વાતમાથી ઉતરી એટલે મીતુ તો ગોયા તે પળે સાતમા આસમાનેજ પુગી ગયા.

મનજીભાઈના કહેવાથી ખાણા પછી મની હારમોનીયમ ઉપર બેઠી ને “ઉગ્યો સખી સુધીનો શણગાર” વાળો મનજીભાઈનો માનીનો ગરબો ગાવા માડ્યો જ્યારે તેણી “ચતુર

ચદ્ર સમ ધણી મળે” એ લાઈન લલકારતી હતી ત્યારે મીનુએ હસતે એહેરે માણેક તરફ જોયું પણ તેણીએ તો તે સાલળી મોઢ કુમલાવ્યું

“તમે ઘણું સરસ વળરોને ગાઈ શકો છો ? માણેકે મનીને કહ્યું, “તમને કોણ શીખવવા આવેછો ?” આ વાર માણેકે મનીને પાસે જઈને ઉભી હતી

“અગાઉ મને સુરતથી નાનાશકર માસ્તર અડવાડી-યામા બે વાર આવીને શીખવતા હતા” મનીએ જરા શર-માઈને કહ્યું

“ઓ માયરે, મુવા એવા પોતીયાદાસ માસ્તર પાસે બેસીને કેમ શીખવા ગમે ?” માણેકે ટીચકુ ચઢાવી કહ્યું

“તમે કેમ વળરો છો કે માણેકબાનુ ?” મનીએ પુછ્યું

“નહી, મને કંઈ નથી આવરતું મને ગાવામા કે વળરવામા મળાઉ મળતીજ નથી”

“એમ કેમ બને ?” અલબત્ત આ બને જાણુ ધીમે સાઠે વાત કરતા હતા એટલે દિવાનખાનામાથી કોઈખી સાબ બાત હતું નહીં

“કેમકે આય દુનિયામા કાઈખી ચીજ મને સુખ બક્ષતી નથી, મને જીવવાખી ગમતું નથી તો પછી એવી નકામી જીદગી માટે ગાવા મગ્ગવવાનું શું કામ શીખવું” જોઈયે ?”

આ અસતોશી સંપ્રત્તેના સાબળી મની સ્તબ્ધ બની ગઈ આ પઈસાની પુતળીને સુદરતાની સુદરી એક રાણી જેટલા સુખને લાડહોવાઈ છતા આવા શબ્દ બોલે એ શું કાંઈ તેણીના જીગરની મોટી નાઉમેદી ને નાસીપાસી નહીં દરસાવતી હતી ? મીનુનું ઘણું મન થયું કે આ ખરા દિલથી દુખી દેખાતી છોડીને પોતાના વિશ્વાસમા લઈ તણીના

છગરનો ભરમ પુછે, પણ હાલ તે વખત યા જગ્યા હતી નહીં

આ વખત હમાલે આવી સરખી હારમા ખુરસીઓ ગોઠવવા માડી અને ફરતમ બખરચીએ આવી, સતરજ બીછાવી ઉપર મોઢુ ચાઢીતુ અફરગાનીઉ ગોઠવ્યુ, પડો-શમા સુખડની ખુમચી મુકીને બહાર પડ્યો

“એ શાને વરે તથ્યારી થાયછ?” માણિકે અબ્બય-બીથી ડોળા ફાડીને પુછ્યુ

એ તો સુવા જવા પહેલા બંદગી કરવાનો અમારે ત્યા ધારો છે ને હમાણા ફીરોઝખુરના વસંતા અમારા બધા જરથોસ્તી કામદારો ને પારસી નોકરો આવશે ને પછી ભેગી બદગી થશે” મનીએ કહ્યુ “ભાએગે પા કલાક લાગે.”

“પા કલાક લાગે કે પાચ કલાક થાય તેની મને પરવાહ નથી જે કામ સાથ મને નીસબત નહીં તેના વખત માટે મને શુ દરકાર” એટલુ બોલી તે મીનુ તરફ ફરી, “મને એક મીનબત્તી સળગાવી આપો, મારે ઉપર જવુચ”

મીનુ તદન ફજેત જેવો જણાવા લાગ્યો તેણે નરમીથી સેહજ હસતા કહ્યુ, “પણ પા કલાક પછી ઉપર જશે તો સાર, માણિક, હમાણા બદગી કરવાનો વખત થયોચ”

“હા, મે તે સાલજ્યુ, પણ મારે અહીં થોભવુ નથી. તમે શુ મારી મરજી વિરુદ્ધ મને રોકશો?” આ સવાલ એટલા ઠસ્સાથી પુછાયો હતો કે મીનુ ગાલરાયો અને હાર-માનીયમ ઉપર પડેલી મીણબત્તી સળગાવા માડી માણિકે તે તુરત હાથમા ઉઠાવી બધાને સામટી એક સાહેબજી કરી ઓરડામાથી ચાલ પકડવાની તથ્યારી કીધી પણ મનજી ભાઈના સાહુદે તેણીને રોકી “તમે કયા જાઓચ?”

“મારા એરડામા” તેણીએ હુકમા કહ્યું

“પણ હુમણા આપરી બદગીના વખત થયોય ”

“મને તેની ખબર છે, પણ મારે અહીં બેસવું નથી ”

જવાબમા મનજીભાઈએ તે સળંગેલી બતી તેના હાથ-
માથી લઈ લીધી ને આફરગાનયાની રાખમા તેનો કાકડો
ખાસી ખુબી નાખી માણેકે ડગ થઈને આ બોયાજ કર્યું

“એની બતલબ શુ ?” તેણીએ પ્રગટ શુસ્સાથી પુછ્યું

“મારા વહાલા દીકરી. હું નહીં ધારતી કે મારા ઘેરના
કાયદા સખત હોય, પણ જેવા છે તેવા તે દરેકે કબુલ રાખવા
બેઠશે ફક્ત માદગી સીવાય બીજા કશા કારણસર આ મકા-
નમા વસનારાઓથી બદગીમાંથી બાતેલ થવાય નહીં તમારા
જીવરથી ખાદાની આરાધના કરવાને હું તમને ફરજ પાડી
શકતો નથી, પણ અમારી સાથે તે માલેકની બદગીમા તમને
બહારથી તો સામેલ થવું જ પડશે જુઓ, મારા બધા જર-
થોસ્તી કામદારોબી આવી ગહયાછ, હવે તમે ગહયા દીકરીની
માફક મુગે મોહડે તમાગ ઘણીની પાસે જઈને બેસો, તમને
પા કલાકથી વધારે વખત હું રોકસ નહીં ”

આ લાડઘેલી નાર સાથે તદ્દન સત્તાથી આજ સુધી
કોઇએ એમ વાત કરી ન હોય, એટલે તેણી આ પોતાના
સસરાના દરાવરૂપી હુકમથી હદ બહાર ડગ થઈ ગઈ મગર
બીજા પારસી નોકરોને ત્યાં ભેગા થયલા બેઠ વધારે કાઈબી
ફેસ્તો કરવા તેણીને ગમ્યું નહીં અને ચુપ મોહોડે તેણી
ખુરસી ઉપર બેસી ગઈ

પણ બદગીના એક સબકબી તેણીના કાનપર પહોચ્યા
હોય તો તે તેણીના હૃદયના પોહચે કે ?

અવસતા જાનના સરવેએ ભેગી કરેલી બદગી પુરી થતા રાખેતા મુજબ મની તે બદગીની શુભરાતીમા જોડેલી બેતો પોતાના ખુલ્લા હલકે મોઢે બોલી ગઈ રાતની વખતે પઢવામા આવતી અધવીશરથરેમ ગેહનો શુભરાતી માયને કરતા જ્યારે તેણી નીચલા સખુનો બોલી ત્યારે માણેકે પળવાર તેણી તરફ ડોકથુ ઉચકી જોયુ

“વખાણુ છ ઘરની ધણીઆણી રૂડી,”

“અશોધમા જે ઉતમ પાકીમા પુરી,”

“વખાણુ છ તે નારી જેના નેક કલમ,”

“મનસની ગવસનીમા જે નેક નામ”

“જે ફેળવાયલી પુરી અકકલની સરદાર,”

“સાચી, ધણીની સદા તાબેદાર,”

“હોય જે સપદાદ અમસાસપદ મીસાલ,”

“હોય જેની કુલ નેક ફીરેસ્તાઈ ચાલ”

“કર એવી નારની હરદમ હુ યાદ,”

“લાયક તેની વખાણુમા ઉકાઉ હુ સાદ”

એ મની શુ બકતી હતી ! માણેકે તુચ્છકારથી તેણી તરફ જોયુ, પણ આ વખતે તેણીના જીગરમા કુદરતી અમરો છુટયો. અકસોસ કે તુમામી માણેક પોતાના હૃદયમા થતી કુદરતી બશારત ઉપર કાન આપવાને સાથ અપાડા કરતી.

આ બધો વખત તેણીની ન ધારેલી ફજેતી ઉપર વિચાર કરતી શુસ્સાથી તપતા મગજે તેણી લાલ લુહ જેવી બેસી રહી, અને મીનુ પણ બઈરીને થયલુ અપમાન પોતાને થયુ હોય તેમ ગભીર બની ગયો

બદગી પુરી થઈને સરવે સેતરજી ઉપરથી ઉઠી ઉભા થાય તે આગમજ માણેક એક તુચ્છકારની નજર મનજીભાઈ

તરફ ફેંકી ઓરડા બહાર નીકળી ગઈ, બેશક મીનુ તેણીની પાછળજ હતો. મનજીભાઈએ સારા નસીબે માણિકની નજર જોઈ ન હતી, પણ સરવે પારસીઓ બહાર નીકળ્યા બાદ ફક્ત તે નાનું કુટુંબ એકલું પડ્યું ત્યારે હીરાબાઈએ જાણા જાલી

“મનજીભાઈ, તમે શું કામ માણિકને તેની મરજી ઉપરાત અહીં થોભાવી, એ કેટલી ચીરડાઈ ગઈ હોય તેવી લાગતીતી ને સાથે તમે મીનુનેબી શુરસે કીધેલા લાગેછ

“મારા ઘેરમા બીજા કામદારો તરફની બેદરકારી ઉપર હું આખ વીચામણા કરશ, પણ ને માલિકની યાદમા મારા કામદાર નોકરો ખરા દિલથી સામેલ થાય ત્યારે શું ઘેરની વહુ તેમથી ખાતેલ થાય—”

“પણ માણિકે કદીબી એમ ભણવામા આગળ લાગ લીધા તો નહીં તેથી એને અજબ લાગુ હોશે—અને હજુર તો એ જવાન જીવ એટલે ગમે તે પણ નાદાન—”

“માણિકની ઉમર મની જોટલી તો હોશેજ એક નવ વરસનું” સદરો પેહરેલું બાળક બદગીમા બેદરકાર થાય તો તેના માબાપને હાથે ઝપેટઈ જાય તો આવ ઓગાણીસ વરસની બઈરીના અવતારની ઓરતને તેની આવી છડેચોક્ક બોદા તરફની ગફલતી માટે તેના વરે રોકવી જોઈતી હતી, તેને બદલ મીનુએ તેને મીનમતી સળગાવી તેના જવાનો રસ્તો મોકળો કરી આખ્યો તે માટે એ છોકરાએ શરમાવું જોઈયેય પોતાની બઈરીને સારે રસ્તે ચાલવાની શીખામણ નહીં દઈ શકે તેણે પરણવું જ ઘટતું નથી

અહીં તે વાત બંધ પડી.

માણિક ત્યાર પછીથી જ્યારે નીચે રહેતી ત્યારે બદ- માં લાગ લેવાને બહાને સરવે સાથ સમેલ થતી ખરી

પણ મનજીભાઈની આ સતાનો ઉખ નેણી વરસો સુધી
સુલી નહી

————— (૦) —————

પ્રકરણ ૧૫ મું.

મીનું તરફથી મની ની મીનતજારી

મોટે ઘરની માણેક હવે પોતાની પુરેપુરી ખાસીયત
પોતાનાં સામરામા ખતાવતી હતી. ભોળા હીરાબાઈ જેવણે
વહુને આખા ગાલીને રાખવાની વકી રાખી હતી. તેણે
સરવેથી વધારે નાસીપાન થયલા લાગના, મનજીભાઈએ આ
મોટે ઘરની વહુ તરફથી એથી વધારે વકી રાખી હતી નહી,
પણ જે રીતે મીનુંએ તેવણના છુદાપાની મોટી આશા તોડી
નાખી તેથી તેમની જાદગી ઉપર ન ખમાય એવો કટકો પડ્યો
હતો. તેણે મની જેવી સાલેસ મુદરીમા પોતાના બેટાને તેમજ
તેમના તન મનને ધનથી ખીલવેલા ગામડાનો રાહબર માની
લીધો હતો, અને તેને ઠેકાણે મીનું આ કમ અકકલ ઉછા-
છલી ચોરત ઉચકી લાવ્યા એ તેમને રોતા અધાપો આવે
એવી દુખી કમનસીબી જેવું લાગતું

માણેક હવે વધુ પડ વીખરયા હતા ને ફક્ત મની
સાથે અદખથી વરતતી જ્યારે આના માસી કે હીરાબાઈને
છેકજ ખાસડે બાધતી મની ગામડામા ઉધરેલી સાદાઈને
ચાહનાર છેકરી હતી, પણ તેનો જાતી ટેક અને કુદરતી
મોઠાઈ જે તેણીની આખને ચેહરાના તોર ઉપરથી જણાઈ
આવતા તેનાથી માણેક જેવી તુમાખી છેકરીખી આકોશમા
રહેતી. ફક્ત માણેક આ મની સાથેજ એખલાસથી વરતતી
અને જે રીતે તે બીજા પોતાન મુરખબી વડીલોનો તુચછકાર
કરતી તેથી મીનું ખચીત દુખી થતો

બેહરામ રાજનો હુમકારો હતો અને મનજીભાઈનું કુર્દુખ રાખેતા મુજબ ગાડી જોતરાવી હુમસના આદરીયાનમા જનાર હતુ મીનુએ માણેકને સાથે આવવા વણી સમજવી પણ તેણીએ સાફ ના પાડ્યું ખરાબ રસ્તાઓના તેના બહાના માટે મીનુએ સુરતથી મોટાર મગાવવાનો તોડ મુચવ્યો પણ તેણી એકની બે નહી થઈ તેણી તોરસ્કારથી બોલી —

“એ તો તમે બાપેદાદેથી ઉંકુકુકુ કરતા મોટા થયા તે તમે અગીયારી આતશમેહેરામ સમજો, માફ ત્યા શુ કામ છે?” મીનુએ ક્રોધેત ચેહરે મની તરફ જોયુ, તે જવાનની નજરમા એટલો કાકલુદી નજરે આવતી કે મનીની આખમા દયાથી આનુ ધાધ આવ્યા મીનુ આ પહેલીજ વાર જરા ચીરડાયો, તેણે તાણાઈને કહયુ

માણેક, અથોરનાનો તરફની આ તારી મુગ એ મને ને મારા મુરબીઓને એક મોટા અપમાન જેવી છે”

“હ એમ કે? પણ તમે ને તમારા મુરબીઓએ બાજમાથી કેટલા ઈડા ફેરા તફરાવેલા તેની કાઈ નાધ તમારા ખાનદાનમા જળવાએલા નથી કે?” તે મુદરીએ ખર-ખર હુસ્તા કહયુ

એક મોટા ધડાકા સમેત બારણુ પોતા પાછળ બંધ કરી મીનુ ઉસ્કેરાએલો જવો ત્યાથી ચાલી ગયો

“જોયો કે મની તારો પીત્રાઈ” માણેક બોલી “કેપટ નને તો સફેદ પાંચડીવાળાઓ તરફ ગ્રણુ માન દેખુ તો શુ ધારયુ? તુ કેપટનની તરફથી બોલશે કે મારી તરફથી?”

“વરની વિશ્વ મત આપનારી મધરીને હું કદીબી ઉ-નેજન આપતા નથી” મનીએ ચુસ્તથી કહયુ “ખાસ કરીને એવો બલો ને હેતાનુ ખાવીદ”

“ઓ માયરે ! માયરે, અને મનીજેહ, તમને આટલું
હાપણ કહાથી આવું ? તમે કંઈ હજીર પરણ્યા અદરાય
નથી ”

“માણિક, માણિક તું શું કામ તેને એટલો અસુખી
કરેય ? એને તારું શું બગારયું કે તું એને દુખી કરવામા
મોજ લેય ?” એકાએક મની પેલી ઉઠાછલી સુદરીને ખભા-
માથી પકડી બોલી ઉઠી “મને જવાબ આપ, તું શું આવા
એક પાદશાહ જવા ધણીને ચાહતી નથી ?”

માણિક સખત ચોકી, તેણીના જીગર ઉપર કોઈખી સખુ-
નથી હથોડી વાગી હોય તો આ મનીના સીધા સવાલથી હતી

“હું તેને અસુખી બનાવવા માગતી નથી ” તેણી
નરમ અવાજે બોલી “કેપટન જાણેય કે હું તેા અમથી
એને પજવુચ ”

“અમથી પજવેય ! નહી, બધાની હક હોવી જોઈયે,
હું ખુલ્લું જોઉં કે તું મારા પિત્રાર્થે ચાહતી નથી તેનું
કારણ શું ? જે ખરેખરી કમ અકકલ હોય તે આવા નેક
ખસલત હેતાલુ ધણીને ચાહે નહી

“મની તું શું બકેછ તેનું તું ને ભાન છે ?” હવે
માણિક ઉછલી “તું એક ધણી ધણીઆણી વચેની હેતની
વાત જાણે” —

“હું નહી જાણું ? શું હું એક ઉમરમા આવેલી ચોરત
નથી ? માણિક, હું તો મારા ધણીને ખાદા પછીથી બીજે ન
આ દુનિયામા સઉથી પહેલો ગણું, તેના ચાલતા પગલાબી
પુજવામા મારો ધરમ સમજી, તેના પડયો બોલ ઉચકી
લેવાની મારી ફરજ માનું બસ, તેનામા મારી તમામ
દુનિયા સમજી —”

“પણુ તેમ કરવાન આપરે ખેચાઈયે કે ન નથારે ઘણાજ માનવત ને કાકરા દેખાવનો લખપતી હોય અને આપણુ તેની તેની તરફ ખરા દિલથી કિદા હોઈયે ત્યારે—” માણિક ખેચાતી નખાએ બોલી

“તમારા બાપમા તો તમે માગોછ નેવોજ લગભગ ખાવિદ તમે મેળવવા પામ્યાછ, પણુ હુ તો મારા વરની જાહેર નામનાની કે દરજ્જાદાર દેખાવની થા તેના ખેતાખી ઉમરાવ પદની જેટલી પરનાહ નહી કહ નેટલી તેની જીગરની મોટાઈ અને અતકરણની મુદ્દના ઉપર કિદા થાઉ ” મની ખરા દિલના જુસ્સાથી બોલા ‘ તમે મીનુ તરફ જુદીજ લાગણી ધરાવોછ અને ને તમ ને રીને એને બોલાવોછ તમ બતાવી આપેછ તમે શુ કામ એને એના નામથી બોલાવતા નથી ? ”

“મને એવુ નાન નથી ગનણુ મીનુ ને તીનુ શુ બરીયુછ, તેને બધે કઈ મજેહુનુ ઇચ્છેજ કાકડુ હોતે, કાઈ જમસી કે જીમી કે એવુજ કઈ તો વરી વાતખી સમજ્યા ”

“મીનોએહેર નામ ગણુ બાદશાહી લાવે છે, તે મીનુને એના બપાવાની ઉપરથી નામ આપેલુ છે ” મની બોલી

“હ, એના એક બપાવાખી ઉતા કે, મને નહી ખબર ” માણિકના આ ટચકાથી મનીનુ મગજ જુસ્સાથી તપી આવ્યુ

“તમારી એવી માત્રી મશકેરી હવે બાળુ મુકવા શીખો તો સાર, માણિક બાળુ કરણ બધાની હદ હોયછ-પોતાના ઘણીનો તુચ્છકાર કરનાર બઈરી કદીખી મુખી થશે નહી ”

આ વખતે આવા માસીએ અદર ઓરડાના ડોક્યુ ખાસી ગારી તઈયાગ હતી તેની મનીને ખબર આપી ને તેણી વધુ બોલતા અચકી ઓરડો છોડી ગઈ

પ્રકરણ ૧૬ મું.

જાગીરદારને ત્યાં નવજોત.

ફીરોઝપુર ગામની નજદીકમાં જામાસપજી જાગીરદારની બોહોળી જાગીરી આવેલી છે જામાસપજી બાપેદાદે જાગીરદાર હતા અને ખેતીનો ઘણો સારો અનુભવ હોવાથી એજ ધધામાં મહર્ષિ જર્ષિ આજે લખાપતી થવા પામ્યા હતા સીંગાનપોર, હુમસ, હજીરે વગેરેના સ્થળો ઉપર તેમની ખજુરાની તેમજ જાતજાતના ફુલફલની વાડીઓ હતી અને તે બધા ઉપર તેઓ પોતે અને તેમના બે બેટાઓ મેહરગુશ ને રતનશાહુ ધ્યાન આપતા જામાસપજી એક ઈરાની બાહુ પરણી લાવ્યા હતા અને આ સમજદાર બાહુ, ગાય જેવી અસરાફ ને ફરેસતા જેવી નેકદીલ હતા આસેપાસેના ગામડામાં જાગીરદારના ઘણીવાણી લીલબર “ગાયમાય”ને નામે ઓળખાતા, તેજ એવણની અસીલ ખાસ્થતની ગવાહી હતી, ગાયમાયને ત્રણ ફરજદ થયા હતા વડી બેટી રોદાબે સુરતના એક સારા ખાનદાનમાં પરણી ગઈ હતી, અને બચરવાલ હાલતની પણ પોતાના સાસરામાં સુખી હતી વડો બેટો મેહરનોશ ધત્રેજી સારી કેળવણી લઈ બાપના ધધામાં પડ્યો હતો અને જયારથી તેના હસ્તક જામાસપજીએ પોતાના તમામ જાગીરીના વહીવટ સોંપ્યો હતો ત્યારથી તેવણ તદ્દન નથીત હતા તેવણના આ વડા દીકરાએ જાગીરી ઉપર ત્રાટે ભાગે જરથોસતી અને ઈરાની કામદારો રાખ્યા હતા ખાસ્સા કોલીયા માછીયાના સોએક ઝુપડા તેઓની ખેતી ઉપર હતા, અને જામાસપજીની બરકતે કાંઈ ત્રણસોએક કુટુંબ પળાયા જતા હતા જામાસપજી કરડાને રક્સરીયા હતા, અને

તેમના કામદારોને “ઝાટા હેડ” નો બારી ધાક હતો, પણ ન્યારથી મેહેરનોશને હાથ આ ઝગીરનો વહીવટ મેલાયો ત્યારથી કામદારોને નવો જીવ આવ્યો હોય એમ જણાતું આ છોકરો ત્રીસ વરસની ઉંમરનો પાતલો ને નાના કદનો હતો, પણ પોતાની આવરનો અમીરી ખવાસનો તે હુબહુ નમુનો હતો તેનું ધીરુ બોલવું, નીચી નજર, મીઠો ઠંડો સ્વભાવને હાતમઠીલ, એ બધા વખાણવાળેગ શુણીથી તેના હાથ નીચે કામ કરનાર બધા વાકેફ હતા, અને તેઓ આ “મેહેરનોશ શેઠ” માટે પોતાનો જન કાઢી આપવાખી તઈયાર હતા નાનો ફીકરો રતનશાહ તેથી તદન ઉલટો હતો તે ઉતાવળો, અનુની, કાકડો ને ઘણા સખત ફીલનો હતો બિચારા તેના ગાય જેવા માતાને આ નાના છોકરાની વલણ ગમતી નહોતી પણ પોતાના માયાણુ જીગર પ્રમાણે તેવણુ બને આખ સરખી સમજતા

જમારુપણની બેટી ગદાબેના બે બેટાઓની નવજોત હતી અને તેથી મમાવાએ ઝાટો હાથ બહાર કાઢ્યો હતો સુરતથી તે છોકરી પાતાના બાપને મકાને આવી હતી અને ત્યાં ભારે ધામધુમ સાથે નવજોતની તઈયારી થવા લાગી

નવજોતની એક ફીવસ આગમન ફીરોઝબાગમા માણેક ને મની બને વાને મેઠા હતા નેટલા આવા માસી તેડાની ચીઠી હાથમા લઈને અદર આવ્યા

“મની, આય ચીઠી આપરા માણેક બાનુને આપ, ફીકરા, નવજોતના તેરા છે,” આવા માસીએ મનીને કહ્યું માણેક જે રીતે તે બને જીઝરગ બેહેનો તરફ અલાવથી વરતતી તેથી તેઓ તેની સાથે સીધી વાતમા ઉતરનાનું પસંદ કરતા નહી, અને કાઈબી કહેવાનું રહેલું તે મનીની મદદ લેતા

માણિક ચીઠી વાચી ખરખર હસી પડી

“ઓ માઈ, મની, આય તારા ગામની હુશયારીને નચુને જાયો કે ?” તેણી ભારે અણુકાથી બોલી “બપોરે મલીદાની નયાત છે, ને સાજે પલાવ દહીંનું ખાણુ છે યોતાને ત્યાં શુ રધાવાનું છે તે કોઈ તેડાની ચીઠીમા છાપતું હોયો ! માય, માય, હસ્તા હસ્તા પાસરાબી દુખી આયા ”

“તે જમાસપણ્યે તો છોક હાય બહાર કારીઓછ, ને સીંગનપોર, હુઝરેને હુમશ ભીમપોર વેરથી બધા પાર-સીઓને જમવા બોલાવીઆછ, તે મલીદાની નયાત છે એમ જાણે તો દુરવેરથી લોક ગાલ્લીમા ઘલાઈને આવે કેની ? એમ મલીદાની નીઆત તે કાઈ સસતામા થાયછ આપરા રાજરાણી તખતે બેઠાતા તારે તારા નનજ મામાએ મલી-દાની નીઆત આપીતી તે મની તુને યાદ કેની ” આવા માસી ઉકમાઈથી બોલયા

“તમે કાલે આવશે કેની ?” મનોએ પુછ્યું

“કહાં, મલીદાની નાતમા ?” માણિક ફરી હસ્તા બોલી “નહી મનીજેહુ, તમે કેપટનને લઈને ગાલ્લીમા ઘલાઈને જાઓ, મને તો નહી બનશે ”

મની હાઠ કરડીને ચુપ રહી

“એ તમારા જમાસપણ મલીદાવાલા કેવા આદમી છે ?” માણિકે પુછ્યું

“એવણની જાગીરી ઉપર બસો કોલો દુખરાંના કુદ-બને લગલગ પચાસેક પારસી ગરીબ લોકાઓના બચ્યા બાલા પલાયા જાયછ એટલું હું જાણુછ ” મનીએ ટેકથી જવાબ દીધો “ ને બીજી વધારે હું એટલુંબી જાણુછ કે કોઈક વાર તમારા મુબઈના કહેવાતા મોટા શિદ્યાઓ એવણ પાસથી

નાણાની મોટી રકમો ઉછીણી લેવા આવેછ, કારણ એનાણો એટો મેડેરનુશ એવા કેહવાતા શેઠિયાઓ પણ કરજદારીની પડતીમા આવેલાઓને, મદદ થઈ પરવા, વગર ચાલે નાણા ધીરેછ, ને એવી છુપાછુપ ઉદારતાથી એવા પરતીમા આવી પડતા ઘણા શેઠિયાઓને એવણે બચાવી લીધાછ ”

આ વખતે મીનુ અદર દાખવ થયો તેણે મની તરફ નજર ફેંકી જોઈ પણ એ જવાન માળા જે પોતાની આખને ચેહેરાથી વાત કરવાની અસર ધરાવતી હતી તેણી તરફની એક નજરમા મીનુ પાસા ગયો કે મોણિકને નવજો-તમા સાથે લઈ જવામા મના ફાવી નથી

“કમ ” ત્યારે કાલે આપરે બધા જાગીરદારને તાહ જઈશુ ?” મીનુએ શરૂ કીધુ

“મારા સીનાય ” મોણિક બોલી

“તુ કાલે નહી આવશે તો લોક સાડ બોલશે નહી વરી જાત્રાસપથના બેન નાહનીબાઈ મને હુમસમા મળેલાતા તે તુને જોવાની વણીજ ઈતેજરી બતાવતાતા મોણિક, મારે ખાતર તુ કાલે આવશે ?” મીનુની આ મીનતજરીથી મગ ડર મોણિકના મુસતાક નન ઉપર સેહેજબો અસર થઈ નહી

“તમે બોલી રહ્યા, કેપટન, હવે મારે સાબળી લેવો, મલીદાના બધાના ને પલાવ દહીમા કહરીયા જોવાની મને વણી મુગ છે । નને તો એમ બીહાક લાજેછ કે રખે બે માઈલ દુરથીબી મને તેની ગંધ કાલે આવ્યા કરે, હુ તા બેસુધન થઈ જવસ, હવે તમને જવુ હોય તો જજો, પણ પાછા ફરો ત્યારે મોહનુ હાથ ધોઈ મારા ચોરડામા આવજો ”

નનીના મગજ ઉપર તપેલા લોહીએ જબરો ધસારો કીધો આ છોડીતો તુચ્છકારને તુનાખીનો હદ કહા હતી,

પણ અજબ કે પેલો ગરવોને નમાનો જવાન આ જીવ્ય ઉપર તદન આખ વીચામણા કરી ગયો.

ખીજે હીવસે જગીરદારને ત્યાની સુદરેહની પવિત્ર ક્રિયામા લાગ લેવા મનજીભાઈનું કુટુંબ તથ્યાર થવા લાગ્યું.

ખીનુ સરોદ ડગલા પાઠલુન સાથ ફેટો પેહેરને પોતાની બર્ષરીના ચોરડામા ગયો તે આપણા આ જરથોસ્તી પોશાકમા વણાજ શોભી રહ્યો હતો. માણિકને એકલી મુકતા તેને ઘણું ભારી લાગતું, પણ જગીરદારવાળાઓ સાથ તેના કુટુંબને જીની ઓળખ હતી, અને નવજોતવાળા બચાઓના બાપ જમશેદ મોદી સાથ તેને સ્કુલની બચગીની પીછાન હતી અને તેણે મોહડેનું ચાખીને કીધેલું ઈર્જન હતું એટલે તે ના પાડી શક્યો નહીં. માણિકને સાથે લઈ જઈ તે બધાને પોતાની સુદર બાનું બતાવીને છક કરી નાખવા માગતો હતો. પણ “ગામરેના ઈજારડા પીજારડા” વચે મોટે ઘેરના માણિક બાનુએ લેખાવા સાફ ના પાડી હતી.

“કહા ચાલ્યા?” જાણે ગઈ કાલની વાત ભુલી ગઈ હોય તેમ માણિકે પુછ્યું.

“નવજોતમા, મને તારા વગર તો જરાખી નહીં સોહવાસે ડીયર, તું આવતી હોતે તો હું કેવો ખુશી થતે” ખીનુ બોલ્યો.

“હું આવવાની તો નથીજ, પણ કેપટન, તમારેથીજી જવાસે નહીં આપ મોટા ધધાર જવા ઘેરમા એકલો રહેવા હું સાફ ના પાડું છું—”

“મારા બાવા અહીંજ છે ને બિચારા આવામાસીજી એવે ઠેકાણે તો આવતા જતા નથી, એટલે તું કહે તો હું માસીને તારા ચોરડામા મોકલું.

“ નહી, મને તમારા માસી કે કાસી સાથે કશું કામ નથી, હું તો એમ કહુ છ કેપટન, કે તમારા વગર એકલી રહેવાનું હું પસંદ કરીશ નહીં”

મીનુનો ચેહેરો ખુલી ગયો

“મારી મીઠી માણિક, મને એમ લાગુ કે મારા વગર તું ને સોડવાશે નહી, પણ જો હું ઘરમાન રહું તો તું બધા વખત મારી સાથે રહેશે ? વાચવાને બહાને ઓરડો બંધ કરીને એકલી તો નહીં બેસી રહે ?”

“તે તો જેમ મારી મરજી તમારેથી આજે જવાશે નહી.”

હવે મીનુનો ચેહેરો ઉતરી ગયો “નહી, મારેથી વરમા રહેવાય નહી, હું બધાને પ્રામીસ આપી ચુકો છ” —

“કેપટન મીનોચેહેર, તમે મારા હુકમનો અનાદર કરો છ ?” તે ઉછાછળી ઓરડા મોટે સોદે પુકારી ઉઠી

“માણિક, જરા ધીમે બોલ કોઈ સાબળશે—”

“મને તેની દરકાર નથી ગમે તો આખું ઘર જાણે તમારી એવી એક ગ્રહસ્થને નહીં છાજતી ચાલ ઉપર હું કંપકો આપુ છ, તમે સાબળો છ ? તમારેથી નહીં જવાશે”

“માણિક” મીનુએ નજીક જઈ ધીરેથી તેણીના ખભા ઉપર હાથ મેલ્યો. મને ખરું કહો કે મારી હાજરીની તું ને ઘણી દરકાર છે અને તેમ હોય તો હું હંમણા અહીં રહી જવા તઈયાર છું

“બાળુ જાઓ કેપટન,” માણિક તેના હાથને તરછોડી કાઢી વાઉ જવા મોટા અવાજે બોલી “તમારી હાજરીની મને ચમતીબાર દરકાર નથી, હું તમને ધિક્કાર છ”

આ ઝેરી સંપ્રતોએ એક કાતેલ કાપ મારેક મીનુના છગરના ચીગ્યા કરી નાખ્યા, અને લગભગ પછીના આ પહેલું

વાન દિવસે નેણે પોતાનો બદબખત માન્યો શુ ત્રાણેક જે બોલી હતી તે ખરા દિલનુ હતુ ?

એક સખુન પશુ વધારે બોલ્યા વગર તે જવાન ચોર-ડામાથી બહાર નીકળી ગયો

પોતાની માતા અને મનીજહુની સાથે ગાડીમા બેસી તે જગીરદારને ત્યા જવા નીકળ્યો, પણ બધા વખત તે તદ્દન સુપ બેસી રહ્યો

નવજોતના ઘરમા ધામધુમને રગરાગમા કશી મણા ન હતી જે લોકે ગામડાની લગન નવજોત જેવી ક્રિયા જોઈ હશે તે લોકે જાદામા પાણી લઈને તેની યાદ કરશે ગામડાના ઢોલીઓ ને નગારખાતાના પેપુરા ને તાબરતાઉ તાબરતાઉ તાબરતાઉ, ઉપરાત સરતનુ નાનેખતાઈ બેડ પણ હાજર હતુ બારણે બારણે કુલોની તોરણ ને ચોક ચાદણ સાથે ચાઈ ચાઈના કપડાવાળા હસતા રમતા ભુલકા ને નવી રગબેરંગી સાડીઓમા સજ થયલી સોવાસન સુદરીઓથી મેળાવડાનો ડંખાવ ઘણો મોહક લાગતો હતો નવજોતની ક્રિયા હુમસના આદરીયાનવાળા મુબેદ મેહરનોશણ મુલ્લા શીરોન અને સુરતના દસ્તુર ઢીનચારણ્યે કીધી અને સુરત મુધીથી આવેલા પંચોળાઓ સાથનો આ મેળવડો પવિત્ર ક્રિયા પુરી થયા બાદ જેમ મન ચાહ તેમ મોજ કરવા લાગ્યો

મનીજહુ, બહારના વરડા ઉપર ગોઠવેલા કુલોના કુડા તપાસતી ઉભી હતી તેટલા તેની સામે જગીરદારનો નહાનો બેટો રતનશાહ આવીને ઉભો

“કેમ મનીજહુ કેમ છેઓ, તમે તો કાઈ ઘણા મોઢ થઈ ગયાછ ?” તે જવાને પોતાની સોનેરી રગની આબો ચમકાવી છડેચોક મનીના ચેહરો ઉપર ટીક્યા કરતા પુછ્યુ તેની મુછના આકડા રાખેતા મુજબ આસમાનસે વાત કરતા

હતા આજની સગનવતી કિયાને ખરનો સફેદ પોશાક તેના આગ ઉપર હતો નહીં તેને ખદલે કાળા સુટમા તે સંજ થયો હતો અને કોટના ખટન ખુલ્લા હોવાથી માહેથી તેનું ભારી સોનાનું ઘડીઆળ દેખાતું હતું જે રીતે તે છાતો ખીલાવી ચાતે ઉભો હતો તે ઉપરથી કોઈખી સમજી નાર તેને છાલકીનું અધરાણુ ધારયા વગર રહે નહીં

“હું સારીકાણી છું, થેક યુ” તેણીએ દુર ખહાર નજર રાખતા કહ્યું

“તમે જાણતા તો હશે કે મારા કુવા મને વારસ કરી ગયાછ કંઈ પાચેક લાખ ખાસ્તા છે અને સેવક તેનો એકલો માલેક થનાર છે વળી મારા બાવા પાસથી એટલા મળશે, એટલે ચાલને દહાડે દશ લાખનો વાણી થવશ તમે શુ ધારોછ મનીજેહ મારા જેવા સાથે પાણુવા તો બલે બલે ઘેરની છોકરીઓ એકકે ગો હોશે, નહીં વાઝ ?” તે કમઈના કોઠરાએ વાત ચલાવ

તેની આ સુક્યાણી દલીલ ઉપર મનીથી મનસે હસવા વગર રહેવાયુ નહીં મનીના હોઠ ઉપરના આ મલકાટનો પેલા અદુખરાએ જુદોજ મીનીંગ કીધો અને હીમત ધરી તેણે ચલાવ્યું

“હું તમારો મોટો વખાણુનાર છું એ વાત તો તમને નવી નહીં હોય, મનીજેહ, ખચીત તમે પોતે પોતાને ધણા ભાએગશાળી ધારતા હશે કારણુ જેન નસીબ મુજેલા હોય તેને મારા જેવો વર મળે, નહીં વાઝ, તમ શુ ધારોછ ?

આ અભગની સુક્યાણી વાતમા વધુ રમુજ લેવાનું હવે મનીનું મન થયું નહા, અને તાણીએ લગાર ભવા ચઢાવયા પણુ તે ફેરફારો જોવા વગર રતનશાહે તેણીના ખભા ઉપર હાથ મુકયો

“મની, તારા દેખાવથી હું વણેા વખત થયો તારી તરફ ખેંચાયોછ અને જો કે મારી ઓળખાણમા વણીખી જવાન છોકરીઓ છ પણ કોઈએખી તારા જેટલી અસર મારાપર કીધી નથી—તારી ખુલ્લા દલની વાતચીત, તારૂં બોલવું—હસવું —”

“મીં રતનશાહ, હું દલગીર છું કે તમે આવી વાત મારી આગળ કહાડીછ હું ખચીત કેહું છ કે મને સ્વપનેખી ખ્યાલ નહોતો કે તમારા મનમા તમે એ કદી સફળ નહીં થાય એવી ઉમેદને પાલતા હતા હવે પછીથી કદીખી એ વાતનો વિચાર કરશો ના, કાગળ અહીંની દુનિયા અહીં થાય તોખી એ વાત જીનહાર બનનાર નથી મનીએ કહ્યું.

જગીરદારનો આ અભગ છોકરો જે પોતાના પૈસાની ખુસતાકીથી એટલો ફાટી ગયો હતો કે ભલા ધનેતરની ફીકરી પરણી લાવવાના શેખચવી વિચારમા હવાઈ કિલ્લા બાધતો હતો તે મનીના આ શાત પણ મક્કન જવાબથી ડંગ થઈ ગયો, અને થોડોક વખત તા તેને સમજ પણ ન પડી કે તે પોતાના પગ ઉપર ઉભો હતો કે માથા ઉપર.

આ વખતે કાઈ કુદરતી ખચાણથી મનીએ ડોક્યુ ફેરવી પાછળ જોયું, ત્યાં દરવાજાના ઉપર આગળ જગીરદારનો વડો બેઠો મેહેરનુશ ગણીર દેખાવે ઉભો હતો મની તરફ આ નીચી નજરના જવાને આખો ઉચકી એક પળવાર માત્ર જોયું, પણ તે આખોના મેળાપથી મનીએ પોતા માટે એક ખીજી દુનિયા ખુલ્લી થયલી માની હવે તેણી વધુવાર ત્યાં થોભી નહી, પણ ખીજી પરોણાઓમા ભેળાઈ ગઈ

“કેમ મીં પારખ કઈ ઘણું દહાડે મહ્યા ?” મની એક જવાન આગળ ચોસતા બોલી તે ઉંચો પાતળો

ચશ્માઈ જવાન હતો અને એવા હીલખુશ મેળાવડામાં તે એક
 ‘રમકડા’ ની જગ્યા સારતો તેની પરણિતર એક ઘણા ખુશ
 સ્વભાવ વી ને સારા ખાનદાનની અસીલ બાનુ હતી અને
 મનીની તે એટલા માટે ખાસ કરીને ઘણી વાહલી સહી
 હતી કે મનીના વીચાર મુજબ આ નારે એક ખરાબીની
 ખાહી તરફ અજ્ઞાનપણે ધસી જતા જવાનને પોતાની પના-
 હમાં લઈ પોતાની નેક ખસલત સોડેબતથી સુધારયો હતો
 આ અદલ પારખની કહાણી લગાર બાણવાળેગ હતી આ
 માખાપનો એક પુરો હોવાથી બચપણના લાડથી તે લાડઘેલો
 થવા પામ્યો હતો. તેમાં જોડપણમાં મુબઈની સુક્યાણી
 કલખોમાની ચાહુ આવજાવથી એકથી અનેક રીતની જવા-
 નીની લાલચમાં તે ફર્યો હતો નેપ અને બેગની ખસતેખુવાર
 રમતોમાં તેણે યાહોમ છપલાવા માડ્યું, અને જોતાજોતામાં
 અદલ પારખની ખરાબીની ભયકર ખાહીમાં ગબડી પડતે
 પણ તે અઈન પ્રીએ તેના ગયા ભવના સારા કરતબની
 બરકતે એક ગાડબર ફરેસ્તાના રૂપમાં શીરીન કાગાએ દેખાવ
 હીધો લોકોએ આ જવાન છોડીને તેણીના ઠરાવથી ફેરવવાને
 બાણુબી સમજાવ્યું, પરંતુ નહીં તાણીએ જોઈ લીધું કે અદલ
 એ કીસમનો ભલો અને ભોળો જવાન હતો કે તેને સારે
 રાહે ઉતારતા તેના બધા દુરગુણો દુર થઈ હીરા જેવો
 ઝળકી નીકળે, અને તેથી આ સંખુરીવત બાનુ અદલને
 પરણી ગઈ બેશક આ શુભ જોડાણથી તે ખાવીદ થયેલો
 શખસ તદન સુધરી ગયો, અને ત્યાર બાદ સુરતમાં પોતાના
 ધધાની એક શાખા ઉગાડવાથી તે વર બધયર વરસના છ
 મહીના સુરત આવીને વસતા મનીને આ શીરીન સાથે ઘણી
 સારી પીછાણ હતી અને અદલ પણ મનીને ઘણું માન
 આપતો જ્યાંથી મેળાવડામાં અદલને નોતરવામાં આવેલો ત્યાં

તે પોતાના રસુજ અને દોગ સોગથી સરવને ખુશ રાખતો હતો. બાળાઓ આ રમત્યાળ જવાન પોતાના નાના માથા ઉપર બગીરદારની અધમણીયા યાદડી પેહેડી “ઘરન ખચો” થઈ તેની લાશામા બોલી સરવને હસાવતો હતો.

“કેમ એમ ડી સાહેબ, કસા કાય?” મની હસી.

“એવાણુ એમ ડી કીચે દહારેના?” એક માટીડાએ પુછ્યું.

“જીવોની સાહેબ, હું એમ ડી કીચે દહારેના તેનો ખુલાસો આપુ” અદલે હસીને કહ્યું “સેવક જ્યારે પણવાના થયા ત્યારે જોયું કે આજકાલ તો બધા ડીઝીવાળાઓનો તાપ ભારી છે ને સઉના કારડમા, નામની નીચે બી એ ને એમ એ ને એલ એલ બી વગેરે હોય ને આપરો કાડ તો સુકો ટસ, તે જોઈ કંઈ કોઈનું ધ્યાન ખેંચાય? તેથી સેવકે ભપકામા મીઠા અદલશાહ નવરોજી પારેખ એમ ડી કરીને છપાવી માર્યું, એટલે અમારા હાથના ધરતા ખુશ ખુશ થઈ ગયા કે હું, એમ તો છેક અમે નાખી દેવાના નહીં હતા. પણ એમ ડી શુ તે બોલો છ કે?”

“નહી, શુ?” કેટલાકોએ સામઢું પુછ્યું.

“એમ ડી એટલે મરચટ ઓફ ધોતી. જીવો, હુસ્વારી છે કોઈના બાપની?” અદલના આ ખુલાસાથી ત્યાં ભારે હસા-હસ થઈ રહી, “અરે તમે મનીજેહથી સલાખજો, નહીં તો એવાણુ કોઈ પેપરમા ટપકાવી દેસે જબરા લખનાર છે” માણેક બેરીસ્ટર હસ્યો.

“કેમ રતનશાહ, એમ રરતા ચનાવારા જેવું શુ મોઢું લઈને ફરો છ?” તમારી પેલી રસ ગરે ને કટકા પડે તેવી કુવાના પાચ લાખની વારસાની વાત ચલાવોની, બધી બાનુઓ ક્યારની તમારી પધરામણીની વાર જોયછને?” અદલના આ

ટીકાથી રતનશાહને બરડે પાણી ઉતર્યું ને બધી જવાન છોડીએા ખરખર હુસી પડી

બપોરના ખાણા પછીથી બદલના મનમા વાહરૂ આબુ કે એક પારસી કોનસરટ લખવી બતાવવો પડેલા તે તેણે એક ઈટાલીયન ઓફિસરનો દેખાવ ધારણ કરવા માડ્યો એવા ગાયન વાજીતના ખા ઓફિસરો પેહરવેશમા પ્રણા સાદા બલડ તદ્દન બેદરકાર હોયછ નમ અદલે કાઠના બઠન વટીક અહીંના તહી ભેરવી દીધા હતા માથા ઉપરના ખાલ બધા ઉભા હોરયા હતા, અને બની શકે તેવો એક ઈટાલીયન ઓફિસરનો દેખાવ તેણે ઉભો કીધો મેળાવડાની મોજમા પુરેપુરો વધારો કરવા ને રાધણીમાથી નજી ગારાણીને બરાબર પાડ બણાવીને દીવાનખાનામા ખેચી લાવયો આ ધાણાના ગાસરા જેવા ગારાણીના બગલમા હાથ આપી “ઓફિસર મેકીનટોશ અને મેડમ આલબાની”ને નામે પોતાની બનેની એાળખ આપી તેને પેયાનો આગળ બેઠક લીધી કે હસાહસ આબુ થઈ નજી ગારાણીબી મુવા જખરા પાહુવન, તે, “માડામ” કરીને કમરમાથી અડધા વાકે વળી અદલે એક મ્યુઝીક ચોપડી નેમના હાથમા મેલી કે તેવણે પણ વળતા તેટલાજ નમનથી “ઠેક યુ” બોલી “ઓઓઓઓ આઆ” કરીને ગીત કલકારવાનુ શરૂ કીધુ અરે મેડમ આલબાની! મારી ખાત્રા છે કે તે તારી આ “કાઉન્ટર પાર્ટ” ને હજારો કોસ દુરથીબી જોઈ હુતે તો ત્યાને ત્યાજ તુને ફીટ થઈ આવને યા હીસતીરીયાની આચકીથી અરધી થઈ જત.”

તે નિરદોશ રમુજ અને વગર હરકતની મજાહુ હતી. ક્યા મુબઈના આવા મેળાવડાની વખતે આ બહારગામવાસીઓ જેવા એખલાસથી આવી નિરદોશ પણ ખરેખરી દિલ બેહેલાનનારી રમતો થાય છે? મુબઈના મેળાવડામા

સહ પોત પોતાને એક બીજાથી ચઢીયાતા ધારવાની ખાલી હુકરાઈ ગાખી ઉચે મોઢ ને તુમાખી અદાએ ફરતા ફરે છે ને જો બહારગામવાસી નવા આદમીઓ ભોગ ચોપડયે તેવા મેળાવડામા સામેલ થવા પાગ્યા હોય, તો તે અઝાણાનુ શર- માળપાણુ દુર કરવા તેની સાથ મળી જવાના કરતા તે ત્રાહિત હોવાથી તેને દુરથી બધો વખત ટીકયા કરી, એક અઝાણા માફક તેની સાથે વરતવામા કે શેહેરની પારસી વશતીઓમા બનતુ નથી ત્યા કોઈખી નવા આદમી સાથે ભેળાઈ જવાની ઉત્તમ ખાસીયત દરેકે જણુ ધરાવેછ અને તેવીજ ગામડાના આવા મેળાવડાઓ ઘણા પ્રીય થઈ પડે છે

આખા દિવસની મનભરતી મોજ પછીથી પોતાને ઉદાર હાથના ચન્માનનો આભાર માની પરોણાઓ રાતને છોડે વિખેરાયા ત્યારે ગામમાયને ભેટી, મની હીરાબાઈને મીનુની સાથે, ફીરોઝબાગ આવવા નીકળી તે વખતે તેણી કાઈ અજબ ઉલટમદ થઈ ગયલી જણાતી

— ૦ —

પ્રકરણ ૧૭ મુ.

વહુમાયને ખાસડાં !

પણુ જેમ જાગીરદારને ત્યા બધી ખુશ રગ ને મોજ- મજાહ હતી તેમ ફીરોઝબાગમા તેટલો વખત ઉલટો મામલો નજરે આવતો.

મીનુને અંતે ગાડીમા બેસીને નવજોતમા ચાલી જતા બારીએથી ચીમાઈને માણુકે જોયો ત્યારે તેણી લગાર ફજેત જોવી બની ગઈ ત્યારે તેણીએ ધારયુ હતુ તેમ મીનુ કાઈ દર વખતે તેણીનો પડયો બોલ ઝીલી લે એવો નહતો.

આખુ ઘર સુમસામ જેવું લાગવાથી માણિકને પોતાના ઓરડાની એકાતતા કરડવા આવી એટલે તેણી નીચે ઉતરી દિવાનખાનામાં ગઈ આરામ ખુરસી ઉપર અઢલઈ પેપર ઉઠાવના તેણી મનસે વિચારવા પડી કે આજની તેની ચાલ શુ ઘણી સખત હતી? મીનુને શુ તેથી ખરેખર દુઃખ ઉપજ્યુ હશે? ત્યાંથી પાછો ફરતા તેણીના છેલ્લા બોલાયલા સખુનો છુલીને આવશે કે નહીં તે ઉપર તેણીએ થોડોવાર ગભીરાઈથી વિચાર કીધો, પણ પછી તેણીના હોઠ ઉપર ફોતેહનું હસવું પથરાયું તેણી જાણતી હતી કે તેણીની તારા જેવી ચમકતી આખોના તલેસમ આગળ મીનુ કયા સુધી મન મક્કમ રાખી શકનાર હતો, તેણીના એક મીઠા હસવાથી તે ભોળ્યો જવાન તેણીના પગ પાસે ખેંચાઈ આવવાનો વીલખ કરશે નહીં.

હા, મોટે ઘરની માણિક, તારા જેવી ખુબસુરતી થોડો વખત સુધી મર્દોને દિવાનાપણાની અસરમાં ઉતારેછ ખરી, પણ બધાની હૃદ હોયછ, કેટલાએક સખુનોનું ઝેર એવું જાવેદાન કાતલ નીવડેછ કે તે ખુબસુરતીથી કે ચમકતી ચશ્મા ના મોહ પમાડનારા ચમકારાથી વટીક ધોવાઈ જતું નથી.

તાણીએ વાચવામાં મન ગેકવાની તજવીજ કીધી તેટલા દરવાજે ધીમેથી ખુલ્લો અને મીનુના પિતા મનજી લાઈ ગભીર કદમે અદર ચાલી આવયા.

માણિકે કોઈનીથી હાજરીની સર્વથી છેલ્લા ખાએસ કીધી હોય તો તે આ તેના મક્કમ ઠરાવ બતાવનારા સત્તાવાન ઢપછપના સસરા હતા જે દિવસની તેજણી પોતાની આ વહુને બદલાના ભેગી થવાને હુકમ કીધો હતા, તે દહાડેથી માણિક આ ફીરોઝ-બાગના માલિકને ખરેખરી સત્તા સમજતી

થઈ હતી, અને પોતાની હકારી તોડનાર આ એકજ મરદ હતો એટલે માણેક તેને ખરા દિલથી ધિક્કારતી મનજીભાઈના ચેહેરાની ગભીરાઈ જોતાજ માણેક પામી ગઈ કે તેવાણની આ મુલાકાત કાઈ સારી નીવડવાની નહી

પોતાના ઘણી સાથ મોટે સાદે તેણીએ જે તકરાર કીધી હતી અને તુચ્છકારના સખુનો વાપગ્યા હતા તેની યાદ થતાજ તે ઉછાછળી ઓરતના ગાલ ફિક્કા મારી ગયા અને તેણીએ મનજીભાઈને ખુરસી ઉપર પોતા સામે બેસતા જોઈ, ઉઠી જવાની તજવીજ કીધી

“મારી હીકરી, બેસો, મારે તમારી સાથે કંઈ વાત કરવી છે” તે બુઝરગ ઝાડુચ્છે નરમીથી કહ્યું “મને ફરજયાત તમારી એક ફરજ તરફ તમારા કાન બોલવા છે અને તે હું બનતા સુધી ધીરેથી તમને સમજાવશ”

માણેકે અજાયબીથી તેમનો ચેહેરો ટીક્યા કરીયા

તમે મને શું કહેવા આવ્યા છો તે હું જાણતી નથી, પણ એટલું તો સાબળી લેવો કે તમે ધારી હોશો તેવી અસર મારી ઉપર તમારા ટાહેલાથી થનાર નથી.” માણેકે ચુસ્તસાથી કહ્યું

“આપણે તે જોઈશું, તમારી લાગણી દુખવવાનો મારો વીચાર નથી ને તેથી હું તમારી ખામીઓ ઘણી નરમીથી સમજાવશ” મનજીભાઈ બોલ્યા

“ખામીઓ! હીરામાણેક ખાનદાનના કુળવાન શોધ્યા હીરાજી શેઠની એક પુરી બેતી માણેકની ખામીઓ! આ જિજ્ઞાસ અધ્યારડો શું બકતો હતો” આવા માણેકના મનના તરંગ હતા.

અલખત તે કાઈ એન મોટેથી પોતાના નનતા વિચારો
બોલી નહા તેણીને તોરથી એટલોજ જવાબ આપ્યો—

“હુ, મેહરબાની કરીને તમને જે બોલવું હોય તે
જલદી બોલી લેવો”

મનઝભાઈએ તે છોડી તરફ જોયું તેણીના તુમાખ
અને તોરની તેવણે પરવા કીધી નહી, પણ આવી એક નાદાન
મુદરીને એક ખરા મુરબીના આકોશ અને એક પાલનહાર
પિતા જવાની બાહેધરીની કુટલી જરૂર હતી તે તેવણે
જોઈ લીધું

“મારી વાહલી દીકરી, એ મણા અફસોસની વાત છે કે
તુ નબાપી છે અને તેથી જ્યારે તારી જીદગીમા મોટા
ફેરફાર થવાનો વખત આવ્યો ત્યારેજ તુ એક સવાહકાર
મુરબીની સહાયતા વગરની થઈ પડી એ વધારે કમનસીબી છે”

પણ તેણીની બાપની યદ્દ આ છોકરીનો જુસસો વધારે
ગરમ થઈ આવ્યો તેણીના ચકચકતા ડોળાઓની પાછળથી
તણાઈ આવતા ગરમ આંચુઓ ગાયા તેણીની આંખને ફૂખની
અગનીના ભજુકાથી બાળી નાખવા લાગ્યા અને તેણીએ
વધતા તુમાખથી કહ્યું --

“મારા બાવાનું નામ હુ તમારે મોહોડે સાંભળવાને
ખુશી નથી તેવણુ સાથે તમને કશીબી નીસખત હતી નહી”

‘તેવણુ જે હુઈયાત હને અને તમારે મોહોડે આજે
બહાર પડેલા સખુને જે તમે તમારા ઘણીને કહી સંભ-
ળાવયા તે તેણીના કાન ઉપર આવયા હતા તે તેવણુ શું
બોલતા’”

એક પલકારામા હીરામાણેક પેલેસમાના તે શુશોભીત
સણગારના પણુ ઝાખી બતીથી અધારામા કીધેલા ઓરડામા

ના રેશમી કુરતનીવાળા નરમ બીજાના ઉપર પડેલા તેન શેઠીયા બાપ તેણીની નજર આગળ આવી ઉભા અને તેવણુ ના છેલ્લા સમુનો તેણીએ ગળે બધાતી કાચગી સાથે યાદ કરયા આહ ! તે મરતા બાપની ખાએસ પ્રમાણે તે કેપટન મોનોએહુરને પરણી ગઈ હતી પણ તેથી શુ તેના બુદ્ધ બાપને હાથે તેણી અપમાન ખમતી બેસે ?

ગુસ્સાથી ઉછળી આવી તેણી એકેદમ બોલી “મને નાહી ખબર કે ફોરેજબાગમાં કાનાસુરીનો પવન વાય છે, હુ તો હંમેશા કાનાસુરી કરનારને હીચકારા સમજતા શીખી છુ ”

“માણેકબાનુ, તે કાનાસુરી નહીં હતી તમે એટલા મોટા શાદે બોલ્યા હતા કે મે ને મારા ઓનકામા બેસીને સાબલ્યા હતા ”

“ભલે, કીક થયુ તમે સાબળયુ તો, હુ તે માટે જરાબી શરમાતી નથી ” તેણીએ બેપરવાથી કહયુ

“તમે જે બોલોછો તે ઉપર બેવાર વિચાર કરો જે મરદને તમે પરણ્યા છે, જે તમારો ઘણી, તમારો માલિક થયો છે, તમારી ઉપર આધળી ફિદાગીરીથી તણાયો છ અને જને તમે જોદાની દરગાહમાં સદા તાબેદારીથી ચાહુતા અને માન આપવાને કબુલ કીધું છે તેને તમે વિકકારો છો ? ખચીત, વિચાર કરીને જોતા તમે તમારા સમુનો પાછા બેચી લશી ”

પણ માણેક બાનુએ તો હવામાં નાકતુ ટીચકુ ઊંચુ કીધુ

“તમારા જેવા નમાયા ને નમાખી બાનુને મારા જેવા બુઝર્ગ તરફની સલાહ ઘણી કીમતી સમજવાની છે કારણ તેમા તમારે પોતાનું સુખ સમાયલુ છે આજે મને જે ખાસ તમારી આગળ બોલવું પડે છે તે એટલાજ માટે કે મારા

એક પુરા સંપત્તિના મુખની લગામ તમારા નાદાન હાથોમાં પકડાયેલી છે એ અમારો ખેટો, એની લાયકાત ને માખાપ તરફની તાબેદારીને ખાતર અમેને અમારી આખની કીકી જેવો વાહલો છે અને જેનેથી ને સુખ શોધતા હોય તેનામાં અમે રાજી છીએ તેના બધો જીવ જીવ તમારામાં છે અને તે તમને એક ફરેસ્તા માફક પુજે છે—પણ આવો તુચ્છકાર ગમે એવો નરમ ખાસીયતનો ખાવીક પણ સાખી શકે નહીં, અને તમે એટલે સુધી આગળ વધો ને આગમન બેવાર વિચાર કરજો કે એને હીણવા જતા તમે સદ્દાનુ મુખ ખાઈ નહીં બેસો ”

“ ખસ તમે બોલી રહ્યા, તેમ હોય નો મને કહી દેવો કે હું માત્ર વાચવાનું ચાલું કરું ” તદ્દન કડે કલેજે માણિક બોલી

“ તમા વાચવાનું થાખી શકો ” મનજીનામએ દેમલ ઉપર પડેલું “ જામે જમરાદ ” પેપર ઉચકીને ખાત્રું મુક્તા કહ્યું “ માત્ર કામ વધાર અગત્યનું છે હા માણિકખાનુ, હું જોઈ શકું છું કે તમે તમારી ખુબમુરતી માટે ઘણા મુશ્કેલી છો, પણ હું મારા ખેટાને તમારા કરતા વધારે સારી રીતે ઓળખું છું એ ઉમરાવ ખાસીયતનો ને ખરેખરો નેક ખસ-લત છે પણ આજના જેવો તુચ્છકાર તમે બીજી કોઈવાર એને બતાવવાની મુરખાઈ કરશો નો અતની ઘડી સુધી એ તમને એ માફ કરશે નહીં અને તેમ થવાથી એ અમારા વાહલા બચાને દુખી કરી તમે અમારી જઈકી કચડી નાખશો ”

“ મને નહીં ખબર કે કેપટન મીનાચેહેરને પરણવામાં હું એના કુટુંબનેથી પરણી છું ”

જે ખાનદાનમા તમે જાવેદાન સુધી જોડાવા આવો તે કુટુંબના આદર્શો તમારા પોતાના જેવી બરાબર છે મા-ભિક્ષાતુ, મને એક જવાબ આપશો ? મને શક તો પહેલ થી હતો અને આજના તમારા મીનુને બોલી સલજાવેલા સખુને પછીથી તો મારી પકડી ખાત્રો થઈ ગઈ છે કે તમે તેને ચાહતા નથી તો પછી મારા બેટાને પરણવાની તમારી મક્કસદ શુ ?” મનજીભાઈએ સવાલ મુક્યો.

તેણી સખત ચોકી, પણ હજુર પોતાનો તુમા મ ટકાવી રાખી તેણી ધીકકારથી બોલી, “તેના બુદ્ધિ આપને મોહને અપમાન ખમવા તો નહીજ.”

“તેને પોતાનેજ ત્યારે અપમાન કરવા કે ? તમે એમ સમજતા લાગોછો કે અમારા કુટુંબમા આવી તમે અમને મોટું માન આપ્યું છે પણ જો મારા સખત બેટાને હીણવા ને તેને હરખત કરવા જો તમે તેને પરન્યા હોવો તો તેના કરતા તો તે એક છાણા થાપતી અભણ પણ અસીલ ગામ-રચનને પરણી લાવતે તો હું વધારે ખુશી થતે” અને મન-જીભાઈએ એક ભારી નીસારો ફેક્યો.

“સાહેબ, તમારી આવી જગલી વાતને આવા હુરડતા અપમાન સાલજવા હું અહીં વધુ વખત થાભનાર નથી મારા બાવાનું કુલોન ખાનદાન તમારા અધ્યારડા ખાનદાન સાથે ભેળવામા હું હલકી તો થઈય, તેમા એક છાણા થાપતી ગામરચન મારા કરતા ચઢે એમ તમારૂં બોલવું એ નહીં માફ થઈ શકે એવું અપમાન છે હું ખરા દીલથી ઈચ્છુચ કે તમારો છોકરો એક તેવી અભણ ગામરચનનેજ પરણુયો હોતે તો સારૂ, કે જમ થવાથી તે તમારા ખાનદાનને બર-નીજ વડું લાવવા પામ્યો હતે મેં મારૂં લવિબ્ય તમારે જવાને ત્યાં આવવામા બરબાદ કીધું છ એ મારી કમનસીબી

છે તમારા જેવા એક બેઅદબ આદમીના ઘેરમા હું ચોવીસ કલાકબી વધારે રહેવાને હવે પત્ત કરનાર નથી હું આવતી કાલે ફીરોઝ-ખાન સદાને માટે છોડી નવશ," અને મનઝ-ભાઈને ભારે ગમગીનીમા ગીરફતાર જેવા છોડી તેણી એરડા બહાર ચાલી ગઇ

— ૦ —

પ્રકરણ ૧૮ મુ

ફીરોઝ-ખાનમાંથી વહુમાયની લવ્હાયગીર

જાગીરદારને ત્યાની નવજોત પુરી થતા મીનુ પોતાની પિત્રાણને માતા સાથે ગાડીમા બેસી વગ આંચો ત્યારે તદ્દન સુપ હતો આ બધા વખત એકજ ખ્યાલે તેનું મગજ કોત્રી ખાતો અને તે એજ કે માણેક પોતાના વાતફી બોલો માટે પસંતાર્થ હશે કે નહી પેહેલા તો તે શબ્દો બરા દાખલ માનવાને તે લગભગ તકયાર થયો હતો પરંતુ જેમ વખત વેહેતો ગયો તેમ “હું તમને ધિક્કાફચ”ના કાતીલ સખુ-નાનું ઝેર તેના હૃદયમાંથી ઉતરતું ગયું ગાડીમા મનીબી સુપ હતી, ફક્ત હોરાબાઈ આજની મજાહ ઉપર તરેહવાર મન આપતા હતા આજની તમામ ગરબની બરેલી માગન મોઈ ન “લારોબાર મેવાનો મલીદો” કે પ્રેમચંદ હસવહુને ત્યાની “તાજ બરફીના ઢેફલા” એ બધા ઉપરની તેમની મુજાહેમતમા મીનુ કે મની બને “હું” “હું”ના હુકારા સીવાય વધારે લાગ લેતા હતા નહી

અતે ગાડી વર આગળ થોભતાજ કુદકા મારતો મીનુ બધે ફાડયા ચઢતો ઉપર ગયો તેણે માણેકને સુવા જવાની તકયારીમા જેવા ધારી હતી ત્યાનો દેખાવ જોઈ તે ઉંબરમાજ

સ્થળ થઈને ઉભા માણેકબાનુ એક મોટી આરામ ખુરસી ઉપર અઢેલાઈ બેઠા હતા અને તેમની આવા લુઈઆ શેઠા-ણીના હુકમ મુજબ બધી મુસાફરીની ત્રકોમા કખાટમાથી કપડા કાઢી ગોઠવતી હતી.

“મારી માણેક !” તેણે જે બોલવા ધાર્યું હતું તે ભુલી જતા એટલું જ કહ્યું “એના મીનીગ શુ ?”

“એના મીનીગ એ કે હું આવતી કાલે મુબઈ જાઉં, જા લુઈઆ, હમાણા તારૂ કામ નથી” એટલે આવા તરતજ ત્યાંથી ચાલી ગઈ.

“ખારણુ બધ કરીને અદર આવે, મને ઠડી વાગેચ”

“કાલે મુબઈ પાછી જાએચ, માણેક, તું મશકરી કરતી હોશે ?”

“આવા હરડતા અપમાન પછીથી મશકરી કરવાનો વખતજ રહેશે નથી”

“અપમાન ? કોણે તેમ કરવાની હિમ્મત ફીધીય ?”

“આય ઘેરના ઘેરવાળાએ” માણેકે તુચ્છકારથી કહ્યું મીનુએ પોતાના કાન ઉપર ભરૂંસો મુક્યો નહીં તે શું ખરૂં સાંભળતો હતો.

“મારા બાવા ? માણેક ! તારી કાઈ ભુલ હોશે”

“ભુલ ? જયારે નેવણે પોતે મારી સામે આવીને મને કહ્યું કે મારા ચાલ મારા સસાર મુખને ઊંધી વાળવા જવી હતી ને મારા કરતા તો એવણું દીકરો કોઈ છાણા થાપતી ગામડીયનને પરણ્યો હતો તો વધારે સાફ બસ હું એક દહાડોબી વધારે આય ઘેરમા રહેવાની નથી”

“શુ ખાતનુ ભેળુ ખસી ગયુંચ. એવણે તું એમ કહ્યું, મારા ખાદા, મારી લાડકી, હું ક્યાને ક્યા તું મુકી

ને ગયો. અલખત, હું બરાબર સમજીએ કે મારા જેવાને પરાણી તે મને પાણી મોટી ઈજત બક્ષાય, અને તેના બદલામાં તુને એના બોલો સાંભળવા પડે એ હું કદીમી લઈ ચલાવીશ નહીં. પાણુ-પાણુ-માવાને એમ બોલવાને શું કારણ મધ્યુ હશે ?”

“મારી ખાત્રી છે કે એવાણે કાનામુરી કરીને આપણી વાત સાંભરીશ—”

એક પળકારામાં મીનુને પોતાની બધરીના પેલા કઠોર વચનો યાદ આવ્યા અને તેનો ચેહેરો ઉતરી ગયો તે તુરત માણિકના થગ આગળ બેસી જઈ તેણીના રૂપાળા હાથો પોતાના બારી હાથમાં ઉઠાવી કંગારન અવાજે બોલ્યો —

“માણિક, મને કહે કે તું જે બોલી હતી તે ખરા દિલનું નહ' હતું, ઓ, તે તારા બોલોએ મને આજે આખો દહાડો જપ આપી નથી માણિક, મારા સુખનો આધાર તારી એકલીમાં છે, તારા એક મીઠા હસવા આગળ મારા સેકડો સગાને બાળુ મેલવા તૃથાર છું, પણ-પણુ મને કહે કે પેલા તારા બોલો ખરા દિલના નહીં હતા—

તેની આ અરજ ઉપર કઠોર હૃદયની માણિકનું દીલ પણ પીગળીને પાણી થઈ ગયું, વળી તે સાથે પોતાનો કંઠો હમણા ખરો કરવાનો વખત હતો એટલે તેવી વખતે તણીએ મીનુને રમઝી લવાનો રસ્તા લેવાનું વાજબી વિચારી કહ્યું —

“અલખત મનોચેહર, હું જે કાંઈ ચુસ્તામાં બોલું તે કાંઈ ખરૂં માનવાનું નથી ’ તેણીના આ સખુનોથી મીનુના જીગર ઉપરથી મોટો બોલો ઉઠી ગયો.

“હા, મારી વહાલી, મ ધારયું હતું કે તારાથી અમથ ઉતાવળે એમ બોલાઈ જવાયું હતું જે કે ને બો-

લોથી મને તો એમ લાગ્યું કે આપણા વચ્ચે હવે કદીથી મુખ જેવું બાકી રાડ્યું હતું નહીં—”

નીનુના આ બોલોથી માણેકનું જીગર ઠંડું મારી ગયું ત્યારે તેણી અવેદાન મુઠ્ઠી પોતાના ધણીને હાથે લઈને બેઠામાં કાંઈ હમેશા નની તરફથી ઉતરે માફી મેળવશે નહીં હાલની બાજુ રજા હાથથી અથ તેના હરથી માણેકે મીનુને પોતાની પક્ષમાં પુરેપુરે લેવા ખતર વધી વળી તે જ્ઞાનના ખખડે પોતાના હોડ લગાડ્યા આ મોટામાં મોટી નવાજેસથી નાનુએ પોતે પોતાને સતમે આસમાને પુગી ગયેલા માન્યો. તેણે પોતાની પરજોતરને પાસામાં લીધી અને મતવથી માણેકે મુગે મોહડે તેનું હૈન લઈ ચલાવ્યું.

“હું હમણાજ નીચે જઈને આપણી કાલે મુબઈ ઉપડી જવાની ખબર આપી આઉં છું, ત તાર નચીત રહે ડીયર, માનનેમી હું નેવગુની ચંચળ રહે, અખુન સંભળાવી આવશ” અને તે ચોરડો પાડી ગયો.

“માણેક કેમ છે, દીકરા” હીર બાઈએ પૂછ્યું.

“માયજી, એની નબીયત જરાબી સારી નથી હું ધારું છું કે મેં એને અહીંની કકરતી ઠડીમાં લાવવાની ભુલ કીધી છે—” મીનુ બોલવા ગયા.

“એ શું હમેશા બિચારી એવી એકલી રહે છે ? હીરા-બાઈએ ફીકરથી પૂછ્યું.

“હા, એવા મોઢે ઘરના બચ્ચાઓ તો હમેશા એવા નાન્યુક હોય, પણ છે તે હું એમ કહેતાં હતો કે ગરમીના દહાડા અમે અડા આયા હોતે તો સાઈ” અહીં તે પોતાના બાવાને ટેબલ આગળ બેઠેલા જોઈને વળી આગળ જઈને બેઠા.

“બાવા, મારા ઘણીઆણીને લઈ કાલ મુખઈ જાઉં છ”
તેણે સાદ નાખી દઈને કહ્યું, આ વખતે તે બાપ બેઠા
ત્યા એકલા હતા.

“હું એ સાબળીને જરાખી અજબ થતો નથી મીનુ,
જ રીતે તે હમણા તારા માથ સાથે વાત કીધી તે ઉપરથી
હું પામી ગયો કે કઈ એવીજ મતલબ સર તુ બોલતો હતો”

“તમે આજે બપોરે એની સાથ એવી રીતે વાત
કીધી છ કે તેથી એ વાણી ઉશકેરાઈ ગઈછ, અને તમારૂં
બોલતુ એને મોટા અપમાન જેવું થઈ પડ્યુંચ, એટલે હવે
એને પધારે વખત આડી ગાખવાની મારી પ્રરજી નથી”

“માણિક બાનુ એ ખુલાસો આપતી વખતે સચાઈને
ચોતાને સાથી બનાવ્યા હને તો હાલમા તુ જેવી રીતે મારી
આગળ મોલેચ તેમ બોલતે નહી” તે છુઝરગ ગાહરૂથે કુખી
અવાજે કહ્યું “જો કઈ અપમાન જેવું અમારા વગે પસાર
થવા પામ્યું હોય તો તે મારા તરફથી નહી પણ એના તર-
ફથી હતું મે મારા આખા જનમારામા કોઈ બાઈ માણસને
અપમાન કીધું નથી તો મારા એક પુરા બેટાની ઘણીઆણી
તરફ હું તેમ વરતીજ કેમ શકું?”

“પણ બાવા, હું ધાડચ કે એક વર બધયર વચેના
મતકેરમા ત્રીજાએ વચે પડતું જોઈયે નહી—”

“તે મતકેરી આખું વર સાબરે તેવા મોટા અવા-
જની હતી—”

મીનુએ ખેંચવતથી હોઠ કરડ્યો.

“અને તેથી મને બોલવાની ફરજ પડી મારા પેટના
બચાને જેવી નેક સલાહ હું આપુ તેવીજ નસીબેત મે
એને આપી—”

“પણ બાવા, મારી બધરીને સલાહ આપવાનું મારું કામ છે—”

“હા, પણ તે તારી ફરજ બગાડી નહીં અને તેથી મારા ને તેના બંનેના સુખ માટે મને બોલવું પડ્યું એના મોહનામાથી બહાર પડેલા બોલો ઘણા કઠોર—”

“પણ તે તો એ અમથી ઉસકેરાટમા બોલીતી એ માટે તો એણે ક્યારેના મને ખુલાસોબી આપ્યો કે તેમ બોલવાની તેની કઈ મરજી હતી નહીં”

એ સાલળી હું ખુશી છું ” મનજીભાઈ ખરા દીલથી બોલ્યા

“બાવા, તમે મારી બધરી મોટા ખાનદાનમાથી ઉતરી આવીય તેથી એની વીરધ છેવો.—”

“નહીં મીનાચેહેર, તેમ નથી ફક્ત તેમજ હું તે તો મને વાંધા નહીં હતું, પણ એ વળાન ઉછાછલાને અધરમો વિચારની છે તેથી મને ઘણું દુઃખ ને નાસીપાસી ઉપજ્ય.”

“ઠીક છે, તે નાસીપાસી તમારી નજર આગળ વધુ વાર તમે જોયા કરશો નહીં” મીનુએ ચટકાથી કહ્યું

“મારા વાહલા ફરજ દ, તું અહીંથી જવા માગેછ તો હું તુંને રોકી શકતો નથી, પણ તારા ને તારી વાઈફના બલા માટે મારા ખરા દીલની તુંને સલાહ છે કે તારી બધરી સાથે મક્કમતાથી વરત, હાલમા ફિદાગીરીથી ચુમરાહ બનેલા તારા મગજમા મારા નશીયત તુંને કડવી લાગશે, પણ મારા સંપુત, સંસારમા સુખી થવાનો એ રસતો નથી, બધરીને લાહરો આપનાર, તેને માથે ચહુડાવી મુકનાર ખોદાની નજરમા ચુનેડુગાર જવો છે, કારણ ખરાબીનું મુળ તે ઓરતની જાતને લાહરો આપ્યાથી થાયછ બધરીને ખાતર બુનૌરગ માતપિતાનો તુછકાર કરનાર આધળા હેવાનો માહેલો તું”

નથી, પણ માફ બોલવું યાદ રાખજે કે બઈરીનાં સુલામ બનવામા તું તારે હાથે તારા સસારમા કળ્યાનું ને અશાંતીનું બી વાવડે, તારા બલને ખાતર મને બોનવું પડેછ તે માફ કરજે, પણ મુખી થવાનો એ રસતો નથી ”

મીનુને લાગ્યું કે તેનો બુદ્ધિમાન પિતા જે બોલતો હતો તે ખરૂં હતું, પણ પોતાની બાયડી તરફની તેની અથગ દ્વિધાગીરીથી તે ચુપ રહ્યો.

“ જો માણેકબાનુ જવાજ માગતા હોય તો બેલાશક બવો, પણ યાદ રાખજે કે તારે માટે ને તારા વાહુલાઓ માટે કીરોઝ બાગ સદાનો ખુલ્લો છે ”

મીનુએ અહીં પોતાના બાપનો હાથ મમતાથી ગ્રાહ્યો ‘મારા મેહરબાન બાવાજી, તમે અમને જવાની રજા આપોય તેથી હું ખચીત તમારો ઉપકાર માનું છું ” અને તે બાપ બેટા છુટા પડ્યા.

હીરાબાઈ ને આવામાસી તેમજ મની ને મનજીભાઈએ આજ બપોરની બધી વાતથી વાકેફ કર્યા એટલે પેલા વર વહુની મુબઈ તરફની ઉઠાગરીએ તે લોક અજબ થયા નહીં પણ ગરીબ હીરાબાઈને પોતાના બેટાથી છુટ્ટ પડવાનું થશે તે જાણી બેહદ દુખ થયું.

“ બીજે દીવસે મુસાફરીની તઘયારી ચાલી મીનુ પોતાની ઘણીઆણીની ડગ્ગનબધ ત્રક ઉપર લેબલ કરવા અને ગાડામા ભરાવાની ધામધુમમા પડ્યો હતો, તે વખતે મુસાફરીના પોશાકમા સજ થયેલા મોટે પ્રમાણે માણેકબાઈ નીચે આવ્યા ગરીબ હીરાબાઈનો પોતાની વહુ વાપરવાનો સ્વપ્નનો અચબુચ ઉડી ગયો હતો, એટલે આજ સવારથી તેણે આખા પાણી કરતા હતા આવામાસીથી ઘણા દુખી હતા માણેક જતી વખતે સારૂ મનાવા તે બંને ઉમરે પહોંચેલી બેનોને ભેટી અને પછી

મની તરફ ફરી આ બધો વખત તેણી શાત ને કઠોર જેવી જણાતી હતી પણ મનીથી છુદ પડતા માણેકની આખ જીગઈ ગઈ

“મની, તુ મને કેમ યાદ કરશે?” માણેક તે જવાન પિત્રાણના ગળા આસપાસ એક સુદર સૂકળી પહેરાવતા બોલી “આય લોકીટમા મારી સૂળી છે અને મારી યાદ તારા મનમા તાજ રખાવવા હું તુને આય આપુચ, બોલ, મની, મને તુ યાદ કરશે કે?”

પોતાના મુરબ્બી બાપ તોલના મામા મનજીલાઇને છડે-ચોક અપમાન કરનારી આ તુમાખી છોકરી માટે ગઈ કાલથી મનીના જીમરમા કહેરના ઉછાબા થતા હતા, પણ આ કર-ગરતા અવાજથી તેણી પીગળી ગઈ અને માણેકને ભેટી પડતા તે બોલી “માણેક, તેને સુખી કરજે, અમારી ઘેરના પનાતા સંપુતને સુખી કરજે ને ખોદા તુને સુખી કરશે”

કાંઈ અજબ ખિચાણથી આ મોટે ઘરની મુઢરી, સાદી મની તરફ ખિચાઈ હતી અને તેણીના પાસામા માણેકે ખરા દીલના આસુ રેડયા પણ થોડીજવારમા સાવધ થતા તેણી બોલી —

“મને ભુલ્લી જતી ના, ગમે તે થાય પણ મને યાદ કરજે”

આહ! પાછલા દીવસોમા આ સંપુનોની યાદ મને કેવી રડશે”

“માણેક, ચાલ કીયર, ગાડી તઇયાર છે,” મીનુએ અહીં આવીને ખબર આપી. જ્યારે માણેક ફીરોઝબાગના આગલા ઉંબર આગળથી બહાર નીકળવાની તઇયારીમા હતી ત્યારે એકાએક બુઝરગ મનજીલાઇ ત્યાં આવી ઉભા નેમને જોતા માણેકની રીતભાત બદલાઈ ગઈ

“મારી વહાલી દીકરી, મારા જવા એક છુદાને તો છું માફ કરશે ને જતી વખતે મારા જીવને સંતોષ આપશે.” તેવણુ કરગરતા અવાજે બોલ્યા.

માણિકે નેવણના લખાયેલા હાથમા પોતાનો નાળુકે હાથ મુક્યો. ખરો, પણ સેહેજખી પસતાવાની કે માયાની લાગણી તેણીના આખમા દેખાઈ નહીં છ.

“અલબત્ત બાવાજી, મારી માણિક બરાબર સમજેછ કે તમે જે કંઈ કહ્યું તે અમારા બધા માટે હતું.” મીનુ બોલી પડ્યો.

મનજીભાઈએ પોતાના બેટાના સમુદન ઉપર ધ્યાન આપ્યા વિના માણિકનો નાળુકે હાથ લઈને પોતાની આખમા દાખ્યો.

“બાદા તુને સુખી રાખે, મારી દીકરી, કારણ તારાં મુખમા હું મારા સંપુતનું સુખ જોઉં તારેથી ફરીજ-બા ગની વસંતીવારી કાયમ રહેનાર છે માટે ફરી કહ્યું કે બાદા તુને સુખી રાખે.”

અને પોતાના બેટાને ચાપીને કોટી કરી તે વૃદ્ધ ગહુ-સ્થ રહતી આખિ અદર ચાલી ગયા.

માણિકના હોઠ તુલીક પસતાવાને માફીના સમુદનો તણાઈ આવ્યા તણીને લાગ્યું કે ઘટે તે કરતા તેણી વધારે સખત થઈ હતી, પણ નહીં, તરત તેણીને પોતાને થયેલું અપમાન યાદ આવ્યું અને તેણી મીનુનો હાથ પકડી ગાડીમા બેસી ગઈ.

‘મારા ગરીબ બાવાજી, માણિકે તુને એમ લાગેછ, નહીં વાર, કે મારા બાવાનો બીલકુલ કસુર નહીં હતો.’ મીનુને લાગ્યું કે તેણી ઉપર અસર થયેલી હોવી જોઈએ એટલે તે ફરીથી બોલ્યો.

“ ડીઘર, બિચારા મારા બાવાએ આપડે લલ્લુ ચાહી નેજા બે સખુન નસીયતના કહયાતા, નહી વાર ”

“ આય લય કર રસ્તા પર ગાડીના ખરીયા ખરખર વચે ટાહેલા ના કરો, તમે શુ બોલોચ તે મને અરધુંબી સમજતુ નથી ”

આ તુમાખી જવાબ ઉપર મીનુએ મોટી હાથ ફેંકી અને વધુ કાંઈબી ન બોલવાની મક્કસદે તે ચુપ બેઠો.

આહ ! માણિક, તારા નેક ખત્તલત સંસારા તરફની આ તુમાખી માટે તુ પાછલે દહાડે કેવા લોહીના આસુએ રડીને પસતાવો કરશે ! તુચ્છકારથી છોડી ગયેલા ફીરોઝ-બાગમા પાછી આવવા કેવી ખાદાતાલાની મીનનત ગુબારી કરશે ! આહ ! અમીમાની ! તુને પ પાળનારની તુ સદા પાપમાલી કરે છે !

— ૦ —
પ્રકરણ ૧૯ મુ.

મોટે ઘરનાં માણુકખાઈના ઘર સંસાર.

મનજીલાઈને પઈસે વાલકેશ્વરમા ખરીદેલા બગલામા મીનુ પોતાની ખુબસુરત પરણેતર સાથે હર પડયા ઠડીની મોસમ હોવાથી મુબઈની સીઝન હતી. અને રોજના મેળાવડાથી દીપી રહેલા આ શહેરમા દિલ બેહુલાવનારી રમતોની ક્યા ખુટ હતી ? હીરાજી શેકના મરણ પછીથી જાહેર મોજ તરફ મંદ બનેલી માણુક, હવે ફેરવઈ ગઈ હતી, અને આ પોતાના નવા મકાનને તરેહુ તરેહુના કીમતી રાચરચીલાથી સણ ગારવા ખાતર તેણી રોજાંદી શોખીંગે જતી અગાઈ કરતા તેણીના સ્વભાવ લગાર નરમ પડી ગયો હતો. એટલે મીનુ તેણીના કામમા વચ્ચે આવતો નહી, અને તેણીને મનને

ગમંથુ કરવા દધ માણિકને ટાઢી મીઠી રાખતો ફીરોઝખાગના સેહેન નામથી તેણી છછણી પડતી, એટલે આ પોતાની લાડકી બર્ધરીને ખાતર મીનુ પોતાના વાહલાઓની વાત કરવાને અખાડા કરતો.

તે માણિકના ટેસ્ટથી છક થઈ ગયો તે બચપણથી મોટાઈમા ઉધરેલી નારે એવા અચ્છા ટેસ્ટથી પોતાનું મહાલ જેવું મકાન સણગાર્યું હતું કે જે તેણીને મળવા આવત તે વખાણ કરતા તેણીની નોડીની લપકાદાર ગાડી, અને પર્થસાની રેલછેલ સાથે પડ્યો બોલ ઝીલી લે એવા ધણીનું મુખ જોઈ, બીજી જવાન નારો માણિકની અદેખાઈ કરતી, પણ આ બધું છતાંબી માણિક મુખી ન હતી.

મીનુએ જે એક વરસ દીનસની ફેરલો લીધી હતી તેના હવે એકજ માસ બાકી રહ્યો હતો અને લોકો ધારતા કે તે પોતાની જગ્યાનું હમેશ માટે રાજનામું આપી ટેશે, પણ કેપટનનો વિચાર તેથી જુદોજ હતો જો કે તેના બાપ પાસે પડેલા લાખો રૂપિયાનો તે ચાલતે દહાડે ધણી થનાર હતો, પરંતુ તેને અયાસી જીદગી ખ્યારી હતી નહીં તેન એક કાગળ ઉપર મનજીભાઈ તરફથી મોહ માગ્યા નાણા ચાલી આવતા છતાં તેને લાગતું કે આખું હાથે બેસી રહેવું એ જવાનીમા આપ સમાન હતું માણિક જે રીતે સવારથી સાંજ સુધી હરેક ચીજ ઉપર કાકરા પેરે પર્થસા વાપરતી તે તેણીના ઉદયોગી સસરાના હલાલ પરસેવાના ફળ હતા તે ઉપર વિચાર કરવાને તેણી કઢી થોભી હતી નહીં.

માણિક હવે હવે જગ વપારે બહાર ફરતી હતી, અને મીનુને લાગતું કે તેણી જોઈએ તે કરતા વધારે જેહમત ખેંચતી હતી. માણ “એકસાઈટમેટ” એક નાનુક બાધાની છોડી માટે સાફ ન હતું એમ તે પોતાના ડાકટરી હુન્નરથી

જાણુતો હતો, પણ તેણે સમજાવેલું માણેક કદી સમજવા ના પાડતી

અ તે તેઓને ખબર મળી કે હીરા માણેક પેલેસના શેઠાણી શેઠરાખાનુ પોતાના બાબા સાથે પુનાથી મુબઈ, પેલેસમા પાછા ફરયા હતા

માણેક આ મુલાકાત માટે અતી ઘણી ઈતેજાર હતી. પોતે કેવી સુખી હતી અને પર્ષિયાની રેલછેલમા કેવી સાહેબી ભાગવતી હતી તે આ સાવકીને ખતાવવા નેણી ગાયા ટીગાઈ રહી હતી, પણ પેલેસમાં જતા પેલો બેવકા જવાન મળશે કે ?

આ વિચારથી માણેકની છાતી બેસી જતી હોય એમ તેણીને લાગ્યું તેને મોહડે મોહડે થવા તે નેટલી આટુર હતી તેટલીજ ગલરાટમા પણ હતી મગર સાવકીને મળવા જવાનો સંભવતાનો તરીકો તેણીથી દુર થઈ શક્યો નહી

માણેકે આને તકયાર થવા માટે રોજના કરતા વધારે વખત લીધા, તેણીએ સરવેથી કીમતી ને બિચાણકારક ઘરેણા અને પોશાક સજ્જા હતા, અને જ્યારે મીનુથી બોલાયા વગર રહેવાયું નહી

“મારી અબ્બરા, તે તો આજે હું કીધીછ, ખચીત તારી ખુબસુરતીની જોડી આખા મુબઈમાંથી મળવી મુશ્કેલ છે ?”

માણેકે પોતાની સાવકી માતાને, પરોણાએ અને મીત્રાના ઢગલા વચે બેઠેલી જોવાની વકી રાખી હતી, પણ તેણીને એકલી જોઈ તે અનખ થઈ પોતાના બાપીમા દિવાન ખાનામા પગ મુકતા તમામ આગલી યાદ તેણીના મગજમા ઘાઈ આવી, અને ફરી એકવાર લવજનો ખયાલ થતા તેણી ખાત જોવી ફિક્કી મારી ગઈ જે આઈતી ઘડીએ તેણી

પાતાની ફતહ શેહરાને બતાવનાર હતી તે આઈન ઘડીએ તેણી હિમ્મતની ઓટ થઈ ગઈ

“ઓ માથરે, કોણ તુ માણિક કે? શેહરાએ અગ્નય-બીથી પોકાર્યું “એ તું આટલા વખતમા કેવી થઈ ગઈ, ખચીત હું તુને રસતા ઉપર મળતે તો ઓળખતેબી નહીં. તું તો હતી તેમની અરધી થઈ ગઈછ”

શેહરાના આ બોલવાની ઉડાણમા કેવી ફતેહના ટચકો હતા તે માણિક પામી ગઈ, પણ ગરીબ બાપડો મીનુ તો ગબ્બાઈ ગયો.

“તમે ખચીત ધારોછ કે એની તબીયત એવી ખરાબ થઈ ગઈછ?” પાતાની બાહુના કિકંકા ગાલો તરફ અતી ઇંતેજારીની નજર ફેરવતા તે બોલ્યો “મને એમ લાગુ ખરૂ કે ફીરોઝપુરમા એની બુખ સારી નહીં હતી, પણ અહીં આવ્યા પછી કઈ સારો સુધારો થયોછ એમ હું ધારૂછ”

“તે તો કોણ જાણે પણ મને તો એ બીક લાગી આવે તેવી મુરદા જેવી લાગેછ”

“હું તકન સારી કાની છેલ્લે” માણિકે પાતાની આગલી મગફર ટેકવત રીતે જવાબ આપ્યો “મને લાગેછ કે આગળ હું એવી તદરોસ્ત કઠીબી હતી નહીં શેહરાબાનુ, તમે પુનાથી કયારે આયા?”

“ગીયા ભરેસપતવારે, હું તો વેહેલી આવવાની હતી; પણ લવજા—તુને યાદ છે કેની માણિક, આપરો દોશ લવજા—તને કઈ કામ નીકરી આયું એટલે અમે રોકાઈ ગયા”

શેહરાએ આ બધા વખત પાતાની આખ માણિકના ચેહરા ઉપર હીચી રાખી હતી પણ તે છોડીના છગરમા ઉથલાતા મોજાઓનો એક સસારો વટીક તેણીએ બહારથી બતાવ્યો નહીં,

“હું ! હું ધારૂં કે પાછા પેલેસમાં તમે પરણાઓને
બોલાવવા માગતા હોશો હું ” માણિકે પુછ્યું—

“કઈ ઘણાઓને નહીં મને ઘણા ખીચરો ગમતો નથી
ફક્ત મારી બેનો ને લવજી આવશે પણ હું એમ પુછું કે
તુને ફીરોઝપુરમાં તો ઘણી મજાહ પરી હોશે ? રોજ બધાને
મળવા ભેટવામાં વખત ઘણા સારો પસાર થયો હોશે ”
શેહેરા કેવા ટચકાથી બોલતી હતી તે માણિકેને સમજવું
મુશ્કેલ નહીં હતું તેણીએ હસીને તદ્દન નકરે ફિલે કહ્યું.
“તમે છુલી જાવોછ, શેહેરાબાનુ, કે હજુર હું ને મીનુ બે
મહીનાનાજ પરણેલા છઠ્ઠે એટલે અમુને એકમેકની સાથ-
તમાંથી કાઢ વખત મલે તો બીજાને મલવા જઇયે કેની ?”
અને એમ બોલતા પોતે સસારમાં કેવીએક સુખી હોય તેવું
હોળ ધાલતા, માણિકે પોતાના હાથના ગુલાબી આગળા મીનુના
ખભા ઉપર ઠોક્યા કેપટન તો એક શરમાળ સુદરીની
માફક લાલ લાલ બની ગયો

“હીરા કેમ છો ?” તેણી એકાએક બોલી શેહેરાબાનુ
હીરાને બોલાવેની ”

“હા ! તારો વાહલો નાનો બઈ ! ખરેખર, મારીબી
શુધ કાહ ગેઈ તારો બધો જીવ ભરધ રહ્યો હોશે !” અને
અહીં સેકાણીએ ઘટ ઠોક્યો

“હીરા બાબાકુ ભેજે ”

થોડા વખતમાં એક ઇંગ્લેજ ગવર્નેસની પાખડીએ વળગી
નાના હીરાબાબા, આ ગજવર મીલકતના વારસ શેફિયા
ઓરડામાં દાખલ થયા તેણે ઘણો ફકકડ ડરેસ પહેરાવ્યો
હતો અને માતાનો આબેહુબ નમુનો હોવાથી ઘણા સોહાનું
નણું લાગતો

માણિકે કદીથી આ બચા તરફ મેમની લાગણી બતાવી હતી નહીં, પણ પોતાના મરહુમ પિતાનું નામ રાખનાર તે હોવાથી તેણાએ હીરાને ઉંચકી પોતાના ખોળામાં મેસાડ્યો.

“કેમ વાહલાજી, હું તમને યાદ છેઉ કે નહીં?” માણિકે પુછ્યું

“હું નહીં તમને ઓલકતો, તમે ચું પપાના ઓરધા-
મની મોઢી ચખીમાંથી ઉતરીને આયાચ?” તે નહાના ચખ-
રાક છોકરાએ પોતાની આખ ચમકાવી પુછ્યું

મીનુ ખરખર હસી પડ્યો

“હું તો તારી બેન થાઉં, તું ને માણિક નથી યાદ?”

“નહીં, મને લવધી યાદ એ મમા આપરા લવધી
કાહલે આવચે”

“થોડા દહાડામાં આવવાના છે, દીકરા” શેહરાએ કહ્યું

માણિકના પગ થરથર ધુન્વા લાગ્યા

“તારે તું બીલકુલ માણિક બેનને ભુલી ગીચો” તાણું
ધુન્વતા હોઠે બોલી

“મને તો જ ટોકલેટ આપેત ને મને ઘના ધમેત,
લવધી તો લાજ આપેત, તમે તાય નહીં આપતા?”

તે ગરીબ બચ્ચાના આ નીરદાશ સવાલના જવાબમાં
માણિકે તેને શેતરજી ઉપર મુકી દીધો, તુરત ઉઠીને ઉભી
થતા તેણી હવે બોલી —

“હવે ચાલો, ઘેર જનાનો વખત થયો”

“શું એટલા જલદી?” જાણી તું ને તો હવે પેલેસ કડવા
આવતો હોય એમ લાગેછ” શેહરાએ ટીકા કીધી

મીનુ, પેલા નાના ભુલકાને હાથમાં ઉઠાવી તેને પોતાને
ત્યા રોજ આવવાને લલચાવતો હતો “તમે મને ધમેત,

આય બાઈ નહીં ધનતા” તે પટપટીયા પોરયાએ રોકકૂં પર-
ખાવ્યું “તમે મને લવધીની કાની મોટા મોટા દાખલા લલીને
ટોકલેટ આપ્યો?” અને અહીં તેણે પોતાના ભરેલા બટકલા
હાથો પોહોળા કરી દાખડાનું કંદ બતાવવા માડ્યું

“જો બા માણિક, હું તુને ખરૂં ક્રેડુ છું કે તું મન
મુકીને ખાવા માડ ને જરા તારા ચેહરામા લોહી બરાય તેવી
તજવીજ કર, નહીં તો લોકો બોલવા બેસશે કે કેપટનને
પરણીને તું સુખી થઈ નથી?” આ ચેહરાનો છલો કાતેલ
દીકા બાણુ હતો

માણિકને ચચકાટ ભારી લાગ્યો તેણી પોતાની માટાઈ ને
ઠસાથી છક કરવા તે સાવકીને મળવા આવી હતી, પણ તેને
બદલ તે પાહુવન સાવકી માતા તેણી ઉપર ફાવી નીકળી હતી

પણ બોળા મીતુને આ તેની સાવકી જવાન સામુના
મતે તદન ગભીર ને ઉદાસ કરી મુક્યો તેણે ગાડીમા બેસતા
તુરત એ વાત કાઢી

માણિક હું હમેશ જીવિછ કે તું આગળના જેટલી ભુખે
ખાતી નથી, ઘેર જઈને મારે તારી નાડ તપાસવી પડશે,
મને લાગેય કે તુને કંઈખી ખિમારી છે”

“કેપટન, તેવી કંઈ તસદી લેતાજ ના, હું તદન સારી
કાની છેલ્લે ને મને કંઈજ નથી” તેણી ઠડાઈથી બોલી

“જો તું મને નહીં તપાસવા દેશે તો હું તારા ઘરના
ડાકટર ખુદા પીરોજશાહને બોલાવશ, ચેહરામાનુના બોલોએ
મને એટલો દલગીર કીધોછ કે હું એ ઉપર શાત બેસનાર
નથી, જોઈં ડીયર, તારો ચેહરો મને બરાબર તપાસવા દે.”

પણ હવે ઘણું થઈ ગયું આજની તેની સાવકી માતા
ની ફેતેહને માણિકની તમામ હારથી તેના જીગરમા તરેહવાર

ઉભરા થતા હતા તે બધું ન ખમાવાથી આમે હાથ દઈ તેણીએ છોડી મુક્યું

“ઓ ખાદા ! શું મને કોઈ જરાખી જપ આપશે નહીં, હવે મારા ખાવા પીવા ઉપરખી ટીકા, મારા ફરવા ઉરવા ઉપરખી ટીકા, સવાલ, મને કોઈખી જપીને રહેવા દેવા માગતું નથી બસ, હું કટાળી ગઈ, હવે તો એવી જાંદ-ગાંધે જીવતા હું સીક થઈ જવશ ઓ ખાદા, એના કગતા તો હું મરી ગઈ તો બહુ ”

“અરો ઘરો ને નાની વડું ઉપર આવી પરો” તેમ માણેકે પોતાની નાસીપાસીના ઉભરો આપડા મીનુ ઉપર ખાલી કીધો

ગાડી ચોપાટી દરીયે કિનારાને રસ્તે જતી હતી મીનુ એ કહ્યું

“આપરે ઘેર જઈયે તો સારું

તે જવાનના ગભીર અવાજથી માણેક જરા અજબ થઈ પણ તેણીએ ઝટ કહ્યું

“હા ”

માણેકની અજબખીના હવે પાર રહ્યો નહીં તેણીએ તો ધાર્યું હતું કે તેણીને રડતી જોઈ મીનુનો આત્મા બળી જશે તે તેણીના એક આસુના ટીપા આગળ દુખથી અડધો થઈ જશે પણ તેના બદલે તેને તદ્દન શાંત ને ગભીર બેસી રહેલો જોઈ તેણી ભારે અજબખી પામી. ઘર આવતા મીનુ એ રાખેતા મુજબ માણેકને હાથ આપી ગાડીમાંથી ઉતારી અને તેણી દિવાનખાનામાં પુગી કે લુઈસા આયાને પોતાની શેઠણી આગળ બેલાવી એક સખુન પણ વધુ બેલયા વગર તે મક્કન છોડી ચાલી ગયો

રાત સુધી તે પાછો ફર્યો નહીં માણિક જોણીને હવે ચાલતા ને હાલતા પોતાના નેક ધણીની હેતભરી સોબતની આદત પડી ગઈ હતી તેણીને આ ગેરહાજરી ઘણી લાખી લાગી, કઈ સેકડો વખત તેણીએ ઘડીઆળ તરફ તેમજ બારીની બહાર જોયા કર્યું.

“એને મારી જવી જોઈએ તેવી પરવા નથી,” તેણી એક ઓરતની અસતોશી ઢંચે બોલી “જે માટીડો પોતાની બર્ફરીની દરકાર કરતો હોય તે કદીબી તેને એકલી છોડીને કલાકો સુધી બહાર જાય નહીં બધાજ માટીડા સરખા, પણ મને તો એમ લાગતુ કે મીનાચેહેર તેવાઓના જેવો નથી.

— (૦) —

પ્રકરણ ૨૦ મું.

નાટકમાં મેળાપ.

રાતે ખાણાને વખતે મીનુ મકાને પાછો ફર્યો માણિક, તેની લગાર લાખી ગેરહાજરીથી ઇતેબર બની ગઈ હતી, પરંતુ જ્યારે તેને પાછો ફરેલો જોયો ત્યારે થોભરો ચઢાવી ગુસ્સે થયેલી અદાએ મોઢું મરડી તે મરડાટમાં બેસી રહી.

મીનુએ જોઈ લીધું કે બાઈ સાહેબનું ટીચકુ હવાસે વાત કરતું હતું, છતાં કશામાં હોય નહીં તેમ તેણે ગંજવામાંથી બે નાટકની ફરસટ કલાસ ટીકીટ કાઢી ટેબલ ઉપર મેલી.

“હું માણિક, બેંડમેન થીયેટરમાં કાલે “મિરી વીડો”ના નાટક છે તેની હું બે ટીકીટ લાવ્યાં. તુને અનબતા જવા ઘણું ગમશે.”

“નહીં મને નથી ગમવાનું—એમ છંજરડા પીબરડા માફક મને જવા નથી ગમતું બે ટીકીટને બદલે સીઝન ટીકીટ કાય નહીં લાયા ? મારી મરજીમાં આવે ત્યારે જઈ શકાય.”

“ નહીં સીઝન ટીકીટનો કદાચ તું ગરુઉપયોગ કરતે, એટલે એમ કે તું તારી તબીયત સલામતે નહીં ને જ્યારે ત્યારે નાટકમાં જવા તઈયાર થતે ”

“ ટીક છે, તમને જો એમ મારા ઉપર તમારૂં ડાકટર પણ ચલાવ્યા કરવાનું હોય તો મારે આ ટીકીટ પણ લેવી નથી ” માણેક ફફડાટમાં બોલવા ગઈ

“ જમ તારી મરજી, ત્યારે હું એ ટીકીટો કોઈ ફરેડને આપી દેવશ ”

“ નહીં, તમારેથી તેમ કરાશે નહીં ” અને હાથ ઊંચકી માણેકે તે ટીકીટો લઈ લીધી.

મીનુ સતોશથી હસ્યો માણેકને આવી રીતે ઉલટ લેતા જોઈ તે ખુશી થયો “ મારી વાહુલી, મારૂં જ કંઈ છે, તે તારૂં જ છે કેની—”

“ તારે તમે એક સીઝન ટીકીટ માટે કેમ ઝડપ કરાણ, કેપટન મને સીઝન ટીકીટ લાવી આપશો કે નહીં, બોલો ”

“ કેપટન નહીં લાવશે પણ તારો ધણી લાવશે ” મીનુ બોલ્યો, “ આ માણેક, તું શું કામ મારી સાથે એવી રીતે વાત કરેછ ? તું કયા મુઠ્ઠી મારેથી શરમાશે ? કોઈ વખતે તો મને એમ લાગેછ કે એ શરમથી નહીં પણ જુદાધથી તું બોલેછ માણેક, મારા નામથી મારી પાસે તું માગ ને હું લાવી આપશ ”

માણેક ચુપ બેસી રહી

“ સીઝન ટીકીટ કોણ લઈ આવે માણેક ? ”

“ તમે ”

“ અને હું કોણ છઉં ? ” મીનુ તેણી નજીક આવતા બોલ્યો.

“તમે પોતે વરી, બીજી કોણ”

“ઓ માણેક, શું કામ તું જરા વધારે માયાથી મારી સાથે વરતતી નથી?” તે ખરા દિલના ઉભરા સાથે કરગર્યો. “હું રોજ તારી તરફથી હેતનો એકજ સખુન સાભળવા કેવા તરસું છું?”

તેણી તોરમા ચુપ બેસી રહી

“બોલ, જોદા ખાતર કંઈબી બોલ હું આર્હીથી ચાલી જાઉં તે આગમજ એક માઠો સખુન તો બોલ” તેણે ફરી કાકલુદી કીધી

“હું બોલી ચુકી અને ફરીથી બોલુ છ કે મને સીઝન ટીકીટ જોઈએ છ એટલે કેપ્ટન મારે વરે તે લઈ આવો”

મીનુએ તુરત પોતાની ટોપી ને લાકડી હાથમા ઉઠાવી અને ધસારાબધ તે ચોરડામાથી ચાલી ગયો તેના જાતીમા-નને જખરો ચઠકો લાગ્યો હતો

“મીનુ ઉભો રહે” માણેક બોલવા ગઈ આ છોડીમાં જે સારી ખાસયત હતી તે હમણા ઉભરી આવી હતી અને આના પોતાના નેક ધણી તરફની તેણીની પોતાની ચાલથી તે ખરા દિલે લજવાઈ ગઈ

પણ અફસોસ કે મીનુએ તે સખુન સાભળ્યા નહીં અને તેણીએ બારીમાથી જોયું તેમ તે કમપાર્વડમા ઉતરી પાણુ ગયો હતો માણેકને ઘણું મન થયું કે તેને હેતથી હાક મારી પાછો બોલાવે, પણ અભીમાનનો ભયકર ધ્રુવો તેણીના મગફર ભેજમા પાછો ચુસી આવ્યો અને તેણી શુપચુપ બારીએથી ખસી ગઈ

કલાકેકમા મીનુ પાછો ફર્યો તે જો દેક જાળવીને જ્યે મોઢે રહ્યો હતો તો માણેકબાઈ ઠોકરાઈને ઠોકાણે આવતે, પણ

તેને બદલ આ લલા દિલનો જવાન સીઝન ટીકીટ લઈ આવ્યો હતો.

તે દિવસથી માણેકે લગલગ દરરોજ નાટકમાં જવા માડ્યું. મીનુ તેણીને ઘણી સમજાવતો કે આવા લાગટ ઉજારાથી તેણી તબીયત ખરબાદ કરતી હતી, પણ માણેક તેમ માનવાને સાફ ના પાડતી.

આ બધો વખત એક જ ખ્યાલ તેણીના મગજમાં સર-વોપરી હતો. તેણી લવજીને મળવા માટે ઈતેન્નર બની રહી હતી, તેની સાવકી માતાએ કેવું જીકું સાચું તે બેવશ જવાનને માણેકને માટે કહ્યું હશે અને તેણીને તે સંસારમાં અસુખી ધારી મનસે મલકાતો હશે તે વિચાર માણેકને કો-ઈવાર દિવાની જેવી કરી મેલતો. અને તેટલા માટેજ તે લવજીને બતાવવા માગતી હતી, કે તે પોતાના કેપટન ધણી સાથે તદ્દન સુખી હતો તે હજારા જવાન સાથેનો પહેલો જળાપ તેણી શાત મને લઈ શકશે કે તે બાબે તેણી હજી શકમાં હતી, પણ કોઈની રીતે તેની નજરો નજર પડવા તેણી અવારનવાર નાટકમાં કે ચોપાટી દરયા કીનારે વગેરે ઠેકાણે ફરવા જતી પણ અજબ કે હજી સુધી તેની સાથે તેની મુલાકાત થવા પામી હતી નહીં.

એક દહાડે માણેક નાટકમાં જવાને તૈયાર થઈને નીચે આવી મીનુએ તેણીના ફિક્કા ગાલને લથડતા પગલા બોઈ તેણીને જતા રોકવા માટે ઘણું કહ્યું પણ હંમેશા માફક કશીજ અસર થઈ નહીં.

અઘો કલાક નહીં થયો કે એકાએક માણેકનું નાનું માથું બેફામીમાં મીનુના ખભા ઉપર ઝુમી પડ્યું થોડેવારે તેણીએ આંખો ખોલી ગબરાટમાં પોતાની આસપાસ જોયું.

“હું કાઢ છેઉં ? મને શું થયુંછ ?” તેણીએ ગભરાટ ભરયા અવાજે કહ્યું

“તું અહીં છે, મારી માણિક, મારી પાસે તદ્દન સલામત છે” મીનુ જે તેની નાડ ધરી ઉભા હતા તે બોલી ઉઠ્યા

“મેં તો પહેલાથીજ કહેતું કે તારી તખીયત તદ્દન સારી દેખાતી નથી” શેહરાનો અવાજ આવ્યો. “તારે નહીં આવવું હતું માણિક, કંઈ નહીં, તારી ગાડી નજદીક બોલાવીછ તેથી જલદી ઘેર જ”

“માણિકબાનુની ગાડી તઈયાર છે” આ બોલનારના અવાજથી માણિકના શરીરમા વીજળીક આચકો લાગ્યા હોય તેમ તેણી કંપી રહી. મને તમારો હાથ પકડવાની રજા આપશો તો હું તમોને આસાનીથી ગાડીમા બેસાડી આવશ” અને ગભરાટથી ઉપર જતા માણિકની નજર લવણ શેઠની નજર સાથે એક થઈ ગઈ

“હા લવણ જરૂર તારો ટેકો આપીને બીચારીને ગારીમા બેસારી આવ” આડી શેહરા વચે પડી “કેવું અજબ જેવું કે હુજુરતો લવણને કુહુછ કે પેલી માણિક બેઠીછ તે કેટલી ફિક્કરી ને જાણે જીદગીથી હાથ ધાઈ રહી હોય તેવી લાગેછ તેટલા તો તું એકાએક ફેનટજ થઈ ગઈ”

માણિકે મજબુત હોઠ કરડ્યો અને લવણ જે નજદીક હાથ આપવા આવ્યો હતો તેના તરફ ટેકથી ડોકડું ફેરવી તેણીએ કહ્યું

“નહીં, મીઠ શેઠ, હું મારા મીનુના ટેકાથી ગારી આગળ જવશ તને તસદી લેશો ના, ડીયર, મને તારો હાથ આપશે ?”

મીનુએ ઝટ પોતાની નાજુક બાનુનો હાથ પકડ્યો પણ માણિકના પગલા તદ્દન લથડતા જોઈ તેણીના બાળા ખાવીદે કહ્યું

“ મીઠો શેક, તમે મેહરબાની કરીને માણિક બાનુને બીજી તરફથી ટેકો આપશો ? એવણુ તદ્દન નબળા પડી ગયલા લાગેછ ”

જ્યારે તે બને જવાનો વચ્ચેથી માણિક લથડતે પગે ગાડીમા જઈને ગાડવાઈ, ત્યારે મીનુએ લવજનો, તેણે લીધેલી તરફી માટે ખાસ ઉપકાર માન્યો જવાબમા લવજ ટોપી ઉતારી માણિકને નમ્રો અને ગાડી આગળ વધી

તેણી આખો મીચી ગાડીના કુશન ઉપર માથુ અઢેલી સુપ પડી રહી કેવી રીતે લવજ તેણીની પાસે આવવા પામ્યો તે જાણવાને તેણી વણી આતુર હતી, પણ મીનુ પોતે વાતમા ઉતર્યો નહો

બિન્ને હીવસે જ્યારે તેણી બીછાનામા અઢેટાયલી હતી ત્યારે મીનુએ તેણીને ગઈ કાલનો હેવાલ આપ્યો

“ માણિક, કાલે તુ એકાએક ડ્રેનટ થઈ ગઈ ત્યારે મારો જીવ એવો ઉડી ગયો કે શુ કરવુ તેબી મને સુજ્યુ નહીં મને ગભરાટ થયો કે એકાએક તારૂ હારટ બેસી ગયુ કે કેમ, ને તેથી મારી આંખ અધારા આવી ગયા તેજ વખતે લવજ કુહડો મારી આપરી તરફ દોડી આવ્યો હુ તો એના મરકટીયા આગપરથી અને લાજના પાણી જેવો ધા-રતો'તો, પણ એ એકલે હાથે તુને ઈચ્છીને બહાર ચોરડામા લઈ ગયો, પછી બેશુદ્ધી દુર થઈ તારા શુધ વેકાણે આવી મારી મીઠી, ખચીત તે મને એવો ગભરાવી મુક્યો કે જાણે મારો જાન કમળ થઈ જતો હોય એમ મને લાગ્યુ પછી તો શેહરબાનુબી દોડી આયા ને લવજ પુરત આપરી ગારી બોલાવવા બહાર દોડ્યો, પણ માણિક હુ એમ પુછુ કે તારા સાવકી માયને આય લવજ વચે કઈ ઘણી ધારી દોસતી લાગેછ, એ લોકની કઈ ખાટી મીઠી મરજ એકબેકપર હોય

એમ લાગેછ, ફારણુ લવણ આપરી ગાડી બોલાવવા બહાર ગયો ત્યારે સોહરાબાનુએ તેને ઠડીમા નહી જવા બોલોત કરવા માડી તું કંઈ જાણેછ કે, માણિક ?

“તમે જઈને સોહરાબાનુને પુછી આવો” માણિક ટચ કામા બોલી “અને જરા કેપટન, તમે મને એકલી ઊંચેશો તો હું જરા સુઈ જવા માગુછ, મને ઉધ આવેછ”

હાં ! જે રીતે માણિકે કોચ ઉપર અછાડ પછાડ કીધીછ તેને ઉધનું નામ આપવું એ મશકરી સમાન છે

તેણી ક્વેવી બદબખત હતી ! જે ઘડીએ લવણ જવા બેવકાને બતાવવા માગતી હતી કે તેણી કેટલી સુખી હતી તેજ અઈન ઘડીએ તેણી બેસુધ બની પડી અરેરે કમનસીબ ! બસ માણિકને લાગ્યું તેણીનું નસીબ તેણીની સામે રૂઝુ હતું !

— ૦ —
પ્રકરણ ૨૧ મું.

તાર—વહેમનું બીજ

પણ માણિકનો સ્વભાવ એવો નહતો કે બદબખતી ઉપર બળાથો કરી બેસી રહે પોતાની સાવકી માતા અને ચેલા બેવકા જવાન સામે તેણી જે દેખાવ કરવા પામી હતી તે માટે તેણી મનથી ઘણી મુઝાઈ પણ તેણીની મગરૂરી હુમણા તેની યારીએ આવી અને હજુબી તે સાવકીને છત્ર મેળવવા નહી દેવી એવા વિચારથી તેણી વહેલી સાલ થવાને આતુર બની રહી.

મીનુએ હવે મજબુતીથી તેણીને બે દિવસ ઓરડા બહાર આવતા અટકાવી તેણે જોઈ લીધું કે માત્ર રોજીદ

એક સાઈને ટથી તેણીની તબીયત બગડતી હતી અને અજબ કે માણેક તેડલો વખત તામેદારીથી પોતાના મિછાનામા લેટી રહી

મીનુ કાંઈ અગત્યના કામ સાડ બહાર ગયો હતો તે તકનો લાભ લઈ માણેક નીચે ઉતરી દિવાનખાનામા એક બાબુની ટીપાઈ ઉપર એક સુદર બારકેટમા આ બે દિવસમાં તેણીની મુલાકાતની ખાએસ માટે આવેલા કાંઈ સખ્યાબધ મીત્રાના કારડ પડ્યા હતા તે તેણીએ જોવા માડ્યા બધાની વચ્ચે અલબત્ત શેહેરા અને લવજનો પણુ કારડ હતો, મગર મીનુએ પોતાની બાબુની નબળાઈ અને નીચે આવવાની અશક્તી જણાવી બધાને વિઠાય કીધા હતા.

“સાડ થયું કે એ લોકે મારા ચોરડા સુધી ચાલી આવવાની નફ્ટાઈ નથી વાપરી” તેણી મન સાથે બોલી, પણુ આય શુ ?”

તે એક સેટથી મધ્યમધ થતી તેણીની સાવકીના હર-કૂથી લખાયલી નાની ચીઠી હતી અને તેમા તેણીએ આવતા ભરેસપતવારને દહાડે પોતાને ત્યાં થનાર પારટીમા પોતાની સાવકી બેટીને અને જમાઈને નોતડ દીધું હતું શેહેરા અદર ઉત્તરતી “તારા બાવાને બિચારાને ગુજરવાને ખાસુ એક વરસ તો થયા આવ્યું આખા અગીયાર મહીના તે આજ સુધી સડ હું તો કવર ઝેર કરીને બેઠીતી પણુ મારા બચાના મોટા નામને ખાતર મારે એની સાલગ્રેહને દહાડે પારટી તો આપવી જોઈએ, છતાં મેં નો ફક્ત મુઠીબર આદમીએને બોલાવ્યાછ તુબી જરૂર તારા વર સાથે આવજો,” વગેરે

આહ ! એવીજ એક પારટીને દીવસે તેણીના ભલો બાપ આ જોહાન છોડી ગયો હતો ! તેજ નેહુસ્ત દહાડે બેવકા લવજએ તેણીના નિરદોશ કાનમા હેતના બોટા સખુન રેડ્યા હતા !

તે બધાની યાદ થતજ માણેક જીવસાથી ટટાર ઉભી થઈ આડું જ ઠેકાણે તે ઠગારાએ તેણીને ઠગી હતી તેજ ઠેકાણે તેને હરકુત કરવો અને પોતે પોતાના ભણા ધણીના સુખમા તદન મુખી હતી એ બતાવી આપવાને તેણીએ દરાવ કીધી.

શેહરાએ પોતાની ખારીલી આદત પ્રમાણે લવણના કાન તરેહવાર રીતે બભરીયા હુશ કે માણેક તદન અસુખી હતી, આગળના જેવી અરધીબી રહી નહતી અને પોતાના ઉતાવળા લગન માટે તેણી ખરેખર પસંતાતી હોય એમ લાગે છે, વગેરે તે સાવકીએ લવણ આગળ માણેકને હાકી પાડવા તરેહવાર જીઠી સાચી હુકીકત કહી હશે, પણ તેમા શુ તે શેહરાને કાવવા દેશે? નહીં સાના જેવી તક હતી અને ગમે તે થાય પણ એ મેળાવડામા પોતાના પુરા બહાર અને હઠેરામા દાખલ થઈ તે બને પાપી જીવડાઓને હરકુત કરવાને તેણીએ મનસે નકી કસદ કીધી.

પરંતુની રેલછેલ દબદબાથી તેણીએ તે હીવસે શેહરા અને તેણાના દરેક પરોણાઓને છક કરી નાખવાનો મનસુબો કીધી. હવેજ તે એકલપેટી સાવકી પોતાની હાર બોશે.

આ નવા તરગાથી તેણીની તબીયતમા જીદોજ ફેરફાર થયો. આ મેળાવડામા હાજર થવાની ઉલટે તેણીની બીમારી નાસી ગઈ અને જ્યારે મીનુએ તેણીને ખુસ મીઠાજ હસતા બોલતા કે મન સુકીને તે હીવસે ખાતા બોઈ ત્યારે તે ઘણા અજબ તેમજ ખુશી થયો. સાજ પડતા માણેક પોતાની મતલબ ઉપર ઉતરી તેણીને માહોડે 'પેલેસ'ની પારદીમા નવા વીશે સાજળી મીનુ ઘણા દલગીર થયો, તેણે મનજીવીથી તે ઉછાછળીને સમજાવ્યું કે આખા આઠ હાડા તેણીને આરામ લેવાની જરૂર હતી પણ માણેક એકની બે નહીં થઈ.

“તમે મારી સાથે છેઓ એટલે શું હરકત છે?” તેણી બાકી “વળી આપને નહીં જાણ્યું તો લોકો બોલવા બેસશે કે મારી સાવકી માય સાથે મને બનવું નથી” અને મીનુ આજે જ થશે.

મરેસપતવારે ઉતાવળે ખાણુ સઘ માણિક પોતાના ઓરડામાં હરેસ કરવા ગઈ તેણીએ પોતાના લગનનો ઉત્તમ પોશાક આજે પહેરવા ધાર્યો હતો, અને ખચીત તે અતી જાણુ સુદર સફેદ પોશાકમાં તેણી એક આકાશી પરી જેવી ખુબસુરત લાગતી હતી તેણીની ખુલ્લી ગરદન ઉપર બીલયાન ચમકતા હતા અને હાથમાં પશુ તેજદાર હીરાની એસ લેટ શેક્ષી રહી હતી બેશક માણિક અતી ઘણી સુદર હતી અને તેવી ખુબસુરતી આપણી પારસી બાનુઓમાં જવલે જીવામાં આવે છે.

તર્યાર થઈ રહ્યા બાદ તેણી પોતે પોતાને સંતોષની નજરે આરસીમાં નીહાળતી હતી હતી તેટલા દરવાજા ઉપર ટકોરા પડ્યા.

તેણીએ ધાર્યું કે કેપ્ટન અદર આવવા માગતો હશે અને કદાચ વખત થઈ ગયો હોય એમ કહેવા ધારતો હશે એમ માની અદર આવવા કહ્યું.

પણ અદર આવનાર મીનોચેડેર ન હતો તે એક માફર હતો અને તેના હાથમાં એક તારનું પીણું પરખીડ્યું હતું.

બાઈ સાહેબ, એક તાર આવ્યો છે, સાહેબના નામનો છે” નોકરે નમીને કહ્યું તાર. આ સંખ્ખન, સાલળનારના હાળ ગગડાવનારો ને કલેજમાં ધસકો પાડનારો છે પણ માણિકબાનુ હમણા આખી દુનિયા માટે એવા નફરો લીલનાં હતા કે એવા ડબ્બ તારથીબી તેણી ઉપર અસર થવી મુશ્કેલ હતી.

“વારૂ, ટેબલ ઉપર મુક તેણીએ હુકમ કીધો.

પહેલા તે માણિક તે તારમા શુ સમાયલું છે તે જાણવા માટે તદ્દન બેદરકાર રહી પણ પછી હુઈઝા આખાને ચોરક બહાર જવા કહી તેણીએ તે પોતાના ઘણીના નામનો તાર ઉઠાવી ફાડીને બોલ્યો અદર નીચે પ્રમાણે લખાયલું હતું :—

મીસીસ મનજીલાઈ તરફથી ફીરોઝપુર

કેપ્ટન મીનોચેહેર ફીરોઝની—માણિક મહાલ વહાલકેશ્વર

“તમારા બાવા ધાસનીભરો માદગીમા છે તુરત નીકળી પડો, આવતી કાલે સુરતના સ્ટેશન ઉપર અમે તમારે માટે ગાડી મોકલીશું ”

તુરત નીકળી પડો ' અને જો મીનુ તાર પ્રમાણે કરે તો તેને હમણાજ મુબઈ છોડી જવું પડે અને તેમ થવાથી માણિકની પોતાની સાવકી ઉપર ક્રોધ મેળવવાની ઈમારત ઊઠી જાય ' નહી, તેણી તેમ બનવા દેશે નહી

માણિકે તે તારનું કાગળ્યું પોતાના હાથોમા મસજીને હથેલી નાખ્યું

‘કઠી નહી બને, ‘તેણી મનસે બબડી’ હું તેમ થવા દેનાર નથી ’

અહી તેણીએ વીચાર્યું કે જો તેણી પોતાના ઘણી વગર પારદીમા જાય તો લોક બધા બોલવા નીકળશે કે તેણીને પોતાના વર સાથે સારો બનાવ ન હશે અને તેમ તો તેણીની સાવકી અને લવજની ક્રોધમા વધારો થશે, ગમે તે થઈ જાય પણ તેણીને લાગ્યું કે મીનુને તે ફીરોઝપુર જવા દેશે નહી ' શું એક ઘણીની ફરજ નથી કે પહેલા તેની બાયડીની સગવડ સલાખે પછી બીજાની ? વળી બિ-માર પડેલા તેણીના સસરા તરફ આ છોડીએ કેટલો અભાવ

દેખાડ્યા હતા તે આપણે જાણ્યે છીએ એટલે તેવા એક બુદ્ધિ-
સંસ્કરણને ખાતર પોતાની મોટી આશા લગ થવા દેવા તેણીને
ગમીયું નહીં.

અને તોખી તેણીને લાગ્યું કે આ તાર જો મીનુ જોવા
પામ્યો હોય તો માણિકના હાંઠામાંની ગમે એટલી કાકલુદીએ
પણ તે તુરત પોતાની ખાતા પાસે ઉઠીને જવા વગર રહેનાર
નથી, હવે શું કરવું તે ઉપર હજી તેણી ધ્યુપધ્યુ હતી
તેટલા દરવાજા ખોલી મીનુ અંદર દાખલ થયો.

“મારા જોદા ! માણિક, તું તો મને છક કરી નાખવા
બેઠીછ” પોતાની પ્રીયાની સુદરતા ઉપર અજાયબ થઈ જઈ
મીનુ ઉબરમાજ પળવાર ઉભો રહી ગયો, “ખચીત માણિક,
તારી ખુબસુરતીની જોરી નહીં મળે, મારી પરી તે તો આજે
હદ કીધીછ.” અને નજદીક આવી તે હેતાણુ ખાવી દે મા-
ણિકનો હોરાયી મંદેલો હાથ ઉઠાવી ઉપર કીસ લીધી.

બીજા હાથના કેવો બદબખતીનો સામાન હતો તેના
ખ્યાલથી માણિકનું જીગર ઠંડુ મારી ગયું.

“ગાડી મગાવો, હવે આપણે જવું જોઈયે” તેણી બોલી.

“હા, ખચીત હવે આપણે જવું જોઈયે તારા કરતા
તો હું વધારે ઈતેજાર છું બધાને મારી સુદર વાઈક બતા-
વતા માફ દિલ કેવું ખુશાલીથી છલાછલ થઈ જશે ?” ભોજો
મીનુ એમ બબડીને બહાર પડ્યો.

નહી, હવે તો તેણીએ કોઈબી રીતે પારટીમાં જવું જ
જોઈયે જ મીનુ પણ તેણીની અસાધારણ સુદરતા જોઈ
શક્યો હતો તો પછી પેલા દુર શરિજબાગમાં સીક પડેલા
એક બુદ્ધિને ખાતર શું તેણી આજની પારટીની ફતેહ જવા
દે ? કદી નહીં બીજી પણ તેણીએ પેલા તારના કાગલ્યાના
બારીક દુટકે દુકડા કરી બાસ્કેટમાં નાખી લીધા.

આ ખોટા આણુબટલા કામથી માણિકના હુકામા પસંદ
વાના ચમટા તરત વુટવા લાગ્યા પણ જે બની તે બની

ખીજ પાચેક કલાકમા તે તેણી પોતાના ઘણી સાથે
હીરામાણિક પેલેસ તરફ હકારી ગઈ

લવણને અને શેહેરાને એકવાર પાછું મોહોડે મોહોડે
મળવાને વખત નજીક આવ્યો હતો પણ આજે માણિક
નથી ત છવ રાખી શકી હતી

લવણ માટે આપણે આગળ વચ્ચે તેમ તે આખાખાઈ
જવાન કરજદાર અને આઈતુ શોચનો ફરે તેવો હતો અને
માત્ર શેહેરાને ત્યાં પડ્યો પાથર્યો રહેવાથી તેનો ઘણો ખરચ
ખર્ચો જતો, તેમ વળી તેના જવા ખીજ દોસ્તો વચે તેને
“ચેલી મોટે ઘેરની વિધવા” સાથે કેવો ઘરોખરો રાખી
શકતો, તે બતાવી આપી સહની અદખાઈ ખેચવાનું હતું;
એટલા માટે શેહેરા સાથે ઘણો પડોટાઈ ગયો હતો અને
ન્યારે તે જવાન બેઠેકેવા વીંચવા ચાલને દહાડે લવણને પરણી
જવાના ખ્યાલમા મસચુલ રહેતી હતી, ત્યારે લવણ પોતે
તેવો સ્વપનો વટીક ધરાવતો હતો નહીં શેહેરાએ માણિક
ખીલકુલ સુખી દેખાતી ન હતી એવા વિચારો લવણના
મગજમા ભર્યા હતા એટલે આજે તે પોતે પેલી સુઢરીને
મોહોડે મોહોડે થવા ઘણો ઇતેજાર હતો હા. જે માણિક
પોતાના ઘણી સાથે સુખી ન હોયે તો હજી તેણીના દિલમા
લવણનો ખ્યાલ હોવો જોઈએ, એના વિચારોની મુસતાફી ઉપર
તે પારદીમા અહીં તહીં ફરતો હતો, નેટલા માણિક, મીનુના
હાથમા હાથ આપી હસતે ચેડેરે અને હલકે કદમે પોતાના
પુર બહાર અને ઠસ્સામા દીવાનખાનામા દાખલ થઈ તેણીને
જોઈ એકેએક માનુષો ડોળા તાણીને ખારીકીથી નિહાળવા
લાગ્યા ખચીત મોટે ઘેરની માણિક, પેલા ગામડામા ઉધરેલા

જવાનને પરણી તદ્દન મુખી દેખાતી હતી, એ તેઓન મનના ગુરગ હતો

લવજ અને શેહેરા તરતજ તેણી આગળ દોડી ગયા

“તુ આજે કેવી સુંદર લાગેછ ?” શેહેરા મીઠાસનુ ડાળ ઘાલી બોલી “કાણુ એમ માને કે કશ ત્યાં દહાડા પર તો તુ નાટકમા ફેનટ થઈ ગઈતી, પણુ તે નખખાઈ હુ તો ધારૂં છ કે કઈ ઉશકેરાએલા વિચારોથી હાશે”

“એમ કે-હોયખી” માણિકે ખરખર હુસ્તા કહ્યુ અહીં તેણી લવજને શેહેરા બનેને પોતાના એક એક હાથ આપ્યા મીંડ લવજ મારે તમારો ખાસ ઉપકાર માનવાનો છે મારા મીનુએ મને પાછળથી કહ્યુ ત્યારે મેં તો બાણુયુ કે તમે તે દહાડે મારે ખાતર ફેટલી તસલી લીધી’તી મીનુ, લે ડીપર, જરા મારો બોઆ પકર અહીં અદર ઘણી ગરમી લાગેછ” અને ખુશાલીથી લાલ લાલ બની ગયલા પોતાના ખાવીદના હાથમા માણિકે પોતાનો સફેદ બોઆ કાઢી આપ્યો

લવજ નો ઠડો ગાર થઈ ગયો કેમકે શેહેરાએ તેને જુદુ કહીને ઠગ્યો હતો ક્યા છે માણિક અમુખી ? તેમ હોય તો પોતાના ઘણી તરફ આવા હેતના હાવભાવથી વરતે

“તમને ગરમી પડતી લાગેછ, માણિક્યાનુ ? તમે આય ખાસીની નજી ન સોડા ઉપર અવગો” લવજ ખાત્રમા ખુનું

માણિકે તદ્દન નફકરે હી- રાયા તને આપેલી બેઠક ઉપર બેસી ગઈ અને ઘણીજ ખુશ ની બાજે આબની પારટી ઉપર વાતો ચલાવી થોડેવારે તેણી મ કુછયુ “મીંડ લવજ, મારા મીનુ કાહુ છે ?”

“કાંય વારૂ ?” તેને ખુછયુ

“ મને તેવાણુ વગર નરો સોહવાતુ નથી—”

“ માણેક, તારે શુ તારા દિલમાંથી મારી યાદ સદતર નીકલી ગઈછ ?” લવણએ ધીમા પડામણા સાદે કહ્યુ

મહીનાઓ આગમન એવોજ એક મીઠો સાદ સાલળવા માણેકનુ જીગર કેવુ તરસ્યુ હતુ । તે વખતે આ સવાલને— આ અવાજને—બેહેસતના વાજીત્ર નેવો આવકાર તેણી આપતે પણ હુમણા ? —માણેકની નજર આગળ તેણી અદરાઈ તેની એક રાત આગમનનો દેખાવ આવીને ઉભા કેવો તે બેવકા ઠગારો । તેણીની સાવકીના ખભા ઉપર હાથ મુકી ચુકણુયે પડ્યો હતો તે યાદ આપતા તેણીની આખમાંથી ગાયા અગારા નીકળવા લાગ્યા

“ વખત હુમશા બદલાયછ તેમ વીચારોથી ફેરવાયછ એક વખત એવો હતો કે ન્યારે હુ આંધરી થઈને ખાણીમા નુટી પરવા તઈયાર થઈતી’ પણ ખોદાની મેહેરથી મારા લલા ખાવી દે વચે દેખાવ આપી મને સદાની બદખખતીમાંથી બચાવી લીધી ” માણેકના આ સખુનોથી પેલો ખાગડ તદન ઠડોગાર મારી ગયો

“ પણ હુ એમ પ્રુછુ, મીઠો લવણ કે તમે હવે મારા સાવકા બાવા થવાનુ મને ક્યારે માન આપોછ ?” માણેકે પ્રુછ્યુ.

આ વાત કરતી વખતે માણેક પોતેજ પોતાની ઠડઈ ઉપર હેરત થતી હતી તેણી હુમશા એમ મનથી સમજતી હતી કે લવણએ તેણીનુ દિલ સદાનુ ચોરી લીધુ હતુ અને તેને મોહોડે મોહોડુ થતા તેણી ડરતી ફરતી હતી, પણ હ- માણા તેણીને અજાણેથી સાથ લાગતુ હતુ કે તેણીની લાગ-ણીમા તદન ફરક પડી ગયો હતો માણેકના સવાલથી લવણને ખરડે પાણી ઉતર્યુ

તમે શું બોલો છો, માણેકબાનુ ?”

“તે જે હમણે કહ્યું તે વાત કંઈ છૂપી નથી, અરધું ઉપર મુખઈ જણાઈ”

“શું ? કે હું શેહેરાને પરણવાનો છું ?” લવણએ પુછ્યું. “દુનિયાના કંઈ બી છેલ્લા ચીજ હું કરી રહ્યો છું તે તારી સાવકા માયને પરણવાનું છે”

“એટલે ? તમારી રોજની અહીંની મુલાકાત, જોઈએ તે કરતાં જ્યાં આ એની તરફ તમ જે ધ્યાન આપો છો તે ઉપરથી બધાને એમ માનવાને કાણુ મેં યુક્ત અને તમે—”

“લોકો ગમે તેમ માને મારો એવો વિચાર કશો છે જ નહીં” તેણે બેદરકારીથી કહ્યું

“પણુ શેહેરા તો આશામાં હોશે ને હું ધારૂં છું ત્યાં સુધી તો એ વાત એની તરફથી જ ફેલાઈ જાય”

“શેહેરાને ગમે તે કરે મને તેની દમચીલાર પરવાઈ નથી. આપણને તો જવાન ખુબજુરત એહેરા વણા ગમે અને જ્યારે તારી સાવકા માય પોતે થઈને મને સંધરતી કરે ત્યારે તેમા મારો શું વાક ?”

આ નકટાઈથી માણિક કમકમયા વગર રહી નહીં

“પણુ મેં તમને બનેને એક રાતે સાથે બેઠેલા જોયાતા તમારી રીતલાત એવી હતી કે જાણે તમે શેહેરાના હાથની મારાણી કરતા હોવો, અને હવ તમે શું કરી જશો ?” માણિક ધકકારથી બોલી

“એમ તો તું જરા વાદ કરશ માણિક, તો તું ને બી એવોજ કંઈ અનુભવ મારી તરફથી મળેલો એમ કબુલ કરશે” આ શોખઈ ઉપર માણિકે ખરા દિલનો ફિટકાર ફેંક્યો. ફરેજ તેણીની આગ આગળનો યુમરાઈનો પડદો ખસી ગયો

અને આ બહારથી શોભીતા દેખાવનો જવાન માહેથી કેવો કાળુ મેઢુ હતો તે તેણી જ્ઞવાને ઓળખાવા પામી

“બીચારા અમે માટીડાઓનો શુ વાક ? જ્યારે ખુબ-મુરત બઈરાઓ પોતેજ અમુને ઘેરતા ફરે ત્યારે જરા સેહેજ અમારા દીલ બેહુલાવવા બહારથી મીઠાસનુ ડોળ ઘાટ્યે-બાક લગનની ખુસરી ! બાપરે, ખોદા પનાહમા રાખો !”

“મીઠા લવણ શેઠ ખાનદાન, બસ કરો ! સેહેરા જવી એક ઉખાળળી કમઅકલ ઓરતને ખાતર અમારી બઈરાઓની નાજુક જાતનુ તમે હુરડતુ લાયબલ કરોછ ખુબસુરત બાનુઓ તમારા જવા બેહુલેલા કગારાઓને ઘેરતા તો નથી પણ ખુલ્લો ધિકકાર નાખેછ સાબળી લેવો કે આજ પછીથી આપણા વચ્ચે સેહેજ વાતચીતનો પણ વેહેવાર રહેશે નહીં” અને મગરૂરીથી પોતાની ડોક ઉઠાવી ઠરસામાજ માણેક તેની પાસેથી હડી ગઈ

પેલી તરફ મીનુ પોતાના યજમાન બાનુની ખુરસી ધરી તેણી સાથે વાતે ઉભા હતો

“આપરી માણેક કેવી સુંદર લાગેછ !” પેલી સાવકીએ પોતાના સ્થિ ચરિત્ર બતાવવા માડયા “પણ હજુ એ ઘણી નબળી લાગેચ અને એટલી જલદી તમે બહાર કહારી નહીં હોતે તો સાર ”

“હાજી, મેબી એમજ કહ્યુ પણ એજ અહી આવવા બજીદ થઈ ”

“હા—હા હુ સમજી અહીં બેચાણુબી ખર કેની ? તમે જાણુતા તો હોશો કેપટન, કે લવણ ને માણેક મોઠા ફરેંડસ થાયછ એકએકના” શહેરાએ પેલા હેતાણુ ઘણીના મગજમા વેહેમનુ બીજ રોપવાની રૂઝઆત કીધી

“જોયુ કેની હુમણુબી બેઉ જણુ વાતમા એટલા મક્ક-શુલ થઈ ગયાછ કે આસેપાસેનાઓબી જાણે દરકાર કરતા નથી ” શહેરાએ ચલાવ્યુ

“ માણેક કોઈજ વખતે બોલકણી થાયછ ” મીનુએ લગાર શકશીજ દબે પોતાની બર્ષરી તરફ જોતા કહ્યું

“ પણ લવજી સાથે નો એને ઘણા વખતની ઠોસતી છે કેની ? જીવો કેપર ન હુ તો તમારા ભલા માટે કેહુ છ કે જે ઘણુ જ ખુબસુરત હોયછ તે એમ મેળાવડામા બધા જવાન્યાઓની સાથે બેસીને ઠાહેલા કરયાથી તેણીની ખીઠ પાછળ નીંદા થાયે છ તમે જરા માણેકને વધારે લાડુરો નહી ભેવા કવોતો સાદુ.”

“ પણ એની સુદરતા એવી છે કે કોણ એની સાથે વાત કરવાને નહીં તાણાય ? ” મીનુ બોલ્યો

“ ઉજબખ ગઈરો દેખુ ” શેહરા મનસે કહડી “ એને કુખાયછ કે નહી ? ” એની નજર આગળ પેલાઓ અકેક સાથે જેમ ગમેછ તેમ લાર કરેછ તે જોવા માટે શુ એની નજર નથી ?

આ વખતે માણેક ઉઠીને બીજાઓમા બેળાઈ ગઈ અને શેહરાએ છુટકારાનો દમ ખેચ્યો. તેણીએ ઠાસીને લવજીનુ ધ્યાન ખેંચવાનુ કીધુ પણ હરધુત થયેલા તે રખસ પાણી ઉતાર જોવો પોતાને જગ્યે બેસી રહ્યો

અરધાએક કલાક પછી માણેક પોતાના ઘણી પાસે આવી

“ બસ, હું થાકી ગઈછ, કટાળી ગઈછ, હવે મને વધારે રેવાર અહી થોભવુ નથી મને ઘર લઈ જાવો ”

પ્રકરણ ૨૨ મું.

બીજો તાર.

હીરામાણિક પેલેસમાની પારટીમાથી માણિક કાઠં જુદીન રીતની, તદન ફેરવાયલી ઘર પાછી ફરી ગાડીમા તેણીએ બધા વખત પેલા નક્ટ પુરુશના બોલો પાછા ને પાછા પાદ કીધા અને શુ આવા પવીત્ર લાગણીનો રોહ તણાવા દીધો હતો. તેણી એવી આધળી થઇ કેમ શકી હશે? હવે તેણીએ મીનુ અને લવણ વચેનો તફાવત મનથી તપાસવા માડ્યો અરે ખાદા. આવી અગાધ જીંડી કિદાગીરી કોઈબી ખાવિંદે ચોતાની બાનુ તરફ બતાવી હશે? અને તે બધાના બદલામા તેણીએ શુ નવાજેસ કીધી હતી? તુચ્છકાર અને હુરખુત. પણ મીનુની બધી લાયકાત છતાંબી તેનુ ગામડીયુ ખાનદાન કાઠં બદલાવાનું હુતુ?—અફસોસ. તે ખ્યાલથી માણિકના હાઠ ઉપર ફરી પાછો મરડાટ ફરી વલ્યો.

ઓ માતાઓ! કેમ અકલ માતાઓ! ખાનદાનના ખાલી ગરવમા તમારી લાડકી પુત્રિઓને ટેંદેકરાઈઓરી ઉધારવાના કહીબી તમે પાછલે દિવસમા માઠા ફળ નોમા છે? ખાનદાનના ટેકને ખાતર આજે ઘણુ ફળવાન બાનુઓ અરુધી ઘરડી બનેલી, બાપને ઘેરનો ખીચડો ખાતી પડી છે, એવી બેઅકલ માતાઓની અચપણુની તુમાખીલરી તરબિચતના પ્રતાપથી છે ખાનદાનની હેકરાઈ ખાતર હીવો લઈને કુલીન જમાઈઓ શોધવા નીકળતી માતાઓ, કેવા, પરિસાના ખોટા લાડથી બેહેકી ગયલા અથવા તો મોટા નામ અને ખાવાની ખામ વગરના, કરજમા ગરદન સુમી હુબેલા નવાનયાઓને હાથ ચોતાની બેટીનુ લવિષ્ણ સોપી તેણીને

તમામ ભવ બરબાદ કરે છે ગરીબ કુટુંબના પાણુ અસીમ
ને રાક, કમાઈ સપુતો તરફ એવી ખાનદાની ગરૂરી ધરાવનાર
માતાએ જ્યારે નાકલ ટીચકુ ચઢાવી જુવે, ત્યારે તેનાં
છાલકા શીક્ષણમા બચપણથી મોટી ધનારી બેઠીએ તેવી
મુગ ધરાવે તેમા તે નાદાન છોડીએ કરતા તેવી અક્ષીમાની
માતાએનો કસુર વધારે કહેવાઈ શકાય

તે રાતે માણેક નીરાતે સુઈ શકી નહી જીંઘમા સ્વપ-
નામા તેણીને દીરોઝબાગ અને તેમા વસનારાઓની યાદ થયા
કીધી અમે લગાર પસેમાનીભર્યા ભારી દીલે તેણી સવારના
જીંઘમાથી ઝખકી ઉઠી. દરવાજા ઉપર કોઈ ટકોરા મારતુ હોય
એવો તેણીને અવાજ આવ્યો અને તેણીએ મીનુને ઉઠાડ્યો.
તે જાણી અવાચી ખાઈ શાત નિદ્રા લઈ ખુશ મીંગળે ઉઠ્યો.

“શુ છે, માણેક?”

“કોઈ બારણુ ઠોકેછ” તેણી બોલી

મીનુ દરવાજા તરફ ગયો “સાહેબ, આપ તાર આવ્યો
છ” નોકરે કહ્યુ “તે ધારયુ કે વણે જરૂરના હોશે તે
થી આપ સાહેબને જીંઘમાથી ઉઠાડવાની બેઅદબી કીધીછ”

મીનુએ પોતાના પાસે નોકર પાસથી તે તાર લીધી
અને દરવાજા બંધ કીધો. જ્યારે કેપટન તે વાચતો હતો
ત્યારે માણેકના મગજમા ગઈ રાતના તારની બીના ધાઈ
આવી “તે શુ એ વાત જાણુવા પામશે?” માણેક એક પળ
ડહાઈ ગઈ, પણ હુમેશાની પોતાની ખુમતુરતીના પ્રતાપે
તેણી કેવી પોતાના ધણુને રમાડી લેતી તેની તેને યાદ થઈ
અને તેવી મુસતાફીથી મીનુને છેલ્લે મુઘી જવાબ આપીને
ઉઘું રહેવાનો તેણીએ કસદ કીધો

તેણીએ જોયુ કે તે કદાવર બાધાના જવાનના હાથ
તાર વાચતા થરથર થુજતા હતા—અ તે તે બોલ્યો,

“અહીં કંઈબા ભુલ થયેલી લાગેછ” તેણે ગમખવાર
પણ અનખ થયેલે સાદે કહ્યુ

“તે શુ વાર ?” ધપકતા દિલે માણિકે પુછ્યુ

“મારા બાવા બીચારા ઘણા સીક-તદન બેહાલ છે
હું એવાણને જીવતા નેવા પામશ કે તે માટે મને ઘણી ફિકર
થાય છે” તેણે ધુનતા સાદે કહ્યુ અને અહીં તે દરવાજા
તરફ ગયો.

“રસતર્થ આય તાર ક્યારે આવ્યો ?” મીનુએ પોતાના
પારસી નોકર ને બહાર શેઠની વરદી માટે ઉભા હતો
તેને પુછ્યુ

“હમણાજ સાહેબ, પાચેક મીનીટ થઈ હોશે.”

“પણ અદર લજ છે કે આય તો બીજો તાર છે એટલે
પહેલો તાર કંઈ આવેલો તું જાણે છે ?”

“હા સાહેબ, ગઈ રાતે આવેલો ને તે હુ પોતે બાઈ
સાહેબને હાથોહાથ આપી ગીએલો” તેણે કહ્યુ

“એ જોડી વાત છે” માણિકે બોલી ઉઠી “રસતર્થએ
મારા હાથમા આપ્યો તો નહી, એણે ટેબલપર મુકેલો”

મીનુ પામી ગયો કે કાંઈ થોટાળો છે ખરો એટલે સહી
કરીને રસીદ પાછી આપી તેણે રસતર્થને વિદાય કીધી “રામાને
કહે કે મારી ગાડી તર્થ્યાર રાજે મારે હમનાજ સ્ટેશન
તરફ જવુ છ”

દરવાજા બંધ કરી ત સિધ્ધી પોતાની બર્થરીના બીજાણા
આગળ આવ્યો

“માણિક, તે તાર કયા છે, તે મને તરત આપ્યો
કય નહી ?”

તે અવાજ તદન દ્રઢ ને હુકમ કરતો હતો ગાયા તેના સાદ્‌માથી બીલકુલ મીઠાસ નાખુદ થઈ ગયો હતો. મીનુ તરફથી આવી ધમકી ભર્યો સવાલ તેણીએ કદી સાંભળેલો નહીં એટલે માણિકનો મીઠાસ ગયો.

“કહા છે, પુછોછ ?” કચરાની ટોપલીમા મે તમને નહીં આપ્યો તેનું કારણ એટલું કે તેમ કરને તો આપરે પેલેસની પારટીમા નહીં જઈ શકતે” તણીની આ બેદરકારીથી મીનુને ગુસ્સો વધ્યો.

“પણ તું જાણતી નહીં હોય કે ત તારમા શું લખાયલું હતું ?”

“હાસતો વરી ! મ વાચીને પછી ફાર્યો”

મીનુએ એક ડગલુ વધારે નજદીક ભર્યું “તે વાચ્યું—તે વાચ્યું” કે મારા ગરીબ બાવા બેહોશ જેવા લથ-ભરેલી માદગીમા પડેલા હતા અને મારી તતકાળ હાજરીની ફીરોઝબાગમા અતી ઘણી જરૂર હતી અને ને છતાં તે તાર ફારી નાખ્યો ? માણિક તારી મગદુર શું ?” ખચીત આ વાર મીનુ ઘણા ઉશકેરાઈ ગયો હતો. હવે તેના સાદ્‌મા હુકમ કરતા ધમકી વધારે હતી માણિકને મનથી ગભરાટ છુટ્યો પણ અરે એરત જત ! તારા હાથમા સત્તા હોયછ ત્યાં સુધી તું તારી જીત બતાવવા માટે અતની ઘડી સુધી તારી અણપડતી હક ટકાવી રાખશે.

“માણિક આજ તુલીક ને તારા નેક ઘણી ઉપર ફેલેડ મેળવીછ, પણ સલાખ, હવે જીત મેળવવાનો વખત આ નહીં હતો પણ નહીં, માણિક—તુનાખી માણિક પોતાના જીવ-રના અવાજને કાન આપ્યા નહીં અને મગજમા ભરાયલા તુમાખીના ધુવાને તેણીએ જડેયોક મોહવાટે ભડકારૂં આગના સોહલા જેવા સખુનોએ બહાર પડ્યા દીધો.

“ મગદુર ? ” નાણી કોચપરથી ઉછળી ઉઠીને બોલી.
“ મને ચાહે તે કરવાને હું મુખત્યાગ છું જા એ તારો બુદ્ધો
બાપ મારી સાથે અદબથી વસ્ત્રથો હોતે તો વરી હું એના
આથ ધખારાને પાર પરવા દેને ને તમુને તાર આપતે પણ—”

“ ધખારા ! એક મરતો બુઝરગ શખસ પોતાના એક
પુરા ફરજદને મળવા માગે તેને તું ધખારા કહેછ ? ” તે
બેહુરમ શબ્દોથી તપી આવતા મીનુએ ગરજના કીધી

“ પણ હું શું જાણુ કે ને ધખી જવાનો છે ? ”

“ વાતકી એરત, તું એરતના પવિત્ર નામનેથી લાયક
નથી એક મરતા બાપને આથ દુનિયામા પોતાના એકપુરા
બેટાને મળવા ખાતર તારી બે કલાકની મોજનો ભોગ પણ
આપ્યો નહીં એા બોદા મારી બઘરી માટે મે એવો વિચાર
કદી કીધો’તા નહીં ” અને ખુરસી ઉપર બેસી જઈ મીનુએ
પોતાની આંખે હાથ ઢાકી કીધા

પણ હવે માણિકની તુમાખીને જબરો ચચડાટ લાગ્યો
નેણી વીછણુ માફક ઉછળીને બોલી “ તું ને કોણુ કહ્યું’તું
કે તારી બઘરી માટે સારો વિચાર બાધ મારી આજ
સુધીની તારી તરફ ખુદલો તું અછકાર ખતાવનારી ચાલ ઉપ-
રથી તું શું એટલું જોઈ શક્યો નથી કે તારા બાપની કે
તારી લાગણી માટે મને ટચાકરીભાર પણ પરવા નથી ? ”

“ હા, તારી લાગણી હુમેશની કઠોરને નહીં માફ થઇ
શકે એવી એરહમ હતી પણ લગનથી આપણે ધણી ધણી-
યાણી થયાછ તો મારા બાવા તે એક ફરજ ખાતર તારા
પોતાના પણ મુરખી જેવા—’

“ મારા મુરખી ! જેલો ઘરડો હુવડ અધચારડો તે
મારો મુરખી—”

“બસ કર એકદમ. માણેક, મોહોડું સંભાળીને બેલ!”

“શુ તમે મને ધમકી આપોછ? તમે શુ એમન સ્વમનોહ કે તમારા જેવા હલકાને પણવાથી હુ એમની હલકી થઈ હોઈ તેમ વરી તમારા ગામડયા બોચ સગાને મારા પોતાનાઓ દાખલ સંઘરતી ફરું—”

“ત્યારે તુ મને પરણી શુ ધુર મુકવા—”

“તેમા મારી બીજી મતલબ હતી” તેણી પાકવી નાખનારા અવાજે બોલી

“તુ શુ એમ કહેવા માગેછ કે તુને મારી દરકાર નહી હતી?”

“તમે શુ મારી આજ સુધીની ચાલથી તે જાણવા પામ્યા નથી?” માણેકે સાચુ પુછ્યુ

“હવે તો તુ એટલે સુધીની કાસ્ટ નશી ને મને કહેવા માગેછ કે તુને બીજાની દરકાર છે”

“વરી તેકુ બી ખરું.”

હવે મીનુ ઉઠીને માણેકની લગોલગ આંખો તે ઉછાછળી તુમાખી ગરવથી આધળી બનેલી છોડીએ જોયુ તેમ તે ખીલતન જવાનતુ તમામ શરીર થરથર ધુનતુ હતુ

“તુ આય સાચુ બોલેછ કે જુડુ” તેણે દુખથી ઘમઘામ બોલે અવાજે પુછ્યુ

“તદન સાચુ” તેણી તુચ્છકારથી બોલી “મને, મારા જેવી એક નામીયા ખાનદાનની આવી ખુબસુરતીને, તારા જેવા ગામરીયા બોચ હલકા ખાનદાનના આદમી સાથ જોરાવાને કેમ બને? સીવાય કે તેમા મારી બીજી કાઈ મકસદ હોય. તુ શુ એમ પારેછ કે મારા અમીરી લોહીને

આવી નામોસી લગારવા માટે મારી પાસે કશું કારણ નહીં હતું ?”

“મારું જીગર તુટી ગીયું” તુ” માણેક રડતા બોલી “મારી જવાનીમા વાહલા થઈ પડેલા એક જીવે મને દગો દીધો, તે મને બેવકા નીવડ્યો ને તેથી—”

“તેથી તે મને તારો શુભામ બનાવ્યો ? વાણી મહેર-બાની તમારી, મોટા ખાનદાનના માણેકબાનુ ! અચીત મુજ જેવા કમીના ઉપર આપ તમારી કેવી મહેરબાની ? એક સવાલ વધારે આપ મરદનુ નામ શું કે જને ખાતર તે મારો ભવ બરબાદ કીધો ?”

“હું નથી કહેવાની” હવે માણેક ગભરાઈ રખે તેના આ ઉછાછળા એકરારથી મીનુ તેને કદી માફ નહીં કરે

“મને કહેવુંજ પડશે” તેણે માણેકના બને હાથો મ-જબુતીથી પકડી એક બરાડ મારી—“તિનુ નામ ?”

“તમે ગણાજી તેજ, લવજી શેઠ” માણેક દબાયેલે અ-નાજે બોલી એક પલકારામા ગમ કાલની પારટીનો દેખાવ મીનુની નજર સામે આવીને ઉભો વેહેમનુ બીજ તે તેજ વેળા તેના મગજમા રોપાયું હતું બસ તેને લાગ્યું કે તેના મુખનો સુરજ સદા માટે ચુરખ થયો હતો એક લાખી અ-સરકારક જીગર તુટી ગયો એવી અફસોસની નજર પોતાની બાયડી તરફ ફેંકી મીનુ ત્યાંથી ચાલી ગયો

માણેક કોચ ઉપર માથું પટકી બેઅખત્યાર રડવા લાગી તેણીએ જે હકીકત કહી હતી તે ખરી હતી પણ અરે, એક સવાલ મીનુએ વધારે પુછ્યો હતો ! હવે માણેકની લાગણી કેવી હતી તે બાબે મીનુએ પુછ્યું હતું તે તેની ધણીઆણી પોતાના આવી દના ગળાને વળગી પડી બધી પોતાની તુમાખી

નાટે માફ માગતે ગઈ કાલથી તેણીએ લવજીને પોતાના પુરેપુરા બહારમા ઓળખી લીધા હતા અને સાથે સાથે મા પોતાના ભલા ખાવિદની અસીલાઈથી તેણીમા સારી અસર થવા પામી હતી-પણ અફસોસ ! કે જ્યારે સદાના સુખી થવાનો વખત આણી ઉપર આવ્યો ત્યારે ખાલી હેઠરાઈ અને પોતાના ભાળા વર ઉપર વાપરવાની પોતાની સત્તાની મુસ-તાફીએ બાજી બગડી ગઈ માણેક કલાકો સુધી એવી આ-શામા ત્યા પડી રહી કે તેણીનો મીનુ પોતાની બાયડીને બોલાવતો આવશે, પણ ફોકલ અ તે વધુ ધીરજ ન રહેવાથી તેણી તર્કયાર થઈ બહાર નીકળી પણ હુઈઆ આયાએ ખબર આપી કે શેઠ પોતાના સામાનનો એક બેગ લઈ સ્ટેશન તરફ ઉપડી ગયા હતા

માણેકને મથ્યા વગર ! તેણીના મગજમા તમર આવી ગયા અને પડોશની ખુરસીપર તે બેસી પડી

—————(૦)—————

પ્રકરણ ૨૩ મું.

શ્રીરોઝપુર તરફ.

જ્યારે શ્રીરોઝ ખાગમાથી મીનુ ને તેની બાયડી મુબજ તરફ ઉપડી ગય ત્યારે સદાના આ સતોશી સુખી મકાનમા ગમીનો પડદો ઉતરી આવ્યો ઘણીકે વખત હીરાબાઈ અને આવા માસી સાથે બેસીને આખ પાણી કરતા વડુ વાપરવાની ને પોતાના સપુત બેઠાને સદાનો આખ આગળ રાખી તેના મીઠા બચ્ચા બાળામા પોતાનો ખુદાપો કગરથી પસાર કર-વાની તેમની અમ્માએને કેવો ફટકો પડ્યો હતો મની પો-તાના આ ભલા મુરખીઓને ગમગીન નેઈ ઘણી દુખી થતી,

પણ ગરીબ મનજીભાઈ, નેવણુના દિલમાં થતા હુંદ બહારન ગમીના ઉછાળા બહારથી જોવાને કોઈખી શકિતવાન નહી હવુ

ફક્ત મનીથી તે મકાનમાં કાઈખી રેશની આવતી, અને આ ભોળી બરભરી ને સતોશી છોડીથી તે ઘરમાંની ગમી આસતે આસતે દુર થવા લાગી.

એક દિવસે મની પોતાની રાખેતાની લટારે નીકળી જામાંસપજી જાગીરદારના બેન નાનીબાઈના મકાન તરફ તેણી આવી પુગી કે વણે દિવસે આ ખુઝરગ બાઈને મળવાને મનજીએ તે અસલી દબના પણુ મોટા હુવેલી રોકા મકાનમાં દાખલ થઈ

આ નાનીબાઈના વર પાહલનશાહ શરાફ મુરતમાં સરાફીનો ધંધો કરતા હતા અને પોતાની કરકસરી આદત અને સાદી જીંદગીથી તેઓએ સારો પધસો એકઠો કીધો હતો તેઓ બિચારા બચના સુખથી બેનસીબ હતા, છતા સતોશી હોવાથી સુખી હતા, પાહલનશાહ અસલી દબના મુરતી પારસી હતા; આડા બધનુ બદન, અલેયાની ઈજાર, ચાચના જોડા અને ડગલી વગરના બદનપર મોટી અધમણુયા પાથડી પેહેરી, તેવણુ સેતરજીનો ટુકડો બિછાવી પેદી ઉપર સવારથી સાજ સુધી બેસીને નાણા, હુડી, વગેરેની ગણતરીમાં વખત કાઢતા નાનીબાઈને પોતાના બાઈ જામાંસપજી ઉપર સારો જીવ હતો એટલે તેમના નાના હીકરા રતનશાહને કરી લેવાનો તેમનો વિચાર હતો પાહલનશાહે તે સાલળી શકથી ડોક્યુ ધુણુવ્યુ “રતનશાહ, નહી, નહી, નાનાબાઈ, એ છોકરો કાંઈ તુને ન મને તરીપાર ઉતારે એવો લાગતો નથી કાંઈ મેહરનોહ વરે તારો એવો વિચાર થાય કે?”

“નહી, મેહરનોસને જી, એ તો એના બાપનો વરો હીકરો, ખસ મારો તો જીવ બધો રતનશાહમાજ છે, તમે

એને આપરે ઘેર રાખીને વાપરી તો જોવો ?” “હુ વાપરી જોએ, માફ ને તારૂં કપાર આપ કુતરાને ગરે બાધે તેવા ગલ્લપટા પહેરીને ફરતો ફરે, ને નહીં હીખવા ભણવાનું નામ મલે, કે નહીં વેપાર વણજની વાત એ પાણીએ કાંઈ આપ-રા વાલ ચરે નહીં

પણ નહાનીબાઈ મકકમ વિચારના ને એલયાગપાટ બઈરા હતા. તેવણે અ તે પોતાની જીદ પાળી અને જ્યારે બિચારા પાલનશાહ શુન્દર પામ્યા ત્યારે તેવણના પાળક દાખલ રતનશાહનું નામ ભણાવ્યું મરહુમ ઘણા દુરઅદેશ હતા અને પોતા પાછળ વસીયત મુકી ગયા હતા જે તેવણના હુકમ મુજબ સોલીસીટરો વરસી વિતા વાચનાર હતા આ બધા વખત રતનશાહ પોતાને પોતાના કુવાનો એકલો વારસે થયેલો માનતો પાલનશાહને મરણ પામવાને લગભગ વરસ થવા આવ્યું હતું અને નાનીબાઈ સુરત છોડી હુમસના ગામ-ડામાના અસલ મકાનમા ચાલી આવ્યા હતા, જ્યાં અવાર નવાર મની તેમનો વખત સોહવડાવવા જતી હતી આજેબી મનીને આપણે ત્યાં આવેલી જોઈએ છીએ

“કેમ નાનીબાઈ માય, કમ છેવો” મની તેવણને કોટી કરતા બોલી “છેઉ દીકરા, સારી છેઉ હમણાં વારીમાથી આવ્યા આવેલા તે કાતરયાપર ભરાવતી”તી, જ દીકરા મની ઉપર કાતરયાપર જઈને સારી પાકવી જોઈને ફેરી બાઈ આવ ”

મનીને તે આગલા દિવસે વાદ આવ્યા કે જ્યારે તેણી વગર ઈજને કાતરયા ઉપર ભરાઈને ફેરીઓનો ઘણું કાઢતી “નહીજી, હમણા તો માફ કરો” તેણી હસીને બોલી “અને છુપ નથી, પણ આજ વરસે તમારી વારીમા આવ્યાનો પાક સારો છે કે ?”

“કોણ જાણે કીકરા બધા લોકો કહેછ કે ઘણા સારો પાક છે ને મારી વારીમાથી ચાર કરતા ઓણુ ઓછી કેરીઓ આવી છે એ તો માય, ધણી વગરના ઢોર સુહના તે કહેતી કઈ ખાદી છે?”

તેણુ આખ નુછતા બોલ્યા “પણ શુ રવનશાહ ફેખરેખ નથી રાખતા?” મનીએ પુછ્યુ

“અરે હરવાથો તે, જ્યારે આવેચ ત્યારે પઈસા આપો, પઈસા આપો, એટલુજ તે તો જાણેચ વાડીમા નજર રાખવા કેઈચ ત્યારે તો સામે થાએ કે એ માફ કામ નહી ને કહેચ કે બધુ વેચી સાદીને મને રોકડા પઈસા આપી દેવો.”

“પણુ વસીયત તો હજુર વચાયુ, નથી કેની?” મનીએ પુછ્યુ

“નહી પણ જ્યારે હુએ ત્યારે એજ સહિના ધણી થશે એમ છે, મનેબી કઈ સુજ નહી પરચુ તે, બાકી બિચારા બેહસ્તી તો વરના ઘરથીજ ના કહેતાતા પહેલા તો કેવો પરથા બોલ ઝીલી લેતોતો, ને ફુવાળ સાહેબ, ને ફુઈળ માય કરતો તો, હવે તો બસ તુ કોણુ ને હુ કોણુ પાચેક દહારા પર તો તકરાર કરીને ગયો એને એકદમ તન હજાર જોઈતા હતા, રખર તેઓરની નવી ગારી લેવા તે મે ના કહ્યુ, તો શુ બોલુ હવે મની તારી આગર મારા મોહના પર કહેચ કે દોખમે ચહરાવવાનો વખત આવ્યો ને પઈસાને સાની હુઈચે બાધીને ફરોચ” ફરી નાનીબાઈએ આખ નુછી “નારા પાલનશાહને બેહસ્ત, કદી ખીસ નથી કહ્યું, ને હુ તેવણની ઉપરવારી થઈને આય દુકતાને મારા ઘેરમા લાવી તેનો એમ મને બદલો આપ્યો.”

“નાનીબાઈ માય, હુ દલગીર છુ કે તમે ખચીત તમારે હાથે તમાર. પગમા કુંહાડી મારીચ જે છોકરાને

માટે એના માથાપાપ દુખી, જે પોતાના મુરમીઓ તરફ નીમકહરામીથી વરતે તે તમારી તરફ એવી નચાણી ચાલ ચલાવે તેમા નવાઈ નહી, જે હું તમારે ઠેકાણે હોત તે આવ્યા એક શીખ્યા બધ્યા વગરના છઠેલ ઈતર દુકતાને કરી લેવાના કરતા મારા પઈસાનો જીદોજ ઉપયોગ કરતે સગા-ઓમાથી આખ વીચીને એક આખાખાચો છોકરો ઉંચકી લઈ તેને આપણુ આબરૂદાર નામ ને તમામ દોલત કંઠાડી આપી, ચાલતે દહાડે તેને હાથે નામ ને પઈસા બંનેને બરો લાગે તેવી નામોસી મેળવવી એ આપણા હાથે પોતાના પગ તોડ્યા બરાબર છે તેના કરતા પારસી કોમમા મુકલેસીમા સબડતા ગારીબ નાવારેસ બચાઓમાના એક અરધી ડબ્બન પાળી લઈ શારી કેળવણી અને હિતમ તરબિયત અપાવી, આપરી કો મને શોખા મલે તેવા ઉચા વધામા અને આબરૂલરી હાલતે તેઓને મોટા કરી ફુનિવામા બહાર પાડવામા હું ખરી સ-ખાવન અને દુરઅ દેશી સમજીતુ તેવું તમે કીધું હોતે તો તનુ અવદાન પુત્ર ભાગન '

‘ પણ દીકરા નહી કરી લે તો ચીનવદપુલનો રસ્તો કોણ બતાવે. એ વહીરે નાચ દીકરા વગરતો દુશમનને ઘેર અધાર બે—”

“ એવો નેકનામ કરી લેવાથી તો ખચીત આ ફુનિયામા નામને અધાર લાગે તેમા નવાઈ નથી પણ હું એમ પ્રધુધુ નાનીમાય કે-કે તમારા ભઈના વડા દીકરા છે, તેવણુ તમારી બગીરીપર નહી દેખરેખ રાખતા કે ? મનીએ અચ-ગાની છબે પ્રધુધુ

“ કોણ, મારો મેહરનોત ? કુઈ મરે એતો આજે મારૂ કામ કરવા દોરી આવે, પણ રતનશાહને એની સાથે કહો બનેચ જે ? નથી એ ખીચારો અવગ રહેગ '

“કાચ બાઈએ બાઈને બનતુ નથી ? પણ તમા વાક કોણનો હોસે ?” રતનશાહનોખતો જામસાઈને તાહ કાલે-ખાન નામનો સીપાઈ છે તે તો તે જોયો હોસે ? હું એક દહારે રતનશાહનું સુવું એબયલ જેવું કુતર જોબઈ ગયું, તે એને કાલેખાનને આખા ગામમા શોધવા મોકલ્યો બી-ચારા તે સીપાઈએ ઘણુબી શોધ્યું જુદું શુ કામ બોલુ, કહેછ કે રખડતો રખડતો સુરતવેર ચાલતો ગયો, પણ નહી મળ્યું ત્યારે આવીને રતનશાહને કહ્યું એતો હાજરો રાતો ને પીજો થઈ ગયો ને કહ્યું કે જા જાહનમમાથી શોધી લાવ હવે મરે મને હસવુબી આવેછ મની, પણ મુઈ એ પકાણું કસરેવજી જાત તે તરત નોકરીપરથી ચાલી ગયો ને છ મ-હીને રહીને એકદમ આવીને રતનશાહને કહ્યું કે જાહનમ-માબી શોધી આવ્યો પણ ત્યાબી નહી મલતુ । પછી તેણે છ મહીનાનો પગાર માગ્યો એટલે રતનશાહ તો છેરાઈને તેના આગપર ગયો તકરાર જોઈને મેહરનોસ વચ્ચે પડ્યો ને સીપાઈ તરફની બધી હકીકત સાબલી અને રતનશાહની પાસથી જબરીથી કાલેખાનના છ મહીનાનો પગાર અપાવ્યો, તે દહાડેથી રતનશાહબઈ સાથે ઉંચે મોહને છે ”

“મેહરનોસે ઘણુ ડહાપણ કીધું ” મની બબડી

“મીનુની બધરી કેમ છે ? પછી એ લોક તો મુંબઈ ચાલી ગયા ?”

“હાજી” મની બોલી “પણ મીનુનું રોજ કાગળ આવેછ ”

“પેલા બીમપોરમા રેશમી કાપડની દુકાન માડીને પેલા મુબઈવાળા વર બઈરી રહ્યાછની, તે બઈરી બીચારી ઘણી સારી છે, અવારનવાર મારી પાસે આવેચ, તેને મને કહ્યું કે એ મીનુની બઈરી તો મના મોઠે ખાનદાનની છે. મુબઈમા તો એના માયબાપનો ફોર થનો” મલિકબાઈ બોલ્યા,

“હા, પણ નાનીમાય, એ બીચારા વર બઈરી તો દુકાન ખાતી કરીને મુબઈ પાછા જવાના છે એમ મેં સાંભળ્યું કહેય કે એ કુ રજા કાપડીયાને કાઈ કમાઈ થતી નથી ને બીચારો ખાટે ધધા કરેછ—”

“હા દીકરી, બીચારી એ કુવરની બઈરી સુનાઈ મારી આગલ કહેતીથી કે દુકાન બંદ કરીને જવાનો વખત આવ્યો તો, પણ જાગીરદારના મેહેરનોસણને એ વાતની ખબર પડતા પોતાના જાતભાઈની મદદે તેવન તરત આવ્યા ને બીચારાને છુપી મદદ કીધી. તેની દુકાન માગનારાઓથી હુટઈ જતા બચાવી લીધી, કાઈ બીચારી સુનઈતો લાખ લાખ મોહને મારા મેહેરનોસ દીકરાની તારીફ કરતીતી એવોજ બધો ગુણ મારા રતનશાહમા હોતે તો આજે મને ખરાપો શાનો હોતે”

આ વખતે મની મોડું થવાનું કહી ઉઠી ઉભી થઈ નાની બાઈ તરતની ભણેલી બાળની ખુમચી મની આગળ લઈ આવ્યા અને તે ખુઝરગ બાંધને ખોડ ન લાગે કરીને સોંડેન ચાસણી કરા તેણી હવે બહાર પડી

થોડુંક આગળ ચાલતા તેણીએ જામારૂપ જાગીરદારની વાડી નજદીક આવી પુગી મનીએ અજાયબી વચ્ચે જોયું તો પચીસ તીસ કોલીયા મજુરો હાથમા કૂહાડી લઈ, ખજુરોના હારે કટાર ઉગેલા આડો ઉપર મોટા મોટા ફટકા મારી ઉડાડા કરતા હતા આ શું તમાસો હતો ? મની જરા વધારે નજદીક ગઈ તેટલા જામારૂપના મકાનના ખુઝરગ કારભારી ફેલા કાઠા ઉપર તેની નજર પડી ફેલાજી કમરે હાથ ટેકવી બધા મજુરોને વરહી આપતા તેમ તેમ શુરપર ચઢી કોલી ઓ આડને ફટકા લગાવ્યા જતા

“શુ છે, ફલાછ ?” મનીએ આ તે પુછ્યું ”

“કોણ, મનીમાઈ કે આવો, આવોર ’ અને ખુદા ફલાએ વાડીનો દરવાજો ખોલ્યો

“આય આડનો કાય નાશ કરાવોછ !” મનીએ પુછ્યું
“કોણના હુકમથી, ને તમારી વાડીમાની તાડી તો ઘણી વખણાયછ ”

“ હમારા હેક મેહરનોજના હકમથી એતો થતુ છે ”

મનીની અજયબીનો પાર ન રહ્યો આવા માતાના દુધ જેવા મીઠા અમરત પાણી દુજના આડ, કે જેનેથી મહીને દહાડે ખાસસી કમઈ ગજવે ચાલી આવતી, તેનો આ પ્રમાણે નાશ કરવામા ખચીત કાઈ ભરમ હોવો જોઈએ મનીના નિસાસુ સવાલથી તેણી નીચલો ખુલાસો જાણવા પામી

આ વાડીમા બસો ખજુરીના આડ હતા, જે ઘણા ખગ પચીસ પચીસની હારમા ઉગેલા હતા એની આગલી પચીસ હારના આડની તાડી મકના તાડીવાળાની દુકાને વેચાતી, જે જમાસપછનો ઘણા જુનો નોકર હતો હવે જ્યારથી જમા સપછએ પોતાની વાડી વજીફનો વહીવટ મેહરનોસને સો-પયો ત્યારથી આ જવાન, કમાઈને કોથળો બાધવાના વિચાર-માજ નહી પાણુ પોતાના હાથ નીચેના બધા તેના કામદારો સુખી હતા કે, તે જાણવા અને તેમ કરવાને વધુ ઈતેજાર રહેતો તાડી હજી પીવી હોય તો વણી ગુણુકારી ને નિર્દોષ પીણુ હતુ એમ તે જાણુનો, છતા કોઈકવાર નાછિયા, દુબરા કે કોળિયાઓ તેનો હુકથી બહાર ઉપયોગ કરા પોતાના કુટુંબને ત્રાસરૂપી થઈ પડતા એટલે તેના અટકાવ ખાતર મેહરનોશી ચોક્કસ આદમીને ચોક્કસ પ્રમાણુ માંજ વેચવી એવો સખત ધારો પોતાના દુકાનદારોમા

કાઢ્યો હતો તોપણ અવારનવાર તને કાને ગામડાના લોકોની ફરીઆદ આવતી અને તે જવાને ભારી અજયબીથી જોયું કે જેને ઘેર મારફાડ કે વઢનાઢ ચાલતી તે બધાના મકાન ઘણા મરા મકના તાડીનાળાની દુકાનની નજીક આવેલા હતા ત્યારે શું મકનો તે લોકને વધારે વેચતો હતો ? તેમ તો બને નહી, કારણ હીવસના સરવે કામપર આવતા ત્યારે શેઠ આગળ સાચું કબુત કરી હેતા કે રાખેતા કરતા વધારે તેઓ પીતા નહી. ત્યારે આ મકનાના પીકાની તાડી તે લોકોને ચઢી જતી તતુ કારણ શું ? બીજા મનુરો એટલીજ તાડી બીજા પીકેથી પીતા તે લોક ઉપર કશી અસર થતી નહી શું મકનો યોતાની તાડીમા તબાહના પાતરા ઉકાળીને નાખતો હતો તે જમ કેટલાકો યોતાની તાડીને કડવી ને કેફી બનાવવા ખાસ કરે છે તેમ કરવાથી એ કેફી પીણું વધારે ને વધારે પીવા તેઓને તબીબ થાએ એટલે વેચનારની બશાકી વધે તેમ પણ નહી હોય, કારણ મકનો તેવો ન હતો.

“એનું કારણ આપરે શોધી કહારવું જોઈએ મકના, તારે તાહની તાડી એટલી કેફી કેમ હોયછ આડમા તો કાઈ ફરક નહીં હોય, કારણ બધા આઠ એકજ વાડીમા ને એકસરખી નખીનમા ઉગેલા છે ” મેહેરનોસે ભારે વિચારમા કહ્યું હતું.

“અને તો કહી હુમજ નહી પડતી, દાહાહાએબ, કે એ ઈમ કેમ થતું છે ક્યો પેલા ભાનીયાને તાહ રકારોહ ચાલી રએલી ”

દુરથી ખચીન મોઠા વાઠા પાડી રડવાનો અવાજ આવતો હતો મેહેરનોસે કારણ જાણવા માગ્યું.

“ઇતો ભાનીયાની નાહની યોરી ઈશિવરજે ત્યા ગએલી.”

“કેમ વાર, કઈ માહી હતી કે?” તેના ઘર તરફ પગલા લખાવતા તેણે પુછ્યું.

“દાદા, માહીએ નહીં ને બીમારે નહીં હુબમરાથી બચારી પોહચી ગીચેલી.”

“હુબમરો?” મેહરનોસે કમકમતા પુછ્યું. “એના બાપને દસ રૂપીઆનો પગાર મળેચ ને એક નાનું બચ્ચું તેનાથી પળાયું નહીં? એમ કેમ બને.”

“ઈતો તમે ખાદાયના બદા હોવો. તો માનજો હેઠ પાણુ આપજો તો હાચેહાચુ કીધેવું” મકનાના આ ખુલાસાથી તેના જવાન શેઠે પેલા ઊપડા તરફ ચલાવ્યું બચીત ભાનયાનું બાપરૂ બચું મરણ પામ્યું હતું અને તેની બાયરીને સાસુ યાદો તોર રડતા હતા એક ખુણામાં જાનથો લાલ હોજે પાણુ ચુપ મોઢે ઉભો હતો. શેઠને આવતા જોઈ તેણે જમીન તુલીક વાકો વળીને સલામ કીધી.

“એ બચ્ચાની કઈ દવાહાર કીધીતી?” ને કગાલ ચોરડાની કમકમાટ ઉપને એવી ગદીથી, ત્યાના વસનારાઓની શીહા બદબખતી બતાવી આપતી હતી, જે જોઈ દયાળુ મેહરનોસનું દિલ દાઝી ગયું.

“નીહ, પછીહા નીહ મળે” ભાનયાએ હંકમા કહ્યું.

“બધા મારા કામહારો દસ રૂપીઆના પગારમાં મુખી છે અને તું ને શુ એટલા રૂપીઆ બસ થતા નથી.”

“નીહ હાએબ, નીહ બહુ થાએ હમણા મારી પાહે હમરી નીહ મલે તેમા હુ મારા પોયરાને મહાને કેમ લઈ જાવહું?”

મેહરનોસે ગજવામાંથી તુરત રૂપીઆ પાચ કાઢીને ભાનીયાના કાથમાં મુક્યા.

“લે, ખાદાને ખાતર કોઈ ડાક્ટરને બોલાવ અને એ બચાડે નો મરી ગયું હોય તો એની પાછળ ખરચ્યો,” એમ બોલી ભારી દિલે તે ત્યાંથી ચાલી જતો હતો તેટલા મક્કના તાડીવાળાએ તેની બાહુ ખેંચી “દાદા હાએબ, મારી દુકાનની પછવાડે આવો કંઈ તમારો બતાઈ”

ત્રેહરનોશ ગયો ખચીત પેલો બદબખત ભાનીયો તરતના મળેલા પર્થસા લઈ પોતાના બચાના શરીરને ઘરમા પડતું ત્રેલી ત્યા તાડી પીવા આવ્યો હતો ત્રેહરનુશણ આવે તે આગમજ તો મક્કનાની બર્ધરીએ ભરી આપેલા દડીયો તે પોતાના પાપી પેટમા હોમાવી ચુક્યો હતો અને તે ક્ષેત્રી કડવા પીણાથી તે આદમીમાથી હેવાન અવતારમા અડધો શ્વેર વર્ષ ગયો હતો

“એની જીસતેજી થવી નોઈયે, આય આડમા કઈબી શેતાનયત ખિચાણુ છે, ત્યા વગર એની તાડીમા એવો અવ ગુણુ હોય નહી” એવા તરગોમા તે વિચારવત દિલે પોતાની વાડી તરફ ચાલતો હતો તેટલા તેને સામે કીચલમા કોઈ આકારને દ્રીસલી પડેલો દીડો નજદીક જતા તેણે નોથુ કે તે એક ગોસાઈ બાવો હતો અને આ અકસ્માતથી તે પોતાના ભગવા લુગડા અને તપેશરી માળા ભુલી ગયો હોય તેમ કીચલ અને વરસાદને મોહ છુટા વિશેષણુ કહી સભળાવતો હતો ત્રેહરનુશે તેને ઉઠવામા મદદ કીધી એટલે તે ઘણો ખુશી થયેલો દેખાયો

“બેટા, હું તાર નસીબ વાચી શકુચ, તું ઘણો ભાગ્ય-શાળી પુરૂશ નિકરશે” પેલા ગોસાઈએ ચલાવ્યું

“હાલ મારા મનમા એક મોટો સતાપ છે તે નો દુર થાય તો હું મને ઘણો નસીબદાર સમજી “ત્રેહરનોસ હસીને

બોલ્યો ગોસાઈના જાણવા માગવાથી આપણા જવાને પેલ
આડ માટે પુછ્યું

“મારા બેટા, એજ બતાવી આપેછ કે તુ કેવા ભલ
હીલનો છે હું એનું કારણ જાણુ છું; જ આડમાંથી એવી
કડવી તીખી ને સવાદદાર તાડી આવેછ તે આડની નીચે
વીધુઓના ગજવર દર હોવા જોઈયે, તાડીના આડ નીચે
વીછીઓને હમેશા દર કરવા ગમેછ, ને જો તુ એક આડ
ખાદાવીને જોશે તો કાઈ સેકડો વીછી તુને જાણુઈ આવશે એ
વીછીના આડની તાડી પીનારને એક રીતે જમ અફીણીઓને
અફીણની ટેવ લાગુ પડેછ તેમ તેને એનીજ તરસ લાગેછ
ખરીત એજ એનું કારણ છે અને વગડામા વસનારો હું
હોવાથી મને એનો અનુભવ છે”

મેહેરનોસ તો આ સાબળી પોતાના પીતા પાસે દોડ્યો.
તેને એ પચીસ આડ તરત કપાવી નાખવા પોતાના બાવાની પર
વાનગી લેવી હતી. જમસપજી આ હકીકત સાબળી અજબ
થયા “અને દીકરા તુ એ આડ કપાવી નાખવા માગેછ” તેવણું
પુછ્યું”

“હા બાવાજી,”

“પણ એ આડ છો રહ્યાં, એમા આપુને થોડું લુકશાન
છે, આપરા ગજવામા તો મહીને દહાડે સારી રકમ આવેછ—”

“બાવાજી, મારી ખાત્રી છે કે તમે અમથુ માફ માનાજી
જોવા માગોછ એ આડ આપરા ગરીબ કુલીઓને કેવી રીતે
લોકના સસારથી પાયમાલ કરે છે ત જાણુયા પછી તમે કદીખી
ને રાખવા દેવોજ નહી” આ મેહેરનોસની દલીલ હતી

“જા બા, તુને જે ગમે તે કર પણુ જો તુ એ આડ કપાવી નાખશે તો એ વાડીની આયપત ઓછી થશે એટલે એ વાડી હું તારા નામપર કરી આપશ ને બીજી વાડી રતનશાહને મળશે”

“કાંઈ ફકર નહીં બાવાજી” મેહરનોશ આટલું બોલી બહાર પડ્યો તેની પીઠ પાછળ જાગીરદાર મગરૂરીથી ખુશ થતા મનસે બબડ્યા “મારો હીરો દીકરો, ખચીત રતનશાહનો એની જીતીએબી નહીં આવે

અને એ રીતે જ્યારે મનીએ તે બધા આડને તાડી આપતા અટકે તે રીતે ઘાયલ થતા જોયા અને ફલાજીને મોઢે ઉપલી હકીકત સાબળી ત્યારે તેણી આ જવાન મેહર-નોશનું આવું હાતમ જેવું નેક દિલ જાણી મનથી મગન થતી તેણી આગળ વધી

પ્રકરણ ૨૪ મું.

મનીની પસંદગી

મનીજેહને કાંઈ કુદરતી રીતે જાગીદારના આ વડા બેટા તરફ એચાણ થતું હતું. પણુ તે જવાન પોને એટલો સરમાળ ને એક મારગી હતો કે કોઈબી બાનુઓમા ભળાતો નહીં જ્યારે નીચી મુડીએ તેણી વિચારમા ઘર તરફ ચાલી જતી હતી ત્યારે સામેથી નેજ જવાનને ચાલી આવતાં તેણીએ જોયો

સલામ અકરામ થવા બાદ મેહરનોશ પોતાની ચાલ ફેરવી મની સાથે આગળ વધવા માડ્યું “તમારા મામાજી કેમ છે? કાંઈ બહાર ફેખાતા નથી?” તેણે પુછ્યું.

“હા, સારા છે પણ હાલમાં જરા બહાર નીકળતા નથી,” તેણીએ ધીમેથી કહ્યું “મેં હાલમાં કંઈકને માટેને પેલા તારીના આડની હકીકત સાબળીને તમારો આવી સમજાવકતી ને સારા દિલગુરદાથી હું ઘણી ખુશી થઈશ”

આ વાતથી વખાણ હતી, પણ તેટલું સાબળતા પેલા જવાન લાલ બની ગયો

“મેં સાલન્યુછ કે તમનેબી એ ગરીબ લોકની દાખ ઘણી છે, એ લોકના ઝુપડાએમાં મેં તમને ઘણીવાર જતા જોયાછ ખચીત જો આપણે એ લોકની કગાલ્યતની કદર નહીં કરચે તો બિચારા કુતરાને માટેને અટવજ નય જીવે આ નાથીયા માછીની ઝુપરી કઈ સતત ઠેકાણે બકોરા પરયાછ ને દશ ઠેકાણેથી દેવાવ ઉખરી ગઈછ છતાં ગમે એવો સમજવેલો એ સમજતો નથી અને પોતાનું મકાન છોરતો નથી હવે બિચારો બુદ્ધાપાને લીધે કામથી અસકત જીવે થઈ ગયોછ પણ એ હજુર કબુલ કરતો નથી આપણા લોકો જવાનીમાં પોતાના મગાવાહલાએને આશરે હાથ હોરતા પડી રહી આખાખાઈ જીવગી શુનરે છે, અને આય બચગીથી મેહેનત મજુરીમાં ઉધરેલાઓ આવા બુદ્ધાપામાંથી પોતાના ખલાની મુસતાફી રાખેછ” મેહરનોશ એમ બોલી તે ઝુપડાની બહાર બેઠેલા એક ચીમડાયલા ડાચાના બુદ્ધા માછીયા આગળ થોભ્યો

“કેમ નાથીયા, તું એ તારૂં લાગા લસતા જીવુ ઘર ક્યારે મુકીને તારા ઠીકરાને તાહ રેહવા જશે” મેહરનોશના આ સવાલથી પેલા ડાચા બેઠેલા ડોસો ટટાર ઉઠીને ઉભા

“હું ? એ હું બકે ? દાદા, મારા પોરા થતાની કમાની ઉપર હું જીવું ? કંઈ મારું મગજ બગજ ખાલી ગીએહું, કે કંઈ અધરો પાગરો થીએલો કે દીચરા પાહે બીખ માંગવા

જાઈ ? જાહુ હુધી આ મારા બે હાથ ને બે પગ ચાલે તાહ હુધી તો નીહજ” નાથીયાની આ નગર દલીલ ઉપર પેલા બને જવાન છવે આફીરીન કરયા વગર રહ્યા નહી “કેમ મનીબાઈ, મારી મા, તુ કેમ છે ? કાલે પુરનીમા થહે ને તાર વરે મોઠામા મોટી બોઈ પકરી લાવાહ ”

“વાર નાથીયા ડોસા, જરૂર લાવજે, તારી બીબી હવે નીશાબે જાયછ કે, રોજ ?” મનીએ પુછ્યુ

“હાવે, જાતી છે તે ભનવાને વરે લાલચબી બહુ હારી આપેલી તો ફીવારીપર નવી હારી ને દહેરાપર નવા ચીતર હઉ અપાવેતુ તે હવે અમોત્રા અમોલી હીખવા જાય, પણ કેમ મેહેરનોછછ દાદા, તુ ને મારી મની મા બને હાથે ફરતેલા ? કઈ જાગલા મડમતુ જોર થીયંતુ હુ ?” નાથીયાના આ સમાજનો જવાબ કરો તેને મળ્યો નહી, પણ તેજ પળે બનેએ એકમેક તરફ જોયુ, અને આખ જ જગ રનો આયનો છે, તેમા તેઓએ એકમેકના જવાબ વાચી લીધા હવે તેઓ ધીમે પગલે આગળ વધયા બને ખુશાલોને મારે ચુપ હતા આ એકમારગી જવાન, જેનામા આજ કાલના ચપરખ ધાઓ જેવી ધમચકરી કે દોડધામ જેવુ કશુ નહતુ અને જે, પોતાના દિલની ખાહેશ શરમાળ સ્વભાવને ખાતર આજસુધી મનમાજ છુપાવી રાખી ફરતો હતો, તેણે આ અચીતુ બરફ ભાગેતુ જોઈ દિમત પકડી

મનીજેહ—નાથીયા ડોસાની આગાહી ખરી પડશે તેવી હુ આશા રાખુ ? હુ કળુલ કર છુ કે મારા જવે સાદો કઈ તમારે લાયકનો કહેવાય નહો, પણ ખોદાના પવિત્ર નામથી કહુ છુ કે તમને સુખી કરવા એ હુ ખોદાને ઘર સુધીની મારી પહેલી અને પવિત્ર ફરજ સમજશ ” મેહેરનોશી ખરા દિલથી કહ્યું

તેઓ બને રસ્તા અધવચ એક મોટા વીંમડાના ઝાડ ની છાયા હેઠળ એકમેકથી થોડેક છેટે ઉભા હતા આપણા સુધરેલા જગલા મડમ માકક નહી, મેહેરનોશી ચુકણપર પડી મનીનો હાથ આદ્યો, કે નહી મનીજેડે નઝાકુતથી ઘડ પર ડોક નાખી દીધી । ન જવાને સીધો સવાલ પુછ્યો ને નેટલીજ મરયાદથી તેણીએ લાલ ચેહેરે જવાબ કર્યો

“મારા ધનભાગ્યમ હોય તો તમારા જેવા હાતમદીવ સાથે માફ નસીમ જોડાય આજમુઘો બીજા જવાનોમા અને તમારામા એટલો તકાવત જોયોય કે લગભગ તમુને એક અરધા ફીરેસતાઈ અવતારના હુ સમજતા શીખીછ” આ મનીનો જવાબ હતો તેઓ વચ્ચે વધારે શુ પસાર થયુ ને ઉપર મારા નાચનારાઓ, વધુ સરેહ કરવાનુ, હુ વાજબી વીચારતી નથી

“હુ તમારા ઘેર સુધી આઉછ મની આય ખુશ ખખ-રથી તુરતજ તમારા મામાજીને રોશન કરી હુ તેમના મોહ-નેની પણ બડાલી લેવાને આતુર છઉ ”

મેહેરનોસ થોડે વારે બોલ્યો અને મનીની પુર ખુશીથી તેઓએ હવે ફીરોઝબાગ તરફ પગલા ઉચક્યા

“ઓહો, પટલાણી કેમ છેવો ?” એક લગાર મોટા સગવડભરમા પણ સુપડા રોક્કી મકાન આગળ થોમતા આપણા જવાને કહ્યુ તે ડરના ઉંબર ઉપર દુધ દાડીમા ધોખાએલી ખુબસુરત ચામડીની પણ વૃદ્ધ ઉમરની ડોસી બેઠી હતી તેણીનો વર ગામડાનો પગલ હતો અને સો બસો ગાય બેસ સાથે બોરડી ને ઝમરૂખીની વાડીના આ ઘણી પટેલને ગામ-માથી ઘણુ માન મળતુ પટલાણી જર્જરદારના મકાનમા દુધ, દહી, ઘી, વેચવા જતી અને મેહેરનોસ અને રતનશાહને તેણીએ બોળે બેસાડી રમાડેલા એટલે આ છોકરાઓ ઉપર તેણીનો ઘણો જીવ હતો,

“કાણુ, મારા દીકરા, મારા મેહેરનો બાપા, તુ આવેલો છે?” પટલાણી તેને કરાર દઇ ચોવારણા લઇ બેલી “મારી આખના ઉજ્યડા, તારો હાદ હાલરીને મને હેર હાકર બાવા જ્યે કહક પરેલી આ કોણુ? આ તો મનજી હુકની બા-
ણિજ, હુખરા ને માછીયાના પોરાઓને નીહારમા ભણવાને લીજ્યે તે આવો બાપા, અદર આવો”

“નહી પટલાણી, હને તો અહીથી પસાર થતા’ત. પણ તને જોઈને તખીયત પુછવા હિમાઇ, હવે તો તરફ અહરે છે ને મનીબાઈને હર જવાનુ છે”

“પણ મારા દીકરા, કાઈ નાહતો પાણી તો કરીને જ, તારા હમ દીકરા મને ના કીચે તો” અને પટલાણી નો વગર વધુ બોલવે અદર જઈ ખાસસા બાબરાના રોડલા, તાણુ દુધ, મલાહી જેવુ દહી, ભુજેલા પોખ ને ગોર લઈ આવી મેહેરનોસે બચપણમા ઘણી વાર પટલાણીની મેહમા-
નદારી હોસથી ચાબેલી, હાલમા મનીચે અને તેણે થોડા પોખ લીધા તેટલા બહારથી ભારી ડાગનો ટેકો લઈ કુસુક કુસુક વૃધ પટેલ પોને આવી ભાગ્યા થાકી ગયેલા હોવાથી તે નીચે બેસી ગયો અને ઇસારતથી પેલા બને જવાન છ-
વાને પણ બેસવા કહ્યુ પાસે સુઘડ મુનાનો ઓટલો હતો ત્યાં તેઓ બેઠા

“દાદા, કેમ આવેલા? કાઈ નહીં જ જોવારવાનુ છે?” પટેલે ભાગી ચાલથી હાફતા કહ્યુ “મે તો જઈ લીધેલુ કે તમે બન્ને જણુ એક થવાના છેવો ને કોઈ કાઈ નહીં જ જોવારવુ છે?”

પટેલ મોં નચોતીશમા અપનો હતો એટલે મેહેર-
નોસે હસીને કહ્યુ “હા હોસા પટેલ, અમારા બેઉના ક્ષાય જોવાની?”

પટેલે મેહેલા મનીની હથેલી તપાસવા માડી

“આ એને તો ધનરાસી છે, બહુ ચહુરતા ધનના
મરેહ છે, એની આય હથેલીપર લીધો તલ છે તે દીઠેલો
કે? ને છોકરીના હાથપર લીધો તલ હોય તેમ પગાલુ તેના
ધણીને પણ—પણ જ ચળકતુ—મનીબાઈ, આ લીલા તલથી
તારા વરની આખરેને માનપાનમા બહુ વધારો થહે ને પછી-
હાની રેલછેલ થહે. બાપરે, તુબી જભરી છે, હો બા નાક
પર ચુહુંહો તો બહુ રાખતી છે, પણ દીવ હાફ ચળકતુ ને
ભાર, તુ તો જ્યા જ્યા ત્યા કાહાની થાલીની માપક કન
હણ કણકણાટ કરી મુકે હાય, હાય, બલા ધનેતરનીએ પાપરી
ઉતરાવે કે સલા હાથીની મુલનાપર ચહુરી બેહે, વાવના
ડાચામા પણ હાથ ઘાલી ઉભી રહે કહાથી નીહ ડરે, ખચીત
કરીને કેહતો છુ મનીમાઈ, કે તુ માટીડો થયો હોતે તો
ફનીયા ધુમવતે આ બહુ છતા, જ્યા તારા ધણીની વાત
આવી ત્યા, તારૂ દીલ મોમ માફક પીગળી જાય, તેના
ચાલતા પગલાએ મુજે, તેના એક બાલને બચાવવા જીવબી
કાહુરી નાખે ધન છે મારી દીકરી, તુ ને ધન છે” અને
પટેલે મનીની ખીંક પસવારી

હવે મેહેરનોશની વારો આવી “તુ તો મરતાને મર
નહી કહે એવો અશરાફ ને બીબીજાએ છે તારી બધી નીર
મલ ને અતકરવે માયાળુ ને હુબી દાતાર, તારા નહીબમા
મખલક પછીહો છે, બાયડી બચાવુ ઘણુ મુખ છે નો દાદા,
આ મનીબાઈ અને તારા ઘરેહ, નસીબ બહુ એકજ છે અને
તમે ખરેખરા હુબી થહો. જા તેમ નહી થાય તો મારી મુછ
બોડાવી લાગુ.”

“મુછ બોડાવાની જરૂર નથી પટેલ ડોસા” મેહેરનુશ
હુચ્યો. “તમારા બોલો તદન ખરા છે એમ મારી પુરેપુરી
ખાતરી છે” અને હવે તેઓ ત્યાથી ખુશીથી છલાછલે થએલા
જગરે ઉડ્યા

તેજ બપોરે મેહેરનોશ, મનજીભાઈને મલ્લેયો મનીના મામા આ હકીકત સાબળી હદપાર સુખી થયા તેવણે બને હાથે આસમાન તરફ લખાવી તે ખાદાવદના શુકર કોધા અને પોતાની મની દીકરી તેની મનસની પ્રમાણે નિતીમાનને આબરુદાર ઘણી મેળવવા પામી તે બાબે માલેકેનુ હેશાન માનયુ તેવણે પોતાની દુરઅદેશીથી ઘણો વખત આગમ નથી આ થાડા બોલુ ગરવા જવાનને, તેના ખરા રૂપમા એાળખી લાધો હતા અને જવારથી મીનુએ તેમની આશા જમીનદોસ્ત કીધી, ત્યારથી કાઈ કુદરતી બસારને તેવણુનુ ધ્યાન મેહેરનોશ તરફ ખેંચાયુ હતુ અને આવી અચીતી રીને તેમનુ ધ્વરવુ સફળ થયુ એથી તેમને ઝણા હરશ ઉપનયો

તેવણે ત્યારબાદ મનીને બોલાવી પોતાના પાસામા ચાપી એક બાપના લાલા આશીશો આપ્યા અને તેણીની આવી દાનેશમદ ચુટાણી માટે ઘણી ખુશાલી જણાવી જ્યારે હીરાબાઈને આવામાસીએ આ વાત સાબળી ત્યારે તેઓ અનખ થયા

“મની, હુ તો એમ ધારતીતી કે રતનશાહ તુંને પસંદ કરશે, કેમકે તેનો ડોરો તારામા હોય તેમ લાગતુ તુ ” હીરાબાઈ બોલ્યા

“મે તેને સાફ ના કહ્યુ ” મનીએ જવાબ કીધો

“પણ એતા ઝણા પઈસાવારો છે એના કુવાનાબી બધા એનેજ મલશે કેની ” હીરાબાઈ બોલ્યા

“જા, જા ગાડી મુબઈની માટે ખાનદાનની ખુબસુરતી ઉપર તારા દીકરાએ અકકલ ગુમાવી આપણને સદાના દુખી કીધા તે અફસોસ આપણને ઓછો છે કે મારી એવી સફુ-મારી દીકરીને પઈસા ઉપર એક અરબગ શીખ્યા બાણ્યા વગરના ખુદા જેવા રહી ગયલા ચીવોન ચાલાકને વેચ્યા

માગેછે ? મારો બોલ યાદ રાખજે, દીકરી મની, કે એના ફાકડાઓ તરફના તારા ઘિકકાર અને આપ સાદા નમાના અહસ્થ તરફની તારી પસદગીથી તુ, જીવેદાન સુખી થશે”

—————(*)—————

પ્રકરણ ૨૫ મું.

પાલનશાહનું વસીયત

આજે પાલનશાહ શરાફની વરસી હતી નાહુનીબાઈને, એક દીવસ આગમજથી, સુરતના સોલીસીટરે. “મસરસ જીવનજી દીનશાહ અને લવગીયા” તરફથી આવતી કાલે તેમના મરનાર ખાવાંદનું વસીયત તેમના મરતી વખતના હુકમ મુજબ, તેમની હુવેલીમા ભીમપોર ખાતે આવીને વાચી સંલખાવવામા આવશે એવો ખબર મલી હતી.

મનજીભાઈ, મરનાર પાલનશાહની દોલતના ત્રસ્ટી મા-હલા એક હતા અને બીજા ત્રસ્ટી ગમ્માસપજી હતા, જેઓ પણ અલખતા પોતાના કુટુંબ સહીત વીલ વાચવાને વખત હાજર થયા હતા આજે બીચારા પાલનશાહની વરસી હોવાથી ગામડેના સીવાજ મુજબ નાહુનીબાઈએ જાહેર ઘમખાર કરાવ્યો હતો અને હુમસ ભીમપોર ઉપરાત, હજારે સીમનપોર તુલીકથી માફા ને ગાલ્લામા બેસીને અસલી વીચારના ગામડયા જરથોસત્રીઓ મોટા ભાગે ત્યાં ભેગા થયા હતા.

એક તરફ આવી જાહેર ખાણીપીણી ચાલતી હતી ત્યારે બીજી તરફ પાલનશાહના ખાસ ચોરકામા નાહુનીબાઈ, જા-માસપજી, તેમના ધણીઆણી અને બે બેટાઓ ઉપરાત મનજીભાઈ અને મનીજેહુ તેમજ સોલીસીટરે ભેગા મલયા હતા.

જીવનજી સોલીસીટરે ચશમે ચઢાવી મરનારને હાથે લખાયેલા વસીયતની ઘડી બોલવા માડી આ વખતે તેણે

રતનશાહ તરફ નજર ફેંકી, તે જવાન ઘરના ઘણી હું ને બહાર નીકળી તું ના જવા તુમાખી દેખાવથી વચ્ચેની ખુરસી ઉપર લાખો થઈ પડ્યો હતો તેની મુછના આકડા રાખેલા મુજબ આસમાનમા વાત કરતા હતા અને શહવારનો વખત હોવા છતાં પણ તેનામાથી વીસકી સોડાનો વાસ આવતો હતો જે રીતે તે પોતાની મુનેરી રંગની આખો ચમકાવીને ફેંટેલુંથી તે ચોરગામા ભેગા મળેલાઓ તરફ જોતો તે જોઈ જીવનજી સોલીસીટર મુછમા હસ્યા, અને વસીયત વાચવું શરૂ કરીશું

“વીસ વાચવા પેહેલા મરનાર પાલનશાહ શેઠે એક કાગળ પોતાને હાથે લખીને અદર મુક્યો છે અને તેવાણી ખાએત પ્રમાણે હું પહેલા વાચીશ જીવનજીએ દીખાયામા સમજાવ્યું ? ‘બાનુઓ ને ગ્રહસ્થા સાબળો’”

“નાનીબાઈને માલમ થાય જે જે જે આએ લખેલું ને કીધેલું ને હું હતરવાર વીચારીને કીધેલું આય એક વરહમા તો રતનહાને તેના પુરા રંગરૂપમા તમેથી હો-રખી લીધો હોહ ને તમેજ મનથી દવા લનતા હોહ કે બાપરે બાપ એ પોરીયાને કહાને કાહા મે કરી લીધેલો, પણ ખોદાયજીને પગે પરીને આ લખતો છું કે મને તો પ-હેલાથીજ એ દુકતાના ચેનચારા ગમેલા છે કે એના હાથમા પઈહા આવે તો એ વધારે વીખરીને છેક હાથથી જાય ને તેથીજ લઈ કરીને મે મારા હોલીહીટરોની ભલામન ઉપરથી વહીઅત વાચવાને એક વરહનો ગારો નાખેલો, કે તેટલા વખતમા તો નાનીબાઈ, તમારીબી ખાત્રી થી જાય રાત દીવહની મારી તનતોર મેહેનતમા હલાલ પરહેવાના પઈહાને હું એ પોચરાને કહારી આપું ? પછી તો એ લાલ વાવટો મુકી દીએ, ને નાનીબાઈ, તમુનેથી પાતરે પાણી પાએ. તેથી

મે મારા દોહદારોની સલાહ લઈને એવું વહીવટ કીધેયું
તે હુધાને કીજીએ કે મને માપ કરે”

આ તે ગામડીયા પણ દુરઅદેશ મરહુમ પારસીનું
કાગળ હતું તે સાબળી રતનશાહ દીગમુદ બની ગયો તે
હવે અલેટવાનું ભુલી નઈ ટટનખાર થઈને ખુરસીમા બેઠો
હતો આ શુ દારૂગોલો વીલમા સમાએલો હતો તે જાણવા
માટે ભખી ખાય તેવા ડોળાએ તે જીવનજી સોલીસીટરને
ટીકતો હતો તેવણે રહી રહીને પાકવી પાકવીને ગણુ ખખારી
હવે વસીયતની ઘડી ખોલી તેમા નીચે પ્રમાણેની પાચ લાખની
વ્યવસ્થા કરવામા આવી હતી મરનારે ચાર લાખ ત્રસ્ટમા
મુકયા હતા અને ત્રસ્ટી દાખલ જમાસપણ, મનજીભાઈ અને
સુરતવાળા જીવનજી સોલીસીટર જે પાલનશાહના ખાસ
મીત્ર હતા, તેઓ ત્રણને નેમ્યા હતા ત નાણાના વ્યાજ-
માથી ગરીબ મુકલેસ જરથોસ્તીના છોકરાઓ નીશાળમાથી
લાણીને બહાર પડે કે કાઈ સારા આબરુદાર ધધે લગાડવા,
માટે વાપડવા, એ ત્રણે ત્રસ્ટીઓની મુનસફી ઉપર સોપાયું
હતું તેમ કરવા માટે કોઇ અસાધારણ ચબરાક કે ચચળ
છોકરો જણાય તો તેને વધતી કેળવણી આપવી એમ પણ
ફરમાવ્યું હતું આ નાણા, માત્ર હમસ, ભીમપોર અને
સુરત એટલે તથકનાજ જરથોસ્તી છોકરાઓની મદદ માટે
વાપરવા એમ ખાસ તાકીદ હતી બાકી રહેલા એક લાખ-
માથી પચાસ હજાર રૂપીઆ તેમના નાના ગામડાઓમા
વસ્તી નીરાધાર ગરીબ પારસી છોડીઓને પરણાવવામા મદદ
કરવા ખાતર તેવણે અલાહેદા કહાડયા હતા, અને બાકીના
પચાસ હજાર નાહનીબાઈને સોપયા હતા, જવણુ જીવે બજો
ત્યા સુધી તેનું વ્યાજ વાપરે અને છેવટ તેમાથી પચીસ

હજીર રતનશાહને મલે તેવાણની હુવેલી જેવું મકાન તેવાણે નહાની બાઈને બજેસ આપયું હતું અને તેનું જે ગમે તે કરવાને તેમને કુલ મુખત્યારી બક્ષી હતી તેમની બે વાડી એના વહીવટ તેવાણે પોતાના માનીતા બુઝરગ મીત્ર કહાનજીભાઈને હસ્તક મેલ્યો હતો અને તે માટે મરનાર એવી ફરમાસ મેલી ગયા હતા કે વરસ દીવસે તેની ઉપજ જે આવે તેમાથી તેમની બાજને દહાડે હુમસ સીમયોરના ગરીબ નરથાસ્તીઓને જમણું આપવું

કોણુ કહેશે કે આ વસીયત દુરઅદેશીભરયું ન હતું ?

જે કોઈ, જોદા ન કરે ને વાણ્યું નોડું હોય તેને આ ઉપરથી એક અછો બોલ લેવાનો છે દીકરો કરી લેવાથી ઘેરમા ઉજરડું ને ચીનવઢપુલોનો રસ્તો મોકળો થાય એવો જોદો ધખારો રાખી, સગાઓમાથી આખાખાયા દુકતાને ઉચકી લઈ તેને સગીન કેળવણી આપવાને બદલ આઈતી દોલત આપી બેખદ ને વીખરેલ બનવાના સાધનો પુરાં પાડી, ચાલતે દહાડે તેવા વીટીપરના નગ જેવા પાળી લીધેલાઓ માટે કપાળ કુટી બળાપો કરતા બેસે છે, તેવાઓએ આ ગામડીયા પાણુ ખચીત દુરઅદેશ પાલનશાહનો દાખલો લેવો નોંધ્યો છે

રતનશાહનું મોત થઈ ગયું વળી જે રીતે મની તેની તરફ નેઈ ઠાવકે મોઢે હસ્તી હતી તે નેઈ તેના પુરા પાણી મરી ગયા, અને વધારે વખત તે ઓરડામા ન થોભતા બહાર નીકળી ગયો

અને શુ જગીરદાર આ વીલથી દલગીર થયા હતા ? જરાબી નહી તેમને લાગ્યું કે આ પાચ લાખ રૂપીઆ તેમ ના અભણ ને લાડબેલા છોકરાને પાચસો રીતે આપ સમાન

થઈ પડતે અને આ પરીણામથી તેવણ ખચીત ખુશી થયા કે ઉલટી એક ઠોકર ખાવાથી તમનો નાહનો છોકરો શુધરશે પણ નાનીબાઈનું આ વસીયતથી ખરેખર કંઠ્યાણુ થયું હતું પાલનશાહની હાથપાતીમાં હાથ—હાથની તાબેદારી કરનાર રતનશાહ પોતાના કુવાના ગુન્જવા પછીથી પોતાની કુઈ તરફ પાલેલો કુતરો પગ કરડે તેમ વરત્યો હતો અને નાની બાઈ તેનેથી એક વરસમાજ ધરાઈ ગયા હતા, તેનેથી સદા નો તેવણનો છુટકો થયો તે જાણી તેવણ ખચીત ખુશી થયા.

ગામડામાં વરસીનું જન્મણુ જ્યારે થાયછ ત્યારે મરનાર તરફના માન ખાતર લલા લલા શેઠયાઓ પણ હાજર થાય છે આવી વખતે શેઠયાઓને માટે જેમ બીજા મોટા શેઠ-શામા બને છે તેમ જુઠી પગત માડવામાં આવતી નથી પણ સરવે સપતીના નાહના મોટા એકજ સુફરે બેસે છે આજે પણ સુરત સુધીથી મોટામોટા શેઠયાઓ ભેગા મળ્યા હતા, જેઓ જામાસપજી તેમજ મનજીભાઈના કુટુંબ સાથે સારી રીતે પજોટાયલા હતા.

અલખત તેમના બાયડી બચ્ચા સઉ હાજર હતા કારણ માટીડા બઈરા બચ્ચાનો આ ભેગો ધમખાર હતો.

એક મોહુડેથી બીજે મોહુડે બઈરાઓમાં વાત ફેલાઈ રહી કે મનજીભાઈની લાણિજ, મનીજહ, કામા, જગીરદારના વડા મોટા સાથે અદરાઈ હતી મોટો ભાગ આ સગાઈના સંધાવા ઉપર ખુશી થયો પણ આપણા કેટલાક હમાયજીઓ ને કોલી કાકીઓ કે જેઓને પોતાનું બાઈને પરાયાઓની નીંદા કર્યા વગર ચાલતું નથી તેવીઓ આપસઆપસમાં તરે-હવાર વિચારો આપ લે કરતી.

“મરે ને તો સાલરીયુતુ કે પેલા મોટાભાઈ શેઠનો ઢીકરો એ મનીજહ પર તો ઘણું ધ્યાન આપતોતો, તમને યાદ

નથી, કે માય, પેલી દીવારીને દહારે ગરબા ગવાતાતા ને લાહુની વેચાતીતી તારે એ મનીએ તે છોકરાને મોઠો કુકા-
નો દીલોળી કીધેલા” એક મોઠામાય બોલ્યા

“અરે હારે વરી, પણુ હુ તો ધારતોતો કે એનુ ફર-
દુનજી લવગીયાને તાહુ થશે” હવે એક માટીડાજી વચે
પુરાયા “તે છોકરો તો રોજ સુરતવેરથી ફરોજપુર સુધી
ફરવા નીકરતોતો તે કંઈ ખેચાણુ વગર અમથુ ?” આ બીજા
બોલનારની તોફા દલીલ હતી

“એ તો માય કોઈના એવો મલતાવરો સ્વભાવ હોય,
કંઈ બધા સાથે મલે ભેટે ને વાત કરે તેથી શુ થઈ ગીયુ ?
એ તો જના ધન લાએગ હોય તેને આવી ડાહી છોકરી
મલે. મે તો મનજીભાઈને મોહને એની ઘણી તારીફ સાલરીછ”
આ ત્રીજાનુ કહેવુ હતુ

થોભ કલમડી । નીરદોશ જવાન બાળાઓની પાછળ
થતી આવી હીચકારી નીદા મોઠે તુને શુ કહેવુ છ ? અરે
નીરદોશ ભોળી ચોરત જત । જો ખોદાએ તારામા કાઈ ખુબ
સુરતી જેવુ ખેચાણુ ઉતારયુ હોય, યા સદચુલ્લોનો મીઠાસ
ઉમેરચો હોય કે બાહોશીની બક્ષીસ કીધી હોય, અને તુ
તારી ખાલેસ અદાઓથી તારી પીછાનમા આવતા મરદોનુ
ધ્યાન ખેચતી હોય અને તેવાઓમાના કોઈકે મધ ઉપર
ભમતી માખીની અદાએ તારી પુઠ પકડે, યા કોઈકે ખાલેસ
દીલથી તારી ખુબીઓના વખાણુનાર બનયા હોય અને તુ
તારા નીખાલેસ હાથાએ તેવાઓને પોતાના ભાઈ બરાબર
ઘણી એખલાસથી વરતતી હોય તો નીદક જીલલીઓ તારી
પીઠ પાછળ કબુ ઝેરી બીજ વાવવા નીકળશે । તેઓ નીદ,
કરીનેજ થોભશે નહી, પણુ નનામા કાગળથી સુખી સસારને

સત્યાવા કે સફા હાથ્યાને બડકાવવા નીકળશે અરે લટ પડી
તેવા આધળા અભણો ઉપર ! શુ આ જગમા ખાલેસ અને
ચોખી પ્રીતી જેવુ કશું નથી ? એકમેક તરફ નીશકલક
પવિત્ર હાવભાવથી ખિચાવુ એ શુ કુદરતનુ કરતવ્ય નથી
એવા દુક નજરનાએને જોદા સંભુરી બજે !

એ કે ગામડાની સાદી જીદગીમા આવા દાખલાઓ
ઘણાજ જુજ બલકે નહી જેવા જીવામા આવે છે, છતા
બીજા સુધરેલા કહેવાતા શેહેરોમા આ બદીએ ફેટલો જીંડો
પગપેસારો કર્યો છે તે વાત તો જોદી નીંદાના ભોગ થયલા
એને નવી નહી હોય

આ તરફ મનીને મેહેરનોશની દુનીયા સુખી હતી

મેહેરનોશી પેલા કરકટી જેવા ભાગા ભસતા મકાનમા
વસતા નાથીયા માછીના દીકરાને એક નવુ ઝુપડુ બધાવી
આપ્યુ અને પછી તેને મુરત ખાતે સારી નોકરી અપાવી
પોતાના બાપ પાસે પાઠ ભણાવીને મોકલ્યો

“એ હમજ કે બાપા, મને તો હું જુરત નોકરીએ
લગાડેલો” નાથીયાના દીકરાએ પોતાના માબાપને ખબર આ
પી “પણુ લઈ કરીને કેવુ મજાહનુ જોભો ભરીને પછી
ખરચીને નવું ઝુપડું બધાવેલુ તે તો હવે ભાગી પરવાનુ.

“કાચ ભાગી હુ કામ પરે !” નાથીયાએ પુછ્યુ

“તે તીની હભાલ કોણુ લીએ ? બાપા, તુને મારી
માડી ત્યા જઈને રીઓતો કઈ તે હચવાએ ખરૂ, બાકી
હુ જાઈ જુરત ને નવુ ઘર પરેવાપર વખાતુ એટલે
પછે તેને હાફહુફ કોણુ રાખે ? બાપા, મારા ઘરની પછવારે
મે ફેટલો ખરચ કીધેલો ને એટલુ તુ નીહ હભારી લે ?”

અતે નાથીયો મહાત થયો તેને પહેલા તો પોતાના છોકરાનું બોલવું ખરૂં લાગ્યું પણ પોતાનું ખરીયા ખરખર મકાન છોડીને તે નવા ઝુપરામાં ગયો કે ખાદાનું કરવું શું કે તેજ રાતે વીજળીના ચમકારા સાથે ઘોઘમાર વરસાદ અને ભારે વાવીઝોડ થઈ આવ્યું. બાપડા નાથીયા ડોસાની કરા કરી બાસકીટ જેવું ઝુપર તો ક્યાબા તોફાનમાં ઉડીને નાશ થઈ ગયું અને જ્યારે સવારે નાથીયાના છોકરાએ આ મામલો જોયો ત્યારે તેને પોતાના બાપ આગળ મેહરનોશની ઉદ્ધારતાની વાત કહી સંભળાવી, મની પણ તે વાત પાછળથી જાણી ઘણી ખુશ થઈ

થોડોક વખત પછી એકાએક મનજીભાઈની તબીયત બગડી આવવાના ચીન્હો જણાવા લાગ્યા પેહેલા તો તેવજી વરના બઈરાઓથી છુપાવ્યું, પણ જ્યારે તદ્દન બીછાને પડવા જટલો મામલો આગળ વધ્યો ત્યારે તેવજી જોયું કે હવે ખાદાને બારનું નેહ આવ્યું હતું જ્યારે ડાક્ટરે તેવજીની આશા છોડી ત્યારે હીરાબાઈ ગભરાયા અને આપણે આગળ વાચી આવ્યા તેમ મીનું ઉપર સુબધ એક પછી એક બે તાર છાડ્યા

— ૦ —

પ્રકરણ ૨૬ મું.

થઈ ચુક્યું.

કેપટન મીનોચેહેર ધસારાબધ ગાડીમાંથી ઉતરી પ. તાના બાપીકા મકાન તરફ ધસ્યો અકસોસ. વરડા ઉપર માબેદોની હાર બેઠેલી જોતા તેનું જીગર ઠંડુ મારી ગયું આખે ચીત્રી આવી ગઈ અને લથડને પગલે તે અદર આવ્યો,

પહેલા ઓરડામા મની ઉભી હતી તેણીની અ ખેડ
રડવાથી મુજબ આવી હતી. મીનુને જોતાજ તેણી કુદકો મારી
નબદીક આવી

“ઓ મીનુ, સાર થયુ કે તને આયા બીચારા હીરા મામી
તમારીજ તગર ધરીને બેઠાચ પશુ—પણ મામાજી તો ગીયા”

“ગીયા” જાખરે અવાજ તેણે આમ બોલી જોસથી
ચોતાના કપાળ ઉપર હાથ ઠોક્યો “અને હું બદબખત મેરો
આવી પુગો” મની, બાવા ક્યારે ગુજરયા ?”

“કાલે બપોરે” તેણી હસકે હસકે રડતા બોલી “તેવણ
એવા શાતીથી પસાર થઈ ગીયાચ કે ઉપરનાએને માલમબી
નથી પરચું છેલ્લે સુધી તેવણે તુંને મલવાની ટગર ધરીતી
અરે મીનુ, તુ કાચ નહી વેહલો આયો? તુને હમારા તન
તાર તો મલયાતા કેની?”

“મને પહેલો તાર વખતસર નહી મળ્યો હું બહાર
પારદીમા કહરઈ મુવોતો” મીનુએ મોટી અજાયબી ઝમગી-
નીથી કહ્યુ “પણ તીજે તાર મને મલીઓ નથી તે ક્યારે
કીધેલો?”

“તે તો એવન બીચારા ગુજરયા પછીનો કીધો તો, તે
તમાગ મુંબઈથી નીકલી જવા પછી તાહ પુગો હોસે”

“પણ માયજી કહા છે? હું હમણા એવાજીને કેમ
મલશ માફ મોહુ કેમ બતાવશ?”

આ વખતે ફીરોઝબાગના ઘરના ડાકટર તેમુરસપ બો-
રહા અ દર આવ્યા “હા, તને આયા ખરા, મીનાચેહેર, પશુ
ઘણા મોડા આવ્યા” ડાકટરે કહ્યુ “મે મારેથી બનતુ કીધુ
પણ મરનારનુ હારટ નબળુ હતુ ને તેવણે ઉંઘમાજ ઉંઘઈ

રહ્યા, ખચીત ઘણુ શાતીલરયુ મોહુત બેહુસતી મનજીભાઈ
જોદાને ખ્યારા ઉતા એમ તો શક નહી

“એ એક સ્ત્રી લેવાનો છે” મીનુ બોલ્યો, “પણ
હું વખતસર આવી નહી પુગયો, તેથી મને ઘણુ દુખ
લાગેલું, મારા ગરીબ માયજી”

ડાક્ટર ત્યાંથી ગયા કે મનીએ ધીરેથી પ્રશ્ન

“મીનુ, તારા માણેકબાનુ નહી આયા ?”

મીનુ ઉછલીને ઉભા થયો “જોદાને ખાતર તેનું નામ
મારી આગળ લેતી ના”

આ અચીંતા બહાર પડેલા ઉભરાથી મની ઉશ્ચ ગઈ
આ શું લયકર ભરમ હતો ? પણ કશું વધારે પુછવાનું તેણીને
સુખ્ય નહી, તેટલા હીરાખાઈ એકાએક આવી પુગયા

“ઓ માયજી, મારા માયજી” અને બીજી પજો તે
હેતાળુ બેટા પોતાની માવતરના પાસામાં ચપાઈને ઉભા.

આવા પોતાના અગાધ ઉડા દુખમાં તે આખોના નુર
જવા બેટાને જીગરે દાખતા ગરીબ હીરાખાઈનું ગોયા અરધુ
દુખ જોધુ થઈ ગયું

“મારા દીકરા, મારા દીકરા” ડચકાઓ વચ્ચે તે ગરીબ
માતા બીજી કશું જ બોલી શકી નહી “તું જો છેલ્લે સુધી
અહીં જ હોતે” તેવજી થોડેવારે કહ્યું “તારા બીયારા બા-
વાએ કાલે ગારી સુરતથી ખાલી આવેલી જાણી જે હાથ
મારીજ તે હું કદી નહી ભુલશ જરા દરવાજો ખુલે કે
તેવણ તું ને જોવાની આશામાં નજર ફેરકે—

“ઓ માયજી એમ ના બોલો, ના બોલો મારું જીગર
શટી જાયજી” અને ગરીબ મીનુ એક બચ્ચા માફક રડી પડ્યો

આપણે એ દલગીરીભર્યુ દાસતાન આગળ લખાવશું નહીં ચોથે કીવસે મરનારનું વીલ વચ્ચા હીરાખાઈને જીવે જાગે ત્યાં સુધી ફીરેજ-ખાગમા રહેવા અને ફીરેજપુરની આયપત વાપરવા તેજા ફરમાવ્યું હતું. આવામાસીને રોકડા દશ હજાર આપ્યા હતા મનીના પોતાના સાઠ હજાર ઉપરાત તેવણે પોતાની તરફથી બાબ ત્રીસ હજાર ઉમેર્યા હતા અને બાકીનું બધું તમામ પોતાના એકપુરા બેટા મીનાચેહરને પોતાના બધા આશીશો સાથે સોંપ્યું હતું

અને મીનુની હાલત હવે કેવી થઈ હતી, લગભગ આખા યુગસતમાં તે હવે સરવેથી માતખર તાલેવત ને મોટો જાગીરદાર થવા પામ્યો હતો મનજીભાઈની દોલત ધારવા કરતાં થણી મોટી નીકળી અને તે ગજનો આ એકલો માલિક મીનુ શું સુખી હતો ? તે પોતાને કુનિયામા સરવેથી કમખખત કગાળ માનતો હતો આત્રી જાહોનલાલી ને બીજાચાર દોલત છતાં તે એક દુકડા રોટી માટે આખો કીવસ તન નેડનાર મનુર કરતા પોતાને વધારે કગાળ સમજતો હતો તેવો એક મુકદ્દમચી પોતાની બાયડી બચ્ચા સાથે સુખી હતો પણ બદબખત મીનુ, તેને લાગણ્ય કે હવે સુખનો સુરજ સંધાનો અસ્ત પામ્યો હતો

જો મોટે ઘરની માણિક તે આ સુખી કુટુંબના સુખનો તારી અબીમાનીથી કેવો નાશ ફીધો છે ।

તેણે ગયે વરસે જ્યારે માણિક સાથે પહેલા ઓળખાણ થઈ તે વખત યાદ ફીધો, અને દાત્યા બીડી તેણે વીચાર્યું કે, હા પેલો મોટે ઘરનો લવજ કેવો તેણીની પાસે ને પાસે રહેતો હતો । તેજ વખતથી એક રીતે તેને લવજની અદેખાઈ આવતી હતી અને અતે ત્યારે તેમ કરવાને તેને કુદરતી કારણ હતાં.

જે રીતે માણેકે તને હરરીતનું ઉત્તેજન આપ્યું હતું, જે રીતે તેણીએ માત્ર મીનુની હાજરીની પરવા હાંપ એમ બતાવીયું હતું અને છેવટે જ્યારે તે ફરચા ત્યારે કેવે ઠડે કહેજે અને પાપી દીલે તેની ચોરતે તુમાખ અને ધિક્કારથી તેને કડુયું કે લવચી નાસીપાસ થવે તેણીએ તેને ઘેરચા હતો. અરે નસીબ ! તુ કેવું દગાખોર રચ્યું ! મીનુને લાગ્યું કે આવા આણુહદ જીલમાટ અને નહીં માફ થઈ શકે તેવી પ્રપચી દગાખોરી પછી તે ચોરતે સાથ પાછું એક થઈને વસ્ત્ર એ બનવું તદન મહાલ હતું

તેણે પાછો અને પાછો મનસે વિચાર કર્યો કે કેવું તેણે પાતાનું જીગર તે ચોરતે ઉપર ફિદા કીધું હતું. યોતાની તમામ દોષત તેના ઉપર સદકે કરવા તર્કયાર હતો, તેના એક હસવામા તેણે દુનયાના સુખનું સતોષ માન્યું હતું; અને તે બધાના બદલામા તે શું પામ્યો હતો ? યોતાની અને યોતાના મુરખી વહાલાઓ તરફની તેણીની તુમાખી અને તુચ્છકાર, તેના પીતા કે જે મરતા ને મર ન કહે તેવા બલા, તેવજી તરફ તે ચોરતે કેવી ન માફ થઈ શકે એવી વસ્ત્રીયું ચલાવી હતી, અને સરવેથી વધારે તો તેમના જોત વખતે તે બલા બાપને તેની મરતી ઉમેદના નિશ્ચય કર્યો, તે બેટાના મેળાપની આશામાજ તેમને મરવા દીધા, એ શું કહીબી દરગજર થઈ શકે એવું હતું ? નહીં, હવે તે ચોરતને કહીબી યોતાના બાપીકા મકાનમા લાવી તે મર હુમની યાદને હીણવા અને તેની નેક માવતરને તુચ્છકારવા દેનાર નથી તેમ કરવા આગમજ તેણે મરવાનું પસંદ કીધું; નહીં હવે માણેક કહીબી શીરોઝ બાગ અને શીરોઝપુરની માલેક શેઠાણી દાખલ ત્યા આવવા પામશે નહીં

અને તોબી ! તે ખુબસુરતીની ખુતબીથી સદાનો છુટો પડવા આગમજ તેનું જીગર તુટીને ટુકડા થઈ નવું હતું

એ જોદા ! તેના જેવા સગીન અને સાચા હેતથી કોઈએ કદીથી પોતાની મોહરદારને ચાહી હશે ? ગરીબ મીનુ, ઘણી-ક્યાર તે ચાહથી ઉધમાથી ડચકા ખેચતો પણ પોતાના મુર-ખીની અશોઈ ભરી દાદી સાથની સખી ઉપર તેની નજર વીચાતી અને ત્યારે દાદ્યા બોડી મનસે કહી દેતો કે “ નહી તેવા નેક મરહુમની યાદને હીણનાર એકબી આદમી તેમના હુલાલ પદસાથી ઉભા થયલા મકાનમા રહેવા પામશે નહી ”

એક દીવસે મીનુએ પોતાની પીત્રણને બોલાવી

“ મની, મારે કાંઈ તારી સાથ વાત કરવીછ ” તે બોલ્યો.

“ શું છે, મારા ભાઈ ” તેણી તુરત ચાલી આવતા બોલી.

આ બધા વખત ઘરમા તેને માણેકની વાત કોઈ આગળ કાઢી ન હતી, અને બીચારા હીરાબાઈ પોતાના દુખમા એવા પડ્યા હતા કે તેવણે વહુ માટે પુછવા કે તે આગલો સતાપ યાદ કરવાને કદી મન કીધું નહી માત્ર મનીનેજ મીનુના સંસારને કાંઈ મોટી બલકા યુગી હતી એવો અસારો મળ્યો હતો અને રોનખરોજ તેના પીત્રાઈની ગમગીન આજો જોતા તેણી મનમા ને મનમા ઘણી કુખી હતી

“ મની, હું તુને કંઈ કહેવા માગુછ જે વાત કહેવા મારી જ્યા મારા માયલ આગળ ઉપરવાની નથી તે મારે તુને કહેવુછ મની હું પાછો મારી નોકરીએ જનાર છું ”

“ એ તુ શું બોલેછ, ભાઈ ! એમ કદી બને ? ને આય મજબર મીલકતનુ શું થાય ? તારા ગરીબ છુદા માયની આ ગળ કોણ ? ખચીત મીનુ, તારે બધાનો વીચાર કરવો જોઈયેછ ”

“ મે બધાનો વીચાર કીધીછ અને તે એજ કે માયલ, માસીમાય ને તુ અહીંજ હુમેશ માફક રહીને ફીરોઝપુરની સંભાળ લેજો અને હું મારી નોકરીએ જાઉંછ મે તાર કમીને

મારી રેલમેટમા પુછાવ્યુ તુ અને મે હાલમા ચીન જવાનું કબુલ કીધુ છ”

“ચીન! એટલે દુર! અને માણુકબાનુ તારી સાથે આવશે કે આહી રહેશે?” મનીએ પુછ્યુ

એ મુખમાં રહેશે, મીનુ બેદરકારીનું ડોળ ઘાલતો બોલ્યો. પણ માણુકના નામે જે દુખનો ઝટકો પોતાના પિત્રાર્થના ચેહેરા ઉપરથી પસાર થઈ ગયો તે મનીની આખથી છુપો રહી શક્યો નહીં

“મીનુ!” તેણી ખરા દીલથી બોલી ઉઠી “મારી ખાત્રી છે કે લય કર તમારી બંને વચ્ચે બનવા પામ્યુ છ અને કેહ, બોદા ખાતર અને કેહ—”

તેણીના આ લાગણીભર્યા સ્વવાક્યથી તે કદાવર શખસના છગરનો દાત ગોચા દુખના ઉભરાતથી ફાટી ગયો અને ખુરસીમા બેસી પડી આખે હાથ ઢઈ તે એક બચ્ચા માફક રડી પડ્યો. મની તે જોઈ હરનકાર થઈ ગઈ

“મીનુભાઈ, મારા મીનુભાઈ, મે એકુ તે શુ કહ્યુ કે જ્યોતિ તમને એટલુ દુખ પહોચ્યુ છ? મને માફ કરજે, મે મારી ભાર્થમા પુછ્યુ પણ—પણ એક વાહલામા વાહલા જીવના મરણથી એવી માહેતમ તો થઈ શકે—”

“મરણ? અફસોસ કે આય તો મોહત કરતાબી ન બેહતર છે” તેણે ઉચ્ચકાઓ વચ્ચે કહ્યુ

“મોહત કરતા નબેહતર?” મની બલરાટમા માત્ર આટલુ બોલી શકી

“હા હજાર વાણુ ખરાબ, મની, મારી બઈરી અને આહતી નથી, અને હુ તેના હાથમા એક હુથીયાર જોવો હતા,

“ અને તે ઓરતે એમ તુને કહેવાની છડેચોકા હિમ્મત કીધી ” ગુસ્સા અને ધિક્કારથી તપી આવતા મનીએ બરાડ મારી

“ એ એથીબી વધારે હિમ્મત કરે તેવી છે એને મારી દરકાર કે બીહીક બીલકુલ નથી અને મની મે એને કેવા લેંડા હેતથી ચાહીછ, ખાદા સાહેદ છે કે કેવા લેંડા અને સાચા ”

“ અને હુન્નુરબી તાર હેત તેના તરફ છે, મારા ભઈ, એ એક કમનસીબ તકરાર સમજીને તેની સાથ પાછી દોસતી કરી નાખ મીનુ, આય ફુન્યામા છતા વરે કે છતી બાયડીએ છુટાં પડી ઝુકતી છુંદગી ગારવી એ દોનખ જેવુ છે તુ હતાવલો થતો ના બનતા સુધી પાછી સલાહ કરવાની તજવીજ કર, અને એમ બનીજ નહી શકે કે કોઈબી ઓરત પછી તે ગમે એવી તુદ હોય તે તુને પોતાના સરતાજ દાખલ કબુલ કરવાને ના પાડે

“ મારી ભોરી મની, તુ એ ઓરતને ઓરખતી નથી હુ કહીબી એની સાથે હવે પછીથી રહેનાર નથી કહી નહી, જે ઓરતે મને મારા મોહનાપર કહ્યુ કે ‘તે પોતાની સગવડ ખાતર માત્ર મને પરણી હતી, પણ તેનુ દીલ તો બીજા તરફ હતું, તેની સાથ હું પાછો રહી શકું એ બનવા જોગ છે ? કહી નહીં ”

“ એની એમ બોલવાની મતલબ નહીં હોય હુ એને ઓલખુ છ, એનામા સારી ખાસીયતબી છે મીનુ, એકવાર પાછો તુ અજમાયશ કરી જો મનીએ મીનતજારી ચાલુ રાખી

“ તેમ નહીં બનશે, હવે તેણી પાસ જવુ એ જીવતા દોનખમા જવા બરાબર છે હવે તો મે મન મક્કમ કીધુ છ અને હુ મારા લશકરના ડાકટર દાખલ બે દાહરામા ચીન તરફ ઉપડી જવાનો છેલ્લે, મારા માથજી, મારા ગરીબ માથજી

એવન બીયારા કેવા દુખી થશે, મની, તુ ધીરેથી એ ખબર એવણુને આપજે, મારા હોઠ ઉપરતા નથી ના રડ મની, મારા જે નસીબમા હોશે તે ખરૂ વળી કોઈ દહારે-અલખત ઘણે વરસે હું આહી પાછો આવશ ત્યારે આપરે પાછા મળશું--”
 “હા, તારી માણેકને બચ્યા કચ્યા સાથે” મની બોલી

એક સુકકુ ડચકુ મીનુના ગણામાથી બહાર પડ્યુ

એક મા જાણી બેઠેન કે ખુદ એક માવતર જેવા વહાલના ઉભરાએ મનીએ પોતાના પિત્રાર્થ ભાર્થનું ગમથી ગુલી પડેલું માથું પોતાના પાસામા ચાપ્યું તેનું દુખ જોઈ ગરીબ મનીનું જીગર ચીરાર્થ જતું હતું શું તેને પાછો સુખી થયેલો જોવાની તેની સરજત નહતી !

મીનુએ પોતાનો બોવ પાળ્યો

ગરીબ બિયારા હીરાબાઈ, એક કદરદાન ધાણીને સદાનો ખાવાનું દુખ ઓછું હોય તેમ તેમનો એકનો એક દીકરો ઘર છોડીને દુર દેશવટો ભાગવવા નીકળી ગયો ત્યારે તેવણે માન્યુ કે હવે ફક્ત તેમને માટે મુરી મુરીને મરવાનું બાકી રહ્યું હતું તેમના ધાણીએ તન તોડી મેહેનત કરી જે ધનનો ઢગ એકઠો કીધો હતો તે પોતા સાથે કશી સુખ શાતી કે સાહેબી, ફીરોઝ-બાગમા લેતો આવ્યો નહી, એ માટે તેવણું જ્યાર ત્યાર જાણે લોહીના આશ્રુએ રડતા અને તેવણું આવા દુખી જોઈ મની ને આવા માસી ગમીથી અડધા થઈ જતા

“મીનુએ ઘર છોડી જવામા જરાબી ડહાપણું નથી કીધું” આવા માસી એક દહાડો મની આગળ બોલ્યા “એ એટલો ઉતાવળો થઈને માયબાપની મરજી વગર પહોંચે ન હોતે તો આપ પરીણામ આવને નહી”

“ગરીબ બીચારો” મની પટપટી “એ જ્યારે એની બર્ષરીને લઈને અહીં આવ્યો તો ત્યારેજ મેં તેને જોઈ લીધું” તે કે પેલી મગરૂર છોકરી એને ચાહતીતી નહીં”

“હારે, મુઠ્ઠા અવરદસા ઘેરભાળુ” આવા માસી ખુદસા ધિક્કારથી બોલ્યા

“એના નેહરૂટ પગલાથી મારી ગરીબ બહેનનું બધું સસાર મુખ છુટઈ ગયું”

“આવામાસી હું એમા માણિકનો એકલીનો વાક જોતી નથી” મની ગભીરાઈથી બોલી, એમા મીનુનો વણે વાક છે જે છોકરીએ કહીખી એને હેતનુ ઉત્તેજન આપેલું નહીં, તેને યાહોમ પોતાનું જીગર વેચી દેવું, જે છોકરી તદ્દન તુમ્બા ખથી ભરેલી તેની ઉપર પોતાનો જીવ જાન ક્રિષ્ટ કરવો એમા ડાહ્યાણુ ઉતુજ નહીં માસી સાચ્યુ હેત કાઈ ધુધુ રહી શકેછ? તે તો ફક્ત આખમાથીજ જાણાઈ આવે, અને તે મીનુએ કહીખી એ છોકરીમા જોયું નહીં છતાં એ એને પરણી જવા જવો નાહાન ને ઉતાવળો થયો, અને હવે મને ફક્ત છે માસી કે મીનુએ નાસીપાસી કરતા વહેમને વધારે પોતાના દીલમા વસવા દીધાછ જે વહેમીલો તો હુમેશનો હતો તે તો તમેબી જાણાછ માસી, અને એક બારગી તેમ નહોખી હોય તોખી ચાર મહીનાની પોતાની પરણેતર એકલી પડતી મેલીને એ ચાલી ગયો એમા હું મરદાનગી જોતી નથી એના ગરીબ માતા તરફની ફરજખી એ ભુલી ગયો” અને મની અહીં ઉચકા ખેંચવા લાગી

“નહી, એમા ડાહ્યાણુ નથી” મની પાછી બબડી “પોતાની ધણીઆણીથી નારાજ થવાથી, કહોની કે પોતાના જીગરની ઉમેદનો કચડાણુ થવાથી, એ આ પ્રમાણે પોતાના વાહ્યાએને છોડી દુખ વેઠીને દેશવટો ભોગવવા નીકળે,

એમના મરદાનગી નથી એક બેવકા હીલની એવત ખાતર
 પોતાની સુખ શાતીનો નાશ થયા દેવો એ વાનગી નથી.
 અરેરે મારા ભાઈ, તુને ત્યાં સેકડો કોસ દુર ખાલખી હશે
 કે આ તારી મુજબન અમારો છુન કેમ જલાવેછ”

આવામાસી પણ આખપાણી કરતા હતા, જ્યારે બી-
 મારા હીરાખાઈ તા પોતાનો ચોરડો પટીક છોડતા હતા નહી
 અક્સોસા ! મુખ શાતીમરયા ફીરોઝમાગમા દુખનો
 કાળો ધમધોર પડદો હાલતો ઉતરી પડયો હતો

— ૦ —

પ્રકરણ ૨૭ મુ.

વીખુટાં

જ્યારે માણિકે જાણ્યું કે તેણીને મળ્યા બગર મીનુ
 ફીરોઝપુર ઉપડી ગયો હતો ત્યારે પોતે જે ગુરમાના આવે-
 રામા તુમાખીથી પોતાના ઘણી આગળ બોલી હતી તેના
 ખ્યાલે તેણી હેમતાઈ ગઈ

શુ તે કદી તેણીને માકે કરનાર નથી ? એમ તે કદી
 બને ? એને ફીરોઝમાગ ઉલાવળે તેને જવું હતું અને માણે
 કની હાનરીની ત્યાં કોઈએ ખામ ખાએશ કીધી નહતી તેથી
 તેણીનો ઘણી એકલો ઉપડી ગયો હતો બાકી આના તેણીને
 પડયો બોવ ઝીની લેનાર ખાવીદ તરફથી વધારે સખતાર્હની
 તેણીએ વકફી રાખી નહી

“માટીડા બધાજ ખગળ” તેણી મનસે બખડી “જરા
 કોઈ બીજા માટીડાનું નામ એ લોક આગળ લઈએ તો અઠ-
 ખાઈથી ભુજઈ જવાના, હવે મારા જવી એક, મેનો દુખાવ
 કેઈ ખરાબ નહી કહેવાય, તેના તરફ બીજા માટીડાએનું ધ્યાન

જેચાચ, તે એમા માગ વરનુ શુ હુટાઈ ગયુ અથુમ આટ-
લાનુ આવર કરવુ " તેણી એમ મન મનાવવા બબડી ખરી,
પણુ કાઈ ન સમજી શકાય તેવી દલગીરીએ તેણીના દીલમા
ધર કરચુ

બપોર પડતા ગરીબ મનજીભાઈના ગુન્નરવાનો તાર
આવી લાગ્યો અને તે વાચતાજ માણેક હેમતાઈને ફિક્કીફીચ
મારી ગઈ એા જાદા' શુ ત્યારે તે ખુબરગ અહુસ્થ એટલે
સુધી માદા હતા ? હવે મીનુ તેણીને કેમ યાદ કરી શકશે
માણેકે ટેબલ ઉપર માથુ પટકી આનુઓને રસને પોતાના
જીગરને ખલાસી આપી તે આલીસાન મકાનમા તેણી તદ્દન
એકલી હતી અને આ થોડા કલાકની મીનુની ગરહાજરીએ
પેલા તુમાખી સુદરીને બેસબર બતાવી ચુકી

એક પછી એક કરતા દીવસો નહિતા ચાલ્યા પણ તે
જવાન તરફથી કશુ કાગળ ન પત્ર એમ કે ? માણેક
ગબરાટથી અરધી થઇ ગઈ તનુ કાગળ આજે આવશે કાલે
આવશે એવી રોજબરોજની વખીમા તેણી દીવસે હુખ કે રાતે
ઉવ વગર દીવાની જેવી થઇ ગઈ, પણુ કશીજ પતો નહી

તેણીના સસરાના મરણના દીલાસા માટે સાજ સવાર
બધા તેણીને મગવા આવતા તેમ તેની સાવકી માતા પણુ
આવી ગઈ હતી માત્ર લવજીએ તેમ કરવાની હિંમત કીધી
હતી નહી અને કહી તે આવને તોપણુ ઉશકેરાયલી માણેક
તરફથી ખચીત ગુતીયાનો સગપાપ પાત્રીને જતે

અ તે એક દીવસે તે હવે ખ્યાગ થઈ પડેલા હાથથી
જખાયલુ એક કાગળ પોસ્ટમા આવ્યુ તણી નાસતાની ટેબલ
ઉપર બેસી પોતાનુ ખાણુ ચચેરતી હતી, તેટલા ટપાલ
આવ્યો અને તે જાણીતા હરફ જોતા ગોચા તેણીનુ જીગર

ગળામા આવીને અટક્યું. ખાણુ પડતુ મેલી તેણે તે જાણ્યું અને ઉપલી બે લાઈન વાચતાજ તે જાત જવી ફિક્કી પડી ગઈ. ઘણી મુશ્કેલીએ તેણીએ તે કાગળ નીચે પ્રમાણે વાચીને પુર કીધું

“હુ તારૂ નામ કેવી રીતે લખુ” (મીનુ કાગલમા લખતો હતો) જે કડત્રી જેરી સચાઈથી તે મને વાકેફ કીધાછ ત્યાર પછીથી તારૂ નામ હુ કેવા બોલો સાથ લખું તે મને મુઝતુ નથી તુ જાણુવા પામી હશે કે મારા નેક પીતાજી બેહસ્ત પામીયાચ આહ! તારી બેરહેમીથી તે બુઝરગ બાપ પોતાના એકપુરા બેટાને છેલ્લા મલયા વગર હુ મેશગીની ઉગ્રમા ઉગ્રાયાછ, કદાચને તેમ નહી બનયુ હોતે અને હુ છેલ્લી ઘડીએ તે મરતા મુરખીના પાસામા તણાઈ આયા હોતે તોખણુ મારા સુખનો સદતર નાશ થયો હતો એ તેવણુ મારી આખમાથી વાચી લઈ તત્કાળ પોતાનો ખાણુ છોડી દેતે, તેના કરતા તા ખોદાનો ઉપકાર કે હુ થોડા કવાક મોડો જઈ પુગ્યો.

“મારે તુને ઓપકો આપવો નથી એમા કમુર બધો એવી જોટાઈની તુમાખીમા અટવઈ રહેલી માતાઓનો છે કે જ્યો પોતાની છોકરીઓને તારા જેવી સગદીલને અલીમા ની બાર ઉધારી, મારા જેવા જવાનોનો સસાર ધુળમા મેળવે છે, પણુ એક તારા જેવી સાથે વધુવાર નહી રહેવા માટે તુ મને માફ કરજે, તુ જો જરાખી પસતાઈ હોતે અને મને એક માફનો મખુન કહી સબળાવયો હતે તો હુ મારી જીદગીના છેડા મુધી તુને સુખી કરવાને મથયો રહેતે, પણુ તારા તુમાખ સામે વધુવાર ટકવાને હવે માફ દીલ સાફ ના પાડેછ, અને તેથી તારા અને મારા બનેના બલ્લા ખાતર

હવે આપણે પાછા મળીશું નહીં, અને તે મતલબથી હું મારી નોકરીમા પાછો જોડાઈ, હીંદુસ્તાન છોડી જઈશ

“હું કાલે ઉપડી જાઉં છું; જ્યારે તું આપ વાચશે ત્યારે તો હું દરીયા દોહુવતો હોવશ, પણ તારી તરફની ફરજ હું ભુલી ગયોચ એમ ધારતી ના ”

“વાલકેશ્વરનાં બચ્ચાં મે તારા નામપર કરી આપયોછ ને મારા સોલીસીટરને ફરમાવ્યું છે કે તુને દર મહીને તારે મોહ માગતી રકમ કાઢી આપે, અને તારી બધી સુખ સગ વડ ઉપર ધ્યાન આપે

“મારી ઉતાવળમાં હું કાઢી કરવાને ભુલી ગયો હોઈ તો તુ એ સોલીસીટરને કહેજ અને એ લોક તાબેદારીથી બળ લાવશે

“મે તારા સાવકા માય ઉપરથી આજરોજ કાગળ લખ્યું છે, તેમા વધારે નીદા થતી અટકે કરીને લખ્યું છે કે મારા ધધાની અને મોહીની ઘણી હોવાથી હાલ તરત તો એકાદ વરસ હું ચીન જાઉં છું અને માણે એ મુસાફરી ખમી શકવા જેવી મજબુત ન હોવાથી અમે બંને જણ હાલતો રાજીપુશીથી છુટા પડ્યાછ અને સાચું કશુંલ કરી દેવા ગમ્યું નથી, તેથી એટલું ખોટું લખવું પડ્યું છે તું અને મારા પધસા ખાતર પરણીછ તો ઠીક, તે મેં તુને બધા સોંપીયાછ. તુંને ગમે તેમ બેલાસક વાપર

“જ્યારે હું ? જે કાગળ પધસા મારી ઉપર આવા આપ ખેચી લાવ્યાછ તેને હાથ લગાડતાથી અને દાહમ પરી આવશે । હું મારી નોકરીએ જાઉં છું, અને તેથી ખુબી શક્ય છે એટલું તારેથી ફર.”

મીનોએદેર ફીરોજના.

આ તે કાગળ હતું કે જે વાચતા માણેક એક નેતરના
ગાડ મીસાલ થરથર ધુણી, તેણીની આખામાથી ધોધબધ પાણી
વેહ્યું'છ અને છેવટ પુક થતા લથડતે પગલે પોતાના ચોરડામા
આવતા તેણી તમ્મર ખાઈ બેકામ હાલતે બાય ઉપર તુટી પડી

આ કાગળ સાથેસાથમા તે નવાને પોતાની પિત્રણ
મની ઉપર શ્રીરોઝપુર આતે જે પત્ર લખ્યું હતું ત કદી
માણેકના વાચ્યામા આવ્યો હોતે તો તેણી આવો જગાર ફાડી
નાખનારો ગમ કરતે નહી

હું 'તુ બઈથી જે દહાડે ઉપડી જઈશ તે સવારે આ
કાગળ લખ્યું' મનીના કાગળમા આ પ્રમાણેની શરૂઆત
હતી "અને જાણે કશું મુજ પડતું' નથી મની, આ
છેલ્લી બરીએ દીલમા વસવશે થાયય કે આ પ્રમાણે હીંદુ-
સતાન છોડી નવામા મે ડાહપણ કીધું'છ કે નહી, મને એમ
લાગતું કે એની સાથે રહેવું હવે કદી નહી અને તેવું છે
છતા આ છેલ્લી ઘડીએ જીદાઇ ખમી શકાય તે કરતા મને
વધારે લાગે છે, જો એને કંઈખી થયું'છ તો હું' મને પોતાને
કદીખી માફ નહી કરી શકશ એ કેવી નવાન, ખુબસુરત
ને સુદર છે અરે ખાદા, એના ચેડેરા નેટલીન એ ભલીખી
હતે મેં જોયું'ય કે એને તું હુમેશા ગમીય, તારી તરફ
એણે અનખ પસ દગી લીધીય અને ત્યારે મની, મારી પિ-
ત્રણ કરતાખી વધારે મારી વહાલી બેન, તું એને મદદગાર
થઈ પડશે' જો નરાખી એને કોઈની નફર પરે તો તું
નશે ? મની, તારા કમખખત પિત્રાઈ તરફની આ છેલ્લી
માગણી છે કે એની મદદે નજે અને હું દુરથીખી તું ને દુવા દેવશ."

મનીએ આ કાગલ ઉપર બેઅખત્યાર આજી રડ્યા અને
કામ પડે તો એકળી પડેલી માણેકની ખરી મદદગાર થવાનો
તેણીએ મનસે કસદ કર્યા

ચેલી તરફ માણુક પોતાના ઓરડાના એકાતમા તદન બેસુધ થઇને એકલી પડી હતી. લુઈઆ આમા પોતાની ચોકાણીના ઓરડામા કામસર આવતાં તેણીને ઉબર આગળ લોચ ઉપર ઉઘે મસતક તુટી પડેલી નેઈ ગભરાટની થીસ મારતી નીચે દોડી. તેણીએ હુમાલને દોડાવી તરત ડાકટર પીરોન્-શાહને બોલાવી મગાવ્યા, પણ તેવણુ ગરહાનર હોવાથી પીરોન્શાહની દીકરી નેણુખી એલ એમ. એંડ એસ થયલી હતી, તેણી માણુક આગળ તરત ચાલી આવી તેણી ઘણી સમગ્તુ અને ધીરજવતી હતી અને માણુક સાથે સારી પીછાન હતી.

જ્યારે માણુક અતે સુધીમા આવી ત્યારે તેણીએ ગલ રાટથી આખ કાડીને ચોપાસ નેયુ

“નાજમાય તમે અહી કાચ આયાય ?” માણુકે પીરોન્શાહ ડાકટરની દીકરીને ત્યા નેઈ પુછ્યુ

“માણુકબાનુ, તમારી તખીયત સારી નથી, તમે બેસુધ થઇ ગયાતા, હુમણુ જરા મન સાત રાખીને સુઈ જાવો તો સારું.” તેણી બોલી.

“મને કઈ નથી, જરા માથું ભારી લાગેછ”

“નહી, તેટલુ જ નથી, બીજુંબી કારણુ છે, પણ તમારે તદન બીછાનામાં પરી રહેવું નેઈશ” નાજાં મકકમતાથી બોલી.

“મને બધા નીચે મળવા આવેચ તે લોકને સંખ્યતા ખાતર મળવું તો નેઈયે—” માણુક બોલવા ગઈ.

“તે બધું થઈ રહેશે, તમે ગમેતો કોઈ તમારા સગાને બોલાવો તેટલો વખત હુ અહીં રહેવશ, પણ તમારેથી તો કાચપરથી હીલાશે નહી, કારણુ—

“કંઈ ? હુ એમ પરી રહેતા તો મરી જવશ.”

“તમે સંસારી હાલતમા છો, અને હમેશ માફક દેરધામ કરવા નથી. તો એકને ઠંકાણે બે જીવને હેરાનગતી પહોંચશે હું ખચીત કહ્યું કે તમારે મુરતો આરામ લેવો અને નહીતર તમારા બચ્ચાનો જીવ જોખમમા આવી પડશે

“મારૂં બચ્ચું ?”

આ મા વગરની છોડી કે જાણીએ કદી નાના ભાઈ બેન વટીકે અનુભવીયા નહતા (સીવાય તેણીનો સાવકો ભાઈ) કે જાણી સંસારી સુખમા માત્ર પક્ષસાતી રેલછેલથી ફરવું હરવું ને રંગરાગમા વખત કાઢવો એમ સમજનારી તેણી બચ્ચાના ખયાલથી ચોક્કસને પલગ ઉપર ઉઠી બેઠી

“મારૂં બચ્ચું ?”

તેણી પાછી બબડી તેની આખ આગળ એક નાનો મીઠો નીરદોશ શુભાખ જેવો ચેહેરો ઉભો થયો, એક બાળક કે જે પોતાની તોતરી પણ અમરત જેવી મીઠી જીલલડીએ તેણીને “માતા”ના મધ જેવા મીઠા ને પવિત્ર નામે બોલાવશે. આજ સુધીમા તે વૃક્ષની વૃમાખી છોડીમા જે ખુરી ખાસચત હતી તેને ગાયા પાખ આવી હોય તેમ તત્કાળ ઉઠી ગઈ અને એક સદગુણી પરશ્ચિતર, એક મીઠી માવતરના બધા સદગુણો તેનામા બળકી નીકળ્યા

“નાનું માય, તમે શું ખરૂં કહો છો ?” તેણીએ ધુનતે લયડતી જખાને પ્રુછ્યું

“હા, તદન ખરૂં શું તમને એમ લાગું નહીં ? પણ ચાલો, મારૂં બાલુ, તમે પાછા અરેટઈ જાઓ,” નાનું બોલી.

પણ તે લેડી—ડાકટરની કારે અન્યબી વચ્ચે માણિક તાક્યા ઉપર માથું પટકી આરબેઆર રડવા પડી એ, તે ક્યા હશે કે જે આ ખબરથી ખુશાલીથી છક્ક થઈ ગયો હતો,

જે તેની બાળુમા એક આસ્તવાર મદદગાર દાખલ ખડે પગે
ઠગા રહી તેણીની મદદરત કરતે તેણીના હવે પછીથી અવ-
તરનારા બાળકનો ખીતા' જે દરયાવ તે વીખુટા પડેલાઓ
વચે લખાયો હતો તેના ખમાલથી તેણીના ઉચ્ચક વધવા લાગ્યા

નાન એ ધાર્મ્ય કે તેણીની છાતી ખલાસી પામે તો
સાર, પણ મોટે ઘરની વુમાખી છોડીના આવો ઉભરો જોઈ
તેણી ઉપાઈ ગઈ

“માણિક બાલુ, જરા આ પી જાઓ, એનેથી તમને
ઘણું ઠીક લાગશે” નાન એ તેણીના હોઠ નજીક એક
ગલાસમાની કવા ધરતા કહ્યું, “હવે ખાદાને ખાતર તમે
એટલા ઉશકેરાવો ના, નહી નહી ખચીત તમે તબીયત
વધારે બગાડ્યો”

“પણ, પણ-મારું બચ્ચુ ઘણું વેહલુ આવશે કે?
કેટલા કહાડા લાગશે?” માણિકે આમુઓ વચ્ચે પુછ્યું

આ સવાલથી નાન હસી

આ માવતર વગરની અજ્ઞાન છોડીના આ સવાલથી
નાનને લાગ્યું કે તેણીને એક બીજાં બાઈની સંગાયની ઘણી
જરૂર હતી

“છટ, છટ, માણિક બાલુ, તે મોટે તો તમને હજુર
મહીનાઓ સુધી થોભવું પડશે” તેણી બોલી “પણ હમણાં
હમણાં કોઈ બાઈ માણસને, તમારા કોઈબી અગત ખેંચી
હોય તેવાને બોલાવીને સાથે રાખવા જોઈશે તમારા સાવકા
માયને બાઈને બોલાઈ?”

“કહી નહીં, હું તેમ જોઈશું બી જોવા રાજ નથી

“ત્યારે તમારા બાવા બતાજવાબાને ત્યાં કહેવરાઈ?”

“નહીં, મને ત લોક સાથે કંઈ થયું બનતું નથી !”
માણેક બબડી

“ત્યારે તમારા વરના કોઈ સગાઓનું મને નામ આપો,
હું ત્યાં લગ્ન કોઈ કેપ્ટન મીનાચેહરના બેનો કે કાકા
મામાની ઢીકરીઓ—”

“હા, હા થાભો, ફક્ત તેજ મને મારી આગળ હોશે
તો ગમશે, પણ તે આવશે કે આવુ બનીયા પછી આવશે
કે ?” તેણી બેધ્યાનપણે બબડી

“તમે મને નામ ને સરનામું તો આપો, હું લખી
બેઠી” નાજ એ કહ્યું

“મનીજેહ કામા, ફીરોઝપુર—વાયા-સુરત” માણેકે નામ
ને ઠેકાણું આપીયું

નાજને લાગણ કે માણેકનો કેસ એવો હતો કે તેણી
પાસે સુરત કોઈ સમજી તેમજ જુદા સ્વભાવનું વાહનું ઓ-
ળખીતું ને ખરું કઠરદાન જેવું હોય તોજ તે છોડી તેવી
સારી સોબતમા પોતાનો આ કંઈ છુપેા ગમ ભુલશે, પણ
જ્યે એકબી પડી તો તેની આવી નાજીકે હાલતમા ગમગીની
એ સરવેથી છુરી ઝેરી દવા હતી, અને તેથી તેણીએ મનીને
નામે એકદમ તાર છોડ્યો

માણેકની આ દલગીરી શા કાને હતી તે નાજ સહે-
જસાજ પામી ગઈ જે રીતે કેપ્ટન મીનાચેહર એકદમ
ઓચીંતિ પોતાની ચાર માસની પરણેલી પરણેતરને છોડી
દુર દેશાવર ચાલી ગયો હતો તે ઉપર લોકો તરેહવાર
બોલતા હતા અને નાજને કાને પણ તેની અફવા આવવા
પામી હતી

સાજ પડતા મની તરફથી વળતો તાર આવી પુગા થે

“આવતી કાલની ત્રેનમા ઉપડીને હું મુખર્ષ આવીશ તમે બેસીકર રહેજો”

માણિકે તે તાર વાચી છુટકારાનો લાંબો દમ બેચરો અતે મનીએ પોતાનું વચન પાળ્યું હતું દુખી માણિકને બધા તરછોડી ગયા ત્યારે આ છોડીએ પોતાની દોસતી મકમ રાખી હતી

—————(૦)—————

મકરણુ ૨૮ મું.

ઓ નીંદા, તારું મોઢું સદાનું કાળુ હોજો !

સાજ પડતા હીરાજી શેઠની વીધવા શેરબાનુ, પોતાની નોડીની ગાડીમા ઠસ્સામા પોતાની સાવકી બેઠીને મળવા આવી

કેપટન મીનાચહેરનું કાગળ તેણીને મળ્યું અને તે વાચતા તે વીખરેલ એરત ચુસ્ત અને ગલરાટથી રાતી પીળી મારી ગઈ અને પોતાનો તમામ ખાર ખાલી કરવા તે હાલ માણિક પાસ આવી લાગી

સારા નસીબે કહો કે માઠે નસીબે પણ ૩૦ નાબ તો વખતે માણિક પાસ હતી નહીં અને હુઈઝા આયાને મોઢે પોતાની સાવકી દીકરીની તખીયત સારી નહતી એમ જાણી સીધી માણિકના એરડામા ચાલી આવી

“ઓ વાચ માણિક, આય શુ ફેસતા?” તેણીએ આવતાને વાર ધબ દધને એક ખુરસીમા બેસી પડી ચલાવ્યું “તારો વર તુને મુકીને ચાલી ગીયો-ઓ માયરે, તું હવે મોકોને મોહન કેમ બતાવશે ? બે દહારામા તો આજુ મુખર્ષ એ વાત જાણી ચક ચહદશે !”

“કઈ વાત જાણી ?” માણિકે ધીરથી પુછ્યું

“ કાય વરી, જાગન પછીના ચાર મહીનામાં તારેથી કટાળીને તારો વર તુને મુકીને ચાલી ગયો એ કંઈ જોવી તેવી નામોસીની વાત છે ? હવે લોકને હું શું જવાબ દેવશ ”

“ કેપટન મીનાચેહરને પોતાના બાવાના મરણનો જખરો ગમ લાગ્યો અને તેથી તેણે વરસ દહારો ચીન પોતાના લશકર સાથે ગીઆચ મારી તબીયત એવી મુશાકરીને કાયક નહી હોવાથી અમે અમારી રાજપુત્રીથી છુટા પરીઆય ” માણિકે શાત રહેતા કહ્યું

પણ આ ખુલાસાથી તો પેલી સાવકીના ફીલમા વધતો ધસકો પડ્યો તેણી દાત્યા બીડી બોલી “ એમ ? પણ એટલું યાદ રાખજે કે જ્યાં, સુધી તારો વર પાછો આવે નહી, ત્યાં સુધી હું તુને મારે ત્યાની પારદી કે ખાણ ઉપર બોલાવશ નહી ને તુબી એકલી પરેશી કાઢ એવા ખાણાઓ આપી જીવાન જમાન માટીડાઓને નોતરતી ફરતી ના, નહી તો સેહેન વારમા બહાર બધે તારે વરે નીકા ફેલાઈ રહેશે ને મને સાગુ બારી લાગશે ”

માણિકે આ ઓરતની મતબબ પાત્રી ગઈ શેહેરાને કેપટનના કાગળથી જે ધસકો પડ્યો હતો તે એજ કે હવે માણિકે એકલી પડેલી હોવાથી રાજકો લવજ તેને ત્યાં પહોંચી માડી અને શેહેરાની બધી ગણત્રીઓ છંધી વળી જવાની પણ તેણી હવે ઠોકડાઈને ઠંકાણે આવેલી માણિકેને ઓળખતી ન હતી આ સાવકીના તાણાથી તપી જઈ તેણી બોલી ઉઠી

“ શેહેરા, તુ બોલવા માગ્યો તે હું સારી કાણી સમજીશ, પણ જો આ સાલરી જે એક રીતે હું તુને જનમો જનમ આલારી છઉં તેટલા માટેજ હાલમા હું તુને ધસકો

મારીને મારા ઘેરની બહાર કહરાવતી નથી હું તુને શા માટે આભારી છેલ્લે તે તુ બોલ્યું ?” માણેકે પુછ્યું

“કદાચ, તારા ઘરકા બાપને પરણી તારી સાવકી માય થવાનું મેં તુને માન આપ્યું છે તેથી હોશે.” શેહેરા ચવઈથી બોલી

“નહી, પણ લવજી જેવા એક પાશાગીરની બદમાશી મારી આખ આગળ ખુલ્લી કરી આપવાની તે જોગવાઈ કરી તે માટે, તેમ થવાથી અને એ વીખરેલ કાળા મેઢાને એના ખરા રંગરૂપમા ઓળખી લેવાથી તેની કાળા દીલની બદ સ્વરતથી સદા દુર થવા હું મારા મીનાચેહેરને પરણી ગઈ બે તુ નહી હોતે તો હું આવો બાદશાહ જેવો ધણી મેળવવા પામતે નહી, એટલે આપરા વચ્ચેની ગમે એવી કુશમનાઈ છતા આ તારા તરફની મને થયેલી અબાણપણાની નવાજેસ માટે હું તારી હું મેશની આભારી રહેવશ ”

શેહેરા તો ડંગ થઈ બેશક માણેક જે બોલતી હતી તે તદન ખરૂં હતું એમા તો કશો શક ન હતો

“ત્યારે તુ શું લવજીને તારે ત્યા બોલાવવાની નથી ?” તે નક્કર ઓરતે હજુર પોતાની મલબબ સાચવતા પુછ્યું

“કદી નહી તેની નેહસ્ત સુરત હું કદીખી મારા પવિત્ર મકાનમા જોનાર નથી અને, તે આદમી પોતે તેમ બોલ્યું અને હવે શેહેરા, તે તારૂં નામ મારા મરહુમ પીતાના આબ-રૂબર્યા નામ સાથે જોરીયું, તેટલા ખાતર મને કહેવા દે કે લવજી બાબેના તારા વીચારે કદીખી સંકળ થનાર નથી, એ બે—જબાનના કગારાએ પોતે મને કહ્યું કે એનો વિચાર તુને પાણવાનો છેજ નહી, એ તો ફક્ત પોતાની સગવર ખાતર તારે તાહ પરીચો પાથરીચો રહેય શેહેરા, શું તુને તારા મરહુમ ઉમરાવ ધણીના નામની બીક કે શરમ નથી ? આવા

એક બેવકાને સઘરી રાખી તુ આપણા ખાનદાની નામને
એખ લગારેય તારો દીકરો મોટો થશે તેને તુ શું જવાબ
આપશે ? આખરનો નહીં તો ખોદાનો તુને ડર છે કે નહીં ?”

શેહેરા આ સામળી સ્તબ્ધ બની ગઈ, શું ત્યારે આજ
સુધી તેણીએ સુન્નમા રોજ ખાધ્યા હતા !

“માણેક તુ ખરૂં કહેય ?” તેણીએ જેમ તેમ પુછ્યું

“ખોદાને હાજર નજર જાણી” માણેક ખરા દીલથી
ખોલી “તુને વધારે ખાત્રી મારા ખોદાવાની જોઈતી હોય
તો આ જો” અને માણેકે ઘાતાનો ટકીયો ઉચકી તેની નીચેથી
એક નાની અવસ્તાની ચોપડી બહાર કાઢી

“મારા મીનુ જ્યારથી સંધાવયાય ત્યારથી આ મારો
સાથી છે અને એની સગત પછીથી હું સાચું સીવાય બીજું
કશુંખી ખોલી શકવાની હતી ? મારા મરહુમ પૂર્વે સસરાની
સાખતમા હું ઝઠ અવસ્તાની ખુબી સમજવા શીખીછ” અને
માણેકના ગાલ ઉપર મોતી જવા બે આંગુઓ સરી પડ્યા

હવે શેહેરાની જાણે છાતી દબાઈ જતી હોય એમ
તેણીને લાગીયું, તેણીએ ખેજલતથી થોડો વખત નીચી
હોકીએ જોયા કર્યું “માગે જો કંઈખી વાક હોય” તેણી
ખોલી “તો લવજન મેં આખરુદાર ધાર્યો તો, તે છે
માણેક, આજ પછીથી એ આદમી મારા પેલેસમા પણ પગ
મુકત પામશે નહીં. પણ—જો ઈચ્છી શકતું હોય તો તુ કેપ-
ટન ઉપર કાગળ લખી તેને પાછા ખોલાવ, કારણ તમારા
છુટા પડવાથી બહાર ઘણી નીંદા ફેલાઈ રહી છે”

‘એ મેં મારે હાથે મારા ઉપર હોરી લીધું” માણેક
હચકા ખેચતી ખોલી “મારા નેક ઉમરાવ ખસલતના ઘણીને
મેં તુચ્છકા કર્યો તેનો હું હવે આ નતીજો પામુચ. આ
મીનુ મીનુ, તુ મને કેમ નાફ કરશે ?”

ઘોડે વખતે ને મા બેઠી છુટા પડ્યા પણ જનમમા
પહલીજવાર શહેરા અને માણિક પ્રીતથી એકમેકને ભેટીયા

અને મુખર્ષમા માણિક મીનુની આળખાણવાળા મડ-
જમા શુ ચકચાર ચાલી રહી હતી ?

“અરે માય સાબરોછ કે, પેલા હીરામાણિકની ઢીકરી
પેલા કોઈ ગામરેના પારસી સાથે પનનીતી તે લોકે તો
છુટા પરીયા જો” એકે મર કીધુ

“હારે માય, કેહજે કે બેઠ વરખર્ષયર નકરા જાણુ
તાલીયા-બેતાલ । પેલા પાચ બોલે તો પેલી દશ બોલીને
ઉઘી રહે” બીજાએ મત આપ્યુ

“પણ માય, એ માણિક તો બાપને ત્યા લારઘેલી જેવી
ઉધરેલી તે એવા રીતભાત વગરના ગામડીયા બાચને ત્યા
શુ એને પાલવે । મુર્ખનુ નાકનુ ટીચકુ જોવો તો છાપરા
સાથે વાત કરે ને ધરતી ઉપર તો ઉઘીબી રહે નહી, તેને
આવો બોકરા જોવો વર કંઈ ગમે ?” એ ત્રાણની દલીલ હતી

“અરે શુ બોલુ માય, કેહ કેહ જો કે પરણીને ખર્ષ-
રીને ગામરે લઈ ગયો તે ઘેરની ગાયનુ દુધ દોહવરાવવા
બેસાડી । પછીસા તો એના વરને ઘેર ઘણાબી જો, પણ કંઈ
મુવા છેકજ આદાણી ।” હવે ચોથીએ ટોપ મારી “ને કહે
કહે જો કે વર તો કોઈ એવો પીતલ કે તલમા તણુ આધુ
પરેકે ઝારના ઝાર તોરી પારે

“માય કોણુ જાણુ, મારા માનવામા તો એવુ આવતુ
નથી બીચારે નીચેથી ઉંચે નહી જોય તેવાને કેવો સભયતા
વાળો અને બધો બધરી ઉપર જીવ આપતા હતો મને તો
એ મોટે ઘરની માણિકનુજ કંઈ કાર ધોર લાગેછ, તહા
વગર એમ એવો અસરાફ માટીડો અને એકદમ તરછોરીને
ચાલી નહી જાય” એ એક ડાહ્યા બાઈનુ મત હતુ.

“અરે હું એ કેપટનના બાપને સારી કાળી જોલખ તોતો બીચારા ઘણા ભલાને નેક હતા તેવનની મરણનો ઉપસ્વારો થઈને એ છોકરો પણુથો ને ચાર મહીનામા તો બર્ષરી થતીએ દાતમા ખાસર આપ્યું એ તો માય બાપને ના તાબે થાય તેના એવા હાલ થાય”

“પણુછોકરી ઘણી ખુબસુરત ને ખાનદાન હૈય તે બિચારો તે મોહીનીમા ફરથો” એક બોલ્યુ

“અરે માય, મોહીનીની વાત તો બોલોજ ના” એક બાઈએ પેટનો બરાપો કહારથો “મારી બેનના દીકરા નવલ શાહને ચોરખોચ કેની મર ? કેવો મર હાલથો શ્યાનો છોકરો, ભલો કમીશનરનો પગાર પાલે એવી મહીને દહારે કમાઈ છે ને ભલા ધનેતરના ઘેરની છોકરી ખાસી રીતભાત લઈને આવતે, તે એમજ ગામરે ગાઠરે ફરવા ગીથા ને ફસી ગીથો તે તો કોઈ ગોરીબી નહીને ગધેરીબી નહી છે માય તદન આપુસઈ, પણુ એ લોકના કારા કરતુક બરે તે કોણુ જાણે શુ દોહવીને છોકરાને પાયુ તે તદન તે લોકના ઘેરનોજ થઈ ગીથો ને આઠ દહારામા તો તે કોઈ અલાણુ દુકતીને પન્નીબી બેઠો માય, કઈ એછો બબાપો થાથથ શીખેલા ભણેલા છોકરાને એમ હાથમા લઈને તેને દુશમનને જાણે આધળો કરી મુક્યો છે ચાલો જ કરશે તે ભરશે આપુને શુ”

“અરે એવી કારા કરતુકની કસરેવળ્યોનો તો હું કહુ ત્યા હાર થશે” એક બીજા બાઈ બોલ્યા

કેવા ધરતી ધુળવે તેવા વાઘ જેવા માદીડાઓ એવી અલાણુ કરતુકીઓની ભભુતીથી બિચારા બોકરા જેવા બનીને ફસી જાયજ બધુ લોક અજબ થાય કે એલી કારી કોથરી

ને શીખ્યા બધાયા વગરની કેમ એવા બહા ધનેતરને પરણી
ઝઈ પણ માય આ બધા બહુતીના પરતાપ ।”

“પણ ચેલો કેપટન પાછો આવશે કે નહી ?”

“કોણ જાણે, કેહ્ય કે છુટાછેડા કરશ એમ બધરીપર
કાગળ લખ્યુ તે વાંચીને એ તો સીક પડી ગઈય, એમ
કરવાનુ હતુ ને છુટા છેડાથી નામને નામોશી લગાડવાની
હતી તો પરણ્યો સુ ધુર મુકવા.”

બસ કલમડી ! નીરદોસોની ખુઠે ને ચાહોમ નિંદા
થાય છે તે બધી તુ અહીં વીસતારવા બેસસે તો પોયાના
પોયા ભરાશે । ગરીબ મીલુ ! તારી અણુહદ વફાદારી અને
મહુનશીલ સહુરીનું તુ નિદાના વરગામથી આ શુ કળ
મહ્યુ છે તે હજારો કોસ દુરથી તુ સાબળવા આવનાર નથી
અને તાર નિરદોશ જીગર એજ તુ ને મોટો દિલાસો છે.

— ૦ —

પ્રકરણ ૨૬ મુ.

મની—એક પ્રેસતાઈ રાહબરના રૂપમાં.

ડાઁ નાજ માયનો તાર દીરોઝબાગમા આવી મુઝા
ત્યારે ત્યાંના વસનારાઓ તે વાચી વણા હેરત રહ્યા મીલુ
ની બાયડીને મનીની યાદ થવી અને તેણી માટે તાર કરવો
એ ખચીત તેઓને અજાયબીભર્યુ લાગ્યુ

ગરીબ હારાબાઈ આપણે તેમને જાળખ્યેજ કે તેઓ
જેવાં બહા ને ભોળા હતા ને છોકરીએ તેઓનુ મુખી ઘર
વારાજ કર્યુ હતુ, ને છોકરીએ પોતાની તુમાખીથી તે-
ણુના સરના તાજ નવા ધણીને અપમાન કીધું હતુ, ને છો
કરીથી તેવણુને એકપુરો બેટો ધર છોડી દેશવટો ભાગવતો

યથો હુતો અને હવે તેજ છોકરી, તેમના દુખી દીલ્લો એ
હોવા દીવાસો, તેમના માહેતમભર્યા મકાનની એકજ રોશની
તેમની જઈકના ટેકા જેવી મની દીકરીને પોતાની પાસે
બાહ્યાવી લેવા માગતી હતી તેવણુ મની વગર શું કરી
શકશે ? અને તે છતાં પેલી દુર બિમાર પડેલી તેમની વહુ
માટે તેમનું જગર ક્યાથી દાઝી ગયું

“જા મારી દીકરી, ગરીબ બિચારી માણેક તદન એકલી
પરીચ અને ને શીક છે તેની પાસે જા” હીરાબાઈ માઢ
મન બતાવતા બોલ્યા

“હા મામીજી, હું ધાર્ય કે તેને મારી ઘણી જરૂર
છે પણ તમે મારી ગરહાજરીમા મન મક્કમ રાખીને રહેસે
કેની ? હું થોડા દહાડામા તો પાછી આવશ ” મની બોલી

હીરાબાઈએ ઉતરી આવેલા આનુઓ નુછી નાખ્યા
અને મનીને જવાની રજા આપી, હુમસના એક બાઈ સાથે
હીરાબાઈને ઘણુ ઘરવટ જેવુ હતું તેવણુને બે દહાડા હીરા
બાઈની પાસે રાખી, આવા માસી અને મની મુબઈ જવા
ઉપડ્યા અલબત્ત મની એકલી માણેકને ત્યાં રહેનાર હતી
પણ એકલી મુસાફરીએ તે જવાન બચ્ચાને કેમ મોકલી શકાય
એમ ધારી આવા માસીએ તેની બાહે ધરી લીધી હતી

રટેશન ઉપર માણેકની લપકાબધ જોડીની ગાડી આ
માસી ભાણેજ માટે તઈયાર હતી ઘર આવી પુગતા આગળના
ઘોરડામા ડાઠ પીરોજશાહ તેઓને મલ્યા

“હું તમોને જોઈ થણા ખુશી છઉં બીચારી માણેક
તદન એકલી પડી ગઈચ તેવે વખતે નેણીની મદદમા આવજી
એ ખરેખર નેક કામ હું તો સમજુચ તમારામા મની-
જેહ કામા કોણુ ?” ડાઠ પીરોજશાહ જેવણુને તેમની ડાઠ
ઘેટીએ બંધી વાતથી વાકેફ કીધા હતા તેઓએ પુછજી

“આય એવન જીભરઈ મારી ભાનેજ” આવા માસીએ કહ્યું “હુ તો ફક્ત એવનને મુકવા આવીય, અને હવે એ માણુકબાનુની પાસે છે એમ જાણીને હુ મારા ઘેર આઈ કોટમા રહેય તાહ જવશ ને રાતે પાછી સુરતની ગારીમા ફરિ જવશ”

ડાકટરે મનીને તનદરોસ્ટ ચેહરોને ખુલ્લુ ફીલ બતાવનારી આખો તરફ ખાસીકીથી જોયું

“મજબુત બાધો, હરતો ચેહરો, ને ખુશ મીઝાજ એ તણ ખુબી તમારામા છે એ હુ જોઈ શક્ય ખચીત માણુક બાનુ માટે તમારા કરતા કોઈખી વધારે બધ બેસતી સાથી થઈ પડતે નહી હા—હા—હા, ખચીત અમારી મુબઈની કેટલીક મોટે ઘેરનીઓ આય તમારા ચેહરાની ખરી ખીલતી શુભાખી ખરીદી લેવા ચોતાની અરધી દોલતખી કહાડી આપવા નીકળે, તમારૂં માથુ કોઈજવાર દુખતુ હોશે, નહી વાર, મીસ મનીજેહ?” ડાકટર બોલ્યા

“કવચીતજ” તેણી બોલી

તમુને નહી હીસતીરયા થતો હોશે, તમે નહી બેમુઘ્ધ થઈ જતા હોશો, તમુને નહી જરા જરામા ઇનકલુએનગાનો ધખારો લાગતો હોશે, જેવી રીતે અમારા મુબઈની નાદાન ઉછાછલીઓમા આજકાલ એ વાહીયાત દુખ દરદો ઉભરી નીકરેય, તેવુ તમારામા જરાખી નહી હોશે વાર તમુને થાણું સરખુ હસતા આવરેય કે?”

“કારણ મલે તો, હાજી,” મની હાઠ મલકાવીને બોલી

“હ, હં, હસનાર સાથે હસો ને રરનાર સાથે રરો એવો તમારો સ્વભાવ છે એ હુ ખી જોઈ લઉંય, એક ખરે-ખરો ફીલસોજ દોસ્ત તે એવાજ હોય તમુને જે કરવાજ છે તે એજ કે માણુકને આખો દહાડો હસાવી બોલાવીને

બસ ખવાર ખવાર કરયા કરવુ ।” ડાક્ટર હસ્યા “એ છોકરીએ છતી ભુખે ભુખમરો વેઠયો ફાય એવી એને નાકઉવતી થઈ ચઈ છે ચાલો હું તમને એના ચોરડામા લઈ જઈ ”

ચાવા માસી મનીને ભેટી પાછા બહાર પડ્યા તેવણના કહેવા પ્રમાણે રાતની ત્રેનમા તેવણ સુરત પાછા ઉપડી જાય તે આગમજ પાછા આવશે ત્યારે માણિકને મળશે તેવણના જવા બાદ ડા૦ પીરોજશાહ મનીને લઈ માણિકના ચોરડામા ગયા

મીનુની આ તુમાખી બાયડી તેણીને કેવો આવકાર આપશે તે માટે અગાર સકાશીલ ઢીલે મની, ડા૦ ની મુઠે ઉપર ગઈ.

“હું તમારે બરે એક ભેટ લાવયોચ ”

ડા૦ પીરોજશાહ માણિકને દરવાજે ખોલી અંદર જત બોલ્યા. “તમે તેના બદલામા મને શુ આપશો ?”

“કોણ જાણે બા ” એક નબળો નરમ પડી ગયેલો અવાજ આવ્યો જે મનીને યોતાની પિત્રઈની બાયડી દાખલ તુરત ઓળખી કાઢ્યો પણ મુશકેલ જણાયો “કેટલા વાગા ડાક્ટર ? શુ વખત થયો હોશે, વાડ ?”

“સુરતથી મેલ આવવાનો વખત થયોચ ” ડાક્ટરે મુછમા હસતા કહ્યું

માણિકે એક લાખો નીસાસો નાખ્યો.

“અરે હું નહીં ધારતી કે મના આવે મારા જ્યો કમબખતને કોઈનાબી ઢીલાસો ઘટતો નથી ” માણિક પસવા-વાલરયા અવાજે બબડી

“ તારે તો હું ધાર્ય કે મનીબાઈ તમને પાછું જવું પડશે ડાક્ટર હુચઈથી હસતા બોલ્યા

“શુ મની આવીચ ?”

સેહેજ આખો લાલાસ માણેકના ફિક્કા ગાલ ઉપર થઈ આવ્યો તેણીની કાલી આંખોમાં પસતાવા અને કાંકણની જોઈ મની હવે ધસીને નેની તરફ દોડી આવી “માણેકભાનુ, તમને સીક જાણી હું આવીશ, પણ તમને એટલા બીમાર જોવાની શું વધી રાખીતી નહીં”

બીજા પગે મનીના ગળાં આસપાસ ધોતાના પાતલા હાથો લપેટી તેણીના ખભા ઉપર ધોતાનું માથું નાખી ફરે ગરીબ માણેક જીવરતોડ ડચકા એ ચલા લાગી

“ઓ મની, મારી ધોતાની યેન જેવી મની, તુંને-તુંને બધી વાત માલમ પડીછ?”

“હા, બધી પણ તું રડ ના માણેક, એમ તો તું તારી તબીયત વધારે બગાડશે એવી દલગીરીની વાત તું ના કર બેન”

“હું તો રાત ને દહાડો એનોજ વીચાર કરૂં” માણેક ડચકાઓ વચ્ચેથી બોલી મનીએ ડાકટર પીરોજશાહ માટે આસપાસ જોઈ પાણું મની અને માણેકને દુધ ને સાકર માફક મળી ગયેલા જોઈ તે વૃક્ષ તબીબ ધોતાનું કામ સેરેલું જાણી ત્યાંથી ચાલી ગયા હતા

“શાત થા, માણેક, શાત થા હું તુંને હીલાસો આપ વાને તુંને ખુશ રાખવા આહી આવીશ, પણ આય શરૂઆત તો ઠીક નથી થઈ”

“મારા જેવી એક માટે શાતી હવે ક્યાંથી હોય! પસ-તાવાના આસુ સીવાય મારે માટે હવે બીજું શું બાકી રહ્યું”

“જાદા ઉપર વીશ્વાસ! તે માણેકની યાદની તારૂ ધોણું કુંખ તું ભૂલી જશે” મની બોલી “પણ બા માણેક

તુ જાણેય કેની કે હું આખા દહાડાની મુસાફરી મુક પાકુ
લાતીઈ ખાઈને જમ તેમ જીવીય ને હમણાં તો મને કક
ડીને છુપ લાગીય હું તો બા પહેલાથી રોકકું પરખાઉંય
કે મને તો ચાલતા ચાલતા બેસરવાનું જોઈય”

“હા, નાસતો તઈયાર કરાઉં વરદી ત્રોકલુછ, નીચે
ટેબલ પર—”

“નહી બા, હું કઈ નોકર ચાકરોના દોર હમામ વચ્ચે
નીચે ખાવા જવાની નથી, મને તો અહીં તારા ઓરડામાંજ
આ નાની ટેબલપર ખાવા બેસવા ગમશે” “મની પોતાની
મતલબસર બોલી

“તારી કેવી મેહેરબાની કે તુ મારી આગળની આગ-
ળજ રહેશે?” માણેક બોલી ઉઠી “જા હુઈયા, અહીં નાસતો
ભઈ આવ ને પહેલા મનીખાઈને તેવણના ઓરડામાં લઈજા”

મની પોતાના ઓરડામાં ગઈ મોહોડું હાથ ઘાઈને
જયારે તેણી માણેકના ઓરડામાં પાછી ફરી ત્યારે તે કાઢેલી
મુઠરીને નાસતા માટે તરેહવાર વરદી આપતા સાલળી
તેણી ધ્રુષ થઈ

“ઈ હા હાક-બોઈલડ લાવજે, નહીં આય મારમલેડ નહીં,
મનીખઈને મીઠાસના શોખ વણા છે પેલી કરટ જમ લાવ
હવાનું માખણ ના લાવતી, તાજું લાવજે, ને સીમ્પસનને
ત્યાની મલાઈ મગાવ”

“પણ તુ આ બધી કોણ માટે હેજગારી કરેય?”
મની બોલી “હું કોઈ દહાડોબી એકલી બેસીને ખાતી નથી,
માણેક, તુનેબી સાથે બેસવું પડશે, હું બા” એમ કહી
તેણી મીનુની ઘણીઆણીને પટાવી ટેબલ નજીક બાવી

મીનુના જવા પછીથી આ પહેલેજ દહાડે માણેકે મન
મુકીને નાસતો કીધો

“ ડાક્ટર કહેય કે મારે મહીનો દહાડો સુધી કોચપર અરેટર્ષ રહેવું, મની, મને તે કેમ પાલવશે ?”

“તેમા શુ માટી વાત ! હુમેશના ઠોડતા ધામતાઓને તનની કંઈ બીમારીને ખાતર આખો વખત ઇઝીચેરપર અરેટર્ષ રહેવું પરેય કે કોચપર સુઈને વાચવું લખવું પરેય, તેવાઓને ત્યારે કેવું ભારી લાગવું હસે” મની બોલી. “આપણા કરતા બીજાઓ વધારે જુખી છે ઓખ વીચારી આપણે માટે સતોશ લેવો જોઈએ લે માણિક, આય બીજી હાથ બોઈલ્ડ ઈડુ, નો બા, તુ થોડુ ખાસે તો મનેબી સર-મઈને અરધું છુખુ રહેવું પડસે”

આ વખતે છુઝરગ ડા પીરોનશાહ બહાર પોતાની ડીસપેનસરીએ જવા આગમજ એક બીનો ફેરો માણિક આ ગળ મારી જવાને ઈરાદે ત્યા આવી લાગયા, અને બનને નાસતા ઉપર બેઠેલા જોઈ તેમજ માણિકને કંઈક અસાલ જોઈ તેવણ બોલ્યા:—

“હવે માણિક બાબુ, મારે કંઈ અહીયા કામ રહ્યું નથી હવે ડાક્ટર મનીજી કામા આપાય એટલે આપરે રૂખસદ લઈશુ” તેવણ હસ્યા “હવે બેઠેન, તમારે માટે એક બીજી કામ રહ્યુય અને તે એજ કે જેમ બને તેમ માણિકબાબુ ટટાર થાય કે એવણને તમારે ગામ લઈ જજો, ત્યાના ચેજી બધું દુખ કરદ પગારઈ જસે” અને પોતાના બોલોથી થેલા બંને કેવા સુખ અને વીચારવત થઇ ગયા હતા તે જોયા વગર તેવણ ‘સાહેબજી’ કરીને ચાલતા થયા

આટલી સેહેજ ચાલ હાલથી નબળી માણિક શાક્ષીને નીસોસ બની ગઇ અને સાજ પડતા તેણી ઉંધાઈ ગઇ.

આવામાસી સુરત જવા આગમજ મનીને મળવા સાજે આવ્યા પણ માણિકને સુતેલી જાણી તેવણ તેણીને મળ્યા વગર ફક્ત મનીને મેટી પાછા કર્યા.

“બધુ વીગતે મારીપર ને હારાખાઈપર લખતી રહેને
હીકરા, ને તારી પોતાની નબીયતબી સાથવને મર તારા
વગર તો હુને તાહ જરા ચેન નથી પરવાહ પાણુ શુ કરશે
બિચારી માણિકબઈબી તહન એકલી છે તે”

એકલી પડેલી મની એક સોફા ઉપર અલેટાઈને બેઠી.
તે મહાલની રચના અને ગફોજલાલીથી તેણી છક થઈ ગઈ
હતી, અને આવી અમીરી મોટાઈ સાથે આવી ખુબસુરત
બાયડી છતાં તેનો બાપડો પિત્ર દુખી બનયો હતો, એ
કેવી સીધા સરજત હતી !

કોઈબી રીતે આ વિખુટા પડેલા વાહલાઓને એક
કરવા મનીએ ત્યાને ત્યાજ કરેમ લીધા તેણી મીઠનો
શ્વલાખ પીછાનતી હતી તે ભલો અમીરી અને નેક ખસ-
હતી હતો પાણુ સાથે સાથે જાતી મગરૂરી પાણુ તેનામા હતી
અને આવું કગાળ અપમાન તેણે જે મોહોડે સાલક્યું હતું
તેજ મોહોડેની માફી મહ્યા વગર તે કહીબી તેણીની માફ
નહી કરશે એમ મની નિશચ જાણતી હતી

એક માટેથી માણિક છઠી “કેટલા વાગયા મની ?”

“ નવ કેમ, હું ને ઠાકે બાગેચ ?”

“એટલું મોઝું થયું, મને માફ કરજે મની, તે
મની બીજુ કુ ?”

“ નહી, આજે તો નથી ખાહ લીધું, પાણુ કાલે જો
એમ તમે વખત બે વખત ઘોઠલો લેશો, બાઈ સાહેબ, તો
આપરે મજેહુથી તરીયાર તાહરૂ કરી લખશું ”

ચાલ બા ચીકીન મુખ ઠડો પરેછ ને મને તો તરેલા
હમણા હુમેલા ગરમ ગરમજ ! ગમે ”

આ પ્રમાણે ઢીવસો વેહતા ગયા. ડાઠટર પીરોજશાહ
એકાદ બે વખત આવી ગયા હતા અને પોતાના દરદીની

નાડ વધારે મનખુત થતી જતી હતી તે ઉપર તેવાણ સંતોશ બતાવતા હતા

એક બપોર હુધઝા આયા માણેકના હુકમ મુજબ ચાલી ની સાલવર લઈ પોતાની બાઈ આગળ હાજર થઈ લોકો રોજીંદા મુલાકાતે આવી પોતાનો કારડ છોડી જતા અને ડાક્ટરનો મળવાનો હુકમ નથી એમ સાલળી તેઓ ચાલી જતા

માણેકે એક પછી એક કારડ ઉચકીને વાચવા માડયા

“મીસીસ પારેખ ! આહો, પેલા એનરેબલના વાર્ષિક મહીના એક ઉપર હમારે ત્યા ડીનર ઉપર આવીયા હતા

“લેડી હલઈઈ ! માયરે, એવણુને તો મલ્યા વગર પાછુ ફરતા બરડે પાણી ઉતરયુ હોશે !

“મીસીસ નવરોઝ જગા મુવા જખરા સીફારસના, ખોરીયા, સાડ થયુ હુ નહી મળી તો, નહી તો માથુ ખાઈ જતે !

“મીસ સુનાબાઈ સટાક ! બુદી પટપટ ખોરી, ખાસ્તી પચાસ ઉપરની ઉમર થઈછ અને બધી જવાન છોકરીઓમા ભેરાવાના અભખરા !”

લેડી નાજમાય કામા ! વણાજ ભલા બાઈ, એવાણુના ભાઈ એનરેબલ મેહરજીભાઈ શુ બાહોશ આદમી છે

“મી. અને મીસીસ બનાઈ ! ચેકયુ, દુરના સગા થાય પણ દુશમન કરતા નબેહતર !”

“બેનન બહાદુરશાહ ! આ શોખઈ જોઈ ? મારી સાવકી માયને ત્યા ફક્ત એક વખત એની સાથ ઈનત્રોડયુસ થઈ હતી, તેમા મુલાકાત તે કેવી આપવા આવવાની ? લે હુધઝા, બધા નીચે લઈ જ અને કારડ-ખાસ્કેટમા મુકી આવ હમણા એ લોક કોઈનુ કામ નથી ”

“એમ બધાંને મળવા જવાનું કેવું કંટાળાજનકું થયું પડે?” મની બોલી

“નહી, મારૂં બીજું કામજ શું છે? પણ હમણાં તો કોઈબી રીતે મારું મન રોકાવું નથી મની, તુને ડાઠ પીરો-જશાહે કહ્યું કે મારી બીમારીનું કારણ શું છે?”

“હા, થાક ને જરા જોષયે તે કરતા વધારે એક-સાઈટમેન્ટ—તેજ કની?”

“નહી, બીજું બી કારણ છે મને જોદાયજી બચ્ચું આપવાના છે”

મનીનું જીગર ખુશાલીથી ધપકવા લાગ્યું આહ! ત્યારે અ તે દીરોજબાગ ખુશીનું ધામ થનાર છે હવે તેણીને લાગ્યું કે તે વર વહુને પાછા એક કરવા મારે એક બીજી રીતે તેણીના રસ્તો સેહેલ થયા હોતો કારણ બાલકની મીઠી પંધરામણી એ ધણી ધણીઆણી વચ્ચેના ખ્યાર અને જોડાણની એક મજબુત સાકળ સમાન છે કોઈબી ખાવીદ પોતાના જચ્ચાની માતા તરફ ઘેરહેમીથી વરતે તો તે ધણીના એક-કાબને લાયક નથી એ એક ખુદાઈ ઘરની એવી બેમુલ બજેસ છે કે જેનાથી સસારનું સુખ સફળ થયજી માનવામા આવે છે

“ઓ મની, આ ખબરે મને ખુશાલીથી ચેલી બનાવી મુકીય--જો એ વાત હું જાણ્યા પામતે નહી તો હું જીવવાબી માગતે નહી” મારુકે બોલી

આવતી કાલે બેહેરામ રોજ હતો મની જણી આજ આઠ દીવસ થયા મારુકને ઘર આવી હતી અને જે માત્ર તેણીના સીકે રૂમ સીવાય બીજે કંઈ બહાર નીકળી ન હતી તેણીએ આતશબેહેરામ એક કવાકે જઈ આવવા માગીયું.

“મને તારા વગર કેમ સોડવાસે, પણ તું જલદી પાછી આવશે કેની ડીયર ?”

“હાસતો પાણીના રેલાની માફક ચાલતી ગાડીમાં જઈને આવવાનું એટલે વાર નહીં લાગે”

માણિકની વરદીથી ગાડી તઈયાર થઈ અને મની બહાર પડી પાંચ અને છ મજલાના લયકર ઉંચાઈના ઘર જોઈ મનીના પેટમાં ફાળ પડી આવતી જેના પેલા લવમાં કાંઈ પાપ હોય તેવાજ આદમી એવી ઉંચાઈએ કેદ પડે ! એ કંચે જનમારે નીચે ઉતરતા હુથે અને આવી ભરચક વસ્તીમાં વસનારાઓ કશ્વા કયા જતા હુથે ? ઉપલા મજલાના બે ચાર ઓરડામાં રહેતા ને આટલી હુદમા સુકાચાઈ રહેલી જગીયામાં ઘેરાઈ રહેતા તે મનીના પગ બધાઈ જાય એમ તેણીને લાગીયું અને વીચારમાં મની મશગુલ થઈ ગઈ તે સદાની ગામડાના એકાતમાં રહેલી છોડી, ચાર બાળુઓથી દરીયાના મોજા મીસાલ જત બેજત આદમીઓને દબલાબધ ત્રામ અને ઘોડાગાડીની વચેથી બીન દેહેશત ચાલતાં જોઈ મનીની કલેજ થરથર ધ્રુજતી ! દરેક પળે તેણી સતરેક આદમીઓની કચરાઈ જવાની ફીકર કરતી ! જ્યાં હીવસમાં બે કે ચાર ડબ્બા આદમીઓને પોતાના રસ્તા ઉપરથી ખસાર થતા જોવાની તબેહ, ત્યાં એક વખતે કાંઈ સેકડોને રસતા ઉપર જોઈ આ મોટા શેહેરોની જાદગીથી અંજાણુ, ગામડામાં વસેલી છોડી એમજ ધારતી કે મુબઈના તમામ ઘરમાં બધાં રહેવાસીઓ તે પળે ગોયા રસ્તા ઉપરજ ઉતરી આવ્યા હોય ! અંતે વહાડયાળના આતશબેહેરામ આગળ તેણીની ગાડી થોભી જ્યારે તેણી આ પુરાતન પવીત્ર મકાનમાં પોતાની યાદમાં સર સુકાવી ઉભી હતી ત્યારે શું તેણીની અન્નયબી ! આતશના ગુરમદ કેબલા આગળ સર નમાવી તેના નેક

અદરાયલો ખાવીદ મેહેરનુશ તે ફરદગારની બદગી કરતો હતો.
મનીએ મેહેરનુશ ન જોય તેમ પાછળથી તેને ઓવરલુ લીધા

બહારના હોલમાં તેઓ એકમેકને મળ્યા

“તમે અહીં, મેહેરનોશ?” મનીએ પુછ્યું.

“હા, મની, તમને ફીરોઝપુરથી ગયલા જાણી મને
ત્યાં એન પડ્યું નહીં, તેથી હું પણ અહીં ચાલી આવ્યો,
કેમ આનદમાં તો ખરા?”

મનીએ હવે તેને પોતાની ગાડીમાં જગીયા આપી અને
બંને સાથે માણિકતા મકાન તરફ આવી પુઝ્યા

“અદર આવો મેહેરનુશ”

“નહીં, મની, આજે નહીં કોઈ વખતે જ્યારે માણિક
ખાનુ વધારે ટટાર થઈને નીચે આવી શકશે, ત્યારે પણ
તારી રજાવદી હોય મની, તો હું અવારનવાર તને મળવા
આવીશ.” અને મનીએ હસીને હા મા ડોક્યું કર્યું કે તે રજા
લઈને ઉઠ્યો.

— ૦ —

પ્રકરણ ૩૦ મું

— ૦ —

મનીની મેહેનત સફળ

આ બધો વખત માણિકની તબીયત સુધરી ગઈ પણ
તેણી કદીખી મની સાથે પોતાના વરની વાત કાઢતી નહીં
તેથી મની ઘણી ધતેજર રહેતી

એક દહાડો તેઓ બંને બેઠા હતા તેટલા માણિક બોલી.

“મની તું શું વીચાર કરેચ.”

“મારા બેહેસતી મનજી મામાનો હું વીચાર કરૂંચ
આજે તેવણને બેહસત પામવાને દોઢ મહીનો ઉપર થઈ
ગીયોય. ગરીબ બિચારા મારા મામી —”

“હું ઈચ્છુ છ કે તું તારા મામા મામીની વાત મારી
આગળ નહી કરે,” માણેક ધીમે અવાજે બોલી

શુ હજુર આ છોડીને તે મરહુમ નર તરફ ખાર હશે ?
મની અજબ થઈ ગઈ

“માણેક, ખચીત એક ગુજર પામેલા આદમી તરફ
આપરે કેમ અભાવ રાખી શકીએ, તુ —”

“નાહી, મારી બેન તેમ નથી, મારા જીગરમા પસતા-
વાના ચમટા તુટેચ, હું તેવણ તરફ કેવી બેઅદબ થઈતી
એને—અને—તેવણની માફ માગવાનીબી તક મળી નહી ”
માણેક અતી ઘણા દુખી અવાજે બોલી “તુ જાણુચ મની
કે મીનુ તેવણના મરતા બીછાણા આગળ વખતસર કેમ
નાહી આવવા પામીયો ?”

“હા મે કઈ અટકલ કીધી જો કે મને મીનુભાઈએ
કહ્યું નથી ”

“હા, તેથીજ એ મારા ઉમરાવ ખાસીયતના ધણીના
દીલમા મારે માટે એટલે કરોધ ભરાયો, તેથીજ એણે મને
માફ કીધી નહી, તેથીજ એ મને તરછોરી ગીયો, અને એ
ખાદા ! હવે હું એને ક્યારે મલશ, અરે ક્યારે મલશ !”
અને મનીની અજાણેબી વચે તે તકિયા ઉપર માથુ
પટકી વરથી વીખુટી પડેલી અબલા જીદાઈના આજુ
નાખવા લાગી

“ત્યારે તુને મીનુ યાદ આવેચ ?” મની તેણીની લગો-
લગ આવી બોલી.

“યાદ ? મારા ખોદા, મને એવું થાયેય કે હવે તો હું એના વગર જીવીશ નથી શકવાની, પણ એ મને કહી બી માફ કરશે નહીં, કહીબી નહીં એ ખોદા મારી અભી-માની બરે મારા તુચ્છકારથી મેં મારે હાથે મારા માટે દુનિયામા દોષખ ઉછું કીધું, એમા કમુર કોઈની નથી,” અને માણિકે ફરી કલપાત જારી રાખ્યું.

“પણ ત્યારે તું એની ઉપર લખતી કાય નથી,” મની ખોલવા ગઈ

“હું કીયે જોહને લખું ? જે જોહને એને જીવું કહ્યું કે હું એની તરફ નહીં પણ—પણ બીજા તરફ ખેંચાતી હતી, અને તે માફ લયકર જીવું, એ ખરું સમજ્યો મની જે દહારે હું એ મારા બલા ધણીના ખલાપર માથું નાખી મારી બધી અભીમાની માટે માફ માગનાર હતી અને તે મને મારા જીવન કરતા ખ્યારે હતો એમ કમુલ કરવાની હતી તેજ દહાડે નાપાક શેતાન આડે આવ્યો અને એણે મારી સાથે ઉશકેરણે વાત કીધી તે વખતે નમી જવાને બદલે હું સામી થઈ અને તેને સતાવવા અને ખાલી પજ વવાને હરધુત કરવા મેં મારે જોહને હરહત જીવું કહ્યું કે, હું બીજા તરફ ખેંચાતી હતી તેમ નહીં હતું, ખોદા સાહેબ છે કે તે બને તેમ નહીં હતું, બલકે તેથી ઉલટું જ તે આદમીને તો હું મારા ખરા દીલથી ચિકકારતી હતી, પણ મને માફ સુઝ્યું નહીં અને જ્યારે સદાના સુખી થવાની આઈન ધડી આવી ત્યારે શેતાન આડો ફરીયો ને મારા કર-તુકથી મારો વર મને છોડી ગીયો ”

“ના રડ માણિક, ખોદા ઉપર ભરસો રાખ, ને મારી ખાતી છે કે હજુરબી સૌ માફ થશે” મની તેણીને દીલાસો દેતા ખોલી “ખોદાના હુજરો શુકર કે અતે એવો વખત આવેય”

કેવો વખત ? આય જીગર તુટી જાય તેવા ડચકા ખેંચવાનો ?” માણેકે પુછ્યું

“ નહીં, સારી આશા રાખવાનો તુને એની દરકાર છે, અને તુ એક બોલ લખશે તો એ ઉડીને આવશે ”

“ પણ મેં પોતે એને કહ્યું કે હું એને ધિક્કાર્ય હુંવે એ બોલો એ કેમ માફ કરશે ? મની, માફ જીવતર રદ થઈ ગીયુંય, હું કાંઈબી દહારો પાછી સુખી થવશ નહીં ”

એક બોલબી વધારે બોલ્યા વગર મની ખરીયા કલમ ને કાગળ લઈ આવી

“ લે, મારી વહાલી બેઠન, તુ એના ઉપર કાગળ લખ ને જો એ ઉડીને નહીં આવે તો માફ નામ નહીં ”

પણ માણેક અચકાઈ; તે કેવી રીતે લખે ? કદાચ તે જવાબ નહીં વાળે અથવા તો ધિક્કારથી તેણીતુ કાગળ પાછું બીડે “ મની, માફ દીલ, મારા હાથ ચાલતા નથી, હમણાં જ મેં કહ્યું તે બધું તુ લખશે ? જરાબી મારો બચાવ કર્યા વગર તુ વીગતે એની ઉપર લખશે ? ”

મની લગાર ફિક્કી પડી ગઇ શું માણેક હજીર મગફર હતી

“ જો તારી એવીજ ખાએશ છે તો થોભ હું લખી નાખુ ”

હુંવે મનીની કલમ ચરચર ચાલી તેણે બોલ બોલતામા ખાસાં છ પડ લરી નાખ્યા

“ લે માણેક, આય વાચી જો, હું તો નાંચે જઈછ ખા તુ કાગળ વાચીને ખીરી નાખજે, આય શું ઘટ ઠોકઈ રહ્યોછ, મારા મેહરજુશ મલવા આયા હોશે હું નીચે જઈ આઈ ”

“ માણેક આગળ મનીએ પોતાના અહરાએલાની બંધી

વાત કીધી હતી એટલે તેણીએ મનીને જવ અને પછી તેણીએ તે કાગળ વાચ્યો ”

ગરીબ માણેક । તે વાચતા જે રીતે એણે દુ.ખને એક દરયાવ આસુથી ખાલી કીધા તે જોઈ ખચીત કોઈનું બી દીલ દાગાં જ્યા વગર રહે નહીં

આ વખતે મની ખામખા ખડીયો કલમ માણેકના બિછાના આગળ મુકીને ગઈ હતી, તેમ વળી થોડું કાગળ પણ કોર રહેવા દીધું હતું હાથમા થતા ઉભરાને વધુવાર ન અટકાવી શકવાથી માણેકે કલમ લીધી અને ખોદાતાલાનું નામ લઈ નીચલા બોલો ઉમેર્યા “મીનુ, આવ । પાછો આવ । હું તારા વગર જીવી શકતી નથી.”

તે લખીને તેણીએ ઝટ કાગળ બીડી દીધું અને આપા લુઈઝાને બોલાવી તે પોસ્ટમા નખાવી દીધું

મની જ્યારે પાછી ફરી ત્યારે માણેકને ખુશાલ જવી બનેલી જોઈ પાખી ગઇ કે નજદીકમા ખડીયો કલમ મુકી જવાની તની મતલબમા તે ફાવી હતી

“કાગળ ગીધું કુ?”

“હા ”

“ચાલ ત્યાર તો હવે મીનુ આવીને ઉભો રહેશે ”

“કોણ જાણે, પણ એ મહીના સુધી મોત જીવત જવી ઘતબ્બરીમા રહેવાનું મને કેવું બારી લાગશે ” એ માણેકનો બળાપો હતો

એક દહાડો માણેક અલેટાઈને પડી હતી અને મની તેની સામે બેઠી ‘જામે જમશેદ’ વાચતી હતો, તટલા મની સખત ચોકી અને ગભરાટમા તેણીના હાથમાથી નયુસપેપર પડી ગયું. તેણીએ ફગલાએલી નજર માણેક તરફ ફેંકી આ

તેને લય તેણી જોવા નહીં પામી હોય તો સાર, પણ કાંઈ કદરતી બસારતને આધીન થઈ માણિક એકદમ ઉઠીને ઉભી થઈ

“શુ છે મની, તે ચેપરમા શું વાચ્યુ, મને કહે”

“નહીરે શુ હોય, એતો પવનના નોરથી ચેપર ઉડી ગીયુ” મની બોલવા ગઈ પણ તેણીના ધુનતા હોઠો કંઈ ગભરાટની સાહદત આપતા હતા

માણિકે એક શબ્દ વધુ બોલ્યા વગર ખેલુ “જામે” હાથમા ઉઠાવ્યુ. સામેજ મોટા હરફે “ચીનની ખબર” કરીને છપાયુ હતુ તેની ઉપર તેણીએ ઉતાવલે નજર ફેરવી

“ચીનમા લયકર મરકી ગોરા લશકરમા બે મરણુ”

એક તીણી ચીસ પાડી માણિક પડોશની ખુરસીમા બેસી ગઈ

“જાબા માણિક તુ તો અમથી કાળ ખાએય એતો ખાદા રાખે એવો તદરોસ્ત છે, પણ ડાકટર દાખલ એને બધી ઉઠવેઠ કરવી પડતી હોય”

પણ મનીના આ ખુલાસાથી તો માનેક વધતો હળ-તાઈ ગઈ

“માણિક, આજેજ મારે ફીરોઝપુર જવું જોઈએ મામીના હાથમા એ ચેપર ગીયુ બીયું તો એવણુ બીચારા ધાસ્તીથી બિમાર પડી જશે માણિક, હવે મારે જવુ જોઈએ પદર દહાડા તો થયાબી”

“માણિક તુને શુ થયુય” કઈ બોલતીબી નહી” અને મની ગભરાટથી તે છોડી આગળ ગઈ

“મની, મને છોડી જતા ના, મને લાગેય કે હું જીવી શકવાની નથી મરકી? જયા મીઠુ છે ત્યા રેજીમેન્ટમા મરકી?” તેણી દબાતે અવાજે બોલી.

“હવે માણિક તું નાદાન થાએય, મારાં બિચારાં મામી નાખી મારે વીચાર કરવો જોઈય કેની -”

“મનેમી સાથે લેતી જ” માણિક ઉઘરેલી જ્યો બબડી.

શુ મની આ ખરૂ માલગની હતી? તેણી તદન અન્નએબી અને ખુશાલીથી ડગ થઈ ગઈ

“કાહુ કીંગેઝપુર? તુ ખરેખર કહે છે માણિક?”

“હા, પણ નારા-મારા-સાસુમાય મને ઘેરમા લે તો”

“ઓ તે વાતની તો મારી પુરેપુરી ખાત્રી છે”

“જ્યો ચાપ ને એવાણુ તરફ ચલાવીછ તે પછીથી એવાણુ મને આવકાર આપશે એમ તુ ધારેછ?”

‘તદન ખાત્રીથી પણ જો માણિક ડીયર, તુને આવવુંજ હોય તો આપણે કાઠ પીરોજશાહનું મત લેવું જોઈય કે તારેથી મુસાફરી કરાય કે?’

ડાકટર તો એ વાતને તુરત વળગી પડયા

“ગામરેની હતા એના જુલુ બીજુ શુ સત્તર આનાનુ મુન્નુ! ફરસટ કલાસનો એક કમપાર્ટમેન્ટ રીઝર્વ કરીને જજો ને માણિકમાનુ બધો વખત અરેટઈ રહે તો ખસ કઈ ફકર નથી પછી મારે તમારે રોજીદી બોઈ માછી ને તારી તુમરીને પાપરીનુ ઉમરીયુ બધુ ખાત્રને લાલ લાલ થઈને આવજો ડાકટર પીરોજશાહની રમુજ પેલી મને નારને જગાબી હુસાવતી નહી, કારણુ હમણા તેમના મગજને શાન્તી ન હતી

બગેર પડતા માણિક એકાએક બોલી “મની, મને અતશમેહેગમ નુબુછ, તુ આવગે.”

કમ એવી અમળા છે કે જે પોતાના વહાવામા વહાલા એક હવને જરાબી ધોસ્તામા જોય ત્યારે પરવરદેગારની યાદ

નહી કરે આવા હીંગામમા ખોદાની યાદ નહી કમનાર સગ દીલને ઓરતના નામને લાયક કેવળી સમનાર નથી માણેકના આ માગણીથી મનની અખના ખુશાલના ઝલ-ઝલ્યા ભરાઈ આવ્યા અને અઘ્યાએક કલાક પછી તેઓ તુરી કેળલા સનમુખ સર નમાવો આવવા વિદાય થયા

મનીએ ચીઠી લખી પોતાના મેહેરનુશને પોતાની અચ-ખુચ ઉકાગરીથી વાકેફ કીધો અને તે જવાનને પણ મુખ-ઈમા કશુ ખાસ રોકાણુ જેલુ ન હોવાથી તે પણ ત્યારે જવા તઈયાર થયો

સ્ટેશન ઉપર મનીએ પોતાના અદરાએલા જવાનની માણેક સાથે ઓળખ કરાવી અને ગાડી ઉપડતા જ્યારે તે બને નારો એકલી પડી ત્યારે માણેક બોલી

“મની, તારા મેહેરનોશ કેવા ગરીબ ગાયને મુગે મોહનેના લાગે છે, એવો સાદો માદો જવાન ઘણો ગમે છે”

“મારા જીવ કરતા વધારે, કાણુ એની અસરાફી એટલી છે કે તુ સાબળશે ત્યારેજ એની કિમત કરશે માફ ખેચાણુ એના તરફ થવાનુ સઉથી વધતુ કારણુ એ છે કે એ ખરેખરો શુદ્ધો અહસ્થ છે” મની ઉલટથી બોલી

“અને મારો મીનુ, મારા બાદશાહ જેવો ઘણી, તેનો મે આંધળીએ આટલો તુચ્છકાર કીધો”

“મને માફ કરજે માણેક, પણ ખચીત મારેથી બોલ્યા વગર રહેવાતુ નથી કે ભોગ તારા કે ને આવા તારા ભલા ખાવિદનો તુચ્છકાર કીધો હતો દુનિયાના ગજને ખાતરખી મારા ગમે એવા સાદા માદા ઘણીને જીગરથી તો શુ પણ એક ખ્યાલથીખી બેવફા બનુ નહી માણેક, એમ તારા જીગર કરતા તમારા મુખઈના માખાપોની ખોટી રીત

ની કળવણીના વધારે કસુર છે પણુ તે જાણે માનમજાહ માટે કે વરના પર્ષસા ઉડાવવા માટે એવો ધખારો તમારી તરફની જવાન છોકરીઓના માટે લાગે છે એકાદ બે મુંબ-ઈની બાનુઓ અમારા સુરત તરફ પરણી આવીય ખરી અને તે લોક બાવાજીની બુચીઓ માફક ખત્રીસ ને પાત્રીસની ઉમરે પણુવા માટે પુછ્યુ તો જવાબમા તે લોકે સાફ કહ્યુ કે અમારા શોખ પુરા પાડે તેવો વર મળે ત્યારે પરણીયે કેની ? માથ બાપને ત્યા સુખી હોયે તો શુ કામ વરને ઘેર ઘસડખોરો કરવા જઇયે ? કેવા સુક્રીયાણા વીચારો ! અને તેથી તારા મુખઈમા મોટી ઉમર સુધી છોકરીઓ કુવારી પડી રહીય થોડી કમાણીના પણુ આખરુદાર જવાન સાથે ચોતાનુ નસીબ જોડી, લગન એ એક મોજ નહી, મગર ચોતાના માબાપના ઘેરની સુખ સગવડનો થોડો ભોગ આપ વા માટે તમારી તરફની છોકરીઓ તઈયાર થતી નથી એ ઘણી દલગીરીની વાત છે અલબત્ત મુખઈના માબાપો અને છોકરીઓ કાંઈ બધીજ એવી નહી હશે અપવાદ પણુ હશે પણુ સાર્યુ ભોલ, માણેક, તારા ઉચ ખાનદાનની બરોબર્યુ સાસરુ તુ ને નહી મલ્યુ, અને તેવી અક્ષીમાની ખાતર તે તારા ઘણીને હીણુયો, પણુ તારાં જેવા મોટા ખાનદાનના કોઈ જવાન સાથ તુ પરણી હુતે તો એવો હેતાણ ખાવોંદ તુ ને મળતે ?”

“માણેકની નજર આગળ નફ્ટ લવજીનો દેખાવ આવી ઉભો અને તેણીએ કમકમીને આખ વીચી દીધી

“હવે, છેક હવે, હુ સમજુ છ કે પણુ તે ખાનદાની મોટાઈ જળવવા કે પર્ષસાની રેલછેલ વાપરવા નહીં, પણુ આ પણુ માટે એક હેતવતા ઘણીની રાહબરી સાથનુ સુખી વર કરવા આજસુધી હુ ત તરફ કેવી આધળી થઈ, પણુ હવે મની, મને મીનુ માફ કરશે કે ?”

દહાડામાં દશવાર આ માણેકનો સવાલ હતો

“ખરા દીલનો પસતાવો કરનારને ખાદાતાવા હૃદયેશ
માફ કરેય અને મારી ખાત્રી છે કે હવે તારા સુખના સવાર
વહેલી ઉગશે ” એ મનીની શુભ અગમચેતી હતી.

—————(૦)—————

પ્રકરણ ૩૧ મુ.

સુખી સેવટ.

મની પોતાની સાથે માણેકને લઈ એકદમ શિરોઝપુર
હિપડી ગઈ, તે વખતે મનીના કહેવાથી મેહરનોશે પોતાના
બાવા હિપર વીગતે તાર કરી તેઓની સરવેની પધરામાણીની
ફીરોઝબાગમાં ધીરેથી ખબર આપવી એવું માંગી લીધું

હીરાબાઈ અને આવામાસી જમારપણ જાગીરદાર તર-
ફથી મની અને માણેકની આવતી કાલે ત્યાં પધરામાણી
થનાર હતી તે બાણી અજબ થઈ ગયા.

“માય, ગમે તે કરે પણ એ શિરોઝબાગની શેઠાણી
તો ખરી એટલે અહીં આવતી હોશે ” આવામાસી બોલ્યા,
“પણ રજે આગલના જવોજ તુમાજ ને મસતકે રાઈ
લેતી આવે ”

“નહી નહી આવાબાઈ, આપણી મની રોજ લખે છે
કેની કે માણેક કેવી લલી ને ડાહી થઇ ગઇછ ને પોતાની
આગલી ચાલથી કેવી પસતાયછ ભલે મરૂ આવેછ તો એને
અહીં આવેલી સાબળી મરૂ મારો મીનુખી વહેલો આવશે.
સાવ આજેજ મારા દીકરાને એ ખુશ વધાઈ લખી નાખ્યું
હીરાબાઈ આમ બોલ્યા ખરા પણ તેણીની વહુ ખરેખર
ફેરવાઈ ગઈ હતી કે તે માટે તેમના મનમાં પચ્ચુ હુજુર શક હતો.

બીને તેવાણુ પોતાની રબરઠાયરડ ગાડી સુરતને સ્ટેશને મોકલી અને આ બને બેનો ભારી ઈતેજરીમા આગ બના એરડામા વાત જોતા બેડા “આવાબાઈ જેન છેલ્લી વખતે માણુકબાનુ મારી તરફ દીયકુ ચાડાવીને ચાલતીતી તેમ જો આય વખતે કરશે તો મારી તરફથી કોણુ બચાવમા ઉભુ રહેશે ? તે વખતે તો મને મારા ધણી ને દીકરા બેઉનો ટેકો ઉતો, પણુ-પણુ-અને ગરીબ બિચારા હીરાબાઈની આખમા પાણી ભરાઈ આવ્યા

“ઓ લેવો ગાડી આવી આય શુ મનીનો હુસતો ચેહેરો ગાડીની બારીમાથી દેખાયછ ખોદાયછપરથી મરૂ ! ને અતે એ લોકો આવી પુગા ખરા આવા માસી આગલી તરફ દોડી જતા બોલ્યા

“ઓ આવામાસી, હીરાબાઈ તમે કેમ છો ? લેવો મામીજી, હુ તમારી વહુમાયને લાવીછ” મની તે બને બુઝરગ બાઈઓને ભેટી પડી, પછી માણુકનો હાથ હીરાબાઈના હાથમા મુકીને બોલી

હીરાબાઈએ તજર ઉચકીને તે ફીકા ચેહેરા તરફ જોયુ, પણુ માણુકની આખમા પરાતાવા અને કાકનુદીના અળગળીયા જોઈ તેવણુનુ દયાળુ જીગર તરતજ તેણી તરફ દોડ્યુ અને તેવણે હાથ પોહોળા કીધા તુરતજ માણુક તે એક માતા જેવા નેક બાઈને વળગી પડી હુસકે હુસકે રડવા લાગી

“તમે મને કેમ માફ કરશોજી માયજી મારા પોતાના માય જેવા ભવા ને ખરખરા ખેરખાહ, તમે મારી બધી બેઅદબી માફ કરશો” તેણી બબડી

“મારી દીકરી” તેવણુ એટલુજ બોલી ચક્યા.

“મારા મીનુ આવે ત્યાં સુધી મને અહીં રહેવા દેશો, માયજી”

“ચાલ બા માણિક, તુ એમ વરી પાછી ઉશકેરાશે તો તબીયત બગાડશે તુને ને હવે પછી પધારનારા ફીરોઝપુરના વડલા વારેસને સભાળતા સભાળતા હવે તો હું કટાળી ગઈ. હવે તો બા તું છે તારા સામુ છે એવણુ સામુ દાખલ ને બપઈ દાખલ બધી ઉઠવેક કરી લેશે, મને તો હવે દમ ખાવા દેવો મનીના આ ખુલાસાથી હીરાબાઈ અને આવા માસીની ખુશાલીનો કોળા પાગ રહ્યો નહીં

“હું મરું મારી દીકરી, આએ ઘરબાર સહ બધા તમારાજ છે અને હીરામાઈ ફરી પાછા પોતાની વડુને ભેટી પડયા

“નહી, નહી, હું તમારી એશીયાળી છેઉં, મારે લીધે આજે તમારૂં ઘેર સુહનુ થઈ ગીયુ ખાદા ખાતર મારી તર-ફથી કાકલુદી કરી તમારા દીકરાને લખો ને એને બોલાવો, ત્યાં વગર મને જપ મળનાર નથી”

ગરીબ હીરાબાઈ, તેમને લાગ્યું કે અતે તેવાણી સ-ખુરીનું ધન મળ્યું હતું.

પેલી તરફ ચીન ગયેલા મીનુ તદન ગમખવાર ને મુગે જાહોડેનો બની ગયો હતો તેને ગોયા હવે જીદગીમા કશી મોજ રહી ન હોય તેમ તે કામની વખતે કામમા ધ્યાન આપી બાકીનો વખત એકલો ફરયા કરતો માણિક તેની યાદમાંથી એક ઘડી કે એક પળ ભુલાતી ન હતી ઘણીકવાર તેને લાગતું કે એકદમ પોતાની બાનુને તરછોડી ચાલી આ-વવામા તેણે ભુવ કીધી હતી, પણ જે ભયકર ખુલાસો તે હોઠોમાંથી બહાર નીકળ્યો હતો તેની યાદે તેણે દીલ સખત થઈ જતું.

માણિક તરફથી એકજ માફીનો સંખુન અને તે વાપર ઉડીને તેની બાજુમા જવા એકકે પગે હતો પણ હુમણા

મુઠ્ઠી તે તેને લાગ્યું કે તેણી પશતાતી હશે નહીં તેણી ત્યાં દુર શુ કરતી હશે। તેઓના મેલાપ આ દુન્યામાં પાછો થશે કે ? ગરીબ મીનુ, તેને લાગ્યું કે આ બે માસની જીવનમાં તે બીજા વીસ વરસ છુટા થઈ ગયો હતો।

આ તેની મુજબજી અને ગમી ઓછા હોય તેમ તેની રેજીમેન્ટમાં મરફી ફાટી અને બાપડા મીનુને પોતાના ધધાને ખાતર ફરજયાત પલેગના દરદીઓની રાત દીવસ ઉઠવેક કરવી પડતી લશકરમાં ગબરાટ ફેલાયો અને એકદમ છાવણીને કલકતા પાછી ફરવાનો હુકમ મળ્યો, મીનુ, જે હીંદુ-સ્તાનના કીનારાથી દુર રહેવા માગતો હતો તે આ બખરે દલગીર થયો। પણ તેજ દીવસે મુબઈનો મેવ આવ્યો તેમાં તેને માટે બે કાગલ હતા।

પહેલું મનીના મોટા ખુલ્લા હરફનું લખેલું હતું તે તેણે જાલીને વાચવા માંડ્યું।

એ તેજ કાગળ હતું કે જે મનીએ મુબઈથી લખ્યું હતું અને તેમાં માણેકે પોતા તરફથી જીગર પીગળાવનારો ઈસારો પણ કર્યો હતો।

તે પોતાની આખ કે સમજ શકતી ઉપર ગોયા વીશ-વાસ મુકી શક્યો નહીં શુ આ તે ખરૂ વાચતો હતો ? તેના ધુજતા હાથોનાના કાગલની એકેકે એક લીટી ખુલાસે વાર બતાવી આપતી હતી કે માણેક નીરદોશ હતી, ફક્ત ઉતાવળી હેકરાઈ સીવાય બેવફાઈ જેવું તેણીનામાં કશું ન હતું તેની પરજીતર તેની પોતાની હતી।

“જાદાના શુકર !”

આ કાગલ વાચતા ગરમ આંખોઓનો ઘોઘ તેની આ-ખમાંથી ઉતરી આવ્યો અને એકદમ હીંદુસ્તાન ઉપડી જવાની

તેણે ઉતાવળ કરી મુકી સાથે જે બીજી કાગળ હતું તે તેની માવતર તરફ હતું અને તેમાં તેણીએ માણેક દીરોઝ બાગ આવનાર હતી તેની ખુશ ખબર જણાવી હતી મીનુ કલકતામાં હવે થોભેજ શાનો? હિન્દુસ્થાન આરી પુગતાન તેણે રજા મેળવી અને તે મલે તટલો વખત તેને જાણે જમાના જેટલો લાખો લાગીયા અને મુબઈ આવી સુરતનો મેલ પકડી ઉપડી ગયો તે આગમન પોતાનો મુબઈ આવી પુગવાનો તાર તેણે ઝર છોડ્યો.

સુરતના સ્ટેશન ઉપર તની ડોગકાર તર્કયાર હતી તેમાં કુદકો મારી તે ચઢી બેઠા.

“કેમ મકના, ઘેરમાં બધા સારા છે કે?” તેણે પુછ્યું.

“હવે” મકના ઘોરાવાળાએ કાટા અછર જવા હસતા મોઢાએ કહ્યું “બધા આઆઓ હારા છે.”

બેશક દીરોઝબાગમાં ખુશાલી પથરાઈ ગઈ હતી ઘરના બેટા અને માલેકે જેટલો અચીતો ઉપડી નધ સરવેને ગમમાં ગીરફતાર કરી મળ્યા હતા તેણે નેટલોન અચબુચ સરવેને ખુશ કરી નાખ્યા હતા.

આગલા એરડામાં હીરાબાઈ તેને પહેલા મળ્યા.

મારા દીકરા, મારી આખની રોશની “તેવણુ તેને ભેટી પડતા બોલ્યા.

મારી માણેક આહી છે, માયજી, એ સારીકાની છે કે? મને રોકતા ના, માયજી એની પાસે જવા મારો જીવ ભરાઈ રહ્યોય.”

“હા દીકરા, પણ બીચારીની તબીયત નરા નરમ છે, એના એરડામાં છે મીનુ, મારી સકરમી વડુએ હુ કેવી મુખી છું.”

હવે મીનુ ચાર ચાર ફાડ્યે ચઢતો ઉપર પુઝ્યો મનીએ મુગે મોઢે દરવાજો ખોલી મીનુને તેની મોહરદાર પાસે મોકલ્યો.

આ વીખુટા પડેલા વરવહુને સાથે મેળવી આપનાર મની હતી અને આ અર્ધન ઘડીએ દરવાજો ખોલનાર પણ તેણીજ હતી.

ત્યાના પલગ ઉપર ઈનતેજરીથી નીસોસ જેવી થઈને માણેક પડી હતી છેલ્લી વડી સુધી અને આવીદ તેની પાસે આવશે કે તેની ગભરાટલરી ઈનતેજરીમા તેણી તાપથી હોરાન જેવી પડેલી હતી, પણ મીનુના માનીતા પગલા તેણીને કાને પડતાજ તેણી ઝબકીને ઉઠી

“આ મીનુ, તું મને માફ કરશે ?”

એક સખુનથી બોલ્યા વગર મીનુ તેણીના હુખવા લ-બાએલા હાથોમા દોડી ગયો કે બસ, તેઓ ગયા બહારની દુનિયાજ ભુલી ગયા.

* * * * *

ચીનથી મીનુ આવ્યો તેને એક વગસનો ગાળો નહી ગયો છે અને આજે આપણે તે એકવાર પાછા મુખી થયલ. કુદ બને ફીરોઝખાગના મોટા દીવાનખાનામા એગા મળી વાતે મેદવા નેમએ છીએ

“માય, તમે આવશે ?” માણેકે એક હેતાણ બેટી જેવા મોઠા હલકે હીરાબાધને પુછ્યુ. “મીનુ બોહસ કરેછ કે આપણે બે મહીના નુબઈ જઈ આવીએ અને જોકે મને તો ફીરોઝપુર મુકવા તથી ગમતુ, પણ તમે આવો તો જઈએ”

હીરાબાઈના બોળા ઉપર તેનનો તબીરો ફીરોઝ જે એક નાત સાત મહીનાનુ તદરોસ્ત ગુલેશુલાબ જેવુ મચ્યુ હતુ ત બેફીકર પોતી ગયા હતો અને અવારનવાર પોતાના બેટા મીનુની સુરતના આ નાના બાળક તરફ ખુશાલીના હલરાથી તેવણુ જોયા કરતા હતા

“દીકરી, હું કહ્યાં આઈ ? મને તો મુબઈના નામેજી બીક લાગેય તમે મરૂં માઠી બઈયર સધાવી આવો—”

“ને માયજી તમારી મેનીજ વગર ફીરોજ એક દહાડો બી પાંદરો રહી શકશે એમ તમે ધારોય ?” માણિક બોલી ઉઠી “તમારા વગર તો હું અહીંથી એક ડગલુબી નથી ખસવાની જો તમે નહીં આવો તો આપરે મુબઈ જવાનું માઠી વાળશું”

“પણ હું મારી માણિકને અને મારા ફરજદના સુખમા કેવો મુખી છું તે એકવાર પાછું મને તારા મુબઈના દોસત આસનાવોને બતાવવૂંય અમારે ખાતર માયજી તમે આવશે ?” મીનુ બોલ્યો.

“જો તમારી બેઠની ખુશીજ હોય તો હું ના નહીં કહેતી, પણ આવાબાઈને મની ?”

“જ્યા તમે છેવો ત્યાં આવા માસીબી જાણુવા, એવણુ વગર આપરૂં બેર કોણુ ચલાવશે ને મની—”

‘હા મારી મની, મારી બલી કદરદાન બેન, તારેથી હું આ સુખ પામ્યોછ, હું તો એનો શું બદલો વાળી આપવાનો ઉતો, પણ બાદા તુને એનો બદલો આપશે. મીનુ ખરા દીલના ઉભરાથી બોલ્યો.

“મની, મારી બેન કરતાબી વધારે, મારી નેજોબાન ફરેસતો, મીનુ, આપરે ખચીત એને આય આપરા મોટા સુખ માટે આભારી છધયે જો મની નહીં હોતે તો આપરૂં શું થતે” માણિક બોલી “પણ આપરે આપરા સુખની એક લ પેટાઈમા એના સુખનો વિચાર ભુલી જવો જોઈતો નથી હીરબાઈને એની એટલી અસરમ પરી ગઈછ કે એવણુ

તો એને છોડવાને રાજી નથી, પણ નહીં, હવે મારા બેન તારી સંજુરી અને સદગુણનો બદલો તુને મળવો જોઈએ. મનીના લગન પછી આપણે મુખર્ષ જઈશું મારા મીનુ તમે મનીનો ભરખ જાણતા નથી એ તો જાગીરદારના મેહેરનુશ સાથે અઢરાયલી છે અને આપણુ વીહલા પહેલાએને મેળવી આપવાનુ બેહેસાનનુ કામ કરી પરવારી હવે ને ભલા જવાનને જીદગીભરનો મુખી કરવા જનાર છે”

“કાણુ મેહેરનોશ ? આહુ મારી બેન ખચીત તારી પસંદગી એટલી સગીન ને સારી છે કે તુ સંસારમા બેશક ઘણી મુખી થશે, એમા શક કે સદહુ નથી એ થોડુ બોલી ગઈર ને ગરવા જવાનને મે હુમેશા નાનની નજરે જોયા છે અને જ્યારે એ ધાધલ વગરના સાદા જવાન માટે બીજી ઉછાછલીઓ બેફરકારી બતાવે ત્યારે તુ મારી દાનાવ મની, તેના ઉમદા જીગરની ખુશીની વખાણુમા તને પસંદ કરે એમા હુ ખચીત તારી દુરઅવશી જોઉં છુ ખરૂં મુખ એમાજ છે હુ હવે કબુલ કરૂં છ કે એનાં નાનો ભાઈ પેલા દાડથી ફાટી ગયલો રતનશાહ, કરતા ના આ જવાન લાખો વણી બેહેતર છે”

હવે દુકમા કહાશુ કે મની ને મેહેરનુશ પરણીને મુખી થયા જાગીરદારે ઘણી દાનેશમંદીથી પોતાની દોષતની વહેંચણી કીધી તેવણે પોતાના વડા બેટા અને નહાના વચે સરખે હીસ્સે ફાળા કરયા હતા, પણ જ્યારે મેહેરનુશને તેનો વારસો કાઢખી કરાર વગર આખો સોખી આપ્યો હતો ત્યારે રતનશાહનો ફાળો મેહેરનોશને હસ્તક સોખી વરસ દહાડે ચોકકસ રકમ ને ઉછાછલા છોકરાને મળે અને ચાલતે દહાડે રતનશાહ પછી તેનો વડો બેટો બધા વારસાનો માલિક બને એવી પાકકા ગોઠાણુ કરી હતી આ વીલથી રતનશાહને ખમણી

ફટકો પડ્યો એકતો કુવાના પાંચ લાખના હવાઈ કીલ્લા
જમીનદોસત યથા હતા, તેમા બાપની દોલત સારી નવી
હાથ આવવાની કુરતાછ પણ અવળી નીકળી ગઈ પણ ને
વારેલા નહી વળે તે હારેલા વળે તેમ હવેન તેણે પોતાના
વડા બીરાદરની સત્તા બેધ અને નીચી સુડીએ તેને “મુરબીછ
મુરંબીછ” કરવા માડ્યુ અલખત તેથી છેવટ સારૂ આવ્યુ
અને રતનશાહની પોણે ભાગે કુરતાછ ઠોકરાઈને ઉડી ગઈ

મીનુને માણેક તેમજ મનોને મેહરનોશ જાવેદાન સુધી
એકત્રેકના ચુસત મીત્રા જેવા રહ્યા અને ફીરોઝપુરનુ મુખ-
વાસી ગામડું એકવાર પાછુ વસતુ થયુ.

